

№4 (8) 2024

Алтынсарин Академиясының
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

Академии Алтынсарина

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство просвещения Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И.Алтынсарина

Алтынсарин Академиясының
ХАБАРШЫСЫ
Әдістемелік журнал

ВЕСТНИК
Академии Алтынсарина
Методический журнал

№ 4 (8) 2024

Басылымның кезеңділігі -
жылына 4 рет шығады

Периодичность издания –
4 номера в год

№ KZ35VPY00064971 есепке қою,
қайта есепке қою туралы
КУӘЛІК

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет, переучете
№ KZ35VPY00064971

Қазақстан Республикасы Ақпарат және
қоғамдық даму министрлігі Ақпарат
комитетінде берілген

Выдано Комитетом информации
Министерства информации и общественного
развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:

білім беру саласындағы оқу-әдістемелік,
ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық
-сараптамалық, педагогикалық
инновациялық тәжірибелерді тарату
бойынша материалдар жариялау

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:

публикация материалов по распространению
учебно-методического, научно-практического,
информационно-аналитического,
педагогического инновационного опыта в
области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Каратабанов Р. А. – бас редактор
Смайлов С. Ш. – философия докторы (PhD),
бас редактор орынбасары
Актанова А.С. – ф.ғ.к.
Галимжанова М.А. – п.ғ.к., доцент
Гриневицкая А. – психология докторы,
доцент (Польша)
Искакова М. О. – философия докторы (PhD)
Караев Ж. А. – п.ғ.д., профессор
Мазбаев О. Б. – г.ғ.д., профессор
Нурумжанова К. А. – п.ғ.д., профессор
Сырымбетова Л. С. – п.ғ.к., профессор
Танирбергенова А. Ш. – п.ғ.к.
Фахрутдинова Г. Ж. – п.ғ.д., профессор (Ресей)
Аушахманова Б. Т. – педагог-шебер, магистр
Усерова Ш. А. – педагог-шебер, магистр
Сатыбалдин А. С. – магистр, жауапты хатшы

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Каратабанов Р. А. – главный редактор
Смайлов С. Ш. – заместитель
главного редактора, PhD
Актанова А.С. – к. филол.н.
Галимжанова М.А. – к.п.н., доцент
Гриневицкая А. – доктор
психологии, доцент (Польша)
Искакова М. О. – доктор философии (PhD)
Караев Ж. А. – д.п.н., профессор
Мазбаев О. Б. – д.г.н., профессор
Нурумжанова К. А. – д.п.н., профессор
Сырымбетова Л. С. – к.п.н., профессор
Танирбергенова А. Ш. – к.п.н.
Фахрутдинова Г. Ж. – д.п.н.,
профессор (Россия)
Аушахманова Б. Т. – педагог-мастер, магистр
Усерова Ш. А. – педагог-мастер, магистр
Сатыбалдин А. С. – магистр,
ответственный секретарь

Материалдардың анықтығына
авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды
қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность
материалов несут авторы.
Редакция оставляет за собой
право отклонять материалы.

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

1

Білім беру саясаты Образовательная политика

Нарикова Ж.М. Авторлық бағдарлама жазу қағидаттары.....	5
Байғужина М.С. Тенденции развития науки информатики в содержании среднего образования	14
Аманжолов Д.А., Нургалиева А., Кадирова А.Т. Педагогический хакатон как инструмент решения актуальных проблем и задач методических центров.....	21

2

Оқыту әдістемесі: тәжірибе және жаңашылдық Методика обучения: опыт и новаторство

Ақылова Б. Қ., Айдарбекова Г. Е., Шайменалиева Н. Қ., Утеулиева Г. Ш. Әдеби-теориялық ұғымдарды меңгертудегі мұғалім құзыреттілігі	27
Бектұрғанов Қ.Б. Digital History: оқушылардың интеллектуалдық өнімдері арқылы тарихи білімді арттыру жолдары.....	36
Билькова Е.А. Проективные методики обучения изобразительному искусству учащихся младшего школьного возраста	45
Болатбаева С.М. География пәнін оқытуда «Шаталовтың тірек-сызбаларын» қолдану жолдары.....	52
Зайцева С.А. Развитие критического мышления с применением лучшей мировой практики (на примере сингапурских обучающих структур).....	63
Калимолдина Г.Қ. Математика пәнін оқытуда STEM-тәсілді қолдану жолдары	71
Мамырбекова Н.З. Спорт мектептерінде асинхронды оқытудың тиімділігі.....	79

3

Білім алушылардың функционалдық сауаттылығы
Функциональная грамотность обучающихся

Айжарыкова Г.Т., Мырзалиева Г.У.

Текст как основной способ развития функциональной грамотности на уроках русского языка 88

Арутюнян Е. Г., Величко М. В.

Изучение ресурсного состояния исполнителей во время концертной деятельности..... 98

Есембек С. Ә., Жумагулов С. Б., Каратаева К. С.

Мәнмәтіндік тапсырмалар арқылы білім алушылардың функционалдық сауаттылығы мен уәжін қалыптастыру жолдары.....107

Махмадинова Г.М.

Подходы к применению цифровых решений на уроках биологии.....116

Оразғали Ә.С.

Бесінші сынып білім алушыларының математикалық сауаттылығын арттыру әдістері 123

Оспанова Г.Н., Мусина Б.Ж.

Биология және химия сабақтарында білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары..... 135

4

Арнайы және инклюзивті білім беру мазмұны
Содержание специального и инклюзивного образования

Бодак К. В.

Коммуникативные игры: эффективный инструмент для создания благоприятной психологической среды в условиях специальной школы.....143

Ясиновская Г. А.

Применение системы слухо-речевых модулей для повышения речевой активности детей с кохлеарными имплантами.....150

Әдістемелік компас / Методический компас160

Құттықтаулар / Поздравления.....164

1

БІЛІМ БЕРУ САЯСАТЫ

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПОЛИТИКА

FTAMP 14.01.45

АВТОРЛЫҚ БАҒДАРЛАМА ЖАЗУ ҚАҒИДАТТАРЫ

Нарикова Ж.М.

«Батыс Қазақстан облысының әдістемелік орталығы» КММ
Орал қаласы

Аңдатпа. Бұл мақалада мектеп мұғалімдерінің озат іс-тәжірибесін тарататын авторлық бағдарлама жазу талаптары, қағидастары мен тетіктері туралы мәселе қарастырылды. Бейін алдындағы дайындық пен бейіндік оқытуды іске асыруды көздеген авторлық бағдарламалар жазудың қазіргі проблемалары мен мәселелері, әртүрлі кедергілері мен бағдарлама мазмұнында кездесетін қиындықтарды шешу жолдары зерделенді. Мұғалімдердің авторлық бағдарламасын жобалауда дәстүрлі құндылықтарды жаңа идеялармен үйлестіру және жаңа педагогикалық нәтижелерге қол жеткізу тетіктері сараланып талданды. Сонымен қатар академиялық жазбада қазіргі орта білім беру кеңістігіндегі педагогтердің кәсібилігін дамыту жолындағы авторлық бағдарламалардың жалпы табиғаты туралы айтылады.

Мақала білім басқармалары қызметкерлеріне, әдістемелік орталықтар (кабинеттер) әдіскерлеріне, білім беру ұйымдарының барлық деңгейдегі педагогтеріне қызметтік жұмыста пайдалы болады деген ойдамыз

Түйінді сөздер: авторлық бағдарлама, үлгілік оқу жоспары, бейін алды дайындық, әдістемелік құрал, бейіндік және элективті курстар.

Кіріспе

Бүгінгі таңда Қазақстанда болып жатқан саяси, әлеуметтік-мәдени, рухани және

экономикалық өзгерістер жалпы қоғамның, әлеуметтік топтардың және әр жеке тұлғаның идеялары мен құндылықта-

рына әсер етеді. Қарқынды дамып келе жатқан ақпараттық ағын мен индустриалды қоғамдағы жоғары технологиялық өндірістер танымы жан-жақты және сапалы білімді, бір қызмет түрінен екіншісіне бірден ауыса алатын, коммуникативтік қабілеті жоғары, базалық білім деңгейі бар мамандарды қажет етеді. Тек өзінің кәсіби бағытына бағдарланған маманның орнына қазір еңбек нарығында білікті, ғылым мен техниканың және мәдениеттің әртүрлі салаларында сенімді бағдарланатын, шет тілі мен ақпараттық технологияларды меңгерген, экономикалық ойлауы өрелі адам сұранысқа ие болып отыр. Маман өз білімін үнемі жетілдіріп отыруы керек, оқуды және қайта оқуды білуі керек. Ал педагогтеріміз осы ақпараттық қоғамнан қалыспай, жедел шешім қабылдай алатын, ерекше ұйымдастырушы, нақты бағыт-бағдар беруші, оқушымен тез тіл табыса алатын, білімді, шебер, іскер болуы тиіс.

Осыған байланысты педагогика ғылымы мұғалім мен оқушының мүмкіндіктерін ескере отырып, білім берудің түпкілікті нәтижесінің жоғары деңгейіне кепілдік беретін оқыту мен тәрбие беру әдістемелерінің тиімді жиынтығын әзірлеп, қоғамға ұсынуы керек. Ол үшін бейінді оқытуды жүзеге асыратын авторлық бағдарламалар дайындалуы қажет. Авторлық бағдарлама – педагогтің шығармашылық еңбегінің жемісі. Ол оқу пәнінің білім беру мазмұнын анықтайтын Мемлекеттік білім беру стандартының негізінде жасалады. Авторлық бағдарлама жеке тұлғаны дамытуға бағытталған әдістемелік жүйемен құрастырылуы шарт. Білім беру ұйымы жоғары сынып оқушыларын өмірге бейімдеу, мамандыққа бағыттауда және бейінді оқыту ұйымдастыруда авторлық бағдарламаларды қажеттіліктеріне қарай іріктеп алады. Бейін алдындағы дайындық кезеңінде мұғалімдер оқушыларға бейімділіктеріне, қабілеттері мен қызығушылықтарына сәйкес білім беру профилін таңдау кезінде шешім қабылдауға көмектеседі. Тоғызыншы сынып оқушыларына таңдау бойынша оқу курстары, 10, 11-сыныптарда элективті курстар ұсынылады. Ал, элективті курс дегеніміз білім алушының таңдауы бойынша курс, білім алушылардың білім алу дайын-

дығын кеңейтуге бағытталған оқу жоспарындағы вариативті компоненттің құраушы бөлігі болып табылады[8]. Элективті курстар әрбір оқушының жеке білімге қызығушылығын, талап-тілектері және икемділігін қанағаттандыруы қажет. Педагогикалық практикада білім алушылардың әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыратын таңдау курстары мен элективті курстар бағдарламалары жетіспейтіндігін көрсетіп отыр.

Қазіргі мектеп мұғалімінің алдында жаңа міндеттер тұр. Атап айтқанда, олар: мұғалімнен танымдық белсенділікті арттыруды, теориялық білімді және шығармашылық қабілеттерді жұмылдыруды талап етеді. Осы ретте мұғалімді авторлық бағдарламаны жобалауға үйрету дәстүрлі құндылықтарды жаңа идеялармен үйлестіруге, жаңа педагогикалық нәтижелерге қол жеткізуге ықпал етеді. Педагогикалық мәдениет мұғалімнің білім алушымен тиімді қарым-қатынас жасай отырып, оқу-тәрбие іс-әрекетін табанды және табысты жүзеге асыру қабілетін көрсетеді. Сонымен қатар мұғалімнің педагогикалық шығармашылыққа, инновациялық қызметке қосылуы педагогикалық мәдениет деңгейін арттырудың пәрменді факторы және ынталандыруы болып табылады.

Педагогикалық мәдениеттің жоғары деңгейі – жеке шығармашылық тәсіл, оның негізінде авторлық бағдарламалар жобаланады. Жобалау проблемасының күрделілігі қазіргі білім беру сапасы мен мұғалімнің педагогикалық мәдениетінің деңгейімен байланысты.

Авторлық бағдарлама мазмұнының негізінде әдістемелік жүйені құрудағы мұғалімнің өзіндік тұлғалық тәжірибесі мен оның қызметінің даралық стилі жатыр.

Мақаланың мақсаты – қазіргі мектепте мұғалімнің педагогикалық мәдениетін дамытудың шарты ретінде авторлық бағдарламалар жазу қағидаттарын қарастыру және талдау.

Осы мақсатқа жету үшін төмендегі міндеттерді шешу көзделді:

1. Психологиялық-педагогикалық және әдістемелік әдебиеттерді талдау негізінде авторлық бағдарламалар жазудың қазіргі педагогикалық теориясы мен практикасын зерттеу.
2. Мұғалімнің педагогикалық мәдениетін арттыру процесінде авторлық бағдарлама жазуда педагогикалық жобалау мен педагогикалық шығармашылықтың байланысын ашу.
3. Мұғалім-авторды қолдаудың ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттарын анықтау.
4. Авторлық бағдарламаларды білім беру ұйымдарында сынақтан өткізу талаптарын зерделеу.
5. Авторлық бағдарламалардың тиімділігін бағалау критерийлері мен деңгейлерін анықтау.

Авторлық бағдарламалар – аналогтары жоқ оқыту бағдарламалары. Жалпы бағдарламалар типтік, авторлық және жұмыс бағдарламасы болып бөлінеді. Типтік бағдарлама мемлекеттік стандарт негізінде анықталған пәндерге сәйкес жасалады. Жұмыс бағдарламасы типтік бағдарлама негізінде жасалып, педагогикалық кеңесте бекітіледі. Оларда мемлекеттік стандарт талаптары мен нақты білім беру ұйымдарының мүмкіндіктері ескеріле отырып жасалады. Автордың өзіндік көзқарасы мен материалдарды беруде өзіндік логикалық үйлесімділік сақталуын қарастырады. Авторлық бағдарламалар көбінесе таңдауы бойынша курстар мен вариативтік бөлік бойынша өткізілетін сабақтарда пайдаланылады.

Авторлық бағдарлама – педагогикалық құндылық пен жаңалықтардан хабардар ететін авторлар ұжымының немесе автордың педагогикалық шығармашылығының нәтижесі. Педагог қызметінің және жетістіктерінің біліктілік санатының талаптарына сәйкестігін бағалау үшін қызмет нәтижелерін кешенді талдамалық жинақтау жүргізу барысында педагог-зерттеуші, педагог-шебер біліктілік санатына өтінім берген педагогтерден білім басқармасы немесе білім беру саласындағы уәкілетті орган жанындағы Респу-

бликалық оқу-әдістемелік кеңес ұсынған оқу-әдістемелік кешендерді, бағдарламаларды әзірлеу және енгізу талап етіледі [9].

Авторлық бағдарламалар туралы белгілі зерттеуші ғалым Е.В.Фоменко былай деп анықтама береді: «Авторлық бағдарламалар – бұл теңдесі жоқ оқу бағдарламалары. Олар осы пән бойынша оқу курсының мазмұнын құрудың авторлық тұжырымдамасына негізделген» [6].

Мұғалімнің шығармашылық қызметі екі негізгі формада жүзеге асырылады: білім беру процесінде пайда болатын педагогикалық жағдайларға белгілі құралдарды жаңа комбинацияда қолдану және мұғалім бұрын айналысқан жағдайларға қатысты жаңа құралдарды әзірлеу [2].

Педагогикалық шығармашылық эмоционалды, қызықты және мұғалімнің өзін белсенді етеді. Мәселелерді шығармашылық тұрғыда шешу үшін және авторлық оқу бағдарламасын жобалау үшін педагогке келесі психологиялық қасиеттер тән болуы керек.

Психологиялық қасиеттер:

1. *Педагогикалық эрудиция* – мұғалім педагогикалық мәселелерді шешуде икемді қолданатын заманауи білім қоры.
2. *Педагогикалық мақсат қою* – мұғалімнің өз жұмысын жоспарлау қажеттілігі, педагогикалық жағдайға байланысты міндеттерді өзгертуге дайындығы. Білім алушылардың қабылдауы мен талқылауы үшін ұсыну қабілеті.
3. *Педагогикалық интуиция* – бұл саналы талдаусыз жағдайдың одан әрі дамуын болжауды ескере отырып, мұғалімнің педагогикалық шешімді тез, бір уақытта қабылдауы.
4. *Мұғалімнің педагогикалық ойлауы* жағдайларды салыстыру және жіктеу, олардағы себеп-салдарлық байланыстарды табу барысында педагогикалық шындықтың сырттай анықталмаған, жасырын қасиеттерін анықтау процесі. Практикалық педагогикалық

ойлау дегеніміз – теориялық заңдылықтарды қолдана отырып, нақты жағдайларды талдау және осы педагогикалық шешім негізінде қабылдау. Практикалық педагогикалық ойлаудың тағы бір нұсқасы – мұғалімнің диагностикалық ойлауы – баланың жеке ерекшеліктерін талдау және жеке тұлғаның дамуын болжауды ескере отырып, оларды байланыстыру.

5. *Педагогикалық импровизация* – күтпеген педагогикалық шешімді табу және оны жедел іске асыру, құру және қолдану процестерінің олардың минималды алшақтығымен сәйкес келуі.
6. *Педагогикалық байқау (қырағылық)* – мұғалімнің педагогикалық жағдайдың мәнін сыртқы жағынан елеусіз белгілер мен бөлшектер бойынша түсінуі, оқушының ішкі әлеміне оның мінез-құлқының аз байқалатын нюанстары бойынша енуі, мәнерлі қозғалыстардан адамды кітап сияқты оқи алуы.
7. *Педагогикалық тапқырлық* – қиын педагогикалық жағдайды икемді түрде қалпына келтіре білу, оған жағымды эмоционалды тон және сындарлы бағдар беру.
8. *Педагогикалық рефлексия* – мұғалімнің сана-сезімін өзіне аудару, оқушылардың оның қызметі туралы түсініктерін және оқушының мұғалімнің оқушының іс-әрекетін қалай түсінетіндігі туралы түсініктерін ескеру.
9. *Педагогикалық оптимизм* – мұғалімнің оқушыға оптимистік гипотезасы бар, оның мүмкіндіктеріне, оның жеке басының резервтеріне, әр баланың бойында сүйенуге болатын жағымды нәрсені көру қабілетіне деген көзқарасы.
10. *Педагогикалық болжау* – педагогикалық жағдай басталғанға дейін немесе аяқталғанға дейін оқушылардың мінез-құлқы мен реакциясын болжай білу, оларды және олардың қиындықтарын қамтамасыз ету.
11. *Педагогикалық белсенділік* – оқушылардың шығармашылық белсенділі-

гін ынталандыратын шығармашылық процеске ықпал ететін өзінің барлық үздік кәсіби қасиеттерін іс жүзінде жүзеге асыру мүмкіндігі.

Жоғарыда аталған психологиялық қасиеттер авторлық оқу бағдарламасын құру кезінде мұғалімнің педагогикалық жұмысына әсер етеді.

Басқа салалардағы шығармашылықтан айырмашылығы (ғылым, техника, өнер) мұғалімнің шығармашылығының мақсаты әлеуметтік құнды, жаңа, түпнұсқаны құру емес, оның өнімі әрқашан тұлғаның дамуы болып қала береді.

Педагогика ғылымы салаларын зерттеуші ғалым Валентин Андреев шығармашылық тұлғаларды келесі түрлерге бөледі:

1. *Логикалық теоретик* – логикалық жалпылау, ақпаратты жіктеу және жүйелеу қабілетімен сипатталатын шығармашылық тұлғаның түрі. Бұл типтегі адамдар өздерінің шығармашылық жұмыстарын нақты жоспарлайды, бұрыннан белгілі ғылыми-зерттеу әдістерін кеңінен қолданады.
2. *Интуитивті теоретик* жаңа, ерекше идеяларды қалыптастырудың жоғары дамыған қабілетімен сипатталады, шығармашылықтың осы түріндегі адамдар – ірі өнертапқыштар, жаңа ғылыми тұжырымдамалар, мектептер мен бағыттарды жасаушылар. Олар өз идеяларын жалпы қабылданған идеялармен салыстырудан қорықпайды, ерекше қиялға ие.
3. *Практик (экспериментатор)* әрдайым өзінің жаңа гипотезаларын эксперименталды түрде тексеруге тырысады. Бұл типтегі адамдар аппаратурамен жұмыс істеуді жақсы көреді және біледі, олар әрқашан практикалық істерге үлкен қызығушылық пен қабілетке ие.
4. *Ұйымдастырушы* – жаңа идеяларды әзірлеу және орындау үшін басқаларды, ұжымды ұйымдастыру қабілеттерін дамытудың жоғары деңгейіне ие шығармашылық тұлға.
5. *Бастамашы бастамашылықпен, жігерлікпен сипатталады.* Әдетте, олар

тез басылады немесе басқа шығармашылық мәселелерді шешуге ауысады[5].

Демек, авторлық бағдарлама жазуға талпынған мұғалімде жоғарыда аталған шығармашылық тұлғаның барлық түрлеріне қатысты қасиеттер тән болуы тиіс.

Авторлық бағдарлама жасаушы мұғалімдер үшін шығармашылық қызмет пен авторлық білім беру жобасын әзірлеу қабілетімен қатар педагогикалық мәдениеттің аспектісі де маңызды рөл атқарады.

Авторлық бағдарлама жазушы мұғалім бойында болуы тиіс педагогикалық мәдениеттің өлшемдері:

1. Баламен жұмыс жасау мазмұнын және формасы таңдай алу, яғни білім беру кеңістігінде икемді болуы мәдениеті.
2. Авторлық бағдарламаны жасаушыға психологиялық-педагогикалық құзыреттілік пен педагогикалық ойлау тән болуы керек. Яғни мұғалім авторлық бағдарламаны құра отырып оқушылардың психикалық дамуының әртүрлі аспектілеріне бағытталған мәселелерді шеше алуы тиіс.
3. Оқытатын пән бойынша білім, оқытудың мазмұны мен әдістерімен жұмыс істей білу мәдениеті.

Жалпы авторлық бағдарламаны әзірлеу барысында мұғалім келесі кезеңдерден өтеді: пән бойынша қолданыстағы бағдарламаларды талдайды, қойылған мақсаттарға сәйкес өз бағдарламасының мазмұнын таңдайды, өз идеясын жобалайды, оқытуды ұйымдастырудың әртүрлі формаларын ойластырады және қолданады. Сонымен қатар мұғалім үшін өз пәнінің ғылыми негіздерін білу де маңызды болып табылады.

Педагог кадрлардың жаңа бағдарламаларды әзірлеуге немесе бұрыннан бар бағдарламаларды жаңғыртуға жеткіліксіз дайындығы бағдарламаларды құру технологиясының ескермеуге және кейбір кемшіліктердің туындауына себеп болады. Кейбір жағдайда мұғалім (автор) авторлық бағдарламаны жасауда оқушының

қабілетін дамытуға және алған білімін іс жүзінде әртүрлі жағдаяттарда қолдана алуына мүмкіндік беретін материалдармен қамту қажеттігін ескермей жатады. Бағдарламаның ғылымилығы, оқу материалдарымен байланыстылығы, жүйелілігі, тақырыптардың бір-бірімен сабақтастығы, ортақ байланысының болуымен сипатталатындығы, бағдарламадағы оқу мақсаты мен оқу материалдарының тапсырмалары теориялық материалдың қолданбалы сипатын ашатындай ұсынылуы қажет.

Авторлық бағдарламаға талдау жасап, оны бағалайтын сарапшылар авторлар жиі кездесетін қателіктерді көрсетеді:

- ▶ элективті курстың түрі / типі көрсетілмейді;
- ▶ бағдарламаның құрылымы сақталмайды (кейбір міндетті бөлімдер жоқ, мысалы, білім мен дағдыларға қойылатын талаптар, оқушылардың жетістіктерін бақылау формалары мен түрлері, курс тақырыптары бөлімдерінің мазмұны);
- ▶ оқытудың мақсаттары мен міндеттері дұрыс тұжырымдалмаған;
- ▶ курсты әзірлеу және енгізу қажеттілігі жеткіліксіз негізделеді (атап айтқанда, оқушылардың білім беру қажеттіліктері мен мүдделері ескерілмейді, бағдарлама жасаушылар көбінесе өздерінің мүмкіндіктері мен мүдделерінен туындайды);
- ▶ бағдарламаны оқу-әдістемелік және материалдық-техникалық қамтамасыз ету әрдайым көзделмейді және сипатталмайды;
- ▶ көбінесе курсты игеруге, сабақ өткізуге арналған әдістемелік ұсыныстар жоқ (не нәрсеге назар аудару керек, сабақтың қандай түрлерін қолдану тиімді болады және т.б.);
- ▶ білім беру саласындағы басқа бағдарламалармен сабақтастық қағидаты сақталмайды;
- ▶ бағдарлама атаулары оқушылар үшін әрқашан тартымды бола бермейді;

- ▶ мектеп жүзеге асыратын білім беру практикасының мақсаттары мен міндеттері ескерілмейді және т.б.

Оқу бағдарламасы қазіргі білім беруде қойылған проблемаларды шешудің стратегиясы және педагогикалық технологиялар мен оқыту әдістерімен қамтуы, педагогика ғылымы мен практикасының жаңа жетістіктерін көрсетуі, болжамды нәтижелерге қол жеткізудің технологиялары мен рәсімдері туралы ақпаратты қамтуы, көзделген мақсатқа қарай қозғалыс кезеңдерін нақтылауы, сондай-ақ алынған нәтижені талдауы тиіс. Осылайша, бағдарлама оқыту процесінде теориялық білімнің қолданбалы сипатын ашып көрсетуге бағытталады және мұғалімнің, оқушының, білім басқарушы органдарының және оқулық авторларының қызметіне сілтеме ретінде қызмет етеді. Сонымен қатар авторлық бағдарлама мен элективті курстың бағдарламасы белгілі бір технологияға сәйкес жасалынатын және белгілі бір талаптарға сай «Оқушыға несімен пайдалы және оны оқып-үйренуге қалай қызықтыруға болады?» деген сұрақтарға жауап бере алатындай жүргізілуі қажет.

Авторлық бағдарлама жазу қағидаттары

1. Авторлық бағдарлама оқулықтар мен оқу бағдарламаларының мазмұнын қайталамауы, зерттеліп отырған құбылыстар мен техникалық нысандарды баяндамауы, жалпы педагогикалық әдебиеттерде белгілі мәселелер мен проблемаларды көтермегені жөн.
2. Материал жүйеленген, мүмкіндігінше нақты әрі қарапайым тілмен баяндалуы тиіс.
3. Авторлық бағдарламаның тілі анық, нанымды, сауатты, дәлелді болуы қажет. Қолданылатын терминология педагогикалық (өндірістік) тезаурусқа сай болуы тиіс.
4. Ұсынылатын әдістер, тәсілдер, оқыту түрі мен құралдары авторлық бағдарламаның педагогикалық тізбесіне негіздеулі тиіс.
5. Авторлық бағдарламаны оқыту

үдерісінде жүзеге асыруда нақты материалдық және техникалық жағдайлар ескерілуі тиіс.

6. Авторлық бағдарлама негізінде оқыту үдерісін ұйымдастыруда оқытудың белсенді түрлері мен әдістерін кеңінен қолдану қажет.
7. Авторлық бағдарлама «Нені оқыту керек?» деген сұрақты түсіндіруі қажет.
8. Авторлық бағдарламада педагог өз жұмысында қолдана алатын нақты материалдар (тапсырмалар, үлгілер, сабақ жоспары, зертханалық кеспе (карточка), зертханалық жұмыстар жүргізу туралы нұсқаулық, сызбалар, тесттер және т.б.) ұсына алады.
9. Авторлық бағдарлама компьютермен терілуі (шрифт 14) тиіс.
10. Авторлық бағдарламаның негізгі мазмұнының көлемі қолжазбаның жартысынан кем болмауы тиіс.
11. Қосымша көлемі шектелмейді, алайда ол мәтін мазмұнымен сабақтас болуы тиіс (оларға мәтінде сілтеме жасау міндетті).
12. Бағдарлама мәтінінде қолданылған әдебиеттерге жасалған сілтеме квадрат жақшамен белгіленеді. Мысалы, [5], мұнда 5 қолданылған әдебиеттер тізіміндегі реттік нөмері.
13. Қолданылған әдебиеттер тізімі шектеулі емес. Егер әдістемелік жұмыс практикалық сипатта болса, теориялық сілтемені қажет етпесе, онда пайдаланған әдебиеттер тізімін көрсетпеуге болады.
14. Бөлімдердің саны мен көлемі шектелмейді.
15. Тараулардың атауы авторлық бағдарлама мазмұны мен тақырыбына қатысты жүйеленіп жазылуы қажет.
16. Аннотация – жұмыстың мазмұнын, жаңалығын, кімге ұсынылғанын көрсететін қысқаша сипаттамасы. Аннотацияда (4-5 сөйлем) қысқаша әдістемелік жоспардың кімдерге арналғаны, қандай мәселені көрсететіні, кімге пайдасы тиетіні көрсетіледі.

17. Кіріспе (1-2 бет) аталған жұмыстың өзектілігін, яғни автор неліктен осы тақырыпты тыңдады және оның білім мазмұнындағы орны қандай деген сұраққа жауап беріледі. Кіріспе оқырманды мазмұнына, жоспардың проблемасына енуге, тарихи аспектіде орнығуы және дамуын түсінуге жетелейді және т.б.

18. Авторлық бағдарлама мазмұны тақырып пен мақсатына нақты сәйкес болуы тиіс. Бағдарлама мазмұны педагогтердің оқыту үдерісін неғұрлым тиімді ұйымдастыру, техникалық және ақпараттық құралдарын қолдану туралы мәлімет алатындай болуы қажет [1].

Іс-тәжірибені тарату туралы

Батыс Қазақстан облысы білім беру ұйымдары педагогтерінің біліктілігін арттыру, шығармашылығын жетілдіру және инновациялық іс-тәжірибелерін тарату мақсатында педагогикалық авторлық бағдарламалар, әдістемелік құралдар мен әдістемелік ұсынымдар материалдарының жинағы құрастырылды. Осы жинаққа енген педагогтер жұмысы жылына 4 рет сараптамалық кеңесте қаралды. Үздік әрі ережеге сәйкес жазылған жұмыстар облыс көлемінде таратуға ұсынылды. Батыс Қазақстан облысы бойынша соңғы үш жылда барлығы – 550 авторлық бағдарлама таратылды.

Облыс педагогтеріне сараптамалық кеңестің ережесі негізінде авторлық бағдарлама жазудың талаптарын, құрастыру жолдарын түсіндірудің нәтижесінде соңғы екі жылда авторлық бағдарлама, әдістемелік құрал мен т.б. жазу саны артып келеді. Авторлық бағдарламалар негізінде сандық көрсеткішті берсек, 2022-2023 оқу жылында – 122 жұмыс болса, 2023-2024 оқу жылында – 223 жұмыс облыс көлеміне таратылды. Республикалық сараптамалық кеңес отырысына 2022-2023 оқу жылында 1 (бір) ғана жұмыс (Ш.М.Зулкашева, Г.С.Даулетиярова) ұсынылса, ағымдағы оқу жылында 3 жұмыс ұсынылып, оның ішінде бір авторлық бағдарлама республика көлемінде таратуға мақұлданды (авторы: М.Тулеугалиева), екі жұмыс АКТ-сін толықтыруға қайтарылды.

Республикалық сараптамалық кеңес жаңынан бекітілген М.А. Тулеугалиеваның «Практический русский язык» (авторская циклическая программа факультативного курса, 10-11 классы) жұмысының талдамалық сипаттамасын ұсынамыз:

Жұмыстың өзектілігі: Мектепте оқу процесін ұйымдастырудың білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында оқу процесінің білім беру технологиялары мен принциптері сақталған.

Шығарманың ғылыми-әдістемелік деңгейі: комбинаторлық типке сәйкес келеді. Жинақ авторы барлық жинақталған педагогикалық тәжірибені пайдаланған, жинақ мазмұнының кестесі орыс тілін оқытудың дәстүрлі құрылымын қамтыған. Жинақ бірізділік, ғылымилық, қолжетімділік, сабақтастық принциптерін ескере отырып құрылған, жұмыс мазмұны оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамытуға ықпал етеді.

Жинақтың ғылыми құрамдас бөлігі: орыс тілінің теориялық аспектілерін анықтау болып табылады.

Жаңашылдығы: автор оқушыларды термин ұғымын, оны қолдануды анықтауға, терминмен мысалдар келтіруге шақырады. Мұғалім әртүрлі міндеттерді қолданады: тесттер, мәтіндер құрастыру, жазбаша және ауызша тапсырмаларды орындау.

Қаралатын шығарманың құндылығы: жинақтың құрылымымен анықталады, онда автор сабақты жан-жақты қарастырып, түрлі тапсырмаларды ҚМЖ-ға (Қысқа мерзімді жоспар) енгізген.

Жұмыстың құрылымы: қисынды және дәйекті. Жинақ авторы сабақ барысын егжей-тегжейлі сипаттайды, онда қойылған мақсаттар, тақырыптар, жоспарланған нәтижелер тұжырымдалады. Дайындалған материал дұрыс, логикалық ретпен ұсынылған. Материалдың қолжетімді екендігін атап өткен жөн. Сабақтың бастауында оқушылардың оқу нәтижесіне жетуге ынталандыратын іс-әрекет пен бекітетін соңы ұтымды қолданылған. Оқушылардың өздігінен оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың оңтайлы әдістері мен тәсілдері, оқыту түрлері көрсетіледі. Та-

нымдық қызметті ұйымдастырудың түрлі формалары қолданылады, материалды өз бетінше зерттеуге міндеттер қойылған.

Талапқа сәйкес рәсімделуі: жұмыс сауаттылығымен ерекшеленеді және рәсімдеудің барлық талаптарына сай келеді. Тапсырмаларды құрастыру кезінде автор оқушылардың жасы мен психологиялық ерекшеліктерін ескерген.

Қорытынды

Мақалада мектеп педагогтерінің авторлық бағдарламалар жазу процесі жан-жақты талданып, оның тиімділігі мен сапасын қамтамасыз ету үшін қажетті қағидаттар мен әдістемелік ұсыныстар баяндалды. Мұғалімдер авторлық бағдарламалар арқылы оқушыларға жаңа міндеттер қойып, олардың білімін және сыни ойлау қабілетін дамытады. Педагогтер болса іскерлік қабілеттерін жетілдіріп, пәндік мазмұнды құру және оқыту әдістерімен жұмыс істеу дағдыларын шыңдайды.

Сонымен қатар мақалада авторлық бағдарламаларды жазу мен қорғау процесінің ұйымдастырушылық және педагогикалық шарттары баяндалып, бағалау критерийлері мен деңгейлері нақтыланды. Авторлық бағдарламаларды тиімді жобалау мен іске асырудың теориялық және практикалық компоненттері талданды. Мақала авторының ұсыныстары педагогтерге өз авторлық бағдарламаларын сапалы түрде дайындау, оларды жүзеге

асыруда қоғамдық және кәсіби біліктіліктерін арттыруға септігін тигізеді деген ойдамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Сараптамалық кеңес туралы ережесі. Астана, ҚР БжҒМ Ы.Алтынсарин ат.ҰБА, 2019.
2. **Бейсбекова Ж.Б.** Мұғалімнің шығармашылығы туралы ұғым және педагогтің жалпы кәсіби мәдениеті // http://www.rusnauka.com/21_TSN_2015/Pedagogica/2_195385.doc.htm
3. «Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың 2021-2022 оқу жылындағы ерекшеліктері туралы». Әдістемелік нұсқау хат. – Нұр-Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2021.
4. <https://edu.mcfr.kz/article/1764-avtorlyk-bagdarlama>
5. **Андреев В.И.** Педагогика высшей школы. Инновационно-прогностический курс : учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 033400 – «Педагогика» и доп. квалификации «Преподаватель высшей школы» Казань 2005.
6. **Фоменко Е.В.** Технологический подход к созданию программ элективных курсов предпрофильной подготовки учащихся (методические рекомендации). М., 2006.
7. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы №348 бұйрығына 3-қосымша Негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты; <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031#>;
8. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2024 жылғы 2 сәуірдегі №72 бұйрығы, 3-параграф 56-тармақ, 4,5-бөлім. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200030721>;

● ПРИНЦИПЫ НАПИСАНИЯ АВТОРСКОЙ ПРОГРАММЫ

Нарикова Ж.М.

КГУ «Методический центр Западно-Казахстанской области»
г.Уральск

Аннотация. В данной статье рассмотрены требования, принципы и механизмы написания авторской программы, которая будет способствовать популяризации опыта школьных учителей. В авторских программах, предусматривающих проведение предпрофильного обучения и профилирования, были изучены актуальные проблемы и проблемы письма, различные препятствия и пути решения возникших вызовов в содержании программы. При проектировании авторской программы учителей были проанализированы механизмы гармонизации традиционных ценностей с новыми идеями и достижения новых педагогических результатов. Также в статье рассказывается об общем характере авторских программ на пути развития профессионализма педагогов в современном среднем образовательном пространстве.

Надеемся, что статья будет полезна сотрудникам отделов образования, методистам методических центров (кабинетов), преподавателям образовательных организаций всех уровней в служебной работе.

Ключевые слова: авторская программа, типовой учебный план, профильная подготовка, методическое пособие, профильные и элективные курсы.

● PRINCIPLES OF WRITING AN AUTHOR'S PROGRAM

Narikova J.M.

KSU «Methodological center of the West Kazakhstan region»
Uralsk

Annotation. This article discusses the requirements, principles and mechanisms for writing an author's program that disseminates the best practices of school teachers. The current problems and issues of writing author's programs aimed at implementing pre-professional training and profile training, various obstacles and ways to solve difficulties in the content of the program were studied. The mechanisms for combining traditional values with new ideas and achieving new pedagogical results in designing an author's program for teachers were analyzed in detail. In addition, the academic paper discusses the requirements and general nature of author's programs for developing the professionalism of teachers in the modern secondary education space.

We believe that the article will be useful in their work for employees of education departments, methodologists of methodological centers (cabinets), and teachers of all levels of educational organizations

Keywords: author's curriculum, standard curriculum, specialized training, methodological manual, profile and elective courses.

МРНТИ 14.01.11

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ НАУКИ ИНФОРМАТИКИ В СОДЕРЖАНИИ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Байгужина М.С.КГУ «Владимировская общеобразовательная школа»
отдела образования Костанайского района Костанайской области

Аннотация. Статья посвящена исследованию информатики как науки, её истории, современного состояния и перспектив развития в контексте казахстанского образования. Рассматриваются ключевые этапы становления информатики и её роль в цифровой трансформации общества. Особое внимание уделяется анализу текущего состояния преподавания информатики в казахстанских школах и внедрению инновационных методик обучения. Представлены результаты практического исследования, демонстрирующие эффективность новых подходов в повышении интереса учащихся к информатике и улучшении их цифровых навыков. На основе проведенного анализа предложены рекомендации по совершенствованию преподавания информатики в школах Казахстана.

Ключевые слова: информатика, цифровое образование, инновационные методики обучения, IT-компетенции, цифровая трансформация.

Введение

В соответствии с Законом Республики Казахстан «О науке» от 18 февраля 2011 года № 407-IV (с изменениями и дополнениями по состоянию на 1 января 2024 года), развитие информационных технологий является одним из приоритетных направлений научной деятельности в стране [1].

Информатика как наука играет ключевую роль в цифровой трансформации экономики и общества Казахстана. Актуальность изучения информатики обусловлена её фундаментальным значением для развития инновационных технологий и повышения конкурентоспособности страны на мировой арене. В Казахстане исследования в области информатики ведутся в ведущих университетах и научных центрах, таких как Nazarbayev University, КазНУ им. аль-Фараби и Институт информационных и вычислительных технологий. Значительный вклад в развитие информатики в Казахстане внесли такие ученые,

как академик М.Н. Калимолдаев [2], разработавший ряд инновационных методов в области искусственного интеллекта, и профессор Г.М. Мутанов, предложивший новые подходы к управлению информационными системами. Изучение истории, современного состояния и перспектив развития информатики позволяет лучше понять роль этой науки в формировании цифрового будущего Казахстана [3].

Анализ зарубежных исследований показывает, что ведущие страны активно внедряют инновационные подходы в преподавание информатики: например, в Финляндии успешно реализуется программа «Code School Finland», интегрирующая программирование во все школьные предметы, а исследования американских ученых из MIT и Stanford University демонстрируют эффективность проектно-ориентированного обучения в развитии цифровых компетенций учащихся.

Особый интерес представляет опыт Сингапура, где внедрена система раннего обучения программированию с использованием визуальных сред разработки, что позволило значительно повысить уровень цифровой грамотности школьников.

Цель исследования заключается в комплексном анализе современных тенденций развития информатики и разработке эффективных методов её преподавания в системе казахстанского образования.

Для достижения поставленной цели были определены следующие задачи:

- ▶ проанализировать текущее состояние преподавания информатики в школах Казахстана и выявить ключевые проблемы в освоении предмета учащимися;
- ▶ разработать и апробировать инновационные методики преподавания информатики с использованием проектно-ориентированного подхода и элементов геймификации;
- ▶ сформировать практические рекомендации по совершенствованию преподавания информатики на основе полученных экспериментальных данных.

Методика

Информатика как наука прошла долгий путь развития, начиная с середины XX века. Её истоки можно проследить в работах таких пионеров, как Алан Тьюринг и Джон фон Нейман, заложивших основы теории вычислений и архитектуры компьютеров. В 1960-х годах информатика оформилась как самостоятельная научная дисциплина, охватывающая теоретические и прикладные аспекты обработки информации. В Казахстане развитие информатики началось в 1970-х годах с создания первых вычислительных центров. Современное состояние информатики характеризуется стремительным прогрессом в области искусственного интеллекта, больших данных, облачных вычислений и квантовых технологий. Эти направления активно развиваются и в Казахстане, где созданы специализированные научные центры и лаборатории. Особое внима-

ние уделяется применению информационных технологий в различных отраслях экономики, включая промышленность, сельское хозяйство и образование. Перспективы развития информатики связаны с дальнейшим совершенствованием алгоритмов машинного обучения, разработкой более мощных квантовых компьютеров и созданием инновационных методов защиты информации. В Казахстане планируется усиление интеграции информатики с другими научными дисциплинами, что позволит решать комплексные задачи в области цифровизации и автоматизации производства. Важным аспектом развития информатики является подготовка высококвалифицированных кадров, способных работать с передовыми технологиями и создавать инновационные решения для цифровой экономики.

В казахстанских школах информатика является обязательным предметом, играющим ключевую роль в формировании цифровых навыков учащихся. Уроки информатики начинаются с начальной школы, где дети знакомятся с основами компьютерной грамотности и базовыми понятиями информационных технологий. В средней и старшей школе программа усложняется, включая изучение алгоритмизации, программирования и работы с различными прикладными программами [4].

На уроках информатики в Казахстане особое внимание уделяется практическим занятиям. Ученики работают с современными компьютерами, осваивают офисные приложения, графические редакторы и средства разработки программного обеспечения. Многие школы оснащены 3D-принтерами и робототехническими наборами, что позволяет проводить интерактивные занятия и развивать творческие способности учащихся [5].

В информатике. Широко используются онлайн-платформы для последние годы в школах активно внедряются инновационные методы обучения программирования, проводятся виртуальные лабораторные работы. Учителя информатики регулярно проходят курсы повышения квалификации, чтобы быть в курсе по-

следних технологических тенденций.

Важным аспектом уроков информатики является обучение безопасному и ответственному использованию интернета. Ученики изучают основы кибербезопасности, учатся защищать персональные данные и распознавать онлайн-угрозы. Также на уроках информатики уделяется внимание развитию критического мышления и навыков работы с информацией, что крайне важно в эпоху информационного изобилия.

В рамках моей педагогической практики я убедилась, что эффективное преподавание информатики требует постоянного обновления методик и содержания уроков. На занятиях я стараюсь сочетать теоретический материал с практическими заданиями, которые имеют прикладной характер и связаны с реальными жизненными ситуациями. Например, при изучении баз данных ученики создают систему учета школьной библиотеки, а при освоении основ веб-разработки - персональные сайты-портфолио.

Особенно успешно проходят уроки, на которых используются элементы геймификации и проектного обучения. Ученики с энтузиазмом участвуют в командных соревнованиях по программированию и создают собственные мини-проекты. Такой подход не только повышает интерес к предмету, но и развивает навыки командной работы и творческого мышления.

Важным аспектом моей работы является индивидуальный подход к учащимся. Для одаренных детей я разрабатываю допол-

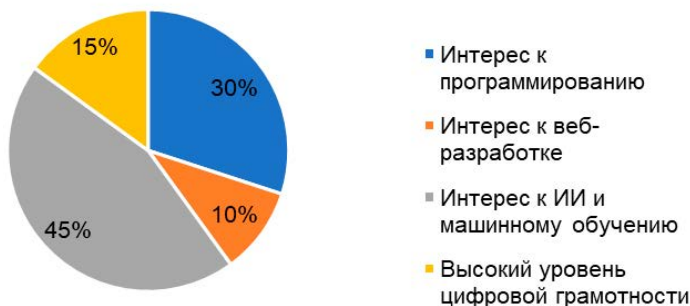
нительные задания повышенной сложности, а для тех, кто испытывает трудности, организую дополнительные консультации и использую адаптированные учебные материалы.

Практическое применение

Практическая часть исследования в области информатики и её преподавания в казахстанских школах была проведена на базе КГУ «Владимировская ОШ» в течение 2023-2024 учебного года. В исследовании приняли участие 120 учащихся 7-11 классов.

Первым этапом исследования стало анкетирование учащихся с целью выявления их интересов в области информационных технологий и оценки уровня цифровой грамотности.

Результаты показали, что наибольшую долю (45%) составляет интерес учащихся к искусственному интеллекту и машинному обучению, что отражает современные тенденции в IT-сфере. На втором месте находится интерес к программированию, составляющий 30% от общего числа респондентов, что говорит о понимании учащимися важности базовых навыков разработки программного обеспечения. Относительно небольшой процент (10%) заинтересованных в веб-разработке может указывать на необходимость усиления этого направления в учебной программе. Показатель высокого уровня цифровой грамотности в 15% свидетельствует о необходимости дальнейшего развития цифровых компетенций среди учащихся.

форматики. В частности, были апробированы следующие подходы:

1. Проектно-ориентированное обучение: учащиеся работали над долгосрочными проектами, такими как разработка мобильных приложений или создание школьных информационных систем. Это позволило не только закрепить теоретические знания на практике, но и развить навыки командной работы и управления проектами.
2. Геймификация учебного процесса: были внедрены элементы игрового дизайна в обучение, включая системы очков, уровней и достижений. Это значительно повысило мотивацию учащихся и их вовлеченность в учебный процесс.
3. Интеграция онлайн-курсов: в дополнение к традиционным урокам учащимся были предложены онлайн-курсы от ведущих университетов и IT-компаний. Это позволило расширить спектр изучаемых тем и познакомить школьников с актуальными технологиями.

4. Практика парного программирования: на уроках программирования учащиеся работали в парах, что способствовало развитию навыков коммуникации и взаимного обучения.

5. Организация хакатонов: регулярно проводились школьные и межшкольные соревнования по программированию, где учащиеся решали реальные задачи от IT-компаний.

Результаты эксперимента показали значительное улучшение показателей успеваемости и мотивации учащихся. Средний балл по информатике в экспериментальных классах вырос на 18% по сравнению с контрольными группами. Кроме того, 72% учащихся отметили, что их интерес к информатике существенно возрос.

Особое внимание в ходе исследования было уделено развитию “soft skills” учащихся. Наблюдения показали, что проектно-ориентированный подход и командная работа способствовали улучшению коммуникативных навыков, критического мышления и умения решать комплексные задачи.

Таблица 1. Сравнение показателей до и после внедрения инновационных методик преподавания информатики

Показатель	До эксперимента	После эксперимента	Изменение
Средний балл по информатике	3.7	4.4	+18.9%
Интерес к программированию	52%	78%	+26%
Уровень цифровой грамотности (самооценка)	42%	68%	+26%
Участие в IT-проектах	15%	57%	+42%
Желание связать будущую профессию с IT	31%	59%	+28%
Удовлетворенность уроками информатики	48%	85%	+37%
Использование онлайн-ресурсов для обучения	33%	76%	+43%
Участие в хакатонах и IT-соревнованиях	8%	35%	+27%

Примечание: Данные приведены в процентах от общего числа участников исследования (120 учащихся) или в средних баллах (для показателя среднего балла по информатике).

Важным аспектом практической части стало взаимодействие с IT-компаниями. Была организована серия вебинаров с участием практикующих специалистов. Это позволило учащимся лучше понять специфику работы в IT-сфере и определиться с выбором будущей профессии.

Рекомендации

В заключение практической части были разработаны рекомендации по совершенствованию преподавания информатики в казахстанских школах:

1. Регулярное обновление учебных программ:
 - ▶ Адаптировать содержание курса к современным тенденциям IT-индустрии
 - ▶ Включать изучение актуальных языков программирования и технологий
2. Увеличение практической составляющей:
 - ▶ Больше времени уделять практическим занятиям и лабораторным работам
 - ▶ Внедрять проектно-ориентированное обучение
3. Развитие междисциплинарных связей:
 - ▶ Создавать проекты, объединяющие информатику с другими предметами
 - ▶ Показывать применение IT в различных областях науки и жизни
4. Создание специализированных IT-классов:
 - ▶ Организовать углубленное изучение программирования и современных технологий
 - ▶ Обеспечить такие классы современным оборудованием
5. Использование онлайн-ресурсов:
 - ▶ Интегрировать качественные онлайн-курсы в учебный процесс
 - ▶ Применять интерактивные платформы для обучения программированию
6. Сотрудничество с IT-компаниями:
 - ▶ Организовывать экскурсии и стажировки для учащихся
 - ▶ Привлекать специалистов-практиков для проведения мастер-классов
7. Повышение квалификации учителей:
 - ▶ Регулярно проводить курсы повышения квалификации для педагогов
 - ▶ Обучать учителей работе с новейшими технологиями и методиками преподавания
8. Развитие soft skills:
 - ▶ Уделять внимание развитию критического мышления и навыков решения проблем
 - ▶ Включать задания на развитие коммуникативных навыков и работы в команде
9. Геймификация обучения:
 - ▶ Внедрять элементы игрового дизайна в учебный процесс
 - ▶ Использовать образовательные игры и симуляторы
10. Индивидуализация обучения:
 - ▶ Разрабатывать индивидуальные траектории обучения для учащихся
 - ▶ Использовать адаптивные технологии обучения.

Ключевые предложения включают: регулярное обновление учебных программ с учетом тенденций IT-рынка, увеличение количества практических занятий, внедрение междисциплинарных проектов, связывающих информатику с другими

предметами, и создание специализированных IT-классов с углубленным изучением программирования и современных технологий.

Результаты исследования демонстрируют эффективность инновационных подходов в преподавании информатики и подчеркивают необходимость дальнейшего развития этого направления в системе школьного образования Казахстана.

Заключение

Исследование современного состояния и перспектив развития информатики как науки, а также её преподавания в казахстанских школах, выявило ряд важных аспектов. Информатика продолжает играть ключевую роль в технологическом прогрессе и цифровой трансформации общества. В Казахстане наблюдается растущий интерес к этой области среди учащихся, что создает благоприятную почву для дальнейшего развития IT-сектора страны.

Внедрение инновационных методик преподавания, таких как проектно-ориентированное обучение и геймификация, показало значительное повышение эффективности образовательного процесса. Особенно важным является акцент на практическом применении знаний и раз-

витии “soft skills”, что соответствует требованиям современного рынка труда.

Для дальнейшего совершенствования преподавания информатики необходимо продолжать обновление учебных программ, укреплять связи с IT-индустрией и повышать квалификацию педагогов. Создание специализированных IT-классов и использование передовых образовательных технологий позволит подготовить новое поколение специалистов, способных внести значительный вклад в развитие цифровой экономики Казахстана.

Список использованных литератур

1. Закон Республики Казахстан «О науке» от 18 февраля 2011 года № 407-IV (с изменениями и дополнениями по состоянию на 1 января 2024 года).
2. **Калимолдаев М.Н.** Искусственный интеллект и инновационные методы в информационных технологиях. Алматы: Институт информационных и вычислительных технологий, 2022.
3. **Мутанов Г.М.** Информационные системы в управлении образованием. Нур-Султан: Издательство ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, 2021.
4. **Бидайбеков Е.Ы., Камалова Г.Б.** Современные тенденции в преподавании информатики в школах Казахстана // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия «Физико-математические науки». 2023. №2(74). С. 112-120.
5. Государственная программа «Цифровой Казахстан» на 2018-2022 годы.

● ОРТА БІЛІМ МАЗМҰНЫНДАҒЫ ИНФОРМАТИКА ҒЫЛЫМЫНЫҢ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Байгужина М.С.

Қостанай ауданының білім бөлімінің
«Владимиров жалпы білім беретін мектебі» КММ, Қостанай облысы

Аңдатпа. Мақала информатиканы ғылым ретінде, оның тарихын, қазақстандық білім беру контекстіндегі қазіргі жағдайы мен даму перспективаларын зерттеуге арналған. Информатиканың қалыптасуының негізгі кезеңдері және оның қоғамның цифрлық трансформациясындағы рөлі қарастырылады. Қазақстандық мектептерде информатиканы оқытудың ағымдағы жай-күйін талдауға және оқытудың инновациялық әдістерінің енгізуіне ерекше назар аударылады. Оқушылардың информатикаға деген қызығушылығын арттыруда және олардың цифрлық дағдыларын жақсартуда жаңа тәсілдердің тиімділігін көрсететін практикалық зерттеу нәтижелері ұсынылған. Жүргізілген талдау негізінде Қазақстан мектептерінде информатиканы оқытуды жетілдіру бойынша ұсынымдар ұсынылды.

Түйінді сөздер: информатика, цифрлық білім беру, оқытудың инновациялық әдістері, IT-құзыреттер, цифрлық трансформация.

● MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF COMPUTER SCIENCE IN KAZAKH EDUCATION

Baiguzhina M.S.

KSU «Vladimirovskaya comprehensive school» of the
Department of Education of Kostanay region
Kostanay region

Abstract. The article is devoted to the study of computer science as a science, its history, current state and development prospects in the context of Kazakh education. The key stages of the formation of computer science and its role in the digital transformation of society are considered. Special attention is paid to the analysis of the current state of computer science teaching in Kazakhstani schools and the introduction of innovative teaching methods. The results of a practical study demonstrating the effectiveness of new approaches in increasing students' interest in computer science and improving their digital skills are presented. Based on the analysis, recommendations for improving the teaching of computer science in schools in Kazakhstan are proposed.

Keywords: computer science, digital education, innovative teaching methods, IT competencies, digital transformation.

МРНТИ 14.01.13

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ХАКАТОН КАК ИНСТРУМЕНТ РЕШЕНИЯ АКТУАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ И ЗАДАЧ МЕТОДИЧЕСКИХ ЦЕНТРОВ

Аманжолов Д.А., Нургалиева А.А., Кадирова А.Т.

РГП на ПХВ «Национальная академия образования им. И. Алтынсарина»
г. Астана

Аннотация.

В статье авторами рассматривается роль педагогического хакатона в создании коллаборативной среды для разработки стратегий развития методических центров. В частности, представлен опыт проведения хакатона, посвященного актуальным вызовам и перспективам развития методических центров. Статья будет полезна методистам, педагогам, руководителям организаций образования, также всем, кто интересуется новыми подходами в сфере образования.

Ключевые слова:

методическая работа, педагогический хакатон, командная работа в образовании, профессиональное сообщество.

Введение

Сегодня система современного образования ставит перед собой задачу подготовки специалистов, обладающих ключевыми компетенциями XXI века: критическим мышлением, креативностью, способностью эффективно работать в команде. Согласно Главе 2 Концепции развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023-2029 годы [1], достижение этой цели требует совершенствования содержания образования, отражающего знания, подходы и ценности, отвечающие вызовам стремительно меняющегося мира.

Внедрение обновленного содержания образования требует существенных изменений содержания, форм и методов образования учителей, основными из которых являются способность к поиску

и усвоению новых знаний, эффективное управление информационными ресурсами, умение применять научный подход, формулировать гипотезы, собирать данные, проводить эксперименты и анализировать их результаты.

Одним из ключевых направлений Концепции [1] является «Преумножение профессионального и культурного капитала педагогов», в рамках которого особое внимание уделяется непрерывному профессиональному развитию. Это включает в себя трансформацию деятельности методических кабинетов, которые согласно Параграфу 3, должны стать центрами учебно-методической и научно-методической работы, способствующей повышению качества образования.

Для того, чтобы педагоги могли успешно обучать учеников гибким навыкам XXI века, методисты, выступающие настав-

никами учителей и профессиональными лидерами, сами должны обладать этими качествами. Это предполагает пересмотр традиционных форматов их профессионального развития и внедрение новых подходов, позволяющих сочетать решение практических задач с освоением современных компетенций.

Данной цели соответствует проектная деятельность, которая представляет собой процесс проектирования и создания продукта, обладающего объективной и субъективной новизной. По И.М. Дудиной [2, 3], проектная деятельность – это уникальная деятельность, имеющая начало и конец во времени, направленная на достижение заранее определенного результата/цели, создание определенного, уникального личностного результата.

Работа в группах способствует формированию личности, способной ставить коллективные/командные цели и планировать их достижение, распределять задачи и роли между участниками, выполнять функции как лидера, так и исполнителя, согласовывать действия с действиями других, а также совместно подводить итоги, распределяя зону ответственности. Сегодня метод проектов все чаще рассматривается в качестве образовательной системы, в которой осваиваются знания и навыки через планирование и выполнение практических заданий, постепенно усложняющихся в рамках проектов.

Метод проектов основан на самой идее понятия проект, с его практической ориентацией на достижение результата, который можно увидеть, осмыслить и применить в жизни. Для достижения этого необходимо научиться самостоятельному мышлению, умению выявлять и решать проблемы, прогнозировать различные последствия.

Педагогический хакатон представляет собой инструмент для реализации этих целей, в основе которого лежит коллективного творчества, направленного на поиск решений актуальных задач образования.

Настоящая статья посвящена анализу опыта проведения педагогического хакатона в рамках II республиканского форума методистов «Трансформация методических центров: вектор развития и стратегическая роль в условиях современных вызовов». В работе рассматриваются задачи и организационные особенности хакатона, его влияние на профессиональное развитие методистов, а также роль подобных мероприятий в трансформации методических центров.

Методика

Понятие *хакатон* трактуется в научных трудах по-разному, что объясняется фокусом исследовательских интересов авторов. Одно из наиболее часто цитируемых определений принадлежит Ж. Бриско и К. Маллигану [3], которые рассматривают хакатон как «мероприятие, во время которого программисты и другие специалисты по разработке программного обеспечения интенсивно сотрудничают в течение короткого времени над программными проектами».

Другие авторы [4] описывают его как «спринт по программированию», в котором участники сосредоточены на быстром создании готового продукта.

Есть также определения [5, 93], акцентирующие внимание на проектной основе хакатонов и их направленности на решение актуальных проблем.

Таким образом, хакатон можно определить как интенсивное командное соревнование, в ходе которого участники разрабатывают проекты для решения реальных задач в конкретные ограниченные сроки.

Образовательный хакатон представляет собой тщательно спланированное мероприятие, направленное на развитие участников как профессиональных, так и социальных навыков. Согласно Е.А. Останиной и О.В. Останину [6, 85], структура хакатона включает три этапа:

	начальный	регистрация участников, формирование команд, презентация задач и распределение ролей
	основной	непосредственная работа команд над решением поставленных задач, включая генерацию идей, разработку прототипов и подготовку презентации
	заключительный	защита проектов, подведение итогов и награждение победителей

В ходе хакатона команды разрабатывают концепции решений поставленных задач. Помимо этого, участники приобретают профессиональные навыки (hard skills) и одновременно развивают такие социальные компетенции (soft skills), как умение работать в команде, коммуникативные навыки, принятие решений и проявление лидерских качеств [7, 348].

Образовательный хакатон можно отнести к интенсивным формам обучения: он отличается строго ограниченным времен-

ным регламентом и акцентом на активное вовлечение участников в конкретные виды деятельности. При этом данный формат позволяет обеспечить гибкость в выборе методов обучения и подходов к организации процесса. Важным значением такого хакатона является его прикладная направленность, характеризующаяся компактным временным форматом (несколько часов или дней), и реализуется непосредственно во время хакатона, в ходе которого участниками и будут применяться полученные знания.

Практическое применение

Рисунок 1 – Участники II республиканского форума методистов, г. Астана

В рамках II республиканского форума методистов, посвященного трансформации методических центров, Национальная академия образования им. И. Алтынсарина провела педагогический хакатон. Целью мероприятия стало совместное создание новых подходов к развитию методических центров с учетом современных вызовов в сфере образования. Участники хакатона в режиме реального времени генерировали идеи для повышения эффективности методической работы (Рис.1).

Хакатон длился 1 день и состоял из 5 этапов:

- ▶ проектная задача
- ▶ определение проблемы и фокус
- ▶ гипотезы, решения, обратная связь
- ▶ разработка решения
- ▶ питчинг (презентация проектов)

Мероприятие началось с создания мотивирующей и благоприятной среды для участников – выполнения упражнений на формирование командного духа. Участники обменялись приветствиями, поделились ожиданиями от мероприятия и обсудили свои цели. Основная цель данного этапа состояла в обеспечении вовлеченности и комфорта каждого участника. На начальном этапе «Проектная задача» модераторами были обозначены ключевые проблемы методических центров, подтвержденные статистическими данными и аналитическими отчетами. Участникам был предоставлен выбор одной из четырех задач для дальнейшей работы:

- ▶ разработать меры по привлечению и удержанию квалифицированных кадров;
- ▶ оптимизировать функциональные процессы методических центров;
- ▶ унифицировать организационно-правовую структуру;
- ▶ улучшить материально-техническую базу.

На следующем этапе «Определение проблемы и фокус» участники генерировали вопросы по выбранной проблеме, записывали их на стикерах. Данный процесс позволил конкретизировать аспекты задачи и выявить возможные направления исследования. Вопросы эти были сгруппированы по тематическим блокам, что способствовало упорядочению ключевых проблем и созданию основы для дальнейшего исследования. На этом этапе участники индивидуально изучали вопросы, распределив их между членами команды. Данный процесс охватывал анализ данных, использование доступных материалов и формирование предварительных гипотез. Полученные результаты были обсуждены командой, в результате чего была синтезирована информация, уточнены данные и скорректированы предварительные гипотезы. Изучение зарубежного опыта проводилось с использованием метода «Джигсо». Участникам было выделено определенное время на самостоятельное изучение предоставленных материалов, после чего они делились полученными сведениями внутри команды. Данный подход позволил обобщить информацию, выявить наиболее значимые моменты для их интеграции в разрабатываемые решения.

На этапе генерации идей участники индивидуально разрабатывали решения, которые могли бы помочь в решении выбранной проблемы. Для структуризации идей применялся метод «Рак», позволяющий оценить каждое решение по трем основным критериям: разрешимость поставленной проблемы, актуальность и необходимые шаги для его реализации. В завершение, участники совместно ранжировали предложенные решения по степени их приоритетности и возможности реализации. Для подтверждения выдвинутых гипотез, участниками анализировались примеры из практики, которые оценивались по критериям актуальности, репрезентативности и достоверности. (Рис. 2)

Рисунок 2 – Командная работа участников педагогического хакатона

Завершением мероприятия стала разработка решений, где каждая команда подготовила презентацию, в которой были отражены их видение, конкретный план мероприятий и обоснование предложенных изменений. Презентация проектов в формате питчинга, сопровождавшаяся экспертной оценкой, стала важным этапом для развития идей участников. Обратная связь от экспертов позволила уточнить ключевые моменты и доработать предложенные решения.

Заключение

Хакатон можно определить как перспективную форму для организации совместной деятельности методистов. Анализ его результатов показал, что данный формат

работы предусматривает активное взаимодействие участников, обмен идеями и разработку практических решений. Методисты положительно оценили данный подход, отметив его вклад в развитие профессиональных связей, творческих навыков и совершенствование подходов к решению профессиональных задач.

Список использованной литературы

1. Об утверждении Концепции развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023 – 2029 годы <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000249>
2. Основы проектной деятельности: учебно-методическое пособие / сост. И. М. Дудина; Ярослав. гос.

- ун-т им. П. Г. Демидова. — Ярославль: ЯРГУ, 2019. — 28 с.
3. **Briscoe G., Mulligan C.** Digital Innovation: The Hackathon Phenomenon // Creativeworks London. 2014. No. 6. <https://qmro.qmul.ac.uk/xmlui/bitstream/handle/123456789/11418/Briscoe%20Digital%20Innovation%3a%20The%20Hackathon%20Phenomenon%202014%20Published.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
 4. **Hecht B.A., Jouttenus T.T., Jouttenus M.J., Werner J., Raskar R., Khandbahale S.S., Bell P.** The KumbhThon technical hackathon for Nashik: A model for STEM education and social entrepreneurship // In: Proceedings of the 4th IEEE Integrated STEM Education Conference (Princeton, USA 8 March 2014). New York: IEEE, 2014. Article no. 6891024. DOI: 10.1109/ISECon.2014.6891024
 5. **Абдураманов З.Ш., Сейдаметова З.С., Сейдаметов Г.С.** Хакатон как среда обучения промышленной разработке программных приложений // Информационно-компьютерные технологии в экономике, образовании и социальной сфере. 2020. Vol. 29. No. 3. С. 90–98.
 6. **Останина Е.А., Останин О.В.** Хакатон как новое направление в образовательной деятельности // Гуманитарный вестник Военной академии Ракетных войск стратегического назначения. 2018. Т. 11. №3. С. 80–92.
 7. **Nandi A., Mandernach M.** Hackathons as an Informal Learning Platform // Proc. of the 47th ACM Technical Symposium on Computing Science Education (Memphis, USA 2-5 March 2016). New York: ACM, 2016. P. 346–351. DOI:10.1145/2839509.2844590

● ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ХАКАТОН ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҚТАРДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН МІНДЕТТЕРІН ШЕШУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Аманжолов Д.А., Нұрғалиева Ә.А., Кадирова Ә.Т.

«Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» ШЖҚ РМК
Астана қ.

Аңдатпа. Мақалада авторлар әдістемелік орталықтардың даму стратегияларын әзірлеу үшін бірлескен орта құрудағы педагогикалық хакатонның рөлін қарастырады. Атап айтқанда, әдістемелік орталықтардың өзекті сын-қатерлері мен даму перспективаларына арналған хакатонды өткізу тәжірибесі ұсынылған. Хакатон жаңа әдістемелік шешімдер жасауға әсер етті. Мақала әдіскерлерге, педагогтерге, білім беру ұйымдарының басшыларына, сондай-ақ білім беру саласындағы жаңа тәсілдерге қызығушылық танытқандардың барлығына пайдалы болады.

Түйінді сөздер: әдістемелік жұмыс, педагогикалық хакатон, білім берудегі топтық жұмыс, кәсіби қоғамдастық.

● PEDAGOGICAL HACKATHON AS A TOOL FOR SOLVING TOPICAL PROBLEMS AND TASKS OF METHODOLOGICAL CENTRES

Amanzholov D.A., Nurgaleeva A.A., Kadyrova A.T.

RSE at the National Academy of Education named after I. Altynsarin, Astana

Annotation. In the article the authors consider the role of pedagogical hackathon in creating a collaborative environment for developing strategies for the development of methodological centres. In particular, the experience of the hackathon devoted to the current challenges and prospects of methodological centres development is presented. The hackathon influenced the creation of new methodological solutions. The article will be useful for methodologists, teachers, heads of educational organisations, as well as for all those who are interested in new approaches in the field of education.

Keywords: methodological work, pedagogical hackathon, teamwork in education, professional community.

ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ: ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ ЖАҢАШЫЛДЫҚ

МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ: ОПЫТ И НОВАТОРСТВО

FTAMP 14.25.07

ӘДЕБИ-ТЕОРИЯЛЫҚ ҰҒЫМДАРДЫ МЕҢГЕРТУДЕГІ МҰҒАЛІМ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ

Ақылова Б. Қ.

Ақмола облысы білім басқармасының Қосшы қаласы бойынша білім бөлімі «Қосшы қаласының мектеп-гимназиясы» КММ
Қосшы қ.

Айдарбекова Г. Е.

Ақмола облысының «Төңкеріс ауылының жалпы орта білім беретін мектебі» КММ

Шайменалиева Н. Қ.

Астана қаласы әкімдігінің «Мұқағали Мақатаев атындағы №74 мектеп-гимназия» ШЖҚ МКК
Астана қ.

Утеулиева Г. Ш.

Астана қаласы әкімдігінің «Мұқағали Мақатаев атындағы №74 мектеп-гимназия» ШЖҚ МКК
Астана қ.

Аңдатпа. Мақалада қазақ әдебиеті пәні бойынша білім алушыларға түсіндіруде қиындық тудырады деп саналатын әдеби-теориялық ұғымдарды меңгертудегі мұғалім құзыреті туралы мәселе көтерілген. Әдеби-теориялық ұғымдарды оқыту кезінде білім алушыға ережесін жаттатпай көркем мәтінді талдау барысында өздеріне тапқызып, сол сөздердің мәнін аша отырып оқыту әдістері көрсетілген. Белгілі ұстаз Қанипа Бітібаеваның технологиялары негізінде жасалған сабақ нәтижелері бойынша мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің маңызды бөлігі де осы теориялық ұғымдарды жақсы меңгергенімен байланысты екені сараланған.

Сонымен бірге мақалада 5-сынып оқушылармен өткен әдебиет сабағындағы көріктеу құралдарын тауып, талдау жолдары түйінді ойлармен сабақтаса берілген.

Мақала тіл және әдебиет пәні мұғалімдеріне, филолог мамандар мен әдіскерлер үшін пайдалы болады деген үміттеміз.

Түйінді сөздер: құзырет, кәсіби білік, әдеби-теориялық ұғымдар, көріктеу құралдары, талдау түрлері.

Кіріспе

Қазіргі қоғамның жаһандандық ортақ жүйеде даму жолына түскен уақытында кез келген ел үшін білім беру маңызды сала болып табылады. Адамзаттың жалпы ілгері жылжуы мен жан-жақты дамуы үшін ілім сапасының да қоғам талаптары деңгейінде болуы керек. Білім саласы дегенде білім беруді жүзеге асыратын тұлға – мұғалімнің орны ерекше болады. Осы ретте мұғалімнің кәсіби құзыреті білім берудің нәтижелілігін қамтамасыз етеді дей аламыз.

Мұғалімнің кәсіби құзыреті дегенде алдымен оның маман ретінде алған білімі мен атқарып отырған қызметіне сай алған тәжірибесі есептеледі. Сонымен бірге мұғалімнің шеберлігі мен біліктілік деңгейінің де маңызды зор болмақ. Құзыреттер тізбесі мен анықтамасы Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары мен оның негізінде әзірленетін жұмыс бағдарламаларына сәйкес болашақ мұғалім игеруі тиісті мазмұн ретінде бекітіліп берілді [1]. «Қазақ әдебиеті» оқу пәнінің Үлгілік оқу бағдарламасында да білім алушылардың оқу мақсаттары және білім мазмұны арқылы иеленуге тиісті құзыреттері көрсетілген. Білім алушы иеленуге тиісті дағдылар тікелей пән мұғалімінің маман ретіндегі құзыретіне байланысты екені айтпаса да түсінікті [2].

Жалпы әлемде алғаш рет «құзырет» ұғымы 60-жылдары пайда болған. Алғашқыда еңбек нарығына байланысты шыққан «құзырет» сөзі кейіннен жалпы маман даярлаудағы іс-әрекетке байланысты мағына беріп, жаңа сипатта қолданысқа ие бола бастады. «Құзырет» пен «құзыреттілік» сөздерін ажырату бойынша да ұсыныстар

түсті. Шетелдік ғалымдар құзыреттіліктің практикалық жағына назар аударып, нақтылы пәндік салада орындалатын қабілеттердің жиынтығы екенін айтқан. Р. Уайт, Дж. Равен, П. Бурдые, Д. Хаймс, П. Вейл, Ф. Данбер деген ғалымдар бұл мәселе бойынша терең зерттеулер жасаған.

Құзырет пен оның ерекшелігі туралы шетелдік ғалымдар төмендегідей пікір білдірген:

1. Алдын ала іріктеліп, құрылатын, дидактикалық тұрғыдан ұйымдастырылатын, игеруге міндетті білім мазмұны (педагогикалық мағынасы).
2. Субъектінің белгіленген білім мазмұнын сәтті игеру үшін қажетті зияткерлік, психофизиологиялық қасиеттері, бұл мағынада «құзырет» ұғымы «білім» мен «білік» ұғымдарын қамтитын «қабілет» сөзінің синонимі ретінде қолданылады (психологиялық-практикалық мағынасы).
3. Игерілетін немесе игерілген, бірақ әлі де іс жүзінде толыққанды қолданылмаған білім мазмұны, психикалық түзілім, білім мен оны қолдану бағдарламалары, әдіс-тәсілдері мен іс-әрекеттер алгоритмі (лингво-психологиялық мағынасы) [3]. Сонымен құзыреттілік дегеніміз жеке тұлғалық категория ретінде қабылданса, құзыреттер арнайы тізім ретінде білім беру бағдарламаларына енгізіліп, жаңа сипаттағы мағынаға ие болды.

Аталған ой-тұжырымдармен келісе отырып, қазақ әдебиеті пәні бойынша сабаққа кіретін мұғалімнің әдеби-теори-

ялық ұғымдарды меңгертуі үшін қандай құзыреттерді меңгеруі керек деген заңды сұрақтарға жауап іздейміз. Себебі қай уақытта да мұғалімнің кәсіби білігі мен пәні бойынша құзыреттілігі білім алушыларға сапалы білім беруді қамтамасыз етеді. Қазақ елінің ғалымдары да құзырет және құзыреттілік сөздерінің терминдік мағынасы туралы көптеген еңбек жазды. Мәселен, Г.Ж. Ниязова, М.Х. Балтабаев, Ш.Т. Таубаева, К.С. Құдайбергенова, Б.Т. Кенжебеков, Г.М. Касымова, С.С. Кунанбаева, Л.К. Карабаева сияқты ғалымдар құзырет және құзыреттілік туралы өз зерттеулерінде талдап көрсеткен. Солардың бірнешеуіне тоқталсақ, ғалым Ш.Т. Таубаева: «Құзыреттілік – ол тұлғаның оқыту мен әлеуметтену процестері барысында меңгерген білім мен тәжірибеге негізделген, оның жалпы қабілеті мен іс-әрекетке даярлығы ретінде айқындалатын, тұлғаның кіріктірілген қасиеті» – деп жазады. [4]. Ал ғалым К.С. Құдайбергенова: «Құзырды әртүрлі кенеттен болған жағдайларда мәселелерді шешу үшін қажетті білімді немесе әрекетті көрсете білу қабілеті, білім мен өмірлік ситуация арасындағы байланысты орнату мүмкіндігі ретінде, ал құзырлықты адамның өзіндік деңгейіне, даралық қасиеттеріне тікелей байланысты тұлғалық, теориялық, практикалық өлшеу дәрежесі жоғары деңгейде кіріктірілген құрылым ретінде қарастыру ұсынылады», – дейді [5]. Ғалымдардың пікірлерін саралай келе, құзырлық – адамның жоғары деңгейде тұлғалық, теориялық және практикалық өлшеу дәрежесінің кіріктірілген құрылымы, яғни барлық өлшеуді, бағалауды жоғары деңгейде қолдануы.

Бекітілген «Педагог кәсіптік стандартында» ең алғашқы құзыреттілік ретінде «Кәсіби құндылықтар. Өзінің кәсіби қызметін құрмет пен жауапкершілік, адалдық пен әділеттілік негізінде орындайды» деп көрсетілген [6]. Ж. Кошкимбаева өзінің «Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі – нәтижеге бағытталған білім беру негізі» деген мақаласында жалпы ХХІ ғасыр мұғалімінің басты ерекшеліктеріне тоқтала келе бірнешеуін бөліп көрсетеді. Ол жоғарыда аталған «Педагог кәсіптік стандартындағы» негізгі ережелер мен талаптар

деңгейінде көрінеді. «Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің негізгі шарттары: 1.Тұлғааралық және еңбектегі байланыс. 2. Қызметтің экономикалық, әлеуметтік, құқықтық, адамгершілік, психологиялық аспектілерін меңгеруі. 3. Қызметті жаңа жағдайға бейімдеудегі, басқару шешімін қабылдаудағы дайындығы. 4. Практикалық кәсіби тапсырмаларды орындаудағы дайындық әлеуеті. 5. Нақты жағдайларға байланысты қандай да бір әдістерді пайдалану біліктілігі.6. Тиімді шешім қабылдау қабілеті» [7].

Әдістеме

Айтылған ой-пікірлерді сабақтай келе, жалпы мұғалімнің басты құзыреті білікті маман ретінде қалыптасуымен ұштасатынын көріп отырмыз. Алған тақырыбымызға сай әдебиет пәнінен білім алушылардың білімдерін көтеріп, көркем шығарма оқуға мотивация беру үшін оларға әдеби-теориялық ұғымдарды жақсы меңгерту керек деген байламды ой келеді.

Әдебиет пәні мұғалімінің басты құзыреті әдебиет теориясынан білікті болуы десек, артық айтпаймыз. Себебі теориялық ұғымдардың ерекшеліктері мен көркем шығарманың мәні мен мазмұнын ашуда ең маңызды бөлшек болып саналады. Қазіргі қазақ әдебиеті бағдарламасында көрсетілген әдеби-теориялық ұғымдардың оқытылуы келесі көрсетілген жүйеде келеді:

1. Ауыз әдебиет пен жазба әдебиетінің ерекшеліктері қарастырылады;
2. Әдеби жанр туралы білім қалыптастыру көзделеді. Әдебиеттің тегі мен жанрлары бойынша;
3. Өлең сөз және қазақ өлең құрылысы туралы ұғым қалыптастырылады, қара өлең ұйқасы туралы білім беріледі;
4. Шығарманың құрамды элементтері (көркемдік компоненттері туралы), троп пен фигураның түрлерін таныту мақсат етіледі;
5. Шығарманың тіл көркемдігі мен сөйлем, стиль ерекшеліктері туралы ұғым беріледі;

6. Көркем шығарма ерекшелігі, шығарманың сюжеті мен композициялық құрылысын таныту көзделеді [2]. Мәселен, бір ғана 5- сынып Қазақ әдебиеті пәні бойынша білім беру бағдарламасындағы теориялық ұғымдарды сараласақ, жоғарыда көрсетілген жүйе бойынша жіктелгенін көреміз. Әдебиетті оқытуда қолданылатын барлық әдіс түрлері әдеби-теориялық ұғымдарды меңгертуде қолданылады. Бір мақала көлемінде талдау түрлерін салып, меңгертудің жолдарын қолдану мүмкін емес. Жаңашыл ұстаз, ғалым Қанипа Бітібаева өз зерттеуінде «жан-жақты талдау, толық талдау, сұрыптап талдау, шолу талдау» деген талдау түрлерін көрсетеді. Ол: «Жан-жақты толық талдау көркем туындыны тұтастай қарастырып талдайды. Жан-жақты талдау уақытты көп алады, дегенмен, оның тиімділігі көркем туындыны жанды бір организмдей тұтас қарастырады. Шолу бағытындағы талдауда мұғалім көркем туындыны жалпылама, шолу бағытында қарастырады. Көркем шығарма сюжеті, композициясы, тілі көтерген тақырыбы тұтастай қамтылады. Сұрыптап талдауда талдау көбіне проблемалық сұрақтар, проблеманы шешу айналасында ұйымдастырылады», - дейді [8]. Қанипа Омарғалиқызының пікіріне қосыла отырып, білім алушыларға теориялық ұғымдарды меңгертуде ең маңызды нәрсе мұғалімнің теориялық материалды бере алу күзиреттілігі екеніне көз жеткізуге болады. Әдебиетті оқыту әдістемесінде кез келген әдіскер алдымен мұғалімнің өзі әдеби-теориялық ұғымдардың теориясын жақсы білуі керек екеніне назар аударады. Шығарманы тұтас талдау кезінде толыққанды теориялық талдау жасалатыны да белгілі.

Мектепте әдебиет теориясынан мәлімет беруде көзделетін мақсат пен кезекте тұрған міндет – оқушының әдеби-теориялық мәселелер жайындағы ұғымдарын қалыптастырып, соның нәтижесінде оларға әдебиеттану ғылымының негізінен білім беру. Бұл міндетті тек жалаң әдебиет теориясын оқыту мен орындап шығу

мүмкін емес. Демек, әдеби-теориялық мәселелер көркем әдебиетті, соның ішінде әдеби шығармаларды оқып үйрену негізінде жүзеге асады. Нәтижесінде әдеби білім мен тәрбиелік үдеріс бірінен-бірі ажырамай, оқшауланбай өзара жымдасып бір тұтас жүйемен жүргізіліп отырады. Мұның өзі әдебиет теориясы мектепте дербес пән ретінде оқылмай, бағдарламада қамтылған оқу материалы негізінде жүргізіледі. Әрине, кейбір күрделірек әдеби-теориялық ұғымдар кейде, өтілген және өтіліп отырған әдеби материалдың негізінде өз алдына дербес сабақ ретінде оқылуы да мүмкін. Бұдан әдебиет теориясын оқытудың негізгі принципіне келетін зиян жоқ, қайта оқушылардың оқу материалдарын толық түсінуіне жағдай туғызады.

Профессор Қ.П. Жүсіп өз еңбектерінде шығарманы талдауда қолданылатын көптеген әдісті көрсеткен. Ғалым: «Мектепте көркем шығарманың мазмұнын танытумен шектелу, оқушылардың өздерін ойлантып, іздендірмеу, тағы басқа кемшіліктерді жоймай тұрып, проблемалық оқуды іске асыру мүмкін емес. Біздіңше, әдебиеттен сабақ беруде ең көп тараған және ең басты кемшілікке баса назар аударған жөн. Ол – көркем шығарма мазмұнын мұғалімнің ауызша баяндап беруі, кейіннен оқушылардың да сол туындыны неғұрлым толық мазмұндауын ғана талап етуі», - деген ойы бүгінгі күнге дейін өзектілігін жоймай отырғаны анық [9]. Ғалымның көркем шығармаларды талдау барысында оқушыға нақтылы сол туындыда берілген бейнені көз алдына елестете отырып талдауды ұсынғанын білеміз. Сонымен бірге Қ.П. Жүсіп өз талдауларында теориялық ұғымның атын атамай, оқушының сөз мағынасын түсіне отырып, көркемдігін тануына назар аударған.

Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі туралы еңбегінде Б.Жұмақаева: «Талдау үдерісінде шығарманың эстетикалық қыры аса маңызды. Бірақ ол шығарманың форма мен мазмұнының ажырамас бірлігін, жеке бірліктердің бүтінмен байланысынан тысқары жүргізілсе көп нәтиже бермейді. Мектеп практикасында көркем мәтіннің эстетикалық бірліктерін (троп пен фигу-

раның түрлерін) атаумен шектелетін сәттер жиі ұшырасады. Мақсат көркемдік құралдардың бар екенін білуде ғана емес, сол құралдар мәтінге қандай эстетикалық реңк дарытқанын ажыратып тануда ғой», - деп ойымен бөліседі [10]. Ғалымдардың зерттеулері мен нақтылы практикада жасалған жұмыстар өз үйлесімін тауып, осы мақаланың жазылуына себеп болды. Әйтсе де, бүгінде мектеп практикасында әдеби-теориялық білім жеңілдетіліп беріліп жүр. Оның бір себебі мектептегі әдеби білімнің мақсат-міндеттерін жете түсінбеуден туындайды. Мәселен, жалпы білім стандарты мен оқу бағдарламасында орта білім деңгейінің өзінде «...оқылған шығарманың ой қазығы, сюжеті, композициясы, жанрлық сипаты, кейіпкерлері, ондағы халықтық әдет-ғұрып, салт-дәстүрлер көрінісі, табиғат суреті шығармадағы адамгершілік мәселелер, сөз қолданыстар зерделеніп, оқушыны қызықтыратын оқиғалар жайлы пікір алмасуға кең орын беріледі» делінген [2]. Яғни бағдарламада нақтылы көрсетілген әрекеттер кей жағдайда орындалмай жататыны анық,

Жалпы теориялық ұғымдарды оқытуда тәжірибе жүзінде қолданылып жүрген әдістермен бөлісу арқылы ойымызды толықтырып, тәжірибенің нәтижесін көрсету басты мақсатымыз болды.

Практикада қолдану

«Қазақ әдебиеті» оқу пәнінің 5-сыныбы «Таза, мінсіз асыл сөз» бөліміндегі «Қобыланды батыр» эпостық жырының көркемдік ерекшелігін таныту мақсатында өткізілген бір сабақтың үлгісінде әдеби-теориялық ұғымды меңгертудегі мұғалім құзыретіне байланысты мысалға назар аударсақ. Сабақтың мақсаты:

5.2.3.1 шығармадағы тілдік бейнелеу, суреттеу құралдарының (теңеу, эпитет, ауыспалы мағынадағы сөздер, қайталау, өлең құрылысы) мағынасын анықтау деп алынды [2].

Алдымен білім алушыларды сабақ тақырыбына кіргізу үшін топқа бөліп олардың берілген оқу мақсатын меңгерулерінің алғышарттары жасалды.

Кесте 1. Нақтылы сабақ барысында жүзеге асқан тәжірибе бойынша жасалған кесте

1-топ: Найза	алғыр, зерек	
2-топ: Садақ	қайсар, өжет	
3-топ: Қылыш	айбатты, өткір мінезді	
4-топ: Шоқпар	батыл, шешімтал	

«Қобыланды батыр» жырына байланысты төртінші сабақ болғандықтан, білім алушылар оның мазмұнымен толық таныс. Сол себепті сабақ барысында бірден алдыңғы сабақтарда алған білімдеріне сүйене отырып, тілдік бейнелеу, суреттеу құралдарының ережесін еске түсіруден бастауға болады. Мұғалім бір теори-

ялық ұғымның анықтамасын айтып, білім алушыларға ол қай теориялық ұғымның анықтамасы екенін тапқызуға болады.

Мәселен «Қобыланды батыр» жырынан берілген үзінділердегі ауыспалы мағынадағы сөздер мен сөз тіркестерінің астын сызып, қою әріппен жазылған сөздерді си-

ноним сөздермен алмастырып жазыңдар деген тапсырманы бергенде оқушыларға дайын сөздерді де беруге болады. Бұл

олардың сөздерді орынды қолдану дағдыларын қалыптастыруға қызмет етеді.

Кесте 2. Авторлардың сабақ барысында қолданған тәжірибесінен

Көздікөлді жайлаған Қалың қыпшақ жағалай. Тоқтарбайдың дәулеті – Ішкені де, жегені де тоқ	Дүниесі, байлығы, заттары, малы, алтындары, ақшасы
Бір күндері болғанда Қара жолдың үстінен Қалың жылқы жарылып , Екі жақта қалады.	Бөлініп, ортасын ашып, екі жаққа айырылып
Құртқа сынды сұлуың Күймеден басын шығарып Жылқыға көзін салады .	Көріктінің, әдемінің, сымбаттының, ажарлының
Арыстан туған Қобыланды Ақ білегін сыбанып, Көңілі тасып келеді, Жауды көріп қуанып.	Дұшпанды, қасты, қарсы жақтағы адамды, дос еместі

Келесі тапсырмада оқушылар «Қобыланды батыр» жырынан алынған үзіндіден тілдік бейнелеу, суреттеу құралдарын жеке-жеке іздеп табу үшін уақыт беріледі. Кейіннен жұптасып сол сөздердің мағынасын бірге анықтайды. Енді жұптар бірігіп, жоғарыда бөлінген топтарға топта-

сып өзара ақылдасады да дайын кестеге толтырады. Сабақтың барысында білім алушыларға өзара жұмыс жасауға мүмкіндік берілгендіктен мақалаға сол оқушылардың жұмыстарының нәтижесін кесте түрінде беруді жөн санадық.

Кесте 3. Авторлардың сабақ барысында қолданған тәжірибесінен алынды

Топтар	Көркемдегіш құралдар	Мағынасы	Жырдан мысал
Найза	Теңеу	Теңеу түлкі сияқты жайнады, қазан сияқты қайнады деген мағынады	Түлкідей көзі жайнады, Қазандай болып қайнады,
Садақ	Эпитет	Ақ деп ерекше түрді көрсетеді.	Тайбурыл атты мінеді, Ақ сауытын киеді.
Қылыш		Сеңгір-сеңгір деген сөз таудың ерекше биік және көп екенін білдіріп эпитет болып тұр.	Сеңгір-сеңгір таулардан Секірте басып жөнелді
Шоқпар	Қайталау	Көл сөзі қайталанып тұр. Бұл батырдың көп жерді жүріп өткенін білдіреді.	Қамыстының қазды көл , Қоғалының қулы көл , Шегендінің желді көл , Шарбақтының шаңды көл...

Жалпы теориялық ұғымдарды меңгерту арқылы білім алушының көркем сөйлеуге, әр сөздің мағынасын түсініп, өмірде еркін

қолдана білуге дағдыландыруға болады. Сондықтан да болар жаңашыл ұстаз Қанипа Бітібаева: «Әдеби шығармаларды тал-

дауда, ең алдымен, өз пікірін білу, ойын, оқушылардың ықпалы; «Сенің пікірің, ойың дұрыс емес» деген дәрекі сөздерден сақтандырып, керісінше, талдау барысында өз пікіріне тоқталып, сенімді, дәлелді, шыншылдыққа жетелеу; Әдеби шығармалар төңірегінде жиі пікірталас жүргізу, тіліңді дамыту, өз пікірін қорғау; Осы жастағы оқушылармен «бұрынғы бала» деп қарамай, оқырман ретінде қарым-қатынас жасаңыз, тең дәрежеде сөйлесіңіз; Өз пікіріңізді немесе оқулықтағы пікіріңізді таңуға болмайды; Оқушылардың шынайы сезімін, өнерге, сөз өнеріне қойылатын талаптарын жетілдіру үшін әрбір ұстаз өз бойында әр баланың шебер, білімді, адал досы, пікірлес адамы болуы керек», - деген [8].

Жалпы 5-сыныпта өткен «Қобыланды батыр» жырын оқыту кезінде теориялық ұғымдарды талдай отырып түсіндіру сабағына 27 білім алушы қатысқан. Сабақтың бір ғана сыныпта өтпейтінін сонымен қатар, бірнеше 5- сынып бар екенін ескерсек, көрсетілген әдіс бірнеше сыныпта қайталанған. Нәтижесінде білім алушылардың шамамен 75 пайызы көркемдік құралдардың теориялық атауын атамай-ақ, олардың беретін мағынасын тапқан. Біздің мақала жазудағы басты мақсатымыз мұғалімнің әдеби-теориялық құзыретінің және теориялық білімінің деңгейі жоғары болған сайын оны практикада қолдану мүмкіндігі де арта түсетінін сол арқылы оқушылардың да қиын деген теориялық ұғымдарды меңгеретінін көрсету болды.

Ұсыныстар

Жалпы пән маманының басты құзыретінің бірі және маңыздысы оның теориялық білімінің жоғары болуы. Әдістемені игеру дегеніміз тәжірибе арқылы келетін және мұғалімнің өзін үнемі дамытуының арқасында орнығатын ерекшелік болып саналады. Шынында да талдаудың міндеті білім алушының оқыған шығармасындағы образ туралы пікір қалыптастыруға баулу, сол арқылы көркем өнерді қабылдауға, түсінуге үйрету болып саналады. Білім алушының ой-санасын дамытуды мақсат ету аздық ететінін ескере отырып, есте-

тикалық талғамды, эмпатиялық сезімі мен қиялды дамыту маңызды екенін де есте ұстаған дұрыс. Әдістемелік еңбектерде білім алушының қабылдауын қамтамасыз етудің бірнеше әдіс-тәсілдері бар:

- ▶ шығармадағы кейбір сөздер мен ұғымдардан туындайтын ассоциацияны анықтау;
- ▶ көркем шығарманы оқығаннан кейінгі әсері туралы әңгіме жүргізу;
- ▶ көркем шығармадан алған алғашқы әсер мен талдау барысында қалыптасқан ой-пікірлерін салыстыру;
- ▶ көркемдік құралдарды ауыстыра қолдану;
- ▶ шығарма мәтінін композициялық бөліктерге бөлу;
- ▶ мәтіндегі логикалық, психологиялық екпін түскен сөздерді белгілеу;
- ▶ мәтіндегі дауыс ырғағы мен көңіл-күй реңкін айқындау;
- ▶ көркем шығармадан туындаған әсері туралы әңгіме, эссе жазу т.б.

Қазақ әдебиеті пәні мамандарына ұсыныс:

1. Әдеби-теориялық ұғымдардың ғылыми негіздерін өте жақсы білу керек. Ол үшін қосымша ғылыми еңбектерді оқу және үнемі білімін толықтырып отыру маңызды. Себебі, қазіргі қазақ және әлем әдебиетінде пайда болып жатқан жаңа ағымдар сол ағымдар негізінде жазылып жатқан туындылар жаңаша бағамдауды талап етеді.
2. Білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, теориялық ұғымдардың картасын дайындап, сабақта кездесетін терминдерге алынған көркем шығармадан мысалдарды алдын ала дайындап алу қажет.
3. Кесте, кластер, жүйелеу тәсілдерін пайдалана отырып, білім алушылардың өтіп жатқан тақырыптар бойынша әдеби-теориялық терминдерге байланысты мысалдарды үнемі толықтырып, қосып отыратындай арнайы дәп-

тер немесе қосымша шағын блокнот ұстатуға болады.

4. Күнделікті сабақ барысында бір сәт болса да теориялық ұғымдарды қайталап отырған дұрыс. Бұл білім алушылардың әдеби-теориялық талдау дағдыларын қалыптастырады.

Көркем шығармадағы әдеби-теориялық ұғымдарды білім алушылардың игеруін қамтамасыз ететін жұмыстар мен әдіс-тәсілдерді жүйелеп көрейік:

1. Білім алушының тікелей қабылдау ерекшеліктерімен байланысты әдістер. Бұл әдіс көбінесе мәтінді танудың бастапқы кезеңінде қолданылады. Оқи отырып, ерекше деген сөздерге назар аудартып отыру маңызды.
2. Мектеп оқушыларының белгілі бір дәрежедегі оқу қабілеттеріне сүйене отырып, талдау жұмыстарын кеңейте жүргізу әдістері. Прозалық мәтін болса, синтаксистік құрылымына назар аударту, өлең болса оның құрылысына және оқу кезіндегі дауыс ырғағы мен өлеңдегі негізгі идеяны беретін сөздерді белгілей отырып оқу.

Қорытынды

Ойымызды қорытындылай келе білім алушылардың көркем шығарманы түсініп оқып, өмірде қолдана алу дағдысын қалыптастыру үшін олардың әдеби-теориялық ұғымдарды түсініп, талдауы маңызды. Ол үшін пән маманының өзі де сол әдеби-теориялық ұғымдардың жасалуы, көркемдік мәні, ауыспалы мағынада болса қандай мағынада тұрғанын жетік білуі керек. Сонда өз оқушыларына әртүрлі тәсілдер арқылы жеткізе алатын болады. Жалпы біліктілігі жоғары мұғалім дегенде алдымен оның өз пәнінің ғылыми-те-

ориялық негіздерін жетік білуі маңызды. Сондықтан кез келген маман алдымен өз саласы бойынша теорияны біліп оны әдістеменен ұштастыра алуы керек.

Қолданылған деректер тізімі

1. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы.
2. «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім деңгейлерінің таңдау курстарының үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 16 қыркүйектегі № 399 бұйрығы.
3. **Зимняя И.А.** Компетенция и компетентность в контексте компетентного подхода в образовании // Иностранные языки в школе. – 2012. – № 5.
4. **Таубаева Ш.Т.** Педагогика әдіснамасы. – Алматы: Қарасай, 2013. – 432б.
5. **Құдайбергенова К.С.** Құзырлық білім сапасының критерий: әдіснамасы және ғылыми теориялық негізі. Монография. - Алматы. 2008. – 328б.
6. «Педагог» кәсіби стандартын бекіту туралы <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200031149>
7. **Кошкымбаева Ж.С.** Мұғалімнің кәсіби құзіреттілігі – нәтижеге бағытталған білім беру негізі. <https://bilimainasy.kz/>
8. **Бітібаева Қ.** Әдебиетті оқыту әдістемесі. – Алмат: Рауан, 1997. – 288 б.
9. **Мәшһүр-Жүсіп Қ.П.** Әдебиетті оқыту мәселелері. – Павлодар, ЭКО – 2010. – 230 б.
10. **Жұмақаева Б.Д.** Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі: Оқулық – Алматы, «Қыздар университеті» 2015. – 242 б.
11. Қазақ әдебиеті: Жалпы білім беретін мектептің 5-сыныбына арналған оқулық. – Алматы: Атамұра, 2017. – 160 б.

● КОМПЕТЕНТНОСТЬ УЧИТЕЛЯ В УСВОЕНИИ ЛИТЕРАТУРНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОНЯТИЙ

Акылова Б.К.

КГУ «Школа-гимназия города Косшы отдела образования по городу Косшы» Управления образования Акмолинской области
г. Косшы

Айдарбекова Г.Е.

КГУ «Общеобразовательная школа Тонкерис»
Акмолинская область

Шайменалиева Н.К.

ГКП на ПХВ «Школы-гимназии №74 имени Мукагали Макатаева»
акимата города Астана
г. Астана

Утеулиева Г.Ш.

ГКП на ПХВ «Школа-гимназия №74 имени Мукагали
Макатаева» акимата города Астаны
г. Астана

Аннотация. В статье поднимался вопрос о компетенции учителя в освоении литературно-теоретических понятий, которые, как считается, затрудняют разьяснение обучающимся по предмету казахская литература. При обучении литературно-теоретическим понятиям обучающемуся показаны методы обучения, которые они находят при анализе художественного текста без запоминания правил, раскрывая суть этих слов. По результатам занятий, разработанных на основе технологий известного учителя Канипы Битибаевой, было отмечено, что значительная часть профессиональной компетентности учителя связана с тем, что он хорошо владеет этими телрийскими понятиями.

Так, в статье представлены способы поиска и анализа средств благоустройства на уроках литературы с учащимися 5 класса.

Ключевые слова: компетенция, профессиональные умения, литературно-теоретические понятия, средства благоустройства, виды анализа.

● TEACHER COMPETENCE IN MASTERING LITERARY AND THEORETICAL CONCEPTS

Akylova B.K.

KSU «School-gymnasium of the city of Kosshy of the education department for the city of Kosshy»
of the Department of Education of the Akmola region
Kosshy

Aidarbekova G.E.

Akmola region «general secondary school of Tonkeris village»
Akmola region

Shaymenaliev N.K.

«School-gymnasium №74 named after Mukagali Makatayev» SME CEA
of the akimat of Astana city

Uteulieva G.S.

«School-gymnasium №74 named after Mukagali Makatayev» SME
CEA of the akimat of Astana city

Abstract. The article raises the question of the teacher's competence in mastering literary and theoretical concepts that are considered difficult to explain to students in the subject of Kazakh literature. When teaching literary and theoretical concepts, the student is shown teaching methods that he finds in the analysis of a literary text without memorizing the rules and revealing the essence of these words. According to the results of the lesson, developed on the basis of the technologies of the famous teacher Kanipa Bitibaeva, an important part of the teacher's professional competence is also determined by the fact that he is well versed in these telrian concepts.

So, in the article Berge found the means of improvement in the literature lesson with students of the 5th grade, and the ways of analysis are intertwined with key points.

Keywords: competence, professional skills, literary and theoretical concepts, means of improvement, types of analysis.

FTAMP 14.25.09

DIGITAL HISTORY: ОҚУШЫЛАРДЫҢ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ ӨНІМДЕРІ АРҚЫЛЫ ТАРИХИ БІЛІМДІ АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Бектұрғанов Қ.Б.

Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының «Дарынды балаларға арналған БІЛІМ-ИННОВАЦИЯ лицей-интернаты» КММ

Аңдатпа. Бұл мақалада құндылықтарға негізделген білім берудегі өзекті тақырыптардың бірі – оқушылар бойындағы ұлттық тарихи сананы жаңғырту арқылы оқушылардың тарихи білімін жетілдірудің негізгі тетіктері қарастырылады. Тарих сабақтарында ұлттық тарихи сананы қалыптастыратын әдіс-тәсілдер топтамасы көрсетілген. Оқушылардың өзіндік интеллектуалдық өнімдері арқылы ұлттық тарихи сананы қалыптастырудың мұғалім тәжірибесіндегі өзінің жеке кейсі ұсынылған. Тарихи ақпараттың ұсынылу форматын трансформациялау арқылы мұғалімнің сабақта жеткен нәтижелері сипатталады.

Аталған мақала қоғамдық-гуманитарлық пән педагогтері, әдіскерлер, ЖОО тарих мамандығының студенттері мен зерттеушілер үшін пайдалы болады деген ойдымыз.

Түйінді сөздер: ұлттық құндылық, тарихи сана, интеллектуалдық өнім, digital history, тарихи ақпарат, заманауи оқыту дизайны.

Кіріспе

Қазіргі заманауи оқыту процесі – әртүрлі факторлардың әсерінен үнемі дамып, өзгерістерге ұшырайтын күрделі құбылыс. Ол прогресс пен қиындықтардың, жаңашылдықтың қоспасынан тұрады. Осы күнгі қоғамның маңызды аспектісі – технология. Олар біздің өміріміздің барлық аспектілеріне еніп, оны ыңғайлы етті. Алайда цифрлық тәуелділік пен құпиялық қаупі сияқты жаңа сын-қатерлерді тудырды. Әр сәтте өзгеретін әлемде білім қоғамның болашағын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Заманауи мұғалім білім мен инновацияның сәулетшісі ретінде бұрынғыдан да күрделі бірқатар қиындықтар мен міндеттерге тап болды. Заманауи оқыту дизайндағы мұғалімнің басты ерекшеліктерінің бірі – оның тез

өзгеретін технологиялар әлеміне бейімделу қабілеті. Осы тұста мұғалім қызықты оқытуды қамтамасыз ету үшін цифрлық технологияларды, интерактивті қолданбаларды және онлайн ресурстарды меңгеруі керек. Заманауи қоғамның көрінісі осындай сипатта суреттеледі [1].

Заманауи оқыту дизайндағы білім беру саласында ұлттық құндылықтарды құрметтемеу ұлттық рухтың басты дерті болып саналады. Өскелең ұрпақты сол қасиеті үшін кінәлаудың қажеті жоқ. Себебі тарихи ақпарат көп жағдайда классикалық үлгіде ұсынылған (ғылыми еңбектер, монографиялар, диссертациялар және т.б.). Ал осы күнгі қоғамға қажеті тарихи оқиғалар мен көріністердің қазіргі таңдағы қоғамның қабылдауына сәйкес бейімделуі. Z және Альфа-ұрпақ кітаптағы ақпараттан

гері қолындағы гаджеттегі ақпаратты оқиды, қабылдайды.

Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарында көрсетілгендей жалпы орта білім берудің негізгі мақсаты – кең ауқымды дағдыларға ие оқушы тұлғасын үйлесімді қалыптастыру және дамыту үшін қолайлы білім беру кеңістігін құру [2]. Осы тұста мұғалімнің міндеттеріне оқушылардағы білімді шығармашылық тұрғыдан пайдалануды ұйымдастыру, сын тұрғысынан ойлауды жетілдіру, зерттеу жұмыстарын орындау, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану жатады. Яғни, мұғалім өз кезегінде осы міндеттерді атқару арқылы оқушы тұлғасында ұлттық сана мен рухты қалыптастыра алады.

Ағымдағы оқыту процесіндегі «Үлгілік оқыту бағдарламасында» «Адам және қоғам» білім беру саласы оқу пәндерінің мазмұны – оқушылардың тарихи ойлау, бүгін және өткенді түсіну және пайымдау дағдыларын және олардың негізінде тәуелсіз пайымдаулар жасауға бағытталған [3]. Үлгілік оқыту бағдарламасында «Қазақстан тарихын» зерделеуде әлемдік тарихи процестер шеңберінде Ұлы дала еркениеті, көшпелілердің мәдени құндылықтары арқылы оқушылардың тарихи санасын қалыптастыруға басымдық беру ұсынылған. Сонымен қатар Қазақ мемлекеттілігінің бастауы ретінде Жошы ұлысы мемлекеттерінің құрылу тарихы мен халықаралық саяси аренадағы дамуы ұсынылған.

Қазіргі таңда білім беру процесі күрделі процесс болып саналады. Оның күрделілігі жаһандану нәтижесінде пайда болған инновациялық технологиялардың әсерінен педагогикалық процестің өзгеріске жиі ұшырауында жатыр. Технологиялардың дамуы өз кезегінде педагогикалық әдістердің дамуы мен трансформациялауына алып келеді. Отандық ғалымдардың зерттеулеріндегі басты мақсат – заман талабына сай педагогикалық білім беру. Осындай зерттеулер қатарына Ш.Т.Таубаева мен Н.С.Әлқожаеваның зерттеулерін жатқызуға болады. Ш.Т.Таубаева өз еңбегінде [4] заманауи педагогиканың фило-

софиясын қарастырса, ал Н.С.Әлқожаева [5] заманауи білім берудегі өзгерістерге қарай тұлғаның рухани дүниесін қалыптастырудың өзіндік ерекшеліктерін ұсынады.

Осы тақырыптағы шетелдік зерттеулерде Шиллинг М.А. [6], Бартлетт С. [7], Дейл Х. Шунктың [8] еңбектерін ерекше атап өткен жөн. Бұл еңбектер «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында жүзеге асқан «Жаңа гуманитарлық білім. Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық» жобасы негізінде қазақстандық қоғамға ұсынылды.

Ал енді білім беру процесіндегі тарихты оқыту бойынша еңбектерге тоқталатын болсақ, Аманжол Күзембайұлы мен Еркін Әбілдің «Тарих теориясы және методологиясы» [9] атты кітабы ерекше маңызға ие. Бұл еңбекте тарихи сананың жалпы түсінігі, оның қалыптасу кезеңдері, тарихи әдістер топтамасы мен тарих философиясы жан-жақты қамтылған. Сонымен қатар, тарихи таным-түсінігіне ғылыми анықтама берілген.

Назарбаев зияткерлік мектептері ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы бастамасымен жарыққа шыққан «Тарих пәнін оқытуға жаңаша көзқарас: тиімді оқыту мен оқу тәсілдері» [10] атты еңбек заманауи оқыту процесіндегі тарих пәнінің басты ерекшеліктеріне тоқталады. Автор өзінің еңбегінде тарих пәні арқылы ұлттық тарихи сананы қалыптастыру үшін тиімді әрі нәтижелі саналатын педагогикалық технологияларды ұсынады.

Мақаланың мақсаты – тарих сабақтарындағы тарихи ақпараттың ұсыну форматын трансформациялау арқылы оқушылардың бойында ұлттық тарихи сана көзқарастарын қалыптастыру. Осы мақсатқа жету үшін мынадай міндеттер қойылды:

- ▶ тарихи ақпаратты ұсыну форматын қоғамның сұранысына сай етіп трансформациялау;
- ▶ сан ғасырлық салт-дәстүрлерімізге модерн жасау арқылы тарихи сананы қалыптастыру;
- ▶ тарих сабақтарында тарихи сананы жаңғырту мүмкіндіктерін зерделеу;

- ▶ жобалық жұмыстар нәтижесінде ұлттық рух мен сананы қайта жандандыру.

Клаус Шваб өзінің «Төртінші өнеркәсіптік революция» [11] кітабында осы күнгі қоғамды 4.0 революция – жасанды интеллектке жатқызады. Бұл дегеніміз – қоғамның сұранысына қарай мұғалімнің оқыту дизайны трансформацияға ұшырауды қажет етеді. Себебі оқыту процесінің басты кейіпкерлері алдымыздағы оқушылар Z және Альфа ұрпақтары болып саналады. 4000 жыл бұрынғы Египет папирустарындағы таңбалар осы күні «What'sApp» мессенджеріндегі сан түрлі эмоцияларға өзгерді. Неге осы күні «Тik-Ток» әлеуметтік желісі 2020 жылы ғана пайда болса да, осыған дейінгі бүкіл әлеуметтік желілерді басып озды? Себебі Тik-Ток-тағы видеолардың ұзақтығы тек 8 секунд. Бұл мысалдан шығатын қорытынды оқушылардың зейіні ақпараттың алғашқы 8 секундтың ғана қабылдайды. Міне, осы проблемалар мен мысалдар жаңа формациядағы мұғалімінің оқыту дизайнын анықтайды [12]. Осы мәселелер негізінде оқушылар бойында тарихи сана туралы көзқарастар пайда болады.

Әдістеме

«Байырғы қазақ өлшемдері» атты мобильді қосымшасы – дарынды оқушылармен бірлескен жұмыстың нәтижелі өнімі [13]. Қытайдың «балаға балық емес, қармақ беру» философиясы негізінде пайда болған интеллектуалдық өнімнің жарқын көрінісі. Әлемдік өркениеттердің қақтығыс нүктесінде қалыптасқан еуроцентризм көзқарасының жақтастары көшпелі өмір сүрген халықтарда отырықшылық мәдениетке қатысты өнімдердің болмағандығын алдыға тартады. Бұл дегеніміз – отырықшы-егінші мәдениеттің жетістіктері саналатын қазақ даласындағы қалалардың, онда өмір сүрген халықтың күнделікті өмірінде қолданыста болған материалдық өнімдердің, сонымен қатар көшпелілердің интеллектуалдық өнімдерін жоққа шығару. Ал қазақ халқы көне заманнан көшпелі өмір сүргені бәрімізге мәлім.

Қазақ халқы көшпелі өмір сүрсе де, көптеген ғылыми жаңалықтар ашқан даналықтың көшбасшысы болды. Ол уақытта қазіргідей адам өмірін жеңілдететін ғылыми техникалық прогрестер болмады. Ұлы Даланың иесі саналатын көшпелі қазақтар өз заманындағы теңдесіз төңкерістер жасады. Олардың қатарында қазақтардың байырғы өлшемдері ерекше орынға ие. Осы күнгі қолданыстағы заманауи өлшем бірліктері бар құралдар болмаса да, дана халық өз кезегінде дәлме-дәл жайылымдық пен шабындық жерлерді бөле білді, мезгілдерге қарай жайлау мен қыстауға көшу уақыттарын анықтап, мал шаруашылығындағы маңызды кезең – қойдың жүнін қию кезеңін біле алды. Яғни, көшпелі өмір сүрген қазақ халқы табиғатты басқаруға алғашқы ұмтылыстарын жасады және бұл ұмтылыстар өз жетістіктерін берді.

Тарих оқулықтарында қолданыстан шығып қалған байырғы өлшем бірліктері жиі кездесетіндігі мен оқушылардың өлшем бірліктерін күнделікті өмірде қолданбайтындығы «Байырғы қазақ өлшемдері» атты мобильді қосымшаның жарыққа шығуына негізгі фактор болды. Бұл қосымша оқушылардың білмейтін көптеген сұрақтарына жауап береді. Оқушылардың төмендегі сұрақтары қосымшаны ойлап табуға өз әсерін тигізді:

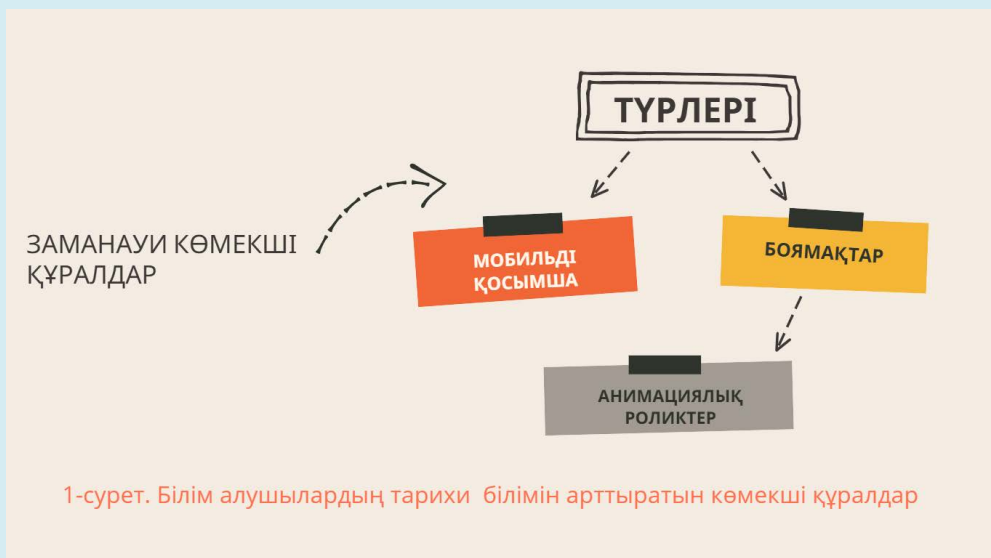
- ▶ кезіндегі адамдар жайылымдық және егістік жерлерді ру-тайпаларға қалай бөліп берді?
- ▶ сұйықтық заттарды қалай өлшеді?
- ▶ уақыт мерзімдерін қандай өлшем бірліктерімен дәл анықтай алды?
- ▶ салмақ өлшемдері қалай жүзеге асты?

Жоғарыда келтірілген сұрақтар топтамасы оқушылардың қазақтың байырғы өлшем бірліктері туралы жалпы білімі ғана бар екендігін көрсете алды. Сол үшін оқушылардың сұранысына сай, заман талабына бағытталған мобильді қосымша жасау идеясы туындады. Бұл мобильді қосымша кітапта, оқулықта бар ақпаратты тек трансформациялады, яғни классикалық мәтіннен Digital history форматына көшірілді. «Байырғы қазақ өлшемдері»

мобильді қосымшасын жасаудағы негізгі мақсат – Ұлы даланы өзіне бағындырған қазақ халқының ғылыми жетістіктеріне заманауи модерн жасау арқылы оқушыларға түсінікті етіп жеткізу.

«Байырғы қазақ өлшемдері» мобильді қосымшасы арқылы мектеп оқулықтарында кездесетін пұт, қарыс, құлаш, мысқал сияқты қолданыстан шығып қалған көне өлшем бірліктерінің жалпы сипаттамасын, сонымен қатар қоғамда жиі пайдаланатын өлшем бірліктеріне арақатынасын анықтай алады. Біздің жобалық жұмысымыздың ерекшелігі оқушылардың зейіндік қызығушылықтарының өзіндік мәнді детальдарына толықтай сәйкес келеді. Бұл мобильді қосымшаны «Қазақстан тарихы» сабақтарында қолданып, оқушылардың қазақтың байырғы өлшем бірліктеріне туралы білім деңгейін арттыруға болады. Тек білім деңгейін ғана арттырып қоймай, олардың бойындағы ұлттық сана-сезім мен ұлттық рухты қалыптастыруға өз септігін тигізетіні өзіміздің тәжірибемізден анықталды.

Оқушылар қазіргі таңда еуроцентристік көзқарасты насихаттайтын өзінің гаджетіндегі қолжетімді әрі оңай түсіндірілетін қосымшаларға тәуелді. Ол қосымшалардың артықшылығы – Z және Альфа-ұрпақ үшін оның ықшамды түрімен есептеледі. Осының нәтижесінде қазақ халқына деген құрмет азаяды, ұлттық құндылықтарға кереғар көзқарастар көбейеді. Оның салдары алдымызда отырған оқушылардың тарихи санасында қалыптасатын кереғар пікірлерден көрініс табады. Бұл көзқарастар мен пікірлерге Ұлы Далада пайда болған интеллектуалдық жетістіктерді мойындамауды, ғылыми жаңалықтарды жоққа шығаруды, қазақ халқының ғасырлар бойы қалыптасқан мәдени және рухани мұрасын құрметтемеуді жатқызуға болады. Алайда, оқушылардың бұл пікірлері мен көзқарастары үшін оларды кінәлаудың қажеті жоқ. Себебі қолданыстағы тарихи білімдердің ұсынылу форматы оқушылардың сұранысына сәйкес келмейді. Яғни, проблеманы тарихшы мұғалімдер, әріптестер, өздерімізден бастау керекпіз деп ойлаймын.

Сурет 1 – Білім алушылардың тарихи білімін арттыратын көмекші құралдар

Практикада қолдану

Бүгінгі тарих сабақтары тікелей ұлттық рухты тәрбиелеу құралы саналғандықтан заманына сай оқушылардың сұраныстарына сәйкес болуы керек деп ойлаймын. Бұл дегеніміз классикалық тарихи білімдер мен ақпараттар SMART-мақсаттарға жауап беретін оқыту дизайнына трансформациялануы шарт. Осылай өскелең ұрпақ бойында ұлттық сананы жаңғыртуға бағытталған элементтерді қалыптастыруға болады. Осыған орай, өз тәжірибемде қолданған және оң нәтиже берген оқушылардың өздері жасаған интеллектуалдық өнімдерін ұсынғым келеді.

«Байырғы қазақ өлшемдері» – ұлттық құндылықтарымызға деген құрмет пен мақтаныш сезімін оятатын мобильді қосымша. Мобильді қосымша – оқушылардың барлық сұраныстарына жауап беретін, сонымен қатар оқушылардың қолынан тастамайтын гаджетіне жүктеп алуға болатын қосымша. Оқушының интеллектуалдық өнімінің өзіндік ерекшелігі – ұмыт қалған байырғы қазақ өлшемдерін бүгінгі таңдағы қолданыстағы өлшем бірліктеріне конвертация жасайды және Playmarket цифрлы қосымшалар платформасында қызығушылық танытқан қолданушылардың бәріне қолжетімді [13]. Бұл қосымша оқушылардың санасында қазақ халқының дана халық екендігін, өз уақытысында озық ғылыми жаңалықтар мен тәжірибелер қолданғандығын дәлелдей алады. Тарихи ақпаратты ұсыну форматы классикалық мәтін түрінен заманауи цифрлы форматқа көшіріліп, тарих ғылымының басты проблемаларының бірін шеше алды.

Біз ұсынып отырған мобильді қосымша «Қазақстан тарихы» сабақтарында байырғы өлшем бірліктері айтылатын тақырыптарды түсіндіргенде таптырмас көмекші құрал болады. Мысалы, 8-сыныптағы «Қазақстандағы ұжымдастыру» тақырыбын түсіндіргенде астық жинаудағы салмақ өлшемі «пұт» сөзі кездеседі. Ауылшаруашылығын ұжымдастырудың 1928 жылы 300 млн пұт астық дайындалды. Осы тұста оқушыда салмақ өлшеу бірлігіне жататын пұтқа қатысты заңды сұрақ туындайды.

Мұғалім мобильді қосымшаның көмегімен оқушыға «пұт» сөзінің мағынасын толықтай түсіндіре алады. Сонымен қатар мобильді қосымша арқылы пұттың қолданыстағы салмақ өлшемі килограммға пропорциясын анықтайды.

Осы ғылыми жобамызды бастамас бұрын оқушылар арасында арнайы сауалнама жұмыстары жүргізілді. Сауалнамаға 7-11-сынып оқушылары қатысып, байырғы қазақ өлшемдері туралы өз білімдерімен бөлісті. Сауалнамаға қатысқан 100 оқушыға «Сіз байырғы қазақ өлшем бірліктерін білесіз бе?» деген сұрақ қойылды. Ал, жауап нұсқалары ретінде «мүлдем білмеймін», «оқулықтан көрдім», «үлкендерден естідім», «БАҚ арқылы білемін» деген жауаптар ұсынылды. Сауалнама нәтижесі бойынша 65 оқушы байырғы қазақ өлшемдері туралы мүлдем білмейтіндігі анықталды. Бұл көрсеткіш біздің жобамыздың өзектілігін айқындауға нақты себеп болды. Көрсеткіш тек сандар ғана емес, сонымен қатар оқушылар бойында ұлттық санаға деген төмен көзқарастарының қалыптасуы мүмкін екендігін анықтайды. Қатысушылардың тек 8,2% ғана байырғы қазақ өлшемдері туралы білімді оқулықтан көргендігі, оқулық арқылы білетіндігі анықталды. Мұндай нәтиже білім беру процесінде ақпаратты ұсыну форматы өзгеріске ұшырауы керектігін алдыға тартады.

Сауалнама нәтижесіне байланысты тарих сабақтарында байырғы қазақ өлшемдері туралы білімді арттыру мақсатында мобильді қосымшаны қолдану ұсынылды. Мобильді қосымшаны қолдану арқылы оқушылардың бойында өз ұлтына деген мақтаныш сезімін оятуға болатындығы дәлелденді. Мобильді қосымшаның қолдану негізінде оқушылардың білім сапасы 76% жоғарылағандығын аңғаруға болады.

Бұл жобаның апробациядан өтуін төмендегі жетістіктермен анықтауға болады:

- ▶ 2022 жылы мобильді қосымшаның ықшамдалған форматындағы оқушы өнімі облыстық «Зерде» ғылыми жобалар конкурсына қатысып, жүлделі II орынға ие болды.

Сурет 2. Сауалнама диаграммасы

Сурет 3. Мобильді қосымшаны қолданудан кейінгі білім сапасы

- ▶ 2023 жылы жобалық жұмысымыз толық аяқталып, облыстық кезеңде үздік танылды. Ендігі мақсат республикада жобамызды қорғап шығу.
- ▶ 2023 жылы пән мұғалімі ретінде республикалық «Педагогикалық идеялар фестиваліне» қатысып, жеңімпаз атандым.

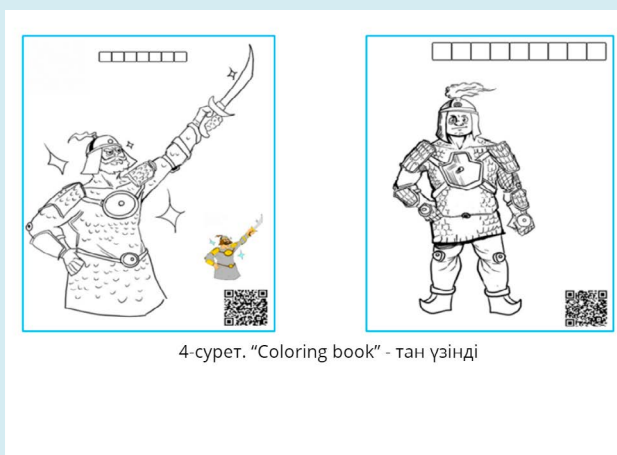
- 2024 жылы 6-9 ақпан күндері Щучинск қаласында «Балдаурен» лагерінде республикалық «Зерде» ғылыми жобалар конкурсы өткізілді. Біз дайындаған «Байырғы қазақ өлшемдері» атты жобасы «Этномәдениеттану» секциясында бас жүлдені иеленді.

Оқушылармен бірлесіп жасаған келесі интеллектуалдық өнім «Coloring book». «Coloring book» – оқушыларға тарихи білімді ұзақ әрі қиын мәтіндермен емес, қысқа әрі қызықты етіп ұсынатын интерактив көмекші құрал. Көмекші құрал 5-6-сыныптарға, сонымен қатар кішкентай балаларға тарихи білімді ұсынуға арналған. Еліміздегі Marwin дүкендерінде көптеген, батыс мәдениетін насихаттайтын орыс тілді «боямақ» түрлері өте көп. Бұл өз кезегінде ұлттық құндылықтарды салыстыру негізінде қалыптасатын ұлттық көзқарастың пайда болуына алып келеді. «Боямақ» – балаларда моторикалық қабілеттерді дамытуға арналған интеллектуалдық өнім. Көптеген ата-аналар өз балаларына моторикалық іс-әрекеттер арқылы дамуды мақсат етіп, қызықты боямақтарды алып беруі мүмкін. Бірақ боямақпен айналысқан бала тек суретті ғана бояп қоймай, суреттегі тұлға мен оқиға-

ның тарихы, оның өмірдегі маңызы, тарихи байланысы және суреттің өзектелігімен танысады.

Оқушылармен бірлескен жұмыс нәтижесінде жарыққа шыққан «Coloring book» оқушылардың қызығушылықтарының талабына толықтай сәйкес келеді. Біз жасаған алғашқы туынды өлкеміздің атаулар тарихына арналды. Облысымызда Жітіқара, Арқалық қаласы, Қарабалық аудандары бар. Сауалнама нәтижесінде оқушылар осы атаулардың этимологиялық тарихын білмейтін болып шықты. Осы олқылықтың алдын алу үшін Қостанай өлкесінің атаулар тарихына арналған «Coloring book» өмірге келді. Оқушылар жасаған интеллектуалдық өнімде өңірдің тарихына қатысты QR-сканерде көрсетілген анимациялық бейне мен сол өлке атауын анықтайтын сурет салынды.

«Coloring book» оқушылардың интеллектуалдық өнімі тарихи сананың жаңғыртуына өз септігін тигізеді. Мұндай өнімдер тарихи оқиғалардың динамикасын қызықтырақ көрсетуге көмектеседі. Заманауи технологиялар арқылы ұлттық мәдени мұраларға қызығушылық артып, тарих қойнауында жатқан тұлғаларға деген еліктеушілік пайда болады.

4-сурет. «Coloring book» - тан үзінді

Сурет 4. «Coloring book» көмекші құралынан мысал үзіндісі

Ұсыныстар

1. «Зерде», «Менің кіші Отаным», республикалық ғылыми жұмыстар байқауларында зерттеу жұмысының нәтижесі оқушылармен бірігіп жасаған интеллектуалдық өнімдерді жарыққа шығару;
2. тарихи процестер мен оқиғаларды, материалдық игіліктерімізді дәріптейтін, ғасыр қойнауындағы техникалық жаңалықтарды зерттеуді күн тәртібіндегі басты мәселеге айналдыру;
3. қазақ даласында орналасқан тарихи ескерткіштерге (кесенелер, қалалар, қорғандар) 3D визуализация жасау;
4. тарихи сананы қалыптастыру үшін анимациялық мультфильмдерді көмекші құрал ретінде қолдану.

Қорытынды

Зерттеу жұмысының кіріспе бөлімінде заманауи интеллектуалдық құралдардың өзектілігі, сонымен қатар оқушылардың тарихи білімін арттырудағы басты аспектілері зерделенді. Қазіргі таңдағы тарихи білімнің ұсынылу форматының трансформацияға ұшырауы тақырыптың өзектілігі ретінде көрсетілді. Осы бөлімде зерттеу жұмысының тақырыбы бойынша отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектеріне тарихнамалық шолу жасалып, негізгі идеялары сараланды.

Әдістеме бөлімінде оқушылармен бірігіп жасаған «Байырғы қазақ өлшемдері» мобильді қосымшасы мен «Coloring book» көмекші құралдарының жарыққа шығуына әсер еткен факторлар талқыланды. Бұл екі көмекші құралдың оқушылардың тарихи білімін жетілдірудегі өзіндік ерекшеліктері мен қолдану тетіктері туралы мұғалімнің жеке кейсі ұсынылды. «Байырғы қазақ өлшемдері» мобильді қосымшасының Playmarket цифрлы қосымшалар платформасында кез келген тұтынушыға қолжетімділігі оның өзіндік ерекшелігін айқындайды.

Мақаланың практика бөлімінде жоғарыда аталған екі құралды тәжірибелік сынақтан өткізу бойынша атқарылған жұмыстар мен олардың нәтижелері зерделенді. Сауалнамаға қатысқан сыныптар пен оқушылар

саны зерттеудің тәжірибелік бөлімінің басты субъектілері болды. Заманауи көмекші құралдар арқылы оқушылардың тарихи білімін жетілдіруге болатындығы туралы дәлелдер келтірілді. Сонымен қатар, осы бөлімде тақырыптың апробациядан өтуі бойынша оқушылардың облыстық және республикалық ғылыми жобалар сайыстарындағы жетістіктері көрсетілді.

Қорытындылай келе, Әлихан Бөкейханов айтқандай: [14] «...әр ұрпақ өзіне артылған жүкті жетер жеріне апарып тастағаны дұрыс, әйтпегенде болашақ ұрпағымызға аса көп жүк қалдырып кетеміз. Кейінгі ұрпақ не алғыс, не қарғыс беретін алдымызда зор шарттар бар». Өз дәуірінде халқының болашағын ойлаған тұлғалар, халықтың ұлт болып қалыптасуында маңызды рөл атқарған тарихи процестер, қазақ тарихының қойнауында жатқан тарихи көріністер мен оқиғалар өзінің қоғамға ұсынылуын күтіп жатыр.

Қолданылған деректер тізімі

1. **Джорданова Людмила.** Тарихи білім: пәні мен зерттеу әдістері. – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2020. – 376 б.
2. Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. <https://adilet.zan.kz>
3. 2024-2025 оқу жылына арналған Үлгілік оқыту бағдарламасы. <https://uba.edu.kz>
4. **Таубаева Ш.Т.** Педагогиканың философиясы және әдістемесі: оқулық. - Алматы: Қазақ университеті, 2016. -13-15 б.
5. **Әлқожаева Н.С.** Білім беру парадигмалары контекстінде тұлғаның рухани дүниесін қалыптастыру: монография. - Алматы: Қазақ университеті, 2016. – 311 б.
6. **Шиллинг М.А.** Технологиялық инновациялардағы стратегиялық менеджмент: - Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2019. - 380 б.
7. **Бартлетт С.** Білім берудегі зерттеулер. - Нұр-Сұлтан: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2020. - 464 б.
8. **Дейл Х. Шунк.** Оқыту теориясы. - Нұр-Сұлтан: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2020. - 464 б.
9. **Күзембайұлы А., Әбіл Е.** Тарих теориясы және методологиясы: -Қостанай: «Центриум», 2015.-220 бет
10. Тарих пәнін оқытуға жаңаша көзқарас: тиімді оқыту мен оқу тәсілдері: әдістемелік нұсқаулық / құраст. Р.Чекетаева. -Астана: Назарбаев зияткер-

лік мектептері ДББҰ педагогикалық шеберлік орталығы, 2018.-100 б.

11. **Шваб К.** Четвертая промышленная революция. – Москва: «Эксмо», 2016. – ст.

12. **Элен Битэм, Рона Шарп.** Педагогиканы цифрлық дәуірде қайта зерделеу. XXI ғасырдағы оқыту ди-

зайны. – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2019. – 328 б.

13. «Байырғы қазақ өлшемдері» қосымшасы. <http://sur.li/kbtprqw>

14. Әлихан Бөкейхан шығармалары. 1-том. – Астана: «Сарыарқа», 2016. – б.

● DIGITAL HISTORY: СПОСОБЫ ПОВЫШЕНИЯ ИСТОРИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ С ПОМОЩЬЮ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ ПРОДУКТОВ УЧАЩИХСЯ

Бектурганов К.Б.

КГУ «Лицей-интернат БІЛІМ-ИННОВАЦИЯ для одаренных детей»
Управления образования акимата Костанайской области

Аннотация. В данной статье рассматривается одна из актуальных тем в образовании, основанная на ценностях – основные механизмы совершенствования исторического знания обучающихся через модернизацию Национального исторического сознания у учащихся. На уроках истории представлена серия методов и приемов, формирующих национальное историческое сознание. Представлен собственный кейс в практике учителя формирования национального исторического сознания через собственные интеллектуальные продукты учащихся. Через трансформацию формата представления исторической информации описываются результаты, достигнутые учителем на уроке.

Мы считаем, что данная статья будет полезна педагогам общественно-гуманитарных дисциплин, методистам, студентам специальностей по истории в педагогических вузах и исследователям.

Ключевые слова: национальная ценность, историческое сознание, интеллектуальный продукт, digital history, историческая информация, современный дизайн обучения.

● DIGITAL HISTORY: WAYS TO ENHANCE HISTORICAL KNOWLEDGE WITH THE HELP OF STUDENTS' INTELLECTUAL PRODUCTS

Bekturganov K.B.

KSU Lyceum for gifted children «Bilim-Innovation»
Kostanay

Annotation. This article examines one of the most relevant topics in education based on values – the main mechanisms for improving students' historical knowledge through the modernization of students' National Historical Consciousness. The history lessons present a series of methods and techniques that form the national historical consciousness through students' own intellectual products. Through the transformation of the format of the presentation of historical information, the results achieved by the teacher in the lesson are described.

We believe that this article will be useful for teachers of social sciences and humanities, methodologists, students of history majors in pedagogical universities and researchers.

Keywords: national value, historical consciousness, intellectual product, digital history, historical information, modern learning design.

МРНТИ 14.25.09

ПРОЕКТИВНЫЕ МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ ИСКУССТВУ УЧАЩИХСЯ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Билькова Е.А.

КГКП «Детская школа искусств «Жұлдыз» отдела образования по городу Усть-Каменогорску управления образования ВКО

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию и практическому применению проективных методик обучения на уроках изобразительного искусства для учащихся младшего школьного возраста в детских художественных школах и художественных отделениях детских школ искусств. Рассматриваются теоретические основы, методология и практическое применение проективных методик. Представлены результаты апробации авторской программы «Творческий калейдоскоп», демонстрирующие эффективность данных методик в развитии творческого потенциала, художественных навыков и личностных качеств учащихся. Предложены рекомендации по внедрению проективных методик в образовательный процесс. Статья представляет интерес для педагогов художественного образования, стремящихся к инновационным подходам в обучении.

Ключевые слова: методическая работа, педагогический хакатон, командная работа в образовании, профессиональное сообщество.

Введение

В соответствии с Государственным общеобязательным стандартом образования Республики Казахстан, утвержденным приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348 [1], современное художественное образование призвано развивать творческий потенциал учащихся, формировать эстетическое восприятие окружающего мира и способствовать самовыражению через различные виды искусства. В контексте этих требований особую актуальность приобретают инновационные методики обучения изобразительному искусству, направленные на активизацию творческого мышления и развитие художественных навыков учащихся.

В современном художественном образовании все большую актуальность приобретают методики, направленные на раскрытие творческого потенциала учащихся. Особенно важно это для младших школьников, обучающихся в детских художественных школах (ДХШ) и на художественных отделениях детских школ искусств (ДШИ). Инновационные подходы, основанные на активизации воображения и ассоциативного мышления, позволяют сформировать у детей уникальное художественное видение и способность к самовыражению.

Актуальность данной темы обусловлена возрастающей ролью визуальной информации в современном мире и необходимостью развития навыков ее восприятия

и интерпретации с раннего возраста. Кроме того, индивидуализированный подход к обучению, учитывающий особенности каждого ребенка, соответствует современным тенденциям в педагогике.

Цель: исследование влияния новых методов обучения изобразительному искусству младших школьников в системе дополнительного художественного образования.

Обзор литературы показывает, что проективные методики в художественном образовании являются предметом интереса как отечественных, так и зарубежных исследователей. В Казахстане также ведутся активные исследования в этой области, что отражает растущее понимание важности инновационных подходов в художественном образовании.

Казахстанские ученые и педагоги внесли значительный вклад в развитие проективных методик обучения изобразительному искусству. Среди них следует отметить работы К.О. Жеделова, который исследовал вопросы развития творческого потенциала учащихся через применение проективных техник в художественном образовании. Его исследования подчеркивают важность учета национальных культурных особенностей при разработке и применении проективных методик.

Значительный вклад в изучение данной темы внесла Р.А. Ержанова, чьи работы посвящены интеграции традиционных казахских художественных техник с современными проективными методиками обучения. Ее исследования показывают, как проективные методы могут быть адаптированы для сохранения и развития национального художественного наследия.

С.А. Жолдасбекова в своих исследованиях рассматривает применение проективных методик в контексте развития критического мышления у учащихся художественных школ. Ее работы демонстрируют, как проективные техники могут способствовать формированию не только художественных навыков, но и более широких когнитивных способностей.

Важно отметить, что казахстанские исследователи активно интегрируют международный опыт в свои разработки, адаптируя его к местным образовательным реалиям. Это создает уникальный синтез восточных и западных подходов в художественном образовании, что особенно ценно в контексте глобализации образования.

За рубежом исследования в этой области проводили такие ученые, как Виктор Ловенфельд, Рудольф Арнхейм и Эллиот Эйслер. Их работы существенно расширили понимание психологических аспектов детского художественного творчества и роли проективных методик в его развитии.

Методика

Проективные методики в художественном образовании - это специально организованные педагогические приемы, направленные на активизацию творческого воображения, стимулирование нестандартного мышления и раскрытие внутреннего потенциала учащегося. Они характеризуются созданием условий для свободного самовыражения, активизацией подсознательных творческих механизмов, трансформацией абстрактных идей в художественные образы и преодолением стандартных шаблонов мышления. К основным проективным техникам относятся: метод незаконченного изображения, техника спонтанного рисования, ассоциативные упражнения, метод трансформации образов и эмоционально-образное проектирование. Принципиальное отличие этих методик от диагностических проективных техник (таких как тесты Роршаха или цветовой тест Люшера) заключается в направленности на развитие, а не диагностику, педагогической, а не психологической цели и приоритете творческой самореализации учащегося.

В основе методики лежат принципы индивидуализации обучения, междисциплинарной интеграции и практической направленности.

Практическая реализация проективных методик требует детальной прора-

ботки каждого этапа и учета возрастных особенностей детей младшего школьного возраста. На подготовительном этапе рекомендуется создавать эмоционально комфортную атмосферу через специальные настроечные упражнения: прослушивание музыки, визуализацию, свободное движение. Для активизации воображения эффективны техники: «Дорисуй фантазию», где дети трансформируют случайные штрихи в осмысленные образы, или «Волшебный квадрат», предполагающий создание сюжета из геометрических форм.

При выборе художественных материалов предпочтительно использовать разнофактурные и неожиданные средства: акварель с солью, восковые мелки с акварелью, монотипия, граттаж. Это расширяет сенсорный опыт и мотивирует экспериментировать.

Возможные сложности при внедрении:

- ▶ Страх ребенка перед незавершенностью и неопределенностью задания
- ▶ Шаблонность мышления
- ▶ Боязнь ошибиться
- ▶ Пути преодоления:
- ▶ Создание ситуации успеха
- ▶ Доброжелательный комментарий педагога
- ▶ Отсутствие жесткой оценки
- ▶ Поощрение любых творческих решений

Оценивание проективных работ должно быть критериально-уровневым и включать:

- ▶ Оригинальность замысла
- ▶ Эмоциональную выразительность
- ▶ Самостоятельность решения
- ▶ Экспериментальность.

Рекомендуется использовать качественную оценку: развернутый комментарий, который мотивирует ребенка на дальнейшее творчество.

Ключевыми методами выступают: свободные ассоциации, коллективное творчество, трансформация образов, работа с противоположностями и эмоциональное погружение. Все эти методы направлены на развитие различных аспектов творческого мышления и художественных навыков учащихся.

Особое внимание уделяется созданию условий для самовыражения каждого ребенка и формированию индивидуального художественного видения. Методика предполагает гибкий подход к оцениванию работ учащихся, учитывающий не только технические навыки, но и оригинальность решений, эмоциональную выразительность и процесс творческого поиска [4].

Практическое применение

В рамках исследования эффективности инновационных подходов в преподавании изобразительного искусства была разработана и внедрена авторская программа «На пути к творчеству» для младших школьников ДХШ и художественных отделений ДШИ. Апробация проводилась в течение 2021-2022 учебного года на базе трех учебных заведений Усть-Каменогорска: ДШИ «Жұлдыз», ДШИ № 15 и КГКП «Станция юных техников». В эксперименте приняли участие 120 учащихся 1-4 классов.

В ходе реализации программы были разработаны и проведены различные типы занятий с применением проективных методик. Особый интерес у учащихся вызвало занятие «Хроматическая симфония», где дети создавали абстрактные композиции под классическую музыку. Наблюдения показали, что 85% участников успешно справились с задачей передачи музыкальных образов через цвет и форму.

На занятии «Метрополис грёз» учащиеся проектировали фантастический город будущего, что позволило раскрыть их пространственное мышление и архитектурное воображение. Работы 72% детей продемонстрировали оригинальные композиционные решения и нестандарт-

ный подход к организации городского пространства.

Серия занятий «Эмоциональная палитра» была направлена на развитие способности выражать различные эмоциональные состояния через художественные образы. Анализ детских работ показал, что 90% учащихся успешно освоили язык цветовой символики для передачи настроения.

Практика показала особую эффективность метода природных аналогий на занятии «Природные узоры», где дети

создавали декоративные композиции на основе наблюдений за природными формами. У 78% учащихся отмечено значительное улучшение навыков стилизации и понимания принципов построения орнамента. Занятие «Хронограф искусства» позволило познакомить детей с различными историческими стилями через практическое освоение их художественных особенностей. 70% учащихся продемонстрировали глубокое понимание характерных черт изучаемых эпох в своих работах.

Таблица 1. Результаты применения проективных методик обучения на уроках изобразительного искусства для учащихся младшего школьного возраста в ДШИ «Жұлдыз», ДШИ № 15 и КГКП «Станция юных техников» (2021-2022 учебный год, 120 учащихся)

Область развития	Показатель	Начало года	Конец года	Прирост
Творческое развитие	Оригинальность художественных решений	45%	85%	+40%
Способность генерировать новые идеи	35%	78%	+43%	
Технические навыки	Владение различными художественными техниками	40%	72%	+32%
Экспериментирование с материалами	30%	68%	+38%	
Эмоциональное развитие	Позитивный настрой на творческую деятельность	55%	90%	+35%
Способность выражать эмоции в работах	32%	65%	+33%	
Когнитивные навыки	Навыки анализа визуальной информации	38%	70%	+32%
Развитие ассоциативного мышления	42%	75%	+33%	
Социальные навыки	Навыки работы в команде	45%	80%	+35%

Примечание: данные получены на основе педагогических наблюдений, анализа работ учащихся и результатов промежуточных аттестаций.

В ходе реализации программы проводился систематический мониторинг развития творческих способностей учащихся, включающий оценку технических навыков, образного мышления и эмоциональной выразительности работ. Результа-

ты показали существенный прогресс в развитии художественных навыков у 75% участников программы, повышение уровня креативности у 82% учащихся и улучшение навыков работы в команде у 80% детей.

Особенно важным результатом стало формирование устойчивого интереса к художественному творчеству у 90% участников эксперимента, что подтверждается их активным участием в дополнительных творческих проектах и выставках.

В рамках исследования применялись различные рефлексивные задания: устные обсуждения работ в формате «круглого стола», где каждый ученик мог высказать свое мнение о работах одноклассников, письменные мини-эссе «Мой творческий путь», где дети описывали свои впечатления от занятий и трудности, с которыми они столкнулись. Важным элементом рефлексии стало ведение учащимися «Дневника юного художника», в котором они фиксировали свои идеи, зарисовки и размышления о пройденных темах, что позволило проследить динамику развития их творческого мышления и художественных навыков.

Для оценки эффективности методики использовались критериальные таблицы, включающие такие параметры как оригинальность решений, техническое мастерство, эмоциональная выразительность и способность к рефлексии. По результатам анализа рефлексивных заданий было выявлено, что 85% учащихся демонстрируют повышенный уровень осознанности в работе над художественными проектами и способность к критическому анализу собственного творчества.

Рекомендации

Для эффективного внедрения инновационных методик преподавания изобразительного искусства в ДХШ и на художественных отделениях ДШИ предлагаются следующие рекомендации педагогам:

1. Осуществите основательную предварительную подготовку: углубитесь в теоретические основы новых методик и адаптируйте их к специфике вашей образовательной среды.
2. Проведите первичную оценку творческого потенциала учеников для оптимизации планирования учебного процесса.

3. Реализуйте поэтапное внедрение методик, начиная с базовых заданий и постепенно усложняя их до уровня комплексных проектов.
4. Сформируйте в классе атмосферу, стимулирующую творческий поиск и нестандартный подход к решению задач.
5. Разнообразьте палитру используемых материалов и техник для поддержания интереса учащихся и обогащения их художественного опыта.
6. Систематически организуйте сеансы обратной связи с учениками для анализа их творческого процесса и достигнутых результатов.
7. Модифицируйте методики с учетом возрастных и личностных характеристик учащихся, принимая во внимание их интересы и уровень подготовки.
8. Разработайте комплексную систему оценивания, учитывающую не только техническое мастерство, но и креативность, выразительность и процесс творческого поиска.
9. Развивайте профессиональное сотрудничество, обмениваясь опытом и идеями по применению инновационных методик с коллегами.
10. Регулярно повышайте свою квалификацию, участвуя в семинарах и мастер-классах по инновационным методикам обучения искусству [5].

Внедрение этих рекомендаций поможет педагогам эффективно использовать проективные методики, способствуя развитию творческого потенциала учащихся и повышению качества художественного образования.

Заключение

Проведенное исследование и практическое применение проективных методик обучения на уроках изобразительного искусства для учащихся младшего школьного возраста в ДХШ и художественных отделениях ДШИ показали их высокую

эффективность и значимость для развития творческого потенциала детей.

Имплементация этих методик не только способствует совершенствованию художественных навыков, но и стимулирует развитие аналитического мышления, эмоционального интеллекта и социальных компетенций детей. Особую ценность представляет возможность индивидуализации образовательного процесса, учитывающего уникальные особенности каждого ученика.

Анализ полученных данных свидетельствует о значительном прогрессе в оригинальности творческих решений, усилении мотивации к художественной деятельности и развитии способностей к самовыражению у большинства участников эксперимента. Эти результаты подчеркивают необходимость интеграции инновационных методик в современную систему художественного образования.

Тем не менее, следует учитывать, что эффективное применение новых подходов требует соответствующей квалификации педагогов и адаптации к специфике конкретной образовательной среды. Перспективным направлением дальнейших исследований может стать разработка специализированных методик для различных возрастных категорий и направлений художественного творчества.

В целом, проективные методики обучения представляют собой ценный инструмент для педагогов, стремящихся к инновационному и эффективному художественному образованию, способствующему всестороннему развитию личности ребенка.

Список использованных источников

1. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования»
2. **Неменский Б.М.** Педагогика искусства. Видеть, ведать и творить. - М.: Просвещение, 2014.
3. **Жеделов К.О.** Развитие творческого потенциала учащихся через проективные методики в художественном образовании // Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Педагогические науки». - Алматы, 2018.
4. **Ержанова Р.А.** Интеграция традиционных казахских художественных техник с современными проективными методиками обучения // Образование и наука Казахстана. - Нур-Султан, 2019.
5. **Eisner E.W.** The Arts and the Creation of Mind. - New Haven & London: Yale University Press, 2012.

● БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ПРОЕКТИВТІ ӘДІСТЕРІ ТУРАЛЫ

Билькова Е.А.

ШҚО білім басқармасы Өскемен қаласы бойынша білім бөлімінің «Жұлдыз» балалар өнер мектебі» КМҚК

Аңдатпа. Бұл мақала балалар көркемсурет мектептерінде және балалар өнер мектептерінің көркемсурет бөлімдерінде бастауыш сынып оқушыларына бейнелеу өнері сабақтарында оқытудың проективті әдістерін зерттеуге және практикалық қолдануға арналған. Проективті әдістердің теориялық негіздері, әдістемесі және практикалық қолданылуы қарастырылады. Оқушылардың шығармашылық әлеуетін, көркемдік дағдылары мен жеке қасиеттерін дамытуда осы әдістердің тиімділігін көрсететін «шығармашылық калейдоскоп» авторлық бағдарламасын сынақтан өткізу нәтижелері ұсынылған. Оқу процесіне проективті әдістемелерді енгізу бойынша ұсыныстар берілді. Мақала оқытудағы инновациялық тәсілдерге ұмытылатын көркемдік білім беру мұғалімдерін қызықтырады.

Түйінді сөздер: проективті әдістер, бейнелеу өнері, бастауыш мектеп жасы, шығармашылық даму, көркемдік білім, оқытудың инновациялық әдістері.

● PROJECTIVE METHODS OF TEACHING FINE ARTS TO PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Belkova E.A.

KGKP «Zhuldyz Children's Art School» of the Ust-Kamenogorsk
City Education Department of the East Kazakhstan Region Education Department

Abstract. This article is devoted to the research and practical application of projective teaching methods in art lessons for primary school students in children's art schools and art departments of children's art schools. The theoretical foundations, methodology and practical application of projective techniques are considered. The results of the approbation of the author's program "Creative Kaleidoscope" are presented, demonstrating the effectiveness of these techniques in the development of creative potential, artistic skills and personal qualities of students. Recommendations on the implementation of projective techniques in the educational process are proposed. The article is of interest to art education teachers seeking innovative approaches in teaching.

Keywords: projective techniques, fine arts, primary school age, creative development, art education, innovative teaching methods.

FTAMP 14.25.09

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА «ШАТАЛОВТЫҢ ТІРЕК-СЫЗБАЛАРЫН» ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ

Болатбаева С.М.

Астана қаласы әкімдігінің «Райымбек батыр атындағы №50 «Қазғарыш» мектеп-лицей» ШЖҚ МКК

Аңдатпа. Мақалада мектептің география пәнін оқытуда Шаталовтың тірек конспект әдісін пайдалану жолдары туралы мәселе қарастырылды. Білім беру үрдісінде оқушылардың географиядан материалды оңай меңгеруіне және есте сақтауына көмектесетін тиімді әдістің практикада қалай қолданылуы жайлы айтылады. 7 сыныптың географиясын оқытуда Шаталовтың тірек-сызбаларын қолдану білім алушылар мен пән мұғалімдері үшін тиімді. Шаталовтың тірек конспект әдісі педагогтердің сабақты жүйелі, әрі түсінікті етіп жоспарлауға көмектеседі. Сабақта уақытты үнемдеп, білім алушылардың қызығушылығын арттыруға үлкен мүмкіндікті береді.

Тірек-сызба технологиясын география пәні педагогтері ғана емес, сонымен қатар биология, тарих, әдебиет, орыс тілі пәні мұғалімдері де сабақтарда қолдана алады.

Түйінді сөздер: тірек конспект, функционалды, бүктеме, интерпретация.

Кіріспе

Ұсынылып отырған география пәнін оқытуда Шаталовтың тірек-сызбаларын қолдану жұмысы 7-11 сынып география оқулықтары бойынша «ҚР орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың 2021-2022 оқу жылындағы ерекшеліктері туралы» Әдістемелік нұсқау хат Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2021 ж. негізінде алынды. Әдістемелік нұсқау хатта география пәнін оқытуда функционалды білім мен дағдыларды қалыптастыруда Шаталовтың тірек-сызба технологиясы ерекше рөл атқарады. Бұл әдіс оқу материалын қысқаша, жүйелі әрі көрнекі түрде ұсынуға мүмкіндік береді, сол арқылы білім алушылардың теориялық білімін тәжірибелік дағдылармен ұштастырады. Шаталовтың әдісін зерттеген ғалымдар мен педагогтер көптеген елдерде кездеседі. Бұл әдіс негізінен

білім беру саласындағы инновациялық тәсілдерді қолдаушылар арасында кең танымал болды. Кеңестік педагог-новатор, білім беру саласында революциялық әдістемелерді жасаған В.Ф.Шаталовтың өзі тірек-сызбаларды ойлап тауып, өзінің педагогикалық тәжірибесінде қолданды. Ғалым бұл әдісті негізінен математика, физика сабақтарында тиімді қолданған, бірақ әдістің тиімділігі география, тарих, биология сияқты пәндерде де табысты қолдануға мүмкіндік берген. Шаталовтың әдісін зерттеген орыс ғалымдары арасында Е.Н. Ильин, В.А.Караковский және қазақстандық ғалымдардан К.Сарсембаева, К.Шамшидинова, А.Бектұрғанованы айтуға болады. География пәнін оқытуда педагогика саласындағы зерттеуші Бектұрғанова А.Ж. Шаталовтың әдісін қолдану тәжірибесін қарастырған. Жұмыстары білім алушылардың логикалық ойлау қабілетін дамытуға бағытталған. Инноваци-

ялық педагогика саласындағы зерттеуші Жұмаділова Ә.С. география пәнінде тірек сызбаларды қолдану бойынша көптеген әдістемелік ұсынымдар әзірлеген. Бұл әдістемелік ұсынымдар білім алушылардың логикалық ойлау қабілетін дамытуға, негізгі ұғымдарды жүйелі меңгеруге және оқу материалдарын талдау арқылы практикалық дағдыларды қалыптастыруға көмектеседі [2]. Білім алушының білімінің сапасы мен оқытудың тиімді болуы таңдап алынған оқыту әдістемелік үрдіске В.Ф.Шаталов әдісі деген атпен енген тірек-сызба белгілерін сабақта қолдану мектеп мұғалімдері тарапынан үлкен қолдау тауып, оқыту үрдісінде кеңінен қолданылуда. Тірек конспект белгілерін пайдаланудың тиімділігі түрлі педагогикалық және әдістемелік баспаларда жарық көрген мақалалар мазмұнынан айқын көрінеді. Қазіргі білім беру жүйесінде Шаталовтың технологиясы күрделі ақпаратты жеңіл әрі қарапайым түсінікті етіп жеткізу тақырыптың өзектілігін құрайды. Тірек конспект әдісінің негізгі мақсаты оқу үдерісін жеңілдету және білім алушылардың білім сапасын арттыру болып табылады.

Міндеттері:

1. Білім алушылардың есте сақтау қабілетін арттыру;
2. Білім алушылардың танымдық белсенділігін дамыту;
3. Білім алушылардың өзара байланыстарын арттыру;
4. Географиялық материалды меңгеруді жеңілдету;
5. Географиялық білімдерін визуализациялау;

Мектептің білім беру жүйесінде жас ұрпақты жан-жақты дамыту, саналы тәрбие беру мен сауатты функционалды шығармашылық тұлға тәрбиелеуде география пәні маңызды роль атқарады. Шаталовтың тірек конспект әдісі география пәнінде тиімділігінің жоғары болу себебі география сабағы оқушыларға білім берумен қатар олардың алған білімін есінде сақтау,

ойлау қабілетін, тіл байлығын, ой-өрістерін кеңейтіп, зеректік, іскерлік және табиғат құбылыстарын жете бақылағыштық қасиеттерін жетілдіреді. Білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру, өз бетімен жұмыс жүргізе білуге дағдыландыру, ойлау қабілетін дамыту мақсатында сабақты түрлендіре өткізе отырып, сабақтан тыс жұмыстарды да жүргізуге болады. Білімге деген ынталық пен танымдық қабілетін дамытудың негізгі тәсілдерінің бірі білім алушылардың өздік жұмысы мен өздігінен білім алу әрекеті. Білім алушылардың өз бетімен жұмыс істеуін әртүрлі деңгейде ұйымдастыруға болады [6]. Шаталовтың тірек конспект жүйесі география пәнінде күрделі тақырыптарды меңгеруге ерекше тиімді болып табылады. Бұл әдіс арқылы негізгі географиялық ұғымдар қысқаша бейнеленіп, оқушыларға ақпаратты жеңіл, әрі жылдам түсінуге мүмкіндік береді. Тірек-сызбалар арқылы географияда күрделене беретін материалды жүйелі түрде меңгеруге болады. Әр сабақта тірек-сызбаларға жаңа ақпараттар қосылады, бұл дегеніміз білім алушыларға өткен материалдар мен жаңа тақырып арасындағы байланысты түсінуге көмектеседі. Сонымен бірге, география сабағында тірек-сызбалар қысқа әрі мазмұнды болғандықтан уақытты үнемдеуге тиімді болып табылады. Географияда тірек конспект қолдану білім алушыға ақпаратты есте сақтауына көмектеседі, әрі география сабағына деген белсенділігін арттырады [8].

Әдістеме

Бүгінгі таңда білім берудің жаңа технологиялары барынша қолға алыну үстінде, солардың ішінде география сабағында Шаталовтың тірек конспект әдісі білім беру үдерісінде білім алушылардың материалды оңай меңгеруіне және есте сақтауына көмектесетін тиімді әдіс. Бұл әдіс қысқаша және құрылымды түрде негізгі ақпараттарды графикалық немесе символдық түрде көрсетуге негізделген. Тірек конспектілері оқушыларға негізгі ұғымдарды бір көргенде түсініп, оны қайта еске түсіруге мүмкіндік береді [9].

Шаталов технологиясының бағыттары:

1. Білім алушылардың білім-білік дағдыларын қалыптастыру.
2. Балалардың барлығын оқыту.
3. Жеделдете оқыту.

Ұстанымдары:

- ▶ үздіксіз қайталау міндетті кезеңдік бақылау, ірі блоктар бойынша оқыту, тірек сигналдарын пайдалану;
- ▶ жекелей әрекет жасау, ізгіліктілік, мәжбүрсіз оқыту;

- ▶ түзетуге, өсуге, жетістікке жетелеу, жетістігін жариялау;

Мазмұндық ерекшелігі:

- ▶ оқу мен материал күрделілігі;
- ▶ тірек, үлгі конспект түрлері , блоктық түрлері ;

Тірек сигналы дегеніміз мән-мағынаны (белгі, сөз, үлгі, сурет және т.б.) білдіретін құрамды бейне.

Тірек конспект дегеніміз қысқа конспект түрінде берілетін тірек сигналдар жүйесі (оқу материалы сигнал көрнекі сұлба ретінде беріледі).

Әдістеме ерекшелігі - оқыту үрдісінің технологиялық үрдісі

Теориялық блок

Тірек конспект тұтас бір тараудан немесе үлкен тақырып ішіндегі тақырыпшалардан құралады да негізгі ойды толықтыра түседі. Тірек сызба білім алушыны ойлауға, тез шешім қабылдауға жетелеп, ойын еркін жеткізуге бағыттайды. Қай ел болмасын оның географиялық орнын физикалық, экономикалық, саяси тұрғыдан біліп алмай шаруашылығына баға берілмейді. Елдің физикалық - географиялық орнын білу бұрынғы алған білімді қайталау, әрі бекіту болып табылады. Экономикалық-географиялық, саяси -географиялық орнына сипаттама жаңа ұғым болып табылады. Сызбанұсқаның ерекшелігі білім алушыны жаңа ойға жетелеп, ғылыми дүниетанымын ұштайды.

Сызбаның басты ерекшелігі:

- ▶ дәлдігі ескеріліп, эстетикалық талғаммен сызылуы;
- ▶ қосымша түсініктердің берілуі;
- ▶ терминдерге талдау;
- ▶ диаграмма, графиктерді талдау және сызу талабы міндеттеледі.

Тәжірибелік блок

География сабағы білім алушыларға білім берумен қатар, олардың алған білімін есінде сақтау, ойлау қабілетін, тіл байлығын, ой-өрістерін кеңейтіп, зеректік, іскерлік және табиғат құбылыстарын жете бақылағыштық қасиеттерін жетілдіреді. Білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру, өз бетімен жұмыс жүргізе білуге дағдыландыру, ойлау қабілетін дамыту мақсатында сабақты түрлендіре өткізе отырып, сабақтан тыс жұмыстарды да жүргізуге болады. Білімге деген ынтасы артып, танымдық қабілетін дамытудың негізгі тәсілдерінің бірі білім алушылардың өздік жұмысы мен өздігінен білім алу әрекеті жүзеге асады. Білім алушылардың өз бетімен жұмыс істеуін әртүрлі деңгейде ұйымдастыруға болады. Өз бетімен жұмыстар мақсатына қарай: оқыту, жаттықтыру, бекіту, дамыту, қайталау, шығармашылық іздену деп бөлінеді. Ол мақсаттарға жету үшін өздік жұмыстың бірнеше түрлерін қамтуға болады [8].

1. Картамен жұмыс (шартты белгілермен жұмыс жүргізу, физикалық - географиялық және экономикалық гео-

графиялық салыстырмалы сипаттама жасау т.б.)

2. График, сызба сызу, диаграмма салу және талдау жасау.
3. Оқулықпен жұмыс (иллюстрация, карта, сандық көрсеткіштермен жұмыс жүргізу)
4. Есептер шығару, сөзтізбек, анаграмма, сөзжұмбақ құрау және шешу.
5. Қосымша әдебиеттермен шығармашылық жұмыс жүргізу (қажетті материалдарды іріктеу, реферат, баяндама, т.б. жазу).

Сонымен қатар білім алушыны оқу жұмысына белсене қатыстырып, оған белгілі бағыт-бағдар беріп, қадағалап, жұмысын бағалап отыру жақсы нәтиженің негізін қалау.

Тірек - сызба белгілерін пайдаланып оқитудың тиімділігі мынада:

- а) білім алушыға оқу материалы жинақы, қысқаша беріледі;
- ә) білім алушының сызба белгі мағынасы мен мазмұнын түсіну үшін ойлау, қайта жаңғырту, салыстыру, есте сақтау сияқты қабілеттерінің дамуына мүмкіндік туады;
- б) білім алушы оқу материалының ішіндегі ең негізгісін таңдай білуді үйренеді;
- г) білім алушы жұмысы тек қана жазу емес, сызу, сурет салу, өз бетімен шартты белгі ойлау, бұлардың арасындағы жүйелі байланыстарды табу, оның мәнін білуге мүмкіндік алады.
- ғ) білім алушы топпен және бірлесе жұмыс істеуді үйренеді;
- д) білім алушы оқулықпен және басқа да қосымша әдебиеттермен жұмыс істеу дағдысын меңгереді;
- е) білім алушы өзінің танымдық деңгейін біледі. Өзін-өзі бағалауды үйренеді.

Мұндай тиімділікке қол жеткізу үшін мұғалімнің жүйелі басшылығы қажет. Алғашқыда берілетін тапсырмалар мен

дайындалатын жұмыстар оқушыға қиындық туғызбайтын, оны жалықтырмайтын болуы керек екенін ескерген жөн [7].

Практикада қолдану

7 сыныптың география оқулығында “Гидросфера” тарауы бар. Бұл тарауда Гидросфера қалай құрылған, Сумен барлығы бірдей қамтамасыз етілген бе?, Дүниежүзілік мұхит суы біртекті ме?, Мұхит суларының қандай қасиеттері бар?, Мұхит сулары қалай қозғалады, Мұхиттағы апаттардан қалай сақтану керек?, Дүниежүзілік мұхитты қалай қорғауға болады? тақырыптары бар [3]. Жаңа сабақты өту барысында білім алушыға жеңіл, әрі түсінікті болуы үшін 7-сыныптан бастап тірек-сызбамен қалай жұмыс жасауға болатынын білу қажет. Мәтінде берілген ақпараттардың тез, әрі есте қалуы үшін білім алушының функционалдық сауаттылығын арттыруға негізделген тапсырмаларды тірек-сызбалармен қалай көрсетуге болатынын меңгерткен жөн.

Сабақтың тақырыбы: Мұхиттағы апаттардан қалай сақтану керек?

Мәтінде: Цунами. Судың астында жанартау атқылап, жер сілкінуден цунами болады. Цунами деген сөз жапон тілінен аударғанда “толқынның көтерілуі” дегенді білдіреді. Цунами жер сілкінісі мен жанартау атқылаудан туындайтын мұхиттағы толқындар. Жер сілкінісі кезінде су астында тігінен сызат пайда болып, су табанының бір бөлігі төмен түседі де, бір бөлігі жоғары көтеріледі. Мұхит түбі үстіндегі су бағанын көтере алмайды. Су төмен түсіп, су бағаны тік бағытта тербеліп, толқын туғызады. Бұл толқындар реактивті ұшақтың жылдамдығымен пара-пар 700 -1000 км/сағ жылдамдықпен жан-жаққа таралады. Жер сілкінісі кезінде судың беткі небәрі бірнеше ондаған сантиметрге төмен түсуі мүмкін, алайда мұхитта тірексіз қалған су бағанының массасы орасан зор болады. Сондықтан пайда болған цунами аса биік емес, ал толқындары өте ұзын болады. Ашық мұхитта цунамидің ұзындығы 100 км-ден 300-км-ге дейін, биіктігі 1 метрден 3 метрге дейін болатындықтан, әдетте олар су кемелерінен байқалмайды.

Жағалауға жақындаған сайын цунамидің жылдамдығы азайып, биіктігі 30 метр және одан астам артып, жағалауды басып қалады. Цунамиді зерттеу нәтижесі көрсеткендей, барлық цунамидің 85 % -ына суасты жер сілкінісі себеп болады екен, бірақ ең жойқын цунами 7 балдан астам жер сілкінісі кезінде орын алады. Цунамидің 80%-дан астамы Тынық мұхит аймағында, Жапония, Индонезия және Камчатка түбегінде туындайды. Цунами күшін бағалайтын шәкіл қабылданды, бұл цунамидің жағалауға энергетикалық ықпалының сипаттамасы. Мысалы, Чилиде 1960

жылы 22 мамыр күні болған цунами сол елдің өзіне ғана емес, Тынық мұхит акваториясында бірқатар цунами толқындарын туғызды. 2004 жылы желтоқсанда Оңтүстік-Шығыс Азияда цунами кезінде 235 000 адам құрбан болды, жарты миллионнан астам адам баспанасыз қалды. 2011 жылы 11 наурызда Жапонияда болған цунами салдарынан қалаларды су басып, қирап, апат орын алып, бірненше атом стансыларында реакторлардың жұмысы тоқтады және 25000-нан астам адам өлді. Ал материалдық залал сомасы 210 миллиард долларды құрады [6].

Тірек-сызба:

Сабақтың тақырыбы: Дүниежүзілік суы біртекті ме?

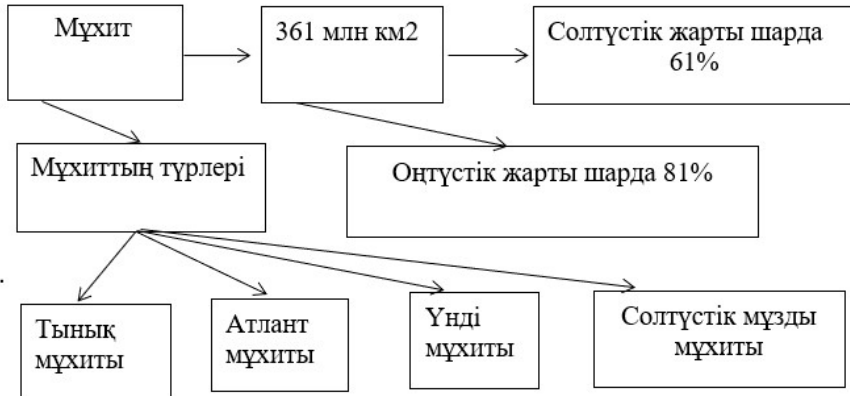
Мәтінде: Дүниежүзілік мұхит қандай бөліктерден тұрады? Жердің беткі ауданы 361 млн. км-ді құрайтын Дүниежүзілік

мұхит суы алып жатыр. Дүниежүзілік мұхит Жердің үздіксіз кеңістігін білдіретін гидросфераның негізгі бөлігі. Солтүстік жарты шарда жер бетінің 61 % -ы, Оңтүстік жарты шарда 81%-ы мұхиттың үлесіне тең. Дүниежүзілік мұхитта құрлық бөліктері ма-

териктер, түбектер және топаралдар орналасқан. Мәтінде берілген дүниежүзілік

мұхит туралы деректерді оқушы дәптерге тірек-сызба арқылы көрсете алады [4].

Тірек-сызба:

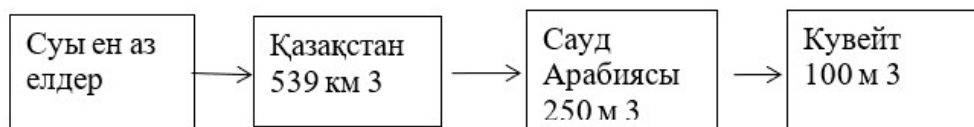
Сабақтың тақырыбы “Сумен барлығы бірдей қамтамасыз етілген бе?”

Мәтінде: Судың барлығы су ресурстары болып табыла ма? Жер суға ерекше бай. Жердің басым бөлігін Дүниежүзілік мұхит алып жатыр, бірақ судың барлығы адамзат үшін жарамды әрі қолжетімді ме? Барлық су қорының 97 %-дан астамы Дүниежүзілік мұхитта шоғырланған, шамамен 3 %-ы тұщы сулардың үлесіне тиесілі. Су ресурстарының Жер аумағында таралуы тым әркелкі. Экваторлық белде-

уде және қоңыржай белдеудің солтүстік бөлігінде су жеткілікті, тіпті шектен тыс мол. Дүниежүзіндегі су ресурстарына ең бай аймақ Азия, су ресурстарының ең аз саны Аустралия мен Мұхит аралдарында шоғырланған. Дүниежүзі елдері су ресурстарымен әркелкі қамтамасыз етілген. Су ресурстарымен ең көп қамтамасыз етілген дүниежүзі елдері Бразилия, Ресей, АҚШ, Канада, Индонезия, Қытай. Ал ең аз қамтамасыз етілген дүниежүзі елдері Қазақстан, Кувейт [5].

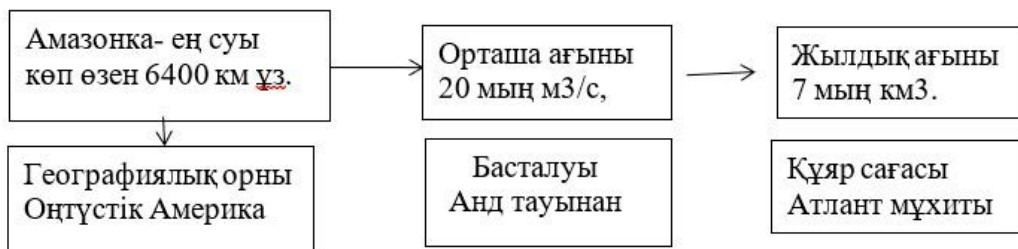
Тірек-сызба:

Тірек-сызба:

Тапсырма: Жер шарындағы ең суы көп өзен Амазонка. Оның орташа шығыны 20 мың м³/с, жылдық ағыны шамамен 7 мың км³. Төменгі ағысында Амазонканың ені кейбір жерлерде 80 км-ге дейін жетеді.

Қазақстанда суы ең көп өзен Ертіс. Шығыны 880,0 м³/с. Әлемдегі ең суы көп өзен - Ніл (Кагермен) 6671 км. Қазақстанда Ертіс өзені (1717 км)

Тірек-сызба:

Білім алушы мәтінде берілген географиялық деректермен шектелмейді, әрі қарай ізденіп, зерттейді. Амазонка өзенінің

ұзындығын, географиялық орнын, Анд тауынан бастау алатынын, құяр сағасы Атлант мұхиты екенін анықтайды.

Тірек-сызба:

Тірек-сызба белгілерін сабақтарымның негізгі құрам бөлігі ретінде қолданамын. Мұнда негізінен мына мәселелерге назар аударған жөн:

1. Тірек-сызба белгілерін қолдануды орта деңгейдегі сыныптардан бастау;

2. Мүмкіндігінше барлық сабақтарда пайдалану;

3. Сызба белгілерді оқушылармен бірге талдау жүргізе отырып даярлау;

4. Білім алушыларға белгілі тақырыпқа сай сызба белгі даярлауға негіздел-

ген өзіндік жұмыс және үй тапсырмаларын беру;

5. Білім алушылардың топпен, не жұппен жұмыс істеуіне мүмкіндік беру.
6. Географиялық деректерден Ертіс өзенінің ұзындығын, Алтай тауынан басталатынын, өзеннің бойында су электр станцияларын және Обь өзенінің саласы екені туралы зерттеп тірек-сызбаны толықтырады.

География сабағында Шаталовтың тірек-сызбаларын қолданудың тиімділігімен қатар, білім алушылардың пәнге деген қызығушылығы артып, сабақта белсендіктері артады. Сабақта білім алушылар жоғары ұпайды алу үшін бар мүмкіндіктерін салуға тырысады. Білім алушының оқу жетістігін нақты критерийлер бойынша сабақта бағалау бұл олардың өз жұмысын жетілдіруге ынталандырады. Білім алушының география пәніне деген сүйіспеншілігі, мотивациялық көзқарасы қалыптасады. Әрбір сабақтан кейін білім алушыларға олардың жетістіктері мен кемшіліктері туралы кері байланыс беріледі. Кері байланыс әділ болу үшін тек педагог пен білім алушы арасында ғана емес, сонымен бірге сыныптастар арасында кең түрде жүргізіледі. Бұл білім алушының өзін-өзі дұрыс бағалануына, әрі әділ түрде бағалануына көмектеседі. 2023-2024 оқу жылында Астана қаласы “Райымбек батыр атындағы №50 “Қазғарыш” мектеп-лицейі ШЖҚ МКК жаратылыстану-математикалық бағыттағы 7“Г” сыныбының білім алушылары апробациялық кезеңге қатысты. Сыныптың оқу үлгерімі, білім сапасының көрсеткіші салыстырма-

лы түрде алғанда үлкен өзгеріс орын алды. Өйткені әр білім алушының география пәніне деген қызығушылығы Шаталовтың тірек-сызба технологиясын қолдану нәтижесінде өзгерді. География сабағында білім алушы басты нені білу керек, нені есте сақтау керек, білім алушының бойында қандай құзіреттіліктер қалыптасады, оның қалыптасуына не әсер етті, не түрткі болды деген сыни тұрғыдан сауалнама-лар туындайды. География пәнінде білім алушының өз әрекетіне мақсат қоя білуге, қойған мақсатты жүзеге асыруға, қажетті жағдайда анықтай алуға, талдай алуға, өзі тұжырым жасай алуына, қойылған міндетті орындауға, ақпаратты өз бетімен таба алуға ынталандыру қажет. Мысалы: зерттеу тәжірибемде 2023-2024 оқу жылы 7“Г” сыныбының білім сапасы және 2024-2025 оқу жылында 8“Г” сыныбының (I-тоқсан) білім сапасының салыстырмалы мониторинг көрсеткіштерін төмендегі кесте арқылы зерттесек, білім сапаның әр тоқсан сайын көтерілігенін байқауға болады. Сыныпта барлығы 25 оқушы. Оның ішінде үздіктер саны 7 оқушы, екпінділер саны 12 оқушы 8 “Г” сыныбында құрады (I-тоқсан). Төмендегі берілген оқу білім сапасының көрсеткіштер бойынша мониторинг салыстырмалы түрде өскенін байқауға болады, яғни 7 сыныпта 69%, 8 сынып (I-тоқсан) 79 %-ды құрады. Білім сапа 10 пайызға артқан.

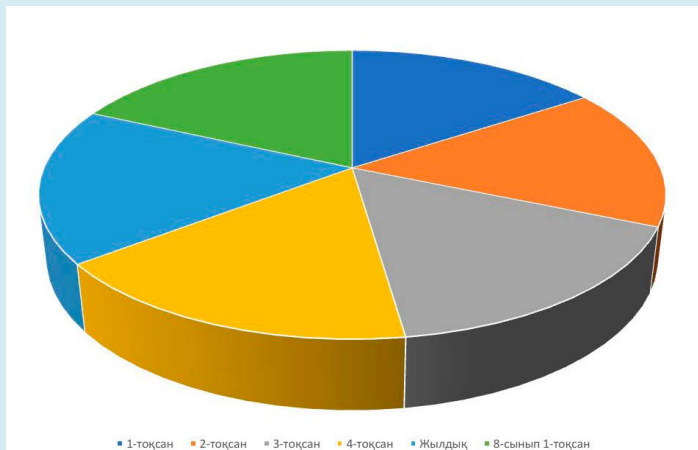
ГЕОГРАФИЯ

7 “Г” сыныбы 2023-2024 жж.

8 “Г” сыныбы (I-тоқсан) 2024-2025 жж.

Білім сапа салыстырмалы мониторинг көрсеткіштері

Тоқсан бойынша	Білім сапа көрсеткіштері	Өзгерістер
I-тоқсан	69%	Өзгеріссіз
II-тоқсан	70 %	+1 % білім сапа артты
III-тоқсан	72 %	+2 % білім сапа артты
IV-тоқсан	74 %	+2 % білім сапа артты
Жылдық	77 %	+3 % білім сапа артты
8“Г” сыныбы I-тоқсан	79 %	8 сынып +2 % білім сапа артты

Салыстырмалы мониторинг диаграмма көрсеткіштері
География 7 "Г" 2023-2024 жж. 8 "Г" сыныбы 2024-2025 жж.

Ұсыныстар

География пәнінде Шаталовтың тірек конспект технологиясын қолдану әр педагогтің өзінің ұзақ жылдар бойы қалыптасқан шығармашылығы. Оқу процесінде білім алушының танымдылығын дамыту, функционалдық сауаттылығын арттыру, сабаққа қызығушылығын ояту үшін сабақ бір сарында емес, жаңа форматта, жаңа мазмұнда өтілуі қажет. Баланы жалықтырып алмас үшін сабақ қызықты, мазмұнды түрде өтілуі керек. География сабақтарын жоғары форматта өткізу педагогтің сабақта қолданатын әдіс-тәсілдеріне байланысты. Оқуды үйрену бұл маңызды дағды. Педагогтер мазмұнға емес, оқу процесіне назар аудару қажет.

Педагогтерге және ата-аналарға функционалдық сауаттылықты дамыту бойынша келесі жұмыс түрлерін ұйымдастыруды ұсынамын:

1. География сабағында қалыптастырушы бағалауға функционалдық сауаттылықты негіздеуге тапсырмаларды қосу;

2. Бөлімді қорытындылауда және тоқсандық қорытындысында Шаталовтың технологиясымен әзірленген тірек-сызба тапсырмаларын кіріктіру;
3. 7-сынып географиясы оқу бөлімінде қиындық туғызатын тапсырмаларға ерекше назар салу;
4. Жаратылыстану-ғылыми бағыттағы мектептермен тәжірибе алмастыру;
5. Қала мектептерінде тәжірибелі ұстаздардың семинарларын ұйымдастыру;
6. Шаталовтың технологиясы бойынша Республикалық семинарларға қатысу;
7. Жас мамандарға арналған шебер сынып, дөңгелек үстел жүргізу;
8. Педагогтерді аталмыш тақырыпқа байланысты біліктілікті арту курстарына жіберу;
9. Шаталовтың технологиясы туралы ата-аналар жиналысында ақпараттар беру;

10. Сынып сағатарында Шаталовтың технологиясының тәрбиелік мәніне тоқталу;
11. Шаталовтың тірек-сызба әдістерін тарих, биология, әдебиет, орыс әдебиеті сабақтарына енгізу.

Қорытынды

Бүгінгі таңда мектеп мұғалімінің алдында тұрған келелі әрі жауапкершілігі мол міндеттердің бірі – оқушыға тиянақты білім беру. Тиянақты білім дегеніміз жаттанды емес, белгілі жүйесі бар, күнделікті өмірмен тығыз байланысты, оқушының ой-өрісінің дамуына көмектесетін ұғымдар жиынтығы. Осы мақсаттарды жүзеге асыруда мектеп мұғалімдері ізденімпаздықпен оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерін өз тәжірибесінде үздіксіз қолдана отырып жұмыс жүргізеді. Жұмыстың нәтижелі болуы кез келген мұғалімнің таңдап алған әдісті үздіксіз, үнемі, жүйелі қолдануына және оқушының жас ерекшелігі мен білім көлемін ескеріп отыруына байланысты. Білім беру саласында педагог-новатор В.Ф.Шаталовтың технологиясы география сабағында, оның ішінде 7 сыныпқа өткізілген апробациялық кезең өз нәтижесін көрсетті. Оқулықта берілген тапсырмалар Шаталовтың технологиясына негізделіп жасалды. Бұл тірек конспект жүйесі оқушылардың танымдық сауаттылығының қалыптасуына өте жақсы ықпалын

берді. Шаталовтың технологиясы география пәнінен оқушылардың оқу үлгерімінің артуына, білім сапасының өсуіне өз септігін тигізді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. ҚР Орта білім беру ұйымдарында оқу тәрбие процесін ұйымдастырудың 2021-2022 оқу жылындағы ерекшеліктері туралы әдістемелік нұсқау хат. ҚР Білім және ғылым министрлігі Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА 174-бет.
2. <https://moluch.ru/archive/87/16682/>
3. **Р.Ә.Қаратабанов, Ж.Р.Байметова** География 7 сынып, 1 б. Алматыкітап 2017 ж. 5 бет.
4. **Р.Ә.Қаратабанов, Ж.Р.Байметова** География 7 сынып, 1 б. Алматыкітап 2017 ж. 195 бет.
5. **Р.Ә.Қаратабанов, Ж.Р.Байметова** География 7 сынып, 1 б. Алматыкітап 2017 ж. 188 бет.
6. **Р.Ә.Қаратабанов, Ж.Р.Байметова** География 7 сынып, 1 б. Алматыкітап 2017 ж. 220 бет.
7. “География және табиғат журналы” ғылыми - педагогикалық журнал 2011 жыл, №2 наурыз - сәуір, 57 - бет.
8. “География және табиғат журналы” ғылыми - педагогикалық журнал 2009 жыл, №4 шілде - тамыз, 48 - бет.
9. “География және табиғат журналы” ғылыми - педагогикалық журнал 2013 жыл, №6 қараша - желтоқсан, 16 - бет.
10. “География және табиғат журналы” ғылыми - педагогикалық журнал 2011 жыл №2 наурыз - сәуір, 57 - бет.

● МЕТОДЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ «ОПОРНЫХ СХЕМ ШАТАЛОВА» В ПРЕПОДАВАНИИ ГЕОГРАФИИ

Болатбаева С.М.

ГКП на ПХВ «Школа-лицей №50 «Казғарыш» имени Райымбека батыра» акимата города Астаны

Аннотация. В статье рассматривается вопрос использования метода опорных конспектов Шаталова при обучении географии в школе. Рассказывается о том, как данный эффективный метод может применяться на практике, чтобы помочь учащимся легко усваивать и запоминать материал по географии. Применение опорных схем Шаталова при обучении географии в 7-м классе оказывается полезным как для учеников, так и для учителей. Технология опорных схем может использоваться не только на уроках географии, но и на уроках биологии, истории, литературы и русского языка. Метод опорных конспектов Шаталова помогает педагогам системно и понятно планировать уроки, экономить время на занятиях и значительно повышать интерес учащихся.

Ключевые слова: опорный конспект, функциональность, сводка, интерпретация.

● METHODS OF USING «SHATALOV'S REFERENCE DIAGRAMS» IN GEORAPHY TEACHING

Bolatbayeva S.M.

Kazgarish School-Lyceum No. 50 named after Raimbek Batyr,
under the Administration of Astana City

Abstract. The article addresses the use of Shatalov's reference synopsis method in teaching geography in schools. It discusses how this effective method can be applied in practice to help students easily grasp and retain geography material during the educational process. The use of Shatalov's reference diagrams in teaching 7th-grade geography proves beneficial for both students and teachers. This technology can be employed not only in geography lessons but also in biology, history, literature, and Russian language classes by subject teachers. Shatalov's reference synopsis method helps educators systematically and clearly plan their lessons. It also allows for time-saving during the lesson and provides significant opportunities to enhance students' engagement.

Keywords: reference synopsis, functionality, summary, interpretation.

МРНТИ 14.25.07

РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ С ПРИМЕНЕНИЕМ ЛУЧШЕЙ МИРОВОЙ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ СИНГАПУРСКИХ ОБУЧАЮЩИХ СТРУКТУР)

Зайцева С.А.
ТОО «ALPAMYS SCHOOL» г.Астана

Аннотация. Статья посвящена сингапурским приёмам «Talking Mat» и «See-Think- Wonder», которые помогут в развитии критического мышления. Использование этих приёмов позволяет сделать учебный процесс более ориентированным на обучающихся, способствует развитию критического мышления и всестороннего развития. Обученные с использованием данных приёмов, показывают: активное участие в учебном процессе, высокие результаты по предметам, заинтересованность в сотрудничестве. Эти результаты говорят о том, что данные приёмы представляют собой мощные инструменты для развития критического мышления. Они позволяют сделать учебный процесс более интерактивным, вовлекающим и эффективным.

Ключевые слова: Talking Mat, See- Think- Wonder, критическое мышление, сингапурские приёмы.

Введение

В соответствии с особенностями ГОСО и реализации ТУП, содержание языковых учебных предметов на уровне начального, основного и общего среднего образования должно обеспечивать развитие критического мышления. В условиях информационного общества, перенасыщенного разнообразными данными, способность анализировать информацию, оценивать ее достоверность и делать обоснованные выводы становится жизненно необходимым навыком. Критическое мышление позволяет людям принимать взвешенные решения, адаптироваться к новым условиям и успешно решать возникающие проблемы. Критическое мышление является фундаментом для развития навыков soft skills [5].

Развитие критического мышления возможно с помощью сингапурских приёмов. Сингапурские обучающие структуры представляют собой набор инновационных методик, направленных на повышение эффективности обучения и развития критического мышления у обучающихся. Эти структуры, разработанные в Сингапуре, получили широкое признание во всем мире благодаря своей результативности. Разработчиком данных структур является Спенсер Каган. Он придумал более 250 приёмов.

В 2019 году в нашей школе проводился семинар по профессиональному развитию в области Сингапурской математики институтом Marshall Cavendish. В 2022 году прошла трансформационный онлайн курс «Апгрейд 45 минут: как разви-

вать в учениках навыки 21 века на каждом уроке», который проводила сингапурская компания MentorEd International.

Образование должно давать человеку возможность отсеивать и взвешивать доводы, отделять истину от лжи, реальное от нереального, факты от вымысла. Обязанность образования – научить человека думать интенсивно и думать критически [6].

Д. Халперн выделяет несколько качеств, которые необходимо развивать для развития критического мышления: готовность к планированию, гибкость, настойчивость, готовность исправлять свои ошибки, осознание, поиск компромиссных решений [7].

Критическое мышление – это процесс сопоставления внешней информации с имеющимися у человека знаниями, выработка решений о том, что можно принять, что необходимо дополнить, а что – отвергнуть. При этом иногда приходится корректировать собственные убеждения или даже отказываться от них, если они противоречат новому знанию. Критическое мышление – это умение задаваться вопросами. «Очень важно не перестать задавать вопросы. Любопытство не случайно дано человеку» (А. Эйнштейн).

Критическое мышление учит активно действовать и помогает понять, как надо поступать в соответствии с полученной информацией. Для того, чтобы рассмотреть информацию с разных сторон, необходимо взаимодействовать, оценивая ситуацию с разных сторон. Это даёт возможность для активного взаимодействия [4].

В современном мире всё очень быстро меняется. Необходимо, чтобы обучающиеся имели не только академические знания, но и обладали навыками функциональной грамотности. Критическое мышление даёт возможность для развития функциональной грамотности. «Детей нужно учить «как» думать, учить самому процессу, а не тому, «что» они должны думать» (М. Мид). Включение в учебный процесс приёмов

для развития критического мышления, даёт возможность воспитания думающей и всесторонне развитой личности [2].

Методика

Одной из ключевых особенностей сингапурской технологии является использование специальных обучающих приёмов, которые направлены на развитие глубокого понимания материала, критического мышления и сотрудничества [1].

Цель данных приёмов: переход от пассивного обучающегося к заинтересованному. Это не просто отдельные упражнения, а целая система, которая позволяет организовать учебный процесс таким образом, чтобы каждый обучающийся был активно вовлечен в процесс обучения, мог самостоятельно строить знания и развивать свои навыки [3].

Рассмотрим приёмы для развития критического мышления обучающихся.

Talking Mat- приём, который разовьёт три навыка входящих в критическое мышление: это мозговой штурм, нахождение связей между понятиями, составление вопросов для дальнейшего изучения новой темы.

1. «Мозговой штурм»: учитель задаёт тему для обсуждения и время для размышления. Обучающиеся записывают максимальное количество слов или фраз по теме индивидуально и в тишине.
2. Создание связей и формулирование вопросов: команды переходят от стола к столу, чтобы проанализировать работы других команд с целью: установления взаимосвязей между данными ответами (соединяя идеи стрелками), формулирование комментариев и вопросов по теме. Возвращаются к своим столам.
3. Формулирование выводов и обмен ответов: обучающиеся, создавшие Talking Mat, подводят итоги, отвечая на заданные вопросы и анализируя созданные связи, команды презентуют свои работы друг другу.

Все 4 члена команды ищут ответы на эти 8 вопросов вместе. Таймер на 3 минуты. Хорошие вопросы учитель выписывает на доске.

Talking Mat учит генерировать новые идеи, создавать взаимосвязи и формулировать вопросы, анализировать ответы и делать выводы. Это индивидуальная работа каждого обучающегося. Он позволяет сделать учебный процесс более интересным и эффективным, а также способствует развитию у обучающихся ключевых компетенций XXI века.

See- Think- Wonder- это мощный инструмент для развития критического мышления. Он не только стимулирует любознательность, но и помогает формировать глубокое понимание изучаемого материала.

1. Учитель показывает визуальный раздражитель (например: картину, фото, текст, таблицу и т. д.)
2. Что вы видите? Обучающиеся тщательно наблюдают и описывают то, что видят в деталях (Я вижу). Учитель спрашивает несколько обучающихся и убеждается, что все отметили минимум 10- 15 объектов.
3. Что вы об этом думаете? Обучающиеся записывают умозаключение на основе своих наблюдений и своих предыдущих знаний во втором столбце (Я думаю) и задаются вопросами для дальнейшего изучения каждого пункта в третьем столбце.
4. О чём заставляет вас задуматься? Вопросы записываются в третьем столбце (Вопрос). Записанные вопросы далее используются для изучения темы или даются домой для самостоятельного поиска ответов.
5. Приём «See-Think-Wonder» – это универсальный инструмент, который может быть использован на различных предметах и уровнях обучения. Он помогает сделать учебный процесс более интересным, эффективным и ориентированным на развитие личности обучающегося. Регулярное использование этого приёма спо-

собствует формированию глубоких и устойчивых знаний, а также развивает критическое мышление.

Практическое применение

На своих уроках часто использую приёмы сингапурских технологий. Обучающиеся сидят в командах по 4- 5 человек. При такой посадке создаются возможности для: индивидуальной ответственности, позитивной взаимозависимости, равного участия, одновременном взаимодействии. То есть все обучающиеся занимают одинаковую позицию, нуждаются друг в друге и успех зависит от каждого, все имеют равный статус и время для равного участия, виден каждый и каждый несёт индивидуальную ответственность, все одинаково и одновременно вовлечены в учебную задачу.

С целью выявления уровня развития критического мышления обучающихся 3 класса, была составлена и проведена диагностика. Входная диагностика проводилась в начале 3 четверти, итоговая- в начале 4 четверти 2024 год. Она решала следующие задачи: оценить качество задаваемых вопросов, умение задаваться вопросами при получении информации, умение связывать понятия.

При повторении темы о прилагательном, обучающиеся составили: «Говорящую карту». Необходимо было связать два понятия и составить вопрос.

При прохождении произведения В. Бианки «Музыкант», обучающиеся заполняли таблицу: «Я вижу- Я думаю- Вопрос».

Были составлены критерии:

- ▶ умеет связать два понятия, задаёт вопросы;
- ▶ составляет вопросы по изображению;
- ▶ задаёт качественные вопросы.

Для того, чтобы обучающиеся понимали, как работать с данными приёмами, первые три урока учитель давал подробную инструкцию, объяснял на примерах, обсуждал, что было сделано верно, над чем ещё нужно поработать. После этого два

урока обучающиеся работали над заданиями самостоятельно. Для того, чтобы провести входную диагностику, было важно понимать, что все обучающиеся знают, что от них хотят, как выполнять задания, какого качества должны быть работы.

Многие обучающиеся при выполнении работы над «Говорящей картой», составляли вопросы, которые не требуют развернутого ответа. Например, при связывании двух понятий «Имя прилагательное- Часть речи», составили вопрос: «Какой частью речи является прилагательное?» Здесь можно коротко ответить- самостоятельной. Такие вопросы не засчитывались.

Засчитан был вопрос: «Почему имя прилагательное является самостоятельной частью речи?» При работе по таблице: «Я вижу- Я думаю- Вопрос», описывали не то, что видят фактически, а свои ассоциации. Такие ответы тоже не засчитывались.

В 3 классе 22 обучающихся. По диаграмме видно, что на начало 3 четверти связать два понятия и задать вопрос смогли только 3 обучающихся, а составить качественные вопросы по изображению смогли только 4 обучающихся. На начало 4 четверти, при повторной диагностике, все обучающиеся смогли справиться с данными заданиями.

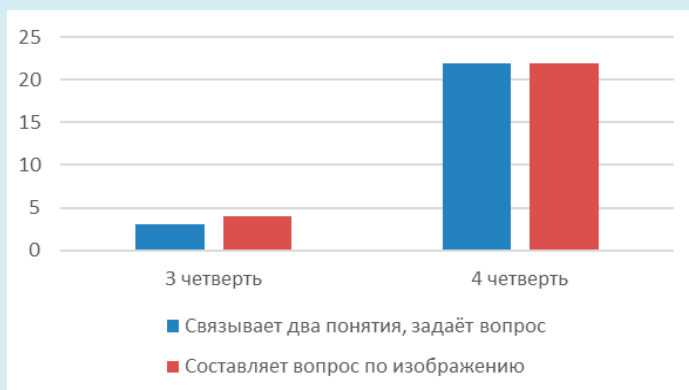

Рисунок 1. Диагностика в 3 классе

Проанализировав результаты повторной диагностики, стало очевидным, что данные приёмы учат анализировать, связывать понятия, рассуждать, подвергать сомнению, формулировать вопросы, думать критически, работать в команде. Единственным недостатком приёма «Говорящая карта» могут быть: отсутствие элементарных знаний по заданным темам. При работе по таблице требуются изображения, которые будут подталкивать к размышлениям и вопросам.

Пример 1. «Talking Mat»- «Говорящая карта».

Урок русского языка в 3 классе. Тема: «Имя существительное».

1 этап. «Мозговой штурм».

Перед началом урока готовим лист формата А3 для каждой команды, который будет лежать на середине стола. Каждому обучающемуся необходимо приготовить разноцветную ручку. У каждого будет свой цвет. По команде обучающиеся записывают тему урока в центре листа и обводят в овал. За минуту необходимо записать всё, что они знают по данной теме. Важно, чтобы записи не повторялись.

2 этап. «Создание связей и формулирование вопросов».

На данном этапе обучающиеся переходят к другой команде, чтобы посмотреть, что записали одноклассники. При этом необходимо выбрать два понятия, нарисовать линию от одного понятия к другому и записать вопрос, ответ на который они не знают. Вопрос должен быть таким, чтобы получить на него развёрнутый ответ. На этот этап учитель даёт тоже 1 минуту.

3 этап. «Формулирование выводов и обмен ответов».

После записи вопросов, обучающиеся возвращаются к своим столам, чтобы прочитать вопросы, которые написали одноклассники и начинают искать ответы. Для поиска ответов можно пользоваться различными источниками. На этот этап учитель даёт 3 минуты.

По завершении последнего этапа, обучающиеся будут презентовать ответы друг другу. Для этого две команды объединяются, читают вопрос и ответ по очереди. Учитель даёт 4 минуты, при этом ходит и слушает, как они презентуют свои ответы. Когда обучающиеся закончат, необходимо поблагодарить друг друга, сказать «отлично» и вернуться на свои места. Хорошие вопросы учитель выписывает на доске.

Пример 2. «See- Think- Wonder»- «Посмотри- Подумай- Задумайся».

Урок литературного чтения в 3 классе. Тема: У. Канахин «Как друзья спасали рыбу».

1 этап. Перед началом урока, обучающимся необходимо раздать таблицу «Я вижу- Я думаю- Вопрос». Учитель, не объясняя новую тему, показывает изображение из произведения по литературному чтению «Как друзья спасали рыбу». В первом столбце «Я вижу», необходимо записать всё, что учащиеся видят на изображении, только факты. Например: «Я вижу- мальчики». На данный этап учитель даёт 1 минуту. После того, как закончилось время. Читают, что записали. Если у кого- то та-

кого ответа нет, обязательно дописать, поставив чёрточку под своими ответами. Обучающимся необходимо записать не менее 10 слов.

2 этап. На втором этапе, учащимся напротив слов в первом столбике необходимо записать, что они об этом думают. Например: «Я вижу- мальчики. Я думаю- ловят рыбу». Дается минута. Заполняется второй столбик. Должно быть минимум шесть вариантов.

3 этап. Прописав первый и второй столбик, начинаем работать с третьим столбиком «Вопрос». Вопросы записываются только там, где есть записи во втором столбце. Обучающиеся читают первый столбик, потом второй и продумывают вопрос, ответ на который не знают. Например: «Я вижу- мальчики. Я думаю- ловят рыбу. Вопрос- Почему мальчики ловят рыбу лопатами?» Учитель даёт 2 минуты.

4 этап. На данном этапе обучающиеся будут проговаривать по кругу и по очереди всё, что записали. Каждый проговаривает:

«Я вижу ... Я думаю ... Вопрос ...». Делается 4 минуты.

Рисунок № 3

Рекомендации

Рекомендации применения «Talking Mat» и «See- Think- Wonder»:

- ▶ адаптировать приёмы в зависимости от возраста и знаний обучающихся;
- ▶ вначале необходимо вместе разобраться, как работать в данных приёмах, объяснить, показать на примерах;
- ▶ начинать необходимо с более лёгких заданий с постепенным усложнением;
- ▶ необходимо использовать, как можно более разнообразные визуальные и текстовые материалы;
- ▶ необходимо подбирать такие задания, чтобы вызвать интерес у обучающихся;
- ▶ учить задавать такие вопросы, которые требуют развёрнутого ответа;
- ▶ на примере проделанных работ объяснять, что получилось очень хорошо, над чем ещё нужно поработать;
- ▶ важно вовремя давать обратную связь;
- ▶ помогать обучающимся задавать качественные вопросы, которые помогут развить критическое мышление;

- ▶ важно объяснить, что каждый имеет право на ошибку и задания не оцениваются;
- ▶ учить работать в команде, учить сотрудничеству и уважению к работе одноклассников;
- ▶ для достижения результата, применять данные приёмы систематически;
- ▶ сочетать «Talking Mat» и «See-Think-Wonder» для достижения более глубокого понимания материала.

Данные приёмы можно применять в любом классе и на любом уроке в начальной школе. В первом классе мы учим проговаривать свои рассуждения и вопросы. Во втором классе работа выполняется письменно, но требует большего времени. В третьем и четвёртом классе обучающиеся могут в полной мере работать с данными приёмами по инструкции и по времени.

Заключение

Обучающие структуры «Talking Mat» и «See-Think-Wonder», как структуры визуального мышления, помогают развивать критическое мышление, наблюдательность и способность формулировать вопросы, а также сделать процесс обучения более увлекательным, интерактивным и ориентированным на развитие критического и аналитического мышления у обучающихся. Анализ диагностик подтвердил высокую эффективность сингапурских приёмов в развитии критического мышления и всестороннего развития обучающихся. Применение сингапурских приёмов не только представляют собой ценный инструмент для развития критического мышления, но и способствуют повышению академической успеваемости, формированию таких важных качеств, как любознательность, креативность, сотрудничество, умение работать в команде. Обучающиеся с помощью данных приёмов увлекаются процессом обучения и активно включаются в учебный процесс, проявляя высокий уровень заинтересованности. Важно отметить, что успешное внедрение этих приёмов требует системного подхода и активного участия учи-

теля. Педагогам необходимо тщательно подбирать материал к урокам, подбирая задания, которые будут способствовать развитию критического мышления. Перед работой с данными приёмами, необходимо убедиться, что у обучающихся есть хорошие знания по заданной теме. Только после этого они смогут задаваться вопросами. Педагогу очень важно обращать внимание на качество вопросов. Данные приёмы дадут хорошие возможности для развития функциональной грамотности, что является приоритетным для успешности в будущем. Они особенно полезны для начальной школы, где обучающиеся начинают осваивать основы анализа и рефлексии. Данные приёмы можно использовать в различных предметных областях, включая литературу, русский язык, математику, естествознание, познание мира, изобразительное искусство.

Список использованных источников

1. **Загайнова А.Г.** Формирование универсальных учебных действий посредством применения сингапурских структур / А. Г. Загайнова, О. А. Михайлова // Начальная школа: проблемы и перспективы, ценности и инновации : Сборник статей по материалам XIV Всероссийской научно-практической конференции, Йошкар-Ола, 25 февраля 2022 года. – Йошкар-Ола: Марийский государственный университет, 2022.
2. **Заир-Бек С.И., Муштавинская И.В.** Развитие критического мышления на уроке. Развитие критического мышления на уроке: пособие для учителей общеобразоват. учреждений / С. И. Заир-Бек, И. В. Муштавинская. — 2-е изд., дораб. — М.: Просвещение, 2011. — 223 с.
3. **Легина А.В.** Сингапурская методика обучения: традиции и инновации // инновационные технологии в современном образовании. – 2019. – С. 167-173.
4. **Мирсеитова С.** Обучение как поиск и поиск для обучения: формы и методы развития критического мышления обучающихся; С. Мирсеитова. Казахстанская Ассоциация по чтению. – Караганды: Центр педагогического мастерства
5. Руководство для учителя. АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2016 «Жолдак Е. В.», 2011. – 206 стр.- Серия «Школа профессионального развития»
6. **Фейдл Ч., Бялик М., Триллинг Б.** Четырёхмерное образование: Компетенции, необходимые для успеха / Чарльз Фейдл, Майя Бялик, Берни

Триллинг: Пер. с англ. – М.: Издательская группа «Точка», 2018.

7. **Халперн Д.** Психология критического мышления / Д. Халперн. — СПб., 2000. — (Серия «Мастера психологии»)

● **ҮЗДІК ӘЛЕМДІК ТӘЖІРИБЕНІ ҚОЛДАНА ОТЫРЫП, СЫНИ ОЙЛАУДЫ ДАМУ (СИНГАПУРЛЫҚ ОҚЫТУ ҚҰРЫЛЫМДАРЫНЫҢ МЫСАЛЫНДА)**

Зайцева С.А.

«ALPAMYS SCHOOL» ЖШС

Астана қ.

Аннотация. Мақала «Talking Mat» және «See-Think-Wonder» сингапурлық білім беру әдістемелерін қолданудың сыни ойлау дағдыларын дамытуға әсері туралы. Осы технологияларды қолдану оқу процесін білім алушыларға бағыттауға мүмкіндік береді, сыни ойлауды және жан-жақтылықты дамытуға ықпал етеді. Бұл технологияларды пайдалану арқылы білім алғандар оқу процесіне белсенді қатысатынын, пәндер бойынша жоғары нәтижелерге жететінін, ынтымақтастықта жұмыс істеуге қызығушылық танытатынын байқауға болады. Қол жеткізген нәтижелер бұл технологиялардың сыни ойлау дағдыларын дамытудың бірден-бір тиімді құралы екенін көрсетеді. Осы технология оқу процесін белсенді, тартымды және тиімді етуге мүмкіндік береді.

Түйінді сөздер: Talking Mat, See - Think-Wonder, сыни ойлау, Сингапур әдістемесі.

● **DEVELOPING CRITICAL THINKING USING THE BEST INTERNATIONAL PRACTICES (USING THE EXAMPLE OF SINGAPORE TRAINING STRUCTURES)**

Zaitseva S.A.

LLP «ALPAMYS SCHOOL» Astana

Abstract. The article focuses on the Singaporean methods “Talking Mat” and “See-Think-Wonder”, which are designed to enhance critical thinking. These techniques make the learning process more student-centered, fostering critical thinking and holistic development. Students taught using these methods demonstrate: active engagement in the learning process, high academic achievement, enthusiasm for collaboration. These outcomes highlight the effectiveness of “Talking Mat” and “See-Think-Wonder” as powerful tools for developing critical thinking. These techniques significantly enhance the quality of education by making lessons more interactive, engaging, and effective.

Keywords: Talking Mat, See-Think-Wonder, critical thinking, Singaporean techniques.

FTAMP 14.25.09

МАТЕМАТИКА ПӘНІН ОҚИТУДА STEM-ТӘСІЛДІ ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ

Калимолдина Г.Қ.

ШҚО білім басқармасы Өскемен қаласы бойынша білім бөлімінің
«Қ.Нұрғалиев атындағы №43 мектеп-лицейі» КММ

Аңдатпа. Бұл мақалада мектептің математика пәнін оқытуда STEM-тәсілді пайдалану мәселесі қарастырылды. Отандық математиканы оқыту дәстүрі мен STEM-тәсіл арасындағы ұқсастық ерекшеліктер мен перспективасы талданды. Математика сабақтарында STEM технологияны қолдану оқушылар бойында қалыптастыратын негізгі дағдылар мен базалық құндылықтар зерделенді. Математикалық сауаттылықты терңірек меңгертуді көздеген оқыту тәсілін тиімді ұйымдастыру, білім алушылардың қызығушылығын арттыру және сыни ойлау қабілетін жетілдіру жолдары сараланды. Сонымен қатар мақалада STEM-тәсілдің негізгі белгілері, қағидаттары, қолдану мерзімі мен іске асыру тетіктері зерттелді.

Бұл әдістемелік жазба мектептің жаратылыстану-математикалық бағыт пәндері педагогтеріне кәсіптік қызметінде пайдалы болады деген үміттеміз.

Түйінді сөздер: STEM білім беру, математиканы оқыту, пәнаралық құзыреттіліктер, интеграция.

Кіріспе

Қоғам өмірінің қарқында дамуы мен 4.0 индустриясының кең қанат жаюы орта білім беру саласына түбегейлі өзгерістерді енгізіп жатыр. Замана талабына орай күнделікті өмірімізге еніп жатқан өзгерістер білім беру, оның ішінде орта, техникалық және кәсіптік білім беру саласына күрделі міндеттер қояды. Атап айтқанда, өскелең ұрпақты болашақ қоғамдағы өмірге дайындау үшін STEM – білім беру тәсілдемесіне оқыту және үйрету мақсатын алдымызға шығарды.

STEM – білім беру қазіргі білім алушылар бойында XXI ғасырдың негізгі дағдылары: коммуникация, сыни ойлау, кооперация және креативтілікті дамытуға ықпал етеді. STEM білім беруді зерттеуші ғалымдар пайымдауынша, математиканы оқытуда аталған технологияны қолдану оқушы-

лардың зерттеу дағдыларын қалыптастыруға, қызығушылықтарын арттыруға және ақпараттық кеңістікте өздігінен білім алу дағдылары мен құндылықтарын қалыптастыруға зор әсерін тигізеді.

Асылы, «STEM білімі» термині алғаш рет АҚШ-та 1990 жылдары өмірге келді. Бұл өзара мазмұндас әрі табиғаты жақын пәндер кіріктуінен пайда болған пән еді. Аталған жаңа пәнге бес пәндік сала (s-Science-наука, T-Technology-технология, e- Engineering - Инженерия, a-Art-өнер, M-Math-математика) біріктірілген.

STEM саласындағы білім алғаш рет жоғары технологиялық және технологиялық өндіріс саласында мамандар даярлау үшін негіз болып табылады. Нәтижесінде АҚШ, Австралия, Қытай, Ұлыбритания, Израиль, Корея, Сингапур сияқты көптеген

елдер STEM білім беру саласында мемлекеттік бағдарламалар арқылы іске асырылуда.

2013 жылы Америка Құрама Штаттарында STEM білімі туралы маңызды құжат қабылданды. Ол – STEM білім беруді дамытудың стратегиялық жоспары болып табылады. Осы жоспар шеңберінде 2020 жылға қарай АҚШ-та жаңа оқыту тәсілдемесімен қаруланған 100 мың аса STEM мұғалімдерін оқыту жоспарланды. АҚШ-тың тәжірибесі негізінде отандық өндірістің дамуына мүдделі басқа да дамушы елдер осы жобаны қолдады. Нәтижесінде әлемнің дамушы елдері аталған үрдісті өздерінің білім беру саласына енгізе бастады. Сонымен бұл үрдіс Швабтың 2011 жылы Индустрия 4.0 дәуірінің басталғанын жариялағаннан кейін жеделдеп дамыды. Әлемнің білім беру тәжірибесіне STEM тәсілін енгізугенегіз болған факторлар: АҚШ Ұлттық ғылыми қорының 2001 жылғы шешімі мен 2011 жылы К.Шваб құрған 4-ші өнеркәсіптік революцияның басталуы болды. Қазіргі уақытта АҚШ, Англия, Қытай, Оңтүстік. Корея, Сингапур, Түркия және т.б. дамыған елдер қабылдаған Мемлекеттік бағдарламалар негізінде STEM білім беруді жүйелі түрде енгізуде.

2014 жылдан бастап Ресей Федерациясының орта білім беру және жоғары білім беру ұйымдарының оқыту бағдарламаларына СТЭМ жүйесі ене бастады. Араға жылдар салып, STEM тәсілінің талаптарын ескере отырып, «Технология» пәндік саласының жаңа тұжырымдамасы әзірленді.

Егеменді елімізде STEM - білім беру идеясы ресейлік тәжірибе мен жүйе негізінде 2019 жылдан білім беру саласына енді. Біздің елдің орта білім беру ұйымдарына, атап айтқанда жекеменшік мектептерге осы жүйе жүзеге асырыла бастады.

Мақала мақсаты – мектептің математика пәнін оқыту процесінде STEM технологиясын қолдану мүмкіндігі мен орындылығын анықтау.

Әдістеме

Математиканы оқыту білім берудің маңызды бөліктерінің бірі болып табылады,

өйткені математикалық дағдылар өмірдің көптеген салаларында кеңінен қолданылады. Дегенмен, көптеген оқушылар математиканы меңгеруде қиындықтарға тап болады, өйткені ол абстрактілі және түсіну қиын болып көрінуі мүмкін.

Қазіргі заман талабына сай білім беру жүйесі оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырып, оларды ғылым, техника және технология салаларында жетістіктерге жетуге дайындауды көздейді. Осы тұрғыда STEM тәсілі білім беру үдерісінде маңызды рөл атқарады. STEM тәсілі арқылы математика пәнін оқыту оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттырып, олардың сыни ойлау, зерттеу және проблемаларды шешу дағдыларын дамытады.

Математиканы оқытуда STEM технологиясын қолдану бірқатар артықшылықтары бар. Атап айтқанда, олар:

- ▶ оқуды қызықтыру және ынталандыру;
- ▶ күрделі дағдыларды дамыту;
- ▶ әртүрлі пәндерді біріктіріп оқыту.

Мысал ретінде тарқатып айтқанда, STEM тәсілі арқылы білім алушылар геометриялық фигуралардың 3D үлгілерін жасай отырып, көлем мен аудан есептерін шешуді, күрделі математикалық ұғымдарды талдау құзыртін меңгереді. Демек, бұл дағды оларға кеңістіктік ойлауды, визуализацияны және абстрактілі ойлауды дамытуға, сонымен қатар математиканы тереңірек меңгеруге ықпалдасады. Сонымен қатар аталған тәсіл мектеп жасындағы білім алушыларға бағдарламалау жұмысында математикалық есептерді шешу, алгоритмдер құру, теңдеулерді шешу және математикалық деректерді графикалық түрде көрсету дағдыларын үйретеді. Ал, бұл өз кезегінде аналитикалық және логикалық ойлауды дамытуға көмектеседі.

Оқу процесінде STEM технологияларын қолдану оқушылардың математикаға деген қызығушылығын оятатын, олардың математикалық ұғымдарды түсінуін жақсартатын және бірқатар маңызды дағдыларды дамытатын тиімді және инновациялық әдіс болып табылады.

Математика сабағында STEM тәсілін қолдану арқылы педагог оқу процесінде кіріктірілген тапсырмаларды құрастырады. Математиканы басқа ғылым салаларымен байланыстыра отырып, оқушыларға нақты проблемаларды шешу жолдарына жетелейді. Мәселен: Құрылыс жобасын жасау барысында геометрия мен тригонометрияны қолдану жолдарын үйретеді. Сонымен қатар аталған тәсіл арқылы білім алушылар шынайы деректермен жұмыс істеу және зерттеу жүргізуге ынталанады. Оған мысал ретінде жиі қолданылатын «Қаланың халық санының өсу динамикасын математикалық үлгілер арқылы болжау» тақырыбын айтуға болады. Математиканы осы тәсіл арқылы оқытуда визуализациялау және түсінікті ету үшін интерактивті құралдармен жұмыс жасау дағдысы қалыптасады. Оған дәлел GeoGebra немесе Desmos бағдарламаларын қолдану арқылы графиктер салу. Мектеп білім алушылары осы тәсілмен жұмыс жасау арқылы әртүрлі инженерлік жобаларды дайындау машығына үйренеді. Оған жиі қолданылатын тақырып – «Өздігінен қозғалатын құрылғылардың қозғалыс траекториясын есептеу». Сол сияқты аталған тәсіл оқушылардың STEM жобаларын ұйымдастыру дағдысын кеңінен қалыптастырады. Мәселен: қоршаған орта мәселелерін шешу үшін экологиялық құрылғылар жасау жобасы. Ал, 3D принтер, Arduino сияқты құрылғыларды пайдалану оқушыларды жаңа технологиялармен таныстырады және оларды құрал-жабдықтарды дұрыс пайдалану дағдысына үйретеді. Сол сияқты аталған тәсіл арқылы білім алушылар нақты өмірдегі қиындықтарды шешу жолдарымен танысады. Мысал: Көпір құрылысының

математикалық модельдерін жасайды.

Математика пәнін STEM тәсілі арқылы оқыту – білім берудің жаңа форматы. Ол оқушыларды болашақта ғылым, техника және технология салаларында жоғары жетістіктерге жетуге дайындайды. Бұл тәсіл білім беру процесін қызықты әрі тиімді етеді. Оқушылардың білім деңгейін арттырып, оларды шығармашылыққа, жауапкершілікке және проблемаларды шешуге бейімдейді.

Жоғарыда аталған тәсілдеме еліміздің мектеп жасындағы оқушы жастарының математикаға деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың сыни тұрғыдан ойлау қабілетін, шығармашылығын және командалық жұмыс дағдыларын дамытуға ықпал етті. STEM тәсілін қолдану мұғалімдерден шығармашылық пен инновациялық әдістерді талап етеді, бірақ нәтижесі өте тиімді болмақ. Сол себепті STEM тәсілін қолдану заманауи білім берудің ажырамас бөлігі дей аламыз.

Практикада қолдану

Жұптық және топтық жұмыс үшін оқушыларға шешу барысында пәнаралық байланыстар бекітілетін жобалық-зерттеушілік сипаттағы күрделі тапсырмалар ұсынылады.

Есеп 1. Жаңа терілген саңырауқұлақтар 90%, ал кептірілген саңырауқұлақтар 20% судан тұрады. 4,5 кг кептірілген саңырауқұлақ алу үшін қанша кг саңырауқұлақ терілуі қажет?

Шешуі: Терілуі қажет саңырауқұлақтың салмағы x дейік.

	Су	Салмақ	Құрғақ салмақ
Жаңа терілген	x	$x \cdot 0,9$	$0,1 \cdot x$
Кептірілген	4,5	$4,5 \cdot 0,2 = 0,9$	3,6

Есепте құрылған кесте арқылы теңдеу құрастыруға болатындығын байқаймыз. Саңырауқұлақты кептіргенде, құрғақ салмақ өзгермейтінін ескерейік:

$$0,1 \cdot x = 36$$

Жауабы: 36 кг.

Есептің шешімін бағалау критерийлері:

Тапсырманың жеке әрбір кезеңі үшін 1 ұпай беріледі.

1-ші шешу кезеңі тәуелсіз айнымалы енгізіледі. Тапсырманың басқа мәндері осы айнымалы арқылы көрсетіледі - 1 ұпай

2-ші шамалар арасындағы байланысты пайдаланып, теңдеу құрылады - 1 ұпай

3-ші теңдеудің шешімін тауып, дұрыс жауабын жазады - 1 ұпай

Оқушы осы критерийлердің орындалуына сәйкес ұпайларын алады. Ең жоғары - 3 ұпай

Есеп 2. Екі астық басатын машина бидайды 4 күнде басады. Егер біреуі бидайдың бірінші жартысын басып, содан кейін екінші машина екінші жартысын басса, онда барлық жұмысқа 9 күн кетуші еді. Астық басатын машинаның әрқайсысы жеке-жеке қанша уақытта бидайды басып шығаратынын есептеңіз.

Шешімі

	Уақыт	Өнімділік	Жұмыс
I б.б машина	x	$\frac{1}{x}$	1
II б.б машина	y	$\frac{1}{y}$	1
I+II	4 күн	$\frac{1}{x} + \frac{1}{y}$	1
I б.б машина	9 күн $\begin{cases} \frac{1}{2} \div \frac{1}{x} \\ \frac{1}{2} \div \frac{1}{y} \end{cases}$	$\frac{1}{x}$	$\frac{1}{2}$
II б.б машина		$\frac{1}{y}$	$\frac{1}{2}$

$$\begin{cases} \frac{1}{x} + \frac{1}{y} = \frac{1}{4} \\ \frac{x}{2} + \frac{y}{2} = 9 \end{cases} \begin{cases} \frac{1}{x} + \frac{1}{y} = \frac{1}{4} \\ x + y = 18 \end{cases} \begin{cases} x = 12 \\ y = 6 \end{cases}$$

Жауабы: 12 күн, 6 күн

Есептің шешімін бағалау критерийлері:

Тапсырманың жеке әрбір кезеңі үшін 1 ұпай беріледі.

1-ші шешу кезеңі Есеп шартын толық түсінген. Белгісіз x , y -ті дұрыс анықтаған - 1 ұпай

2-ші шамалар арасындағы байланысты пайдаланып, теңдеулер жүйесін дұрыс құрған - 1 ұпай

3-ші жүйені шешу әдісін дұрыс таңдаған, дұрыс жауабын жазады - 1 ұпай

Оқушы осы критерийлердің орындалуына сәйкес ұпайларын алады. Ең жоғары - 3 ұпай

Есеп шығара білу - әр адамның математикалық, логикалық және сын тұрғысынан ойлау қабілетінің даму көрсеткіші.

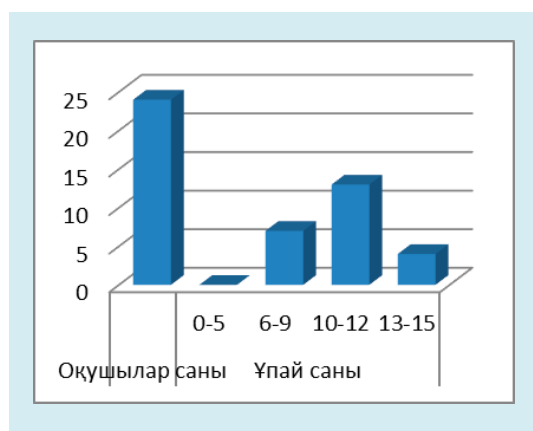
Мазмұнды есептер бастауыш сынып математикасынан бастап барлық орта мектеп математика курсына кездеседі.

Жорамалды дәлелдеу мақсатында тәжірибе жүзінде мектептегі 8 «б» сыныбы алынды. 45 минут алгебра сабағын-

да 24 оқушыға жоғарыда көрсетілген тапсырмаларға ұқсас 5 тапсырма бағалау критерийлерімен берілді. Тапсырмаларды шешу барысында оқушылардың қызығушылығының артқаны бақыланды. Жәнеде оқушылар сабақ барысында өздерінің ұпайларын санап және басқа оқушылармен салыстырып, бәсеке түскендері байқалды. Сабақты қорытын-

дылай келсек, есеп шығару оқушылардың ақыл- ойының дамуына әсерін тигізді, себебі ол анализ және синтез, нақтылау және абстракциялау, салыстыру және жалпылау сияқты ойлаумен жүргізілетін кезеңдерден тұрды. Нақты цифрларға көз жүгіртсек, онда төмендегі көрсетілген кестеге назар аударайық:

Оқушылар саны	Ұпай саны			
24	0-5	6-9	10-12	13-15
	0	7	13	4

Сабаққа талдама жасап өтсем ҰМЖ бойынша бұл сабақ бөлім (тарау) ортасындағы сабақ болғандықтан аралас сабақ болды.

Сабақтың тиімділігі мен табыстылығы болды. Оны төменде дәлелдей кетсем.

Тиімділігі: оқушылар оқу мақсаты мен сабақ мақсатына жетті, шкала бойынша алға ілгерілеуді қадағалауда үлкен нәтиже болды.

Табыстылығы: топтық жұмыста өзара оқыту жүрді, талқылау, бір-бірін оқыту, бағалау өзара үндестікте қолданылды, оқушылар рефлексия жасады.

Сыныптағы барлық оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін әр түрлі саралау тәсілдерін қолдандым. Атап айтсам,

саралау сабақ мақсатынан басталады, жіктеу арқылы саралауда - құрылымдалған топта - мұғалімде әлсіздерге көмектесуге, мықтыларға назар аударуға мүмкіндік болды, сондықтан 4 топқа топтастырдым.

Білім алушыларды белсенді оқытуға тарту мақсатында үй жұмысы қарлы кесек тәсілімен сұралды. Қарлы кесектегі сұрақтарды «Бағдаршам» арқылы қиындық деңгейі бойынша ұсындым.

Жасыл түсте жеңіл сұрақ, сарыда орташа, қызылда қиын сұрақ берілді. Осы жерде қарқын және тапсырма арқылы саралау қолданылды. Қарлы кесекте оқушылар сұраққа жауапты бірнеше рет қайталау арқылы фактілерді есте жақсы сақтап қалды деп ойлаймын. Дегенмен қызыл түсті таңдаған топтағы қиын сұраққа жауап беру барысында қателесулер болды, оны кері байланыс барысында түзетуге жұмыс жасалды. Нәтижесінде қиындық деңгейіне байланысты тапсырмалар оқушының оқуға ішкі уәжін арттыру үшін мүмкіндік жасады.

Сабақ кезеңдерінің арасында байланыс болды ма? Уақыт тиімді пайдаланылды ма?

Сабақтың әр кезеңдері, бір – бірімен байланысып, жүйелі қорытындыланып өз уақытында өтті. Оған дәлел келтірсем, үй тапсырмасын бекіту барысында жаңа сабаққа кіру үшін сүретпен сұрақ берілді. Нәтижесінде білім мақсаттар қоюға және

күтілетін нәтижелерге тартуға жұмыс жасалды.

Сабақтың ортасында жаңа тақырыпты меңгерту мақсатында зерігу мен сабаққа деген немқұрайлықты тудырмау үшін әр топқа саралған тапсырма берілді. Білім беру, тәрбие-білім беру процесіне қатысушылардың сапалы өзара іс-қимылын ұйымдастыру мақсатында қолдауды көп қажет ететін топ отырған балалар тапсырманы өздеріне ұнаған жеңілірек тәсілмен орындады.

Қолдауды қажет етпейтін топтағы оқушыларға БОРТ журналымен жаңа тапсырмаларды талқылады.

Оқушыларда тақырып туралы біртұтас түсінік қалыптастыру мақсатында топ жетекшілері өзара талқылап, әр топтан дарынды оқушылар (Е;А;Я;К) топтағы талқылаудың негізгі идеясын «Аялдама» тәсілі арқылы басқа топтарға сағат тілімен барып талдады. Бұл тапсырма оқу мақсатына жетуге ықпал жасады.

Сабақты мұғалім емес сыныптасы түсіндірген оқушыларға ұнады, нәтижелі болды. Берілген 5 тапсырманың қадамдарының ішінде сәтті шыққаны бағалау критерийі мен дескрипторды топардың алдына беріп қою болды, талқылау барысында неге мән берілуі керектігіне көмек болды.

Білім алушылардың оқу-танымдық қызметін ұйымдастыру кезінде «Бір минуттық үзіліс» тәсілі арқылы кері байланыста оқушылардың сындарлы кері байланыс жасауда қиналатындарын байқадым. Болашақта топтық кері байланысты күшейтуім керек деп басымдық қойдым.

Саралау тапсырмаларын беру арқылы оқушыларға жеке жұмыс берілді. Т2, А, А2 сияқты ойын жеткізуге қиналатын оқушыларға жеке тапсырма берілді, себебі жаңа сабаққа ілесу үшін үлестірмелі арнайы карточка таратылды. Ал қабылдауы жылдам оқушылар (Т1, К, Е,Ж) оқушыларға топтық талқылауда спикер ретінде тапсырма берілді. К оқушының медиасауаттылығы жоғары екенін байқап, алдын ала цифрлық ресурстарды пайдалануда «Ақылды

ойын» арқылы интернетті қолданып деңгейлік сұрақтар жасауға тапсырма берілген болатын. Нәтижесінде оның жасап әкелген ойыны сабақтың бекіту кезінде қолданылды.

Саралаудың біріне дәлел келтіре кетсем, тапсырма 1-де қиындық деңгейіне байланысты тапсырманы жұптар бағдаршамның түсіне байланысты таңдап алады. Қиындық деңгейіне байланысты тапсырмалар оқушының ішкі уәжін арттыру үшін беріледі.

Мысалы, А-деңгейіндегі тапсырмалар әр топта отырған М, А3 секілді әлсіз оқушыда оқудағы жетістіктерін сезінуге мүмкіндік алса, толыққанды емес комплекстен арылады. Ал С-деңгейі мықты оқушылар Е;А;Я;К т.б өз қабілеттеріне көз жеткізеді.

Сабақтың өң бойында формативті бағалау жүргізілді. Сабақты жоспарлау, өткізуде оқушы оқытудың қай сатысында, оған көмектесу үшін не керектігіне мән бердім. Мысалы, оқушыларды ынталандыру, қателерін дер кезінде түзету мақсатында Формативті бағалаудың эмоционалдық аспектісімен қатар, әлеуметтік аспектісінен қарлы кесек, ашық микрофон, бір минуттық үзіліс тәсілдерін қолдандым. Әр тапсырмадан кейін жүйелі кері байланыс орнату арқылы оқушылардың өзара және өзін өзі үнемі жетілдіріп отыруына жағдай жасалды.

Үш аспектісінің ішінде ең сәтті шыққаны танымдық аспект. Яғни оқушыларға тапсырмалар бойынша берген бағалау критерийі мен дескрипторлар тапсырманы дұрыс орындау қадамдарын көрсету мақсатында және жаңа тереңірек түсінуге, сындарлы кері байланыс жасауға көмектесті

мақсатына оқушылардың жеткен, жетпегендіктерін тексеру мақсатында формативті бағалау тапсырмасы «Ақылды ойын» арқылы алынды. Бұл оқушы құрастырып әкелген тапсырманың үшінші деңгейінен оқушыларда қиындық туындағандықтан, үй жұмысын беру кезінде осы олқылықты ескердім.

Білім алушылардың бағалау процесі-

не тарту үшін қарлы кесекпен жұмыс жасағанда, қателерін зерделедік, әр топ анықтады. Сонымен қатар мақсатқа қол жеткізудің прогресін «Шкала» тәсілі арқылы қадағалап отырдым. Шкалада оқушының өз өзін бағалауы да жүрді. Рефлексивті-бағалау қызметін дамыту үшін «Рефлексивті нысана» тәсілін қолдандым.

Үй жұмысы сараланып берілді, яғни мақсаттан бастаған саралау үйге берілген тапсырмаға дейін жалғасын тапты.

Үйге тапсырма. Міндетті деңгей: Ерікті деңгей.

Нәтижесінде осы сабақта оқушы төмен сатыдан бастап, өз мүмкіндіне сәйкес алдыға жылжыды.

Ұсыныстар

Меткептің математика пәнін оқытуда STEM тәсілін қолдану бойынша жаратылыстану-математикалық бағыт пәндері педагогтеріне ұсыныстар:

1. Математикалық есептерді нақты өмірдегі инженерлік немесе ғылыми проблемаларға байланыстыра отырып құрастыру нәтижелі болады. Тапсырмалар бірнеше пәндік білім құндылықтарын ескеруі қажет.
2. Пәнді оқытуда STEM тәсілін қолдану барысында зерттеу жұмыстарына баса мән беру қажет. Оқушыларға өздігінен зерттеу жобаларын жүргізуге жағдай жасаңыз, оларды үнемі ынталандырып отырып, математикалық сауаттылық білімін іс жүзінде қолдануына итермелеңіз.
3. Математиканы оқытуда STEM тәсілін қолдану арқылы педагог шәкірттеріне робототехника және технология базалық құндылықтарын да оқытады.
4. Аталған тәсіл арқылы білім алушылар математикалық модельдеу дағдысын тез әрі сауатты меңгереді. Педагог реальды өмір жағдайындағы құбылыстарды математикалық модельдеу арқылы көрсете білуі тиіс.
5. STEM тәсілін қолдану арқылы білім алушыларды интерактивті бағдарла-

малар мен қосымшаларды тімді және сауатты қолдану икеміне жетелейміз.

6. STEM тәсілін қолдану арқылы педагог болашақ түлектерді мектеп қабырғасынан-ақ сүйікті маандығын таңдауға үйретеді. Яғни осы тәсі арқылы педагогтер кәсіптік бағыт беру жұмысын да ұйымдастырады. Сабақ барысында оқушыларға STEM саласындағы мамандықтардың маңыздылығын түсіндіріп, математиканың олардың болашақ кәсібіне қалай әсер ететінін көрсету.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, білім беру ұйымдарының математика пәнін оқыту процесіне STEM-тәсілді қолдану шәкірттердің пәнге деген қызығушылығын арттырады, білім алушылардың математиканы практика жүзінде күнделікті өмірде пайдасына жарата білу қабілеті мен білімін жетілдіреді. Сонымен қатар STEM-тәсілі қазіргі жалпы білім беретін мектептегі математиканы оқыту сапасын арттыруға да ықпалдасады.

STEM-тәсілі мектеп оқушыларына математика пәнін оқытуда пәнаралық принциптерді ескере отырып, мазмұндық әрі әдістемелік-технологиялық тұрғыда маңызды болып табылады.

Қолданылған дереккөздер тізімі

1. **Хмыз А.В.** Возможности STEM-подхода в обучении школьников естественным дисциплинам. – Минск, 2021. – С. 179–183.
2. **Фаенко А.В.** К вопросу об актуальности STEM-образования //Физикоматематическое образование: цели, достижения и перспективы материалы межд. науч.-практ. конф. – Минск, 2019. – С. 189–191.
3. **Vaněk V.** et al. Interdisciplinary relations in teaching mathematics and chemistry //INTED2019 Proceedings, 2019 IATED Academy. – 2019. – С. 6140-6146.
4. **Stohmann M.** Three modes of STEM integration for middle school mathematics teachers //School Science and Mathematics. – 2019. – Т. 119. – №. 5. – С. 287-296
5. **Дюбо Е.Н.** Особенности реализации элементов STEM-образования на уроках математики. Сборник научно-методических работ. - Вып. 12. - Донецк: ДонНТУ, 2021. – 269 с.

6. Научно-практическое образование, исследовательское обучение, STEAM-образование: новые типы образовательных ситуаций Москва 2018 г.258 с.
7. Modern technological education. Collection of articles and reports of the XXVI International Scientific and Practical conference, Moscow, 2020. 290 p
8. **Караев Ж.А., Бейсембаев Г.Б., Мазбаев О.** Дидактические вопросы развития системы образования на основе STEM-подхода, Білім – Образование, № 1, 2022 г. С 5–15
9. **Фаритов А.Т.** Анализ инженерного образования учащихся основного общего образования в разных странах // Научное обозрение. Педагогические науки. № 1, 2020. С.43-48

● СПОСОБЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ STEM-ПОДХОДА В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ

Калимолдина Г.К.

КГУ «Школа-лицей №43 имени К.Нурғалиева» отдела образования по городу Усть-Каменогорску управления образования ВКО

Аннотация. В данной статье рассмотрена проблема использования STEM-подхода в обучении математике в школе. Проанализированы сходства, особенности и специфика между традицией преподавания отечественной математики и STEM-подходом. На уроках математики были изучены основные навыки и базовые ценности, которые формирует у учащихся использование STEM-технологий. Проанализированы пути эффективной организации подхода к обучению, направленного на дальнейшее овладение математической грамотностью, повышения интереса обучающихся и совершенствования критического мышления. Также в статье исследованы основные признаки, принципы, сроки применения и механизмы реализации STEM-подхода. Надеемся, что данная методическая запись будет полезна в профессиональной деятельности педагогов естественно-математического направления школы.

Ключевые слова: STEM образование, преподавание математики, междисциплинарные компетенции, интеграция.

● WAYS TO USE THE STEAM APPROACH IN TEACHING MATHEMATICS

Kalimoldina G.K.

KSU «K.Nurgaliev Lyceum School No. 43» of the Ust-Kamenogorsk City Education Department of the East Kazakhstan Region Education Department

Annotation. This article discusses the problem of using the STEM approach in teaching mathematics at school. The similarities, peculiarities and specifics between the tradition of teaching Russian mathematics and the STEM approach are analyzed. In mathematics lessons, the basic skills and basic values that the use of STEM technologies forms in students were studied. The ways of effective organization of an approach to learning aimed at further mastering mathematical literacy, increasing the interest of students and improving critical thinking are analyzed. The article also examines the main features, principles, terms of application and mechanisms for the implementation of the STEM approach. We hope that this methodical record will be useful in the professional activities of teachers of the natural and mathematical direction of the school.

Keywords: STEM education, teaching mathematics, interdisciplinary competencies, integration.

FTAMP 14.25.09

СПОРТ МЕКТЕПТЕРІНДЕ АСИНХРОНДЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Мамырбекова Н.З.

«Спортта дарынды балаларға арналған Шығыс Қазақстан облыстық олимпиада резервінің мамандандырылған мектеп-интернат-колледжі» КММ Өскемен қ.

Аңдатпа. Бұл мақалада спорт мектебі білім алушыларының оқу форматындағы ерекшеліктерді ескере отырып, асинхронды оқытудың тәжірибесі қарастырылады. Спорт мектептері оқушыларының спорттық оқу-жаттығу жиындары мен спорттық жарыстарда ұзақ мерзімде жүре жағдайында өздігінен қашықтықтан білім алу, оқу процесінің базалық деңгейін өздігінен меңгеру жолдары мен амалдары талданады. Биология пәні бойынша спортшы өрендердің білім деңгейі зерделеніп әртүрлі кедергілер мен олқылықтарды болдырмаудың жолдары қаралып, оқыту форматының тиімді әдіс-тәсілдері қаралады.

Сонымен қатар мақалада қазіргі таңда басымдық танытып отырған сандық ресурстарды тиімді пайдалану арқылы спортшы-оқушылар білімінде олқылықтар болдырмау жолдары да сараланады. Спорт мектептері білім алушылары үшін «Биология» пәнінен әзірленген оқу құралына а сиапттама беріледі.

Мақала мамандандырылған мектептер ұжымы мен пән педагогтеріне пайдалы кеңес береді деген ойдамыз.

Түйінді сөздер: спортшы-оқушылар, қашықтықтан оқыту, асинхронды оқыту, интерактивті қосымшалар, электронды жинақ.

Кіріспе

Халықаралық дәрежеде кез келген елдің екі жағдайда туы көтеріліп, әнұраны шырқалады, оның бірі мемлекет басшысы өзге елге ресми сапармен барғанда, тәуелсіз ел екенінді мойындап құрмет көрсеткенде, екіншісі спорттық жарыстарда спортшысы жеңіске жеткенде, яғни мықтылығын дәлелдегенде. Осындай еліміздің туын мақтанышпен көтертетін спортта дарынды өрендерді тәрбиелеуге үлес қосып жүрген мектептердің бірі – Өскемен қаласындағы «Спортта дарынды балаларға арналған ШҚО олимпиада резервінің мамандандырылған мектеп-интернат-колледжі». Қазіргі уақытта

мектеп-интернатта бокс, волейбол, велоспорт, жеңіл атлетика, ауыр атлетика, фехтование (семсерлесу), фристайл, таеквандо, шайбалы хоккей, үстел теннисі, шорт-трек, еркін күрес, әйелдер күресі, грек-рим күресі, дзюдо, есу спорты, байдаркада және каноэде есу спорт түрлері бойынша болашақ спортшы жастар білім алуға. Спорт мектеп-интернатының жұмыс моделінің негізгі қызметі – жас спортшыларды жарыстарға даярлауға, білім беруге және тәрбиелеуге бағытталған.

Еліміздің президенті Қ.К. Тоқаев «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» мақаласында «XXI ғасыр – білім мен біліктің дәуірі», ал 2020

жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына жолдауында: «Күнделікті мәселелерді шешумен қатар, балалардың бәріне бірдей мүмкіндік туғызу үшін жүйелі шаралар қабылдау қажет. Балаларымыз қай жерде тұрса да, қандай тілде оқыса да сапалы білім алуы керек» – деп атап өтті[1]. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында ұлттық және жалпы азаматтық құқықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамдарды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім беру және жеке адамның шығармашылық, рухани күш – қуатын жетілдіру, жеке тұлғаның жан – жақты толысуына жағдай жасай отырып, зерделі азамат даярлау міндеті көзделген[2]. Спорт мектебінің білім алушылары басқа қалаларға, өзге елдерге спорттық жарыстарға ұзақ мерзімге кететіндіктен мектеп қабырғасында қалыпты форматта білім алуы мүмкін болмайтындықтан оқу үлгеріміне әсер етіп білім деңгейлерінде олқылықтар орын алады. Осыған орай, спорт мектебіндегі оқушылар біліміндегі олқылықтарды анықтау, олардың орнын толықтыру шараларын жоспарлау, тиімді әдіс-тәсілдерді ойластыру өзектілігі туындайды.

Мақала мақсаты: спорт мектебінің білім алушылары білімінде биология пәнінен олқылықтарды болдырмау.

Міндеттері:

1. биология пәнін меңгеруде спорттық мектеп ерекшеліктерін ескеру;
2. спорт мектебіндегі білім алушылар біліміндегі олқылықтарды толықтырудағы әдіс-тәсілдерді топтастыру;
3. сандық ресурстардың спортшы білім алушылар білім жетістігін арттырудағы маңызын ашу;

Сондықтан спорттық мектеп-интернат жағдайындағы оқушыларға білімді штаттық режиммен қатар, оқу-жаттығу жиыны мен жарыста жүрген кезеңде қашықтықтан ассинхронды оқыту тиімді. Өйткені спорттық бейіндегі мамандандырылған мектепте оқыту сапасын арттыру қашықтықтан оқыту технологияларын оқушы-спортшылардың білімін даярлау

және бақылау процесіне кеңінен енгізусіз мүмкін емес. Сонымен қашықтықтан оқыту дегеніміз не?

Қашықтықтан оқыту дегеніміз – мұғалім мен оқушы арасында интернет ресурстарының сүйемелдеуімен өтілетін оқытудың формасы, яғни интернет желілерінің көмегімен белгілі бір арақашықтықта оқыту. Қашықтықтан білім беруде білім алушы, мектеп партасында отырмайды, сыныптастарынан, мұғалімнен және білім беру ресурстарынан қашықта болады, яғни оқу материалдарын ұсынылған ресурстар бойынша оқушы өзі зерделейді. Уақыт өткен сайын қашықтықтан оқытудың жағымды, тиімді жақтары да артып келеді, яғни білім алушылар мен педагогтердің АТ-құзыреттері, компьютерлік сауаттылығы арта түсті, білім беретін интернет-платформалар дамып, сабақтар қосымша оқу ресурстарымен байытыла түсуде. Қашықтықтан оқытудың екі түрлі формасы бар: синхронды және асинхронды. Осы аталған оқытудың асинхронды түрі спорт мектебіндегі білім алушыларға үздіксіз білім беру үшін өте тиімді жүйе. Себебі, спорт мектебіндегі білім алушылар мұғалім тағайындаған тапсырмалар мен оқу материалдарын әлемнің қай түкпірінде жүрсе де, кез келген жерде, өздеріне ыңғайлы уақытта орындай алады.

Әдістеме

Қашықтан оқыту үдерісінің білім алушыға пайдалы, тиімді болуы педагогтердің шеберлігіне байланысты. Әдетте асинхрондық білім беру формасында білім алушылар тапсырмаларды өз беттерімен орындайды. Сондықтан оқу-жаттығу жиындары мен жарыстардың ұзақтығына қарай оқушы-спортшылардың бағдарламалық материалды қашықтықтан өз бетінше зерделеуі мақсатында пән бойынша жеке оқу тапсырмалары жасалып ұсынылады. Оқушылар тақырыптардың көпшілігін мұғалім ұсынған тапсырмалар негізінде өз бетінше зерделейді, өйткені ZOOM платформасы арқылы байланыс орнатуға әркімнің мүмкіндігі бола бермейді. Жарыста жүрген оқушыларға сабақтың әр тақырыбы бойынша жіберілген тапсырмалар бойынша балалар өз бетінше жұмыс істеп,

тапсырманы орындап, жаңа тақырыпты меңгереді. Спорт мектеп-интернат-колледжінің қашықтықтан оқыту бағдарламасының басты мақсаты спорт мектебіндегі білім алушылар білім деңгейлерінде олқылықтар туындатпау. Оқушылар ұзақ уақыт оқу-жаттығу жиындары мен жарыстарда жүрген кезеңдерінде сапалы білім алуының төмендемеуі. Ендеше, спорт мектебі жағдайында қашықтықтан оқытуда ұстаздың шығармашылық ізденісі де басты орында. Ең бастысы мұғалім оқу үдерісінде өзіне де, оқушыға да ыңғайлы, олардың қызығушылығы мен ынтасын оятатындай және оқу мақсатына өз бетімен жетуіне ықпал ететін әдіс-тәсілдерді таңдағаны дұрыс.

Оқу жылы ішінде спорт мектебі жағдайында оқитын оқушыларға білім беру үдерісінде мектеп партасында отырып оқу мүмкін болмаған күннің өзінде оларға пән бойынша тиянақты білім берілу қажет. Әр оқушы заман сұранысына ие білімді, өз ойлау жүйесі қалыптасқан, елінің саналы азаматы ретінде мектеп қабырғасында білім алып шығуы керек. Ол үшін спорт мектеп жағдайының ерекшелігін ескере отырып биология пәнінен сыныпта отырған оқушыларға күнделікті қысқа мерзімді жоспар жасалса, жарысқа немесе оқу жаттығу жиындарына кеткен оқушыларға бағдарланған карта бойынша тапсырмалар әзірленеді, яғни олар білімді қашықтықтан меңгеру тәсіліне көшеді. Қашықтықтан оқытуда мұғалім оқу үдерісінде пәні бойынша өзіне де, оқушыға да ыңғайлы желіні таңдай алады. Мектепте болсын мектептен тыс жерде болса да білім алушыларда бойынша өзіндік жұмыс істеу дағдылары қалыптасуы керек. Ол үшін оқушыларды қызықтыратындай әдіс-тәсілдер қолданылып ең бастысы осы пәннің спорт саласымен тығыз байланысы насихатталып, пән мазмұнына терең мән беріп қарауға ықпал етілгені жөн.

Биология сабағында үлгерімі төмен білім алушыларды болдырмау үшін үлгерімі төмендеген білім алушыларды педагогикалық, оқу-әдістемелік қолдау қажет. Биология - оқу үдерісіне орта буында қосылатын жаратылыстану бағытындағы пәннің бірі. «Биология» пәні бойынша

оқу бағдарламасындағы оқу мақсаттары оқушылардан өздерінің дағдыларды үйренуі туралы ой-пікірлерін білдіріп, оны талдай және бағамдай білуді талап ететіні белгілі. Мұның жалпы мақсаты үлгерімі төмен білім алушылармен жыл бойы жұмыс жүргізе отырып, қабілеті төмен білім алушылардың жеке тұлғалық мүмкіндіктерін ашуға көмектесу, пәнге деген қызығушылықтарын арттыру, мемлекеттік білім стандартын меңгерту. Пән мұғалімі ретінде білім алушының оқу бағдарламасын неге үйренбейтінін, неге меңгере алмайтынын, оған бұл мәселеде қалай көмектесуге болатындығын түсінуге тырысу қажет. Сәтсіздіктің нақты себептерін анықтап алып барып жоспар жасау керек.

Спорттық оқу-жаттығу жиындары мен жарыстарға жиі кететін спортшы оқушылар қашықтықтан білімді меңгеру барысында биология пәні бойынша тапсырмаларды қандай тәсілмен ұсынса жоғары ынтамен, қызығушылықпен орындайтындарын пән мұғалімі ретінде зерттей бастадым. Оқу жылының алғашқы тоқсанында биология пәні бойынша жиынтық бағалау жұмыстарындағы тапсырмаларды орындауда сабаққа тұрақты қатысқан оқушыларға қарағанда, жарыста жүріп білімді қашықтықтан меңгерген оқушылардың білім сапаларының төмендегені байқалды. Олқылықтың себебін анықтау мақсатында 8 БК сынып оқушыларымен әңгімемелесу, сұхбаттасу жұмыстары жүргізіліп, жүргізілген сұхбат қорытындысын саралай келе оқушылардың мектеп партасында отырғанда оқу материалын жақсы меңгередіндерін, ал қашықтықтан оқу кезінде тапсырманы түсініп орындамайтыны, қызығушылықтары төмен екені анықталды. Оқушылардың спорттық жарыс, оқу-жаттығу кезінде сабақ қарауға уақыттарының да шектеулі екені, тақырыптарды толық түсіне алмайтындары нәтижесінде жиынтық бағалау жұмыстарын мектепке келген соң талапқа сай жаза алмайтындары байқалды.

Практикада қолдану

Екінші оқу тоқсанында бақылауға сыныптағы жарысқа жиірек және ұзақ мерзімге кететін саны жағынан басым еркін күрес пен грек-рим күрес спортына қатысатын

оқушылар алынды. Бірінші топқа (еркін күрес) білімді меңгеру дағыларын қалыптастыру мақсатында биология пәні бойынша презентациялар, Learningapps, WordWall, OnlineTestPad қосымшасы арқылы дайындалған ойын түріндегі қызықты тапсырмалар ұсынылып отырды. Оқушылардың тапсырмаларды неше рет кіріп орындағаны, жинаған ұпайлары бақылауда болды.

Екінші топтағы оқушыларға (грек-рим күрес) дәстүрлі бағдарланған карта бойынша жазылған тапсырмалар берілді, тапсырмаларды орындау, содан кейін

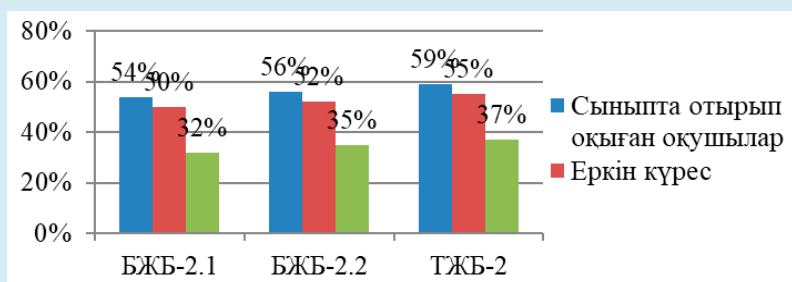
орындаған тапсырмаларды әдеттегідей мұғалімге жіберу міндеттелді. Тапсырмаларды орындауда бірінші топтағы оқушылардың мотивациясының деңгейі әлдеқайда жоғары болды. Екінші топтағы оқушылар тапсырманы ынта-жігерсіз орындағандары, тапсырманы жіберген жылдамдықтарынан және жұмыс нәтижелерінен байқалды. Оқушылардың өзіндік жұмысының салыстырмалы нәтижелері бойынша екінші топ оқушыларының қорытынды ұпайлары бірінші топтарға қарағанда төмендігі 1- кестедегі көрсеткіштерден байқалды.

Кесте 1 - 2022 жылғы II тоқсандағы 8 БК сынып оқушыларының өзіндік жұмысының нәтижелері

№	Тапсырмалар	Көрсеткіштер	
		I топ Еркін күрес	II топ Грек рим күресі
1	Тақырып бойынша тапсырмаларды орындау жылдамдығы (5 ұпай)	5 ұпай	2 ұпай
2	Тапсырмалардың дұрыс орындалуы (5 ұпай)	3 ұпай	2 ұпай
3	Өткен бөлім бойынша қосымша қайталау (5 ұпай)	4 ұпай	ұпай

1 суреттегі сандық диаграммдан қараша айында сыныпта отырып биология пәні бойынша білімді меңгерген оқушылардың БЖБ-2.1 жұмысында білім сапасы 54%, I топтағы еркін күрес спорт оқушыларында 50%, II топтағы грек-рим күресі оқушыларында 32% екені байқалады. Желтоқ-

сан айында жазған БЖБ-2.2 жұмысында білім сапасы сыныпта отырып оқу үрдісіне қатысқан спортшы оқушыларда 56%, I топтағы еркін күрес спорт оқушыларында 52%, II топтағы грек-рим күресі спорт оқушыларында 35% екені көрінеді.

Сурет 1 - 2022 жылғы II тоқсандағы биология пәні бойынша 8БК сынып оқушыларының жиынтық бағалау жұмысы нәтижелерінің сандық диаграммасы

Ал ТЖБ-2 жұмысында білім сапасы жарысқа бармаған оқушыларда 59%, жарысқа кеткен еркін күрес спорт оқушыларының білім сапасы 55%, грек-рим күрес спорт оқушыларының білім сапасы 37% көрсетті. Оқушылардың биология пәні бойынша жазған жиынтық бағалау жұмыстарының нәтижелерінен сандық ресурстар тәсілімен қашықта тапсырмалар орындаған және мектеп қабырғасында тиімді әдіс-тәсілдерді қолдану негізінде білімді меңгерген оқушылар жақсы жазғаны байқалды.

Келесі III тоқсан қаңтар айының алғашқы аптасында бақылауға алынған бірінші, екінші топтағы спортшы-оқушылар оқу материалын мектеп партасында сыныптастарымен бірге отырып меңгере бастады. Бірақ осы айдың екінші аптасынан бастап

еркін күрес пен грек-рим күресіне қатысатын оқушылар оқу жаттығулар мен жарыстарға кетіп білімді қайтадан қашықтан асинхронды меңгеруге көшті.

Биология пәнінен білімді қашықтан меңгерту кезінде жарыста жүрген екі топтағы оқушыларға өтілетін жаңа материал бойынша сандық ресурс түрлері қолданылып әзірленген тапсырмалардың түрлері грек-рим күресіне қатысатын оқушыларға ұсынылды. Ал еркін күрес тобындағы оқушыларға әдеттегідей маршруттық бағыт бойынша тапсырмалар берілді. Осы ұсынылған тапсырмалар бойынша осы тоқсанның алғашқы айындағы қашықтан оқу кезіндегі оқушылардың өзіндік жұмысының салыстырмалы нәтижелерінің қорытынды ұпайлары 2 – кестеде көрсетілді.

Кесте 2 -2023 жылғы III тоқсандағы 8БК сынып оқушыларының биология пәні бойынша өзіндік жұмысының нәтижелері

№	Тапсырмалар	Көрсеткіштер	
		I топ Еркін күрес	II топ Грек- рим
1	Тақырып бойынша тапсырмаларды орындау жылдамдығы(5 ұпай)	2 ұпай	5 ұпай
2	Тапсырмалардың дұрыс орындалуы(5 ұпай)	2ұпай	4 ұпай
3	Өткен бөлім бойынша қосымша қайталау(5 ұпай)	3 ұпай	5 ұпай

Қашықтықтан білім алу кезінде биология пәні бойынша өзіндік жұмысының нәтижелерінен тапсырмаларды еркін күрес спортына қатысатын оқушылардың баяу, дұрыс емес орындағандарын және қайта-

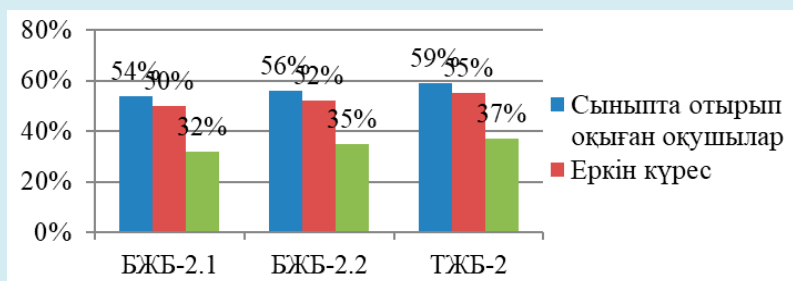
лау жұмыстарын жүйелі жүргізбейтіндері байқалады.Ал бақылауға алынған екінші топтағы спортшы-оқушылардың тапсырмаларды дұрыс, белсенді түрде орындағаны көрінеді.

Кесте 3 - 2023 жылғы III тоқсандағы биология пәнінен 8БК сынып оқушыларының жиынтық бағалау жұмысының нәтижелері

№	Тапсырмалар	Максималды балл	Көрсеткіштер		
			Сыныпта отырған оқушылар	I топ Еркін күрес	II топ Грек-рим күресі
1	БЖБ-3.1	16	59%	42%	56%
2	БЖБ-3.2	19	60%	41%	57%
3	БЖБ-3.3	13	59%	43%	56%
4	ТЖБ-3	30	58%	40%	55%

Оқушылардың үшінші тоқсандағы оқу жаттығу, жарыс кезінде өзіндік жұмысының нәтижелерін, олардың биология пәнінен жазған жиынтық бағалау жұмыстарын

талдай отырып, оқушылардың оқудағы жетістіктері туралы келесі мәліметтерді бөліп көрсетуге болады.

Сурет 2 - 2023 жылғы III тоқсандағы биология пәнінен оқушылардың жиынтық бағалау жұмысының нәтижелерінің сандық диаграммасы

Ал ТЖБ-3 жұмысында білім сапасы жарысқа бармаған оқушыларда 58%, жарысқа кеткен еркін күрес спорт оқушыларының білім сапасы 40%, еркін күрес спорт оқушыларының білім сапасы 55% көрсетті. Оқушылардың III тоқсанда биология пәні бойынша жазған жиынтық бағалау жұмыстарының нәтижелерінен сандық ресурстар тәсілімен қашықта тапсырмалар орындаған грек-рим күресіндегі спортшы-оқушыларында білім сапаларының сыныпта отырып оқу дағдыларын мең-

герген оқушылармен деңгейлес екені көрініп тұр.

IV тоқсанда оқу жаттығулар мен жарыста жүрген оқушыларға қашықтан білімді меңгерту кезінде өтілетін жаңа материал бойынша тапсырмалар сандық ресурс түрлері қолданылып әзірленген түрде берілді. Оқушылардың өзіндік жұмысының салыстырмалы нәтижелері бойынша екі топтағы оқушылардың қорытынды ұпайлары жоғары болғанын 4-кестеден байқауға болады.

Кесте 4 - 2023 жылғы IV тоқсандағы биология пәнінен 8БК сынып оқушыларының жиынтық бағалау жұмысының нәтижелері

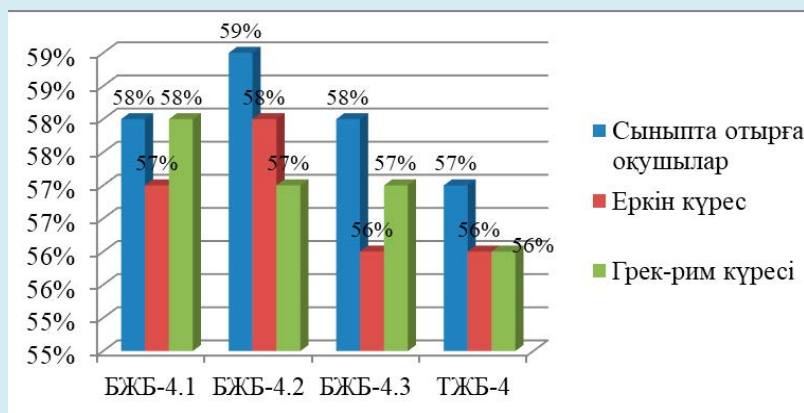
№	Тапсырмалар	Максималды балл	Көрсеткіштер		
			Сыныпта отырып оқығандар	I топ Еркін күрес	II топ Грек-рим күресі
1	БЖБ-3.1	16	58%	55%	58%
2	БЖБ-3.2	15	59%	56%	57%
3	БЖБ-3.3	18	58%	54%	57%
4	ТЖБ-3	30	57%	55%	56%

Жоғарыдағы 4 кесте мен 3 суреттегі сандық диаграммадан білімді дәстүрлі мектеп партасында отырып және оқу жаттығу

жиындарында жүріп білімді қашықтан меңгерген оқушылардың жазған жиынтық бағалау жұмыстарында білім сапасы

эксперимент топтарының ешқайсысында төмендемегені, керісінше барлығында білім сапасы 56-59% аралығында екені көрінеді. Білімді меңгертуде қолданылған

әдіс-тәсілдердің, интерактивті қосымшалардың оқушылар білім деңгейінің артуына елеулі үлес қосқаны анық.

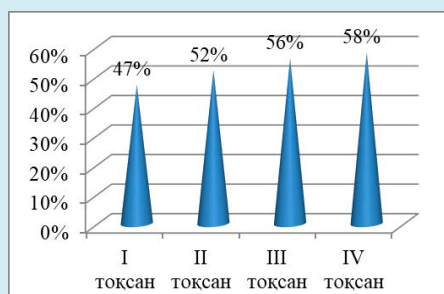

Сурет 3 - 2022-2023 оқу жылындағы 8БК сынып оқушыларының биология пәнінен білім сапасының сандық диаграммасы

Зерттеу жұмысы барысында 2022-2023 оқу жылында еркін күрес пен грек-рим күресіне қатысатын спортшы оқушылардың оқу жаттығу жиындары мен жарыстарға қатысу әсерінен қанша сабақты штаттық режимде, қанша сабақты қашықтан меңгергендері туралы мәліметтер зерделенді. I-IV оқу тоқсанының аралығындағы 36 оқу аптасының (72 сағат) 10 аптасын (20 сағат) еркін күрес спортына қатысатын спортшы оқушылар қашықтан оқыса, ал грек рим күресіне қатысатын спортшы оқушылар оқу жаттығу жиындары мен жарыстарға II-IV оқу тоқсандары аралығында кетіп 27 оқу аптасының 11 аптасында (22 сағат) білімді қашықтан меңгерді. Жарыста жүріп қашықтан оқыған кезінде бастапқыда биология пәнінен спортшы оқушылар білімінде олқылықтар туындағаны белгілі болды.

Осы олқылықтарды уақтылы анықтап, зерделей отырып жыл көлемінде оқу-жаттығу жиындары мен жарыстарда жүрген оқушыларға жас ерекшеліктеріне, деңгейлеріне сай саралай отырып интерак-

тивті қосымшалар арқылы тапсырмалар ұсынылып, біртіндеп білімді меңгеру дағдылары қалыптастырылды. Спортшы оқушыларға қашықтықтан оқу барысында жыл көлемінде сандық ресурстарды қолданып тапсырмалар орындату тәсілдері оң нәтиже бергенін, білімдеріндегі олқылықтардың туындамағанын төрт тоқсан бойынша білім сапаларының нәтижелерінің талдауы көрсетті.

Сурет 4 - Биология пәнінен 8БК сынып оқушыларының 2022-2023 оқу жылындағы білім деңгейлері

Ұсыныстар

Оқушылардың білім сапасында жақсы өзгерістер байқалғандықтан интерактивті қосымшалармен жасалған тапсырмалар жинақталып, жалпы білім беретін мектептің 8-сынып спортшы-оқушыларына лайықталып биология пәні бойынша электронды әдістемелік жинақ жасалынды. Бұл әдістемелік жинақта QR-код арқылы қойылған электронды оқулық пен презентация арқылы оқушылар негізгі ақпараттармен танысады, қосымша материалдар бөлімінде берілген сілтемелер арқылы тақырыпқа қатысты анимациялар мен бейнероликтерді көріп танымдарын кеңейтеді. Ал өз білімдерін тексеру үшін сыныптың жас ерекшелігіне сай ойын түріндегі Learningapps, WordWall, OnlineTestPad т.б интерактивті қосымшаларымен жасалған тапсырмаларды оқушылар қызығушылықпен орындайды. Аталған тапсырмаларды қайталап орындауға мүмкіндік берілгендіктен оқушылар жарыстан бос уақыттарында немесе жарыс аяқталған соң жолда келе жатқанда да берілген сілтеме арқылы бірнеше рет кіріп өз білімдерін тексеріп, толықтырып жиынтық бағалауға дайындықтарын нығайта түседі. Нәтижесінде өтілген материал бойынша біліміндерінде олқылықтар болмай, жиынтық бағалау жұмыстарын қиындықсыз орындауларына мүмкіндік болды.

Спортшы мектебінің оқушыларына тиімді ресурстарды қолданып қашықтан асинхрондық формада сабақ өткізу артықшылықтары:

1. Қашықтықтан ассинхронды оқыту процесін ұйымдастыру жарыстағы спортшы-оқушылар үшін қатаң бекітілген дәстүрлі кесте бойынша емес, икемді, жеке кесте бойынша өтеді;
2. Бір пән бойынша сабақтың ұзақтығы көрсетілмейтіні және оның білім алушылардың оқу мақсаттарына қол жеткізуіне және тапсырмаларды орындауына байланысты болатыны;
3. Спортшы оқушылар сандық технологиялар арқылы жіберілген білім мазмұнын өздігінен оқып, өзін-өзі

бақылауға алады, өйткені оқушы материалдың көп бөлігін өз бетінше игереді;

4. Спорт мектебі білім алушылары өз уақыттарын жоспарлауды, оны ұтымды пайдалануды үйренеді.

Қорытынды

Спорт мектебі жағдайында оқитын оқушыларға білім беру үдерісінде тұрақты мектеп партасында отырып оқу мүмкін болмаған күннің өзінде оларға тиянақты білім беріліп, ойлау жүйесі қалыптасқан, елінің саналы азаматы болып шығуына ықпал етуіміз керек. Қай уақытта болмасын спорт мектептерінің оқушылары жоғары спорттық көрсеткіштерді көрсетуі керек және негізгі білімді игеріп, әр уақытта сұранысқа ие болуы керек. Сол себепті мақалаға өзек болған тақырып – болашақ спортшыларды қашықтықтан оқыту жолдары мектеп жасындағы өрендерге келесі артықшылықтарды береді. Біріншісі – спорт пен білімді біріктіруге дағдыланды, екіншіден білім беру үрдісінде спорт мектебінің ерекшелігін ескере отырып, әр педагог шығармашылық ізденіспен жұмыс жасауға үйренеді.

Қолданылған дереккөздер тізімі

1. Тоқаев Қ.К. Жаңа жағдайдағы Қазақстан – іс-қимыл кезеңі. Жолдау. 2020 ж.
2. «Білімді ұлт» сапалы білім беру» ұлттық жобасы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы № 726 қаулысы.
3. Білімдегі олқылықтарды жою және олардың орнын толтыру мәселесі бойынша педагогтерді әдістемелік қолдау Сәркен Р.С tagged with: Білім айнасы. – Астана: 2021ж.
4. 1-11 сынып оқушыларының оқу пәндері бойынша біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. Нұр-Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2021. - 2152 б.
5. Білім беру ұйымдары қызметінің мониторингі қорытындысы негізінде білім алушылардың білімін толықтыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. Нұр-Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2022.- 160 б
6. Оқушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру оқу сапасын арттыру кепілі /Қ.Ж.Өмірзақова, 2021 ж//Алматы-Қайнар академиясы, 2026 б.

7. Педагогтерге үлгерімі төмен білім алушылар мен жұмыс бойынша әдістемелік ұсыныстар.– Нұр-Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2022. - 352 б.
8. Биология мамандығы бойынша 20 нұсқау тест жинағы. 4 пән бойынша 2000 сұрақтар. - Астана, 2017. - 230б.
9. **Жайлаубаева К.А.**, Цифрландыру бүгінгі білім берудегі жаңа негізгі бағыт// Edunews. – 2019.
10. «Оқу мен оқытудағы жаңа әдіс – тәсілдердің тиімділігі» /Оқу- әдістемелік құрал/ Көкшетау, 2021. – 112 бет
11. Мұғалімге арналған нұсқаулық, «НЗМ» ДББҰ. ПШО, 2016
12. [Электрондық ресурс]. Кіру режимі:// <http://www.nis.edu.kz>
13. [Электрондық ресурс]. Кіру режимі:// <https://wordwall.net/ru> сайты

● ЭФФЕКТИВНОСТЬ АСИНХРОННОГО ОБУЧЕНИЯ В СПОРТИВНЫХ ШКОЛАХ

Мамырбекова Н.З.

КГУ «Восточно-Казахстанская областная специализированная школа-интернат-колледж олимпийского резерва для одаренных детей в спорте» г.Усть-Каменогорск

Аннотация. В данной статье рассматривается опыт асинхронного обучения обучающихся спортивной школы с учетом особенностей формата обучения. Анализируются пути и приемы самостоятельного дистанционного обучения, самостоятельного освоения базового уровня учебного процесса в условиях длительного пребывания учащихся спортивных школ на спортивных учебно-тренировочных сборах и спортивных соревнованиях. Изучается уровень знаний спортсменов по биологии, рассматриваются способы предотвращения различных препятствий и пробелов, рассматриваются эффективные методы и приемы форматов обучения.

Кроме того, в статье будут проанализированы способы предотвращения пробелов в знаниях учащихся-спортсменов путем эффективного использования цифровых ресурсов, которые в настоящее время являются приоритетными. Обучающимся спортивных школ выдается справка а к учебному пособию, разработанному по предмету «Биология». Надеемся, что статья даст полезный совет коллективу специализированных школ и педагогам-предметникам.

Ключевые слова: спортсмены-школьники, асинхронное обучение, интерактивные приложения, электронный методический сборник.

● THE EFFECTIVENESS OF ASYNCHRONOUS LEARNING IN SPORTS SCHOOLS

Mamyrbekova N.Z.

KSU «East Kazakhstan Regional Specialized Boarding school-Olympic Reserve College for gifted children in sports» Ust-Kamenogorsk

Annotation. This article examines the experience of asynchronous training of students of a sports school, taking into account the peculiarities of the training format. The ways and techniques of independent distance learning, independent development of the basic level of the educational process in conditions of long-term stay of students of sports schools at sports training camps and sports competitions are analyzed. The level of knowledge of athletes in biology is studied, ways to prevent various obstacles and gaps are considered, effective methods and techniques of training formats are considered.

In addition, the article will analyze ways to prevent gaps in the knowledge of student-athletes through the effective use of digital resources, which are currently a priority. Students of sports schools are given a certificate a to the textbook developed on the subject of "Biology". We hope that the article will give useful advice to the staff of specialized schools and subject teachers.

Keywords: athletes-schoolchildren, asynchronous learning, interactive applications, electronic methodical collection.

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ ОБУЧАЮЩИХСЯ

МРНТИ 14.25.09

ТЕКСТ КАК ОСНОВНОЙ СПОСОБ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Айжарыкова Г.Т., Мырзалиева Г.У.
ГКП ПХВ «Школа-гимназия № 17 имени
Акана Курманова» акимата города Астаны

Аннотация. Авторы статьи исследуют значимость функциональной грамотности и её роль в развитии навыков смыслового чтения, критического мышления и анализа текста у учеников. Предлагаются конкретные методические рекомендации для педагогов, направленные на развитие у учеников навыков смыслового чтения, критического мышления и анализа текста. Результаты апробации показали, что методы и приемы работы с текстом на уроках русского языка способствуют значительному повышению качества знаний по предмету. Статья предназначена для учителей-практиков и методистов, работающих в системе основного образования.

Ключевые слова: образование; функциональная грамотность; русский язык; понимание прочитанного; работа с текстом; критическое мышление; повышение качества знаний.

Введение

В Законе об образовании Республики Казахстан отмечено, что важной целью

образовательной системы является формирование у обучающихся умений, необходимые для успешного использования знаний в повседневной жизни.[1] В этой

связи Государственный общеобразовательный стандарт среднего образования Республики Казахстан [2] акцентирует внимание на значимости развития функциональной грамотности, как основополагающего элемента образовательного процесса. Данные законодательные положения отражают стремление Казахстана интегрировать функциональную грамотность в образовательный процесс, способствуя воспитанию самостоятельных, критически мыслящих и социально активных граждан [3].

Современные реалии обучения ставят перед учителями русского языка в 7 классах ряд вызовов, включая низкую мотивацию учащихся, слабую активность на уроках и наличие в каждом классе обучающихся с особыми образовательными потребностями. В этом контексте работа с текстами становится одним из наиболее эффективных подходов к развитию необходимых навыков функциональной грамотности.

Актуальность темы работы с текстом для развития функциональной грамотности на уроках русского языка подтверждается исследованиями таких ученых и педагогов, как Н. Ахметова, Н. Бирибаева, Д. Садуова и А. Сатаев. В их работах рассматриваются различные методы работы с текстами, направленные на развитие навыков функциональной грамотности, включая понимание текста, его интерпретацию и применение в повседневной жизни [4].

Основная цель работы заключается в разработке подходов, которые помогут школьникам эффективно воспринимать, анализировать и применять текстовую информацию в различных жизненных ситуациях. Для достижения данной цели были определены следующие задачи:

1. Определить значение функциональной грамотности в образовательном процессе и её роль в формировании практических навыков у обучающихся.
2. Описать методы и приемы работы с текстом, подходящие для обучения русскому языку в 7 классах.

3. Выявить подходы для повышения интереса к работе с текстами, используя разнообразные формы взаимодействия, такие, как прогнозирование, обсуждения и обмен мнениями, использования искусственного интеллекта.
4. Предложить рекомендации для учителей по интеграции данных методов в учебный процесс, чтобы повысить эффективность обучения и сделать его максимально приближенным к жизненным ситуациям.

Статья призвана помочь педагогам выбрать наиболее эффективные приемы для работы с текстом, что позволит ученикам не только успешно справляться с академическими заданиями, но и развивать навыки, необходимые для полноценного участия в современном обществе.

Методика

В контексте актуальной образовательной системы все большее значение приобретают задачи формирования у учеников функциональной грамотности, так как этот навык позволяет им успешно адаптироваться к требованиям жизни в обществе, ориентироваться в информации и критически осмысливать её. Для седьмых классов на уроках русского языка учитель может использовать различные методы и приёмы, которые помогут развить у учеников способность понимать, анализировать и применять текстовую информацию. [5]

1. Предсказательное чтение. Один из эффективных приёмов – это чтение с прогнозированием, при котором учащиеся заранее пытаются угадать, о чём будет текст. Перед началом работы можно предложить ученикам просмотреть заголовки, подзаголовки, иллюстрации, если они есть, и выдвинуть гипотезы о содержании текста. Этот приём помогает вовлечь учащихся в процесс чтения и пробуждает их интерес к теме, активизируя навыки анализа и критического мышления.
2. Интерактивное чтение с вопросами. Метод интерактивного чтения вклю-

- чаёт в себя активное взаимодействие с текстом. Учитель может попросить учеников в процессе чтения задавать к тексту вопросы, такие, как «Почему автор использует именно такие выражения?», «Какие эмоции вызывает этот фрагмент?» или «Что я думаю об этом?». Этот подход развивает у школьников критическое восприятие и помогает глубже вникнуть в содержание, мотивы и настроение текста.
3. Структурный анализ текста. Важным приёмом для понимания логики текста является его структурный анализ. Учащиеся учатся выделять ключевые части текста: вступление, основную часть и заключение, а также анализировать, как автор развивает свои мысли и аргументацию. Этот приём не только помогает лучше понять текст, но и способствует развитию навыков структурирования информации, что важно для самостоятельного изложения собственных мыслей.
 4. Составление вопросов и пересказ. После прочтения текста полезно предложить учащимся составить вопросы к тексту и ответить на них, а затем пересказать прочитанное своими словами. Этот приём помогает закрепить основные идеи и проверить, насколько хорошо ученики поняли содержание. Пересказ также учит выделять главное и систематизировать информацию, что является ключевым элементом функциональной грамотности.
 5. Работа с новыми словами и выражениями. Значительная часть функциональной грамотности — это умение понимать и использовать новые слова и выражения. Учитель может предложить учащимся выписывать неизвестные слова из текста, объяснять их значение с помощью контекста или словарей и пытаться применять их в других предложениях. Это обогащает словарный запас школьников и формирует навык самостоятельной работы с языковым материалом.
 6. Обсуждение и обмен мнениями. Для развития коммуникативных навыков и умения аргументировать свою точку зрения полезно организовывать обсуждения по теме текста. Учитель может предложить ученикам выразить своё мнение по поводу прочитанного, обсудить ключевые идеи текста и обосновать своё мнение. Такой подход помогает развить навыки формулирования собственной точки зрения и уважительного взаимодействия с чужими мнениями.
 7. Практическое применение учебных навыков – этот комплексный подход к формированию функциональной грамотности включает активное вовлечение обучающихся в практические задачи.
- Закреплять навыки работы с текстом можно, предлагая учащимся
- найти практическое применение прочитанной информации. Например, после чтения текста на тему здоровья или экологии ученики могут обсудить, как применить рекомендации из текста в повседневной жизни. Этот приём помогает связать учебный материал с реальными ситуациями и понять ценность знаний, что важно для функциональной грамотности.
- Эти методы и приёмы создают условия для глубокого и осмысленного взаимодействия с текстом на уроках русского языка. Используя их, учителя могут способствовать развитию у семиклассников не только академических навыков, но и практических компетенций, которые пригодятся им в дальнейшей жизни. [7]
- Практическое применение методов и приемов работы с текстами на уроках русского языка доказало свою эффективность в развитии функциональной грамотности.
- С использованием структурированных, увлекательных и интерактивных методов данные подходы были успешно внедрены на уроках русского языка в 7-ых классах.

Основное внимание уделялось совместной работе над текстами, что обеспечивало учащимся возможность активно взаимодействовать с различными жанрами и типами текстов, развивая при этом навыки функциональной грамотности.

Для оценки результативности предложенных методик была разработана авторская программа «Сборник текстов на уроках русского языка в 7-х классах». В пособии представлены материалы, охватывающие девять разделов учебника для 7 класса «Русский язык» под редакцией Сабитовой З.К., которые объединены сквозными темами и направлены на достижение образовательных целей, определенных типовой учебной программой. [3] Тексты подобраны с учетом возрастных особенностей обучающихся среднего звена, что делает их подходящими по объему и содержанию для работы на уроках русского языка.

Задания в данном пособии разработаны на основе принципов таксономии Блума и ориентированы на решение проблемных ситуаций, что способствует формированию ключевых компетенций обучающихся. Работа с текстом предполагает достижение определенного уровня компетентности, имеются задания для детей с особыми образовательными потребностями, позволяющие учитывать их индивидуальные возможности и особенности обучения. Также в сборнике представлены дифференцированные задания, разработанные с учетом различного уровня подготовки учеников, упрощают подготовку учителя к уроку и способствуют эффективному усвоению материала, развивают функциональную грамотность и позволяют каждому ученику достигнуть цели урока в соответствии со своим потенциалом. Помимо этого, в пособии представлены грамматические упражнения, которые могут быть адаптированы под конкретную тему урока. Тексты в сборнике разнообразны по стилю и жанру, а их подбор выполнен в соответствии с типовой учебной программой по общеобразовательным предметам. [3]

Новизна в работе с текстом на уроках русского языка заключается в применении следующих подходов:

1. Интеграция технологий искусственного интеллекта. Использование инструментов искусственного интеллекта для анализа текста, выявление стилистических особенностей и предложений по их улучшению.
2. Акцент на межстилевые преобразования текста. Задания, предполагающие перевод текста из одного стиля в другой развивают навыки адаптации языка к различным ситуациям.
3. Сравнительный анализ стилей по одной теме. Работа с текстами разных стилей на одну и ту же тему помогает обучающимся глубже понять функциональное назначение каждого стиля и их отличия.
4. Развитие критического мышления. Задания на поиск стилистических несоответствий и исправление текста учат критически оценивать тексты.

Так, к примеру, в 1 разделе «Климат и изменения климата» даны два текста, содержащие информацию о климатических зонах Казахстана и об изменениях климата в регионе. К каждому тексту даны задания, направленные на развитие навыков анализа и работы с текстом. Особое внимание уделено заданиям, дифференцированным по уровню сложности, учитывающим индивидуальные потребности обучающихся, включая детей с особыми потребностями в обучении. Такие задания способствуют формированию умений выделять главную информацию, находить ключевые слова, сравнивать и делать выводы. Также в сборнике представлены несплошные тексты, работа с которыми позволяет обучающимся развивать навыки анализа и синтеза данных, сочетать работу со сплошными и несплошными текстами. [6]

В разделе «Времена года», в тексте №1 «Зимние чудеса природы», предлагаются задания:

1. посмотрите заголовок текста, как вы думаете о чем текст? «По заголовку текста я предполагаю, что в нем будет рассказываться о...» продолжите предложения;
2. прочитайте текст, определите стиль речи (художественный, научный, публицистический), укажите слова, фразы и синтаксические конструкции, которые помогли вам сделать вывод;
3. сравните два текста, их стилистические особенности, чем они отличаются; с помощью ИИ (Chat GPT) определите характерные особенности каждого жанра: лексические средства, синтаксические конструкции, интонацию и стиль;
4. определите основную мысль текста; проанализируйте как автор развивает свои мысли, найдите ключевые части текста, вступление, основную часть, заключение;
5. составьте «толстые» и «тонкие» вопросы по тексту;
6. выделите союзы, выпишите безударные гласные в корне слова;
7. найдите в тексте синонимы и паронимы и запишите их в таблицу; воспользуйтесь помощью ИИ (Chat GPT).
8. заполните схему словами и словосочетаниями, связанные со словом «зима».

Такие приемы способствуют развитию ключевых навыков функциональной грамотности, таких, как анализ, интерпретация, создание текстов и навыки чтения. Использование заданий, ориентированных на эти навыки, помогает учащимся развивать критическое мышление. Также такие задания могут упростить подготовку учителей к урокам, предоставляя готовые материалы, которые можно адаптировать под индивидуальные потребности класса.

Методическое пособие было рассмотрено комиссией и одобрено городским экспертным учебно-методическим советом согласно приказу

№ 448 Управления образования города Астаны.

Практическое применение

В течение 2022-2023 учебного года пособие использовалось учителями на уроках русского языка и литературы в 7 классах школы-гимназии № 7 города Астаны, а с 2024 года – учителями школы-гимназии № 17 и средней школы № 19.

Авторская программа «Сборник текстов на уроках русского языка в 7-х классах» включает материалы, в рамках которых обучающиеся изучают морфологию, орфографию, синтаксис и пунктуацию. Эти разделы рассматриваются в контексте различных тем и разделов, соответствующих содержанию учебника русского языка, таких, как «Климат и изменение климата», «Молодежная культура», «Обычаи и традиции», «Здоровье и питание», «Социальная защита бездомных граждан», «День Победы» и «Если бы я правил миром».

Анализ проведенного исследования практического применения методов работы с текстами в 7 классах показал значительное улучшение знаний и понимания текста учащимися. В течении 2022-2023 учебного года в 7А классе, в котором проводилась апробация, наблюдалась положительная динамика по следующим показателям: уровень понимания текста, качество выполнения заданий на стилистический анализ и умение различать текстовые стили.

1. Уровень понимания текста:

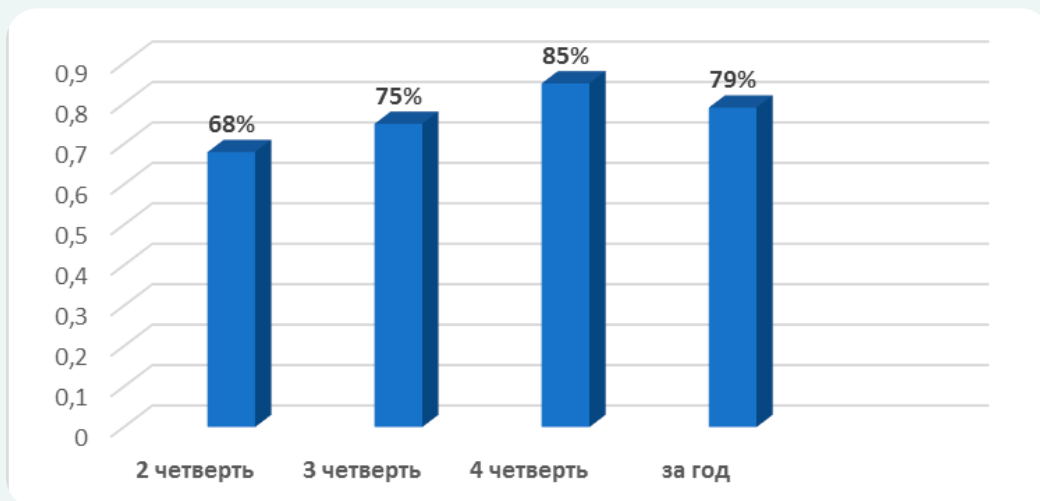
I четверть: 58% обучающихся показали удовлетворительный уровень понимания текста.

II четверть: уровень вырос до 68% (+10%),

III четверть: показатель увеличился до 75% (+7%),

IV четверть: итоговый уровень составил 85% (+10%),

Итог года: прирост составил +27% за год.

Уровень понимания текста учащимися 7 «А» класса. Повысился на 30% за уч. год

2. Качество выполнения заданий:

I четверть: 45% учащихся справились с заданиями на анализ стилистических особенностей текста.

II четверть: уровень повысился до 55% (+10%),

III четверть: доля успешно выполнивших задания увеличилась до 65% (+10%),

IV четверть: итоговый показатель достиг 75% (+10%),

Итог года: прирост составил +30% за год.

Качество выполнения заданий учащимися 7 «А» класса. Повысилось на 30% за уч. год

3. Умение различать текстовые стили

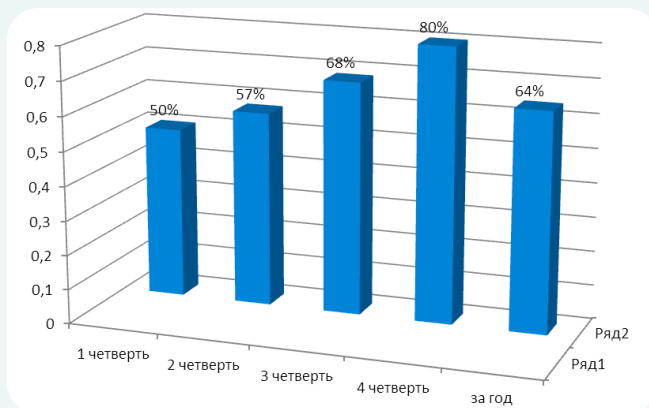
I четверть: 50% обучающихся правильно определили стиль текста,

II четверть: уровень поднялся до 57% (+7%),

III четверть: показатель увеличился до 68% (+11%),

IV четверть: итоговый результат составил 80% (+12%),

Итог года: прирост составил +30% за год.

Умение различать стили текста в 7 «А» классе
Повышение - 30%

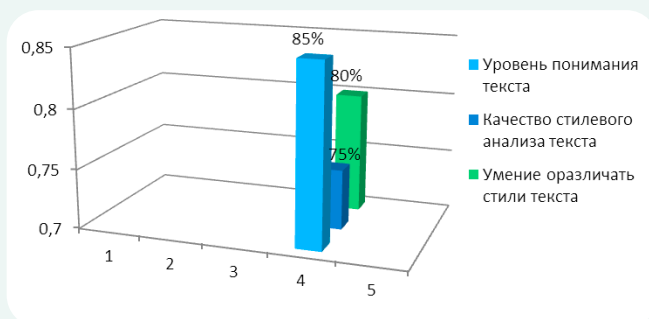

Диаграмма по всем показателям работы с текстом в 7 «А» классе

В течении года наблюдалась положительная динамика по всем показателям:

- ▶ уровень понимания текста вырос с 58% до 85% (+27%)

- ▶ качество стилистического анализа увеличилось с 45% до 75% (+30%)

- ▶ умение различать текстовые стили улучшились с 50% до 80% (+30%).

Эти результаты подтверждают эффективность методов и приемов работы с текстом на уроках русского языка в 7 классах, способствующих развитию умения осмысленно читать и анализировать тексты, улучшению грамотности и расширению словарного запаса. Кроме того, повысился интерес к предмету, благодаря увлекательным и актуальным текстам.

Рекомендации

Продолжая тему функциональной грамотности в образовании, можно предложить коллегам несколько практических рекомендаций по работе с текстами для седьмых классов, чтобы стимулировать развитие этих навыков у учеников.

1. Постановка целей и мотивация: Объясните учащимся, зачем они выполняют то или иное задание с текстом и как оно пригодится в жизни. Например, отметьте, что навык анализа текста помогает лучше понимать инструкции, статьи, новости и другие источники информации.
2. Чтение с прогнозированием: Перед тем как начать читать текст, предложите ученикам предположить, о чём будет идти речь, основываясь на заголовках, подзаголовках и иллюстрациях. Это помогает им развить умение предугадывать информацию и готовит к восприятию ключевых идей. [7]
3. Интерактивное чтение: Во время чтения поощряйте учеников задавать вопросы к тексту. Они могут использовать такие фразы, как «Почему автор так считает?» или «Что я думаю об этом?». Этот метод помогает развивать критическое мышление.
4. Разбор структуры текста: Просите учеников делить текст на логические части, такие как введение, основная часть и заключение. Это помогает им понимать, как автор строит повествование или аргументацию, и учит структурировать собственные мысли и высказывания. [8]
5. Создание вопросов и пересказ: После прочтения текста ученики могут

создать вопросы к нему и ответить на них, а затем попробовать кратко пересказать содержание. Эти практики развивают умение выделять главное и структурировать информацию.

6. Работа с новыми словами: Обучайте школьников находить значение новых слов из контекста или с помощью словарей. Это формирует навык самостоятельной работы с языковым материалом и обогащает словарный запас.
7. Обсуждение и обмен мнениями: Организуйте обсуждения по теме текста. Попросите учеников высказать своё мнение о прочитанном и обосновать его. Это развивает умение аргументировать и уважительно относиться к мнениям других. [10]
8. Практическое применение информации: Предлагайте ученикам искать практическое применение информации из текста. Например, если тема касается здоровья или экологии, можно обсудить, какие выводы и советы они могут применить в своей жизни. [11]
9. Используйте текстовые анализаторы для разбора содержания текста. Например, предложите ИИ-инструмент (Chat GPT) для определения основной темы, главных и второстепенных идей, целевой аудитории текста. Пример задания: попросите ИИ предложить варианты исправления текста в разных стилях, а затем обсудите с учениками, какие из них уместны и почему. Важно, чтобы ученики умели критически оценивать выводы и предложения ИИ. Попросите их обсудить: какие выводы оказались наиболее точными? Были ли ошибки? Какую роль играет человек в работе с текстами, несмотря на помощь ИИ?

Эти рекомендации помогут учителям создать эффективные условия для развития функциональной грамотности, сделав процесс работы с текстом интересным и полезным для учеников.

Заклучение

В статье представлены разнообразные методы и приемы работы с текстом, такие, как анализ текстовой структуры, разбор сплошных и несплошных текстов, предсказание содержания, использование искусственного интеллекта, интерактивное чтение, а также сформулированы вопросы по прочитанному. Данные подходы способствуют развитию критического мышления у учащихся и подготавливают их к самостоятельному взаимодействию с информацией. При использовании указанных стратегий увеличивается усвоение учебного материала и расширяются горизонты учащихся, помогая им лучше понимать окружающую действительность и формируя прочные навыки смыслового чтения, необходимые для их будущей учебной и жизненной практики.

Данные методы могут повысить качество преподавания и восприятия информации на уроках русского языка. Применение этих стратегий даст учителям возможность создать эффективную образовательную атмосферу, в которой ученики смогут использовать приобретенные знания не только в учебе, но и в повседневной жизни.

Список использованных источников:

1. Закон «Об образовании» Республики Казахстан. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года №-319 ІІІ.
2. Об утверждении государственных общеобразовательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования» Приказ Министерства просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года №348.
3. Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам и курсам по выбору уровней начального, основного среднего образования школьников. Приказ Министерства Просвещения Республики Казахстан № 399 от 21 ноября 2022 года.
4. **Ахметова Н.** Методика развития функциональной грамотности у школьников через работу с текстом // Вестник КазНУ. – 2019.
5. **Бирибаева Н.Ж.** Пути практической реализации «Национального плана на 2012-2016 годы по развитию функциональной грамотности школьников» // Уроки русского языка и литературы в школе.-2013.-№ 6
6. **Мырзалиева Г.У.** Сборник текстов по русскому языку для 7-ых классов: методическое пособие. - Астана, 2023.
7. **Садуова Д.О.** Текст как объект обучения в развитии функциональной грамотности учащихся. –Алматы: Бастау, 2021.
8. **Сатаев А.В.** Работа с текстом как средство формирования функциональной грамотности. –Астана: Мектеп, 2019. –С.5.
9. **Тажимаева З.А.** Методика преподавания русского языка в контексте функциональной грамотности. –Алматы: Ұлағат, 2018.
10. **Тищенко Р.Ф.** Развитие функциональной грамотности на уроках русского языка.- Алматы: Дарын, 2020.
11. **Хасеинова В.А.** О подготовке педагогов к формированию функциональной грамотности и компетентности учащихся на уроках русского языка и литературы // Открытая школа.-2014.-№2.

● ОРЫС ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА МӘТІН ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУДАҒЫ НЕГІЗГІ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕ

Айжарыкова Г.Т., Мырзалиева Г.У.

Астана қаласы әкімдігінің «Ақан Құрманов атындағы №17 мектеп-гимназия» ШЖҚ МКК

Аңдатпа. Мақала авторлары функционалдық сауаттылықтың маңыздылығын және оның оқушыларда мағыналы оқу, сыни ойлау мен мәтінді талдау дағдыларын дамытудағы рөлін зерттейді. Оқушыларда мағыналы оқу, сыни ойлау және мәтінді талдау дағдыларын дамытуға бағытталған педагогтер үшін нақты әдістемелік ұсынымдар ұсынылады. Апробация нәтижелері орыс тілі сабағында мәтінмен жұмыс істеудің әдіс-тәсілдері пән бойынша білім сапасын жақсартуға ықпал ететінін көрсетті. Мақала жалпы білім беру жүйесінде жұмыс істейтін мұғалімдер мен әдіскерлерге арналған.

Түйінді сөздер: білім беру, функционалдық сауаттылық; орыс тілі; оқығанды түсіну; мәтінмен жұмыс; сыни ойлау; білім сапасын арттыру.

● TEXT AS THE MAIN METHOD OF DEVELOPMENT FUNCTIONAL LITERACY IN RUSSIAN LANGUAGE LESSONS

Aizharykova G.T., Myrzaliev G.U.

GKP at the RVC «school-gymnasium №17 named af Akana Kurmanova» of the akimat of Astana city

Abstract. The authors of the article examine the significance of functional literacy and its role in developing meaningful reading skills, critical thinking, and text analysis among students. Specific methodological recommendations for educators aimed at developing students' skills in meaningful reading, critical thinking, and text analysis are proposed. The testing results showed that methods and techniques for working with text in russian language lessons contribute to a significant improvement in the quality of knowledge in the subject. The article is intended for practicing teachers and methodologists working in the system of basic education.

Keywords: education; functional literacy; Russian language; reading comprehension; text work; critical thinking; improving knowledge quality.

МРНТИ 14.33.09

ИЗУЧЕНИЕ РЕСУРСНОГО СОСТОЯНИЯ ИСПОЛНИТЕЛЕЙ ВО ВРЕМЯ КОНЦЕРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Арутюнян Е.Г., Величко М.В.

КГКП «Восточно-Казахстанское училище искусств имени народных артистов братьев Абдуллиных» управления образования ВКО г. Усть-Каменогорск

Аннотация. Данная статья посвящена проблемам исследования ресурсного состояния музыкантов в период исполнительской деятельности. В работе описаны необходимые методики, анализ опытно-экспериментальной работы, приведены примеры, технология и рекомендации по созданию ресурсного состояния. Полученные результаты помогают понять специфику когнитивно-эмоционального состояния обучающихся во время концертной деятельности.

Данная работа будет полезна преподавателям, готовящим специалистов в области музыкального исполнительства, а также обучающимся в период концертной подготовки.

Ключевые слова: исполнительская деятельность, ресурсное состояние, ресурсы личности.повышение качества знаний.

Введение

На основании приказа об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования (приказ Министра просвещения РК от 3 августа 2022 г. № 348) Восточно-Казахстанское училище искусств имени народных артистов братьев Абдуллиных (г. Усть-Каменогорск) готовит специалистов в области искусства и культуры [1]. Согласно профессиональному стандарту «Исполнитель-инструменталист, преподаватель по музыкальному инструменту (приказ и.о. Министра культуры информации РК от 17.04.2024г. № 151, приложение 40) училище выпускает специалистов, од-

ним из видов музыкальной деятельности которых является - исполнительская деятельность, проявляющаяся в публичном выступлении на сцене и сопровождающаяся волнением [2]. От эмоционального состояния во многом зависит эффективность концертного выступления. Но мы часто наблюдаем, что в процессе исполнения возникает эмоция страха, которая парализует и создает трудности и даже срывы что, в дальнейшем, приводит к неуверенности, а потом и к отказу заниматься концертной деятельностью. Но в то же время «эстрадное волнение» способствует включению ресурсов личности, помогая найти выход и преодолеть напряженную ситуацию.

Проблема заключается в том, что существуют стереотипные мысли, чувства, дей-

ствия, которые не могут выполнить роль ресурсных. Поэтому задача педагога подобрать актуальное ресурсное состояние для исполнителя.

Проблемы стресса и стрессоустойчивости в различных аспектах изучают и современные казахстанские ученые. Так, например, Е. Барабанова, Е.Жумагалиева, А.Т. Атахан, Б.Т.Токарбаева, Н.Б. Токсанбаева, Б.Б.Аязбаева, И.К. Кайратова занимаются изучением профессионального стресса и стрессоустойчивости. Обращает на себя внимание работа А.Р. Ризуллы и Ф.С. Ташимовой, которые рассматривают стресс как двигатель адаптации. Проблемы стрессоустойчивости студентов занимаются многие казахстанские авторы: Мадалиева О.Х., Садвакасова З.М., Мынбаева А.К., Темирболат и др. Исследовали взаимосвязь типов темперамента и уровня стрессоустойчивости у студентов К.Д. Серикова, А.К. Мынбаева.

Изучение особенностей исполнительской деятельности рассматривались в работах Л.А. Барембойма, Л.Л. Бочкарева, Г.М. Когана, В.М. Подуровского, В.И. Петрушина и др. Вопросы, посвященные теории деятельности освещены в трудах Л.С. Выгодского, П.Я. Гальперина, А.Н. Леонтьева, А.Р. Лурия, С.Л. Рубинштейна, а проблемам стресса посвящены работы Ф.Е. Василюка, Н.И. Наенко, В.Д. Небылицина, Т.А. Немчина, Г. Селье. На проблемы и особенности ресурсного состояния обратили свое внимание Н.Е. Водопьянова, Л.П. Гримак, Р.С. Лазарус, Е.С. Старченкова, Э. Фром [3].

Но не смотря на тщательную разработанность и использование в области психологии и общей педагогики диагностических методов исследования ресурсного состояния, данный опыт крайне недостаточно востребован и реализован в музыкально-педагогической практике. В этом заключается основное противоречие этой проблемы, которое обусловило актуальность выбора темы настоящей работы.

Цель исследования: разработать методические рекомендации по проведению диагностики и созданию ресурсного состояния учащихся средних специальных

учебных заведений. Реализация цели требует выполнения следующих задач:

- ▶ Проанализировать ресурсное состояние учащихся как комплекс когнитивно-эмоциональных состояний исполнителей.
- ▶ Раскрыть психолого-педагогические условия проведения диагностики ресурсного состояния исполнителей.
- ▶ Апробировать предлагаемые методические рекомендации по проведению диагностики ресурсного состояния учащихся в процессе подготовки к концертно-исполнительской деятельности.

Методика

Для изучения ресурсного состояния исполнителей необходимо использовать серию методик с целью комплексного сбора информации о когнитивно-эмоциональном состоянии испытуемых. Нами были выбраны следующие методики:

1. Методика измерения тревожности Ч. Д. Спилберга – Ю. Л. Ханина [4, с.365-366], разработана для измерения тревожности, обеспечивающая надежное и валидное измерение как состояния тревоги («реактивная тревожность»), так и соответствующей черты (привычный уровень тревоги или «личностная тревожность»). В начале работы учащийся должен внимательно прочитать инструкцию и причем в данной методике представлены два блока вопросов. Первый блок на изучение реактивной (ситуативной) тревожности, а второй блок – изучение личностной тревожности. Испытуемому (учащемуся) необходимо отвечать на вопросы первого блока так, как он чувствует себя в данный момент времени, а на вопросы второго блока, как чувствует себя обычно. Данная методика выбрана для того, чтобы дифференцировано измерить тревожность и как личностное свойство и как состояние, связанное с текущей ситуацией. Она поможет определить выраженность тревожности в структуре личности.

2. Метод цветового воздействия Люшера (по Л. И. Собчик) [5]. Тест основан на предположении о том, что выбор цвета отражает нередко направленность испытуемого на определенную деятельность, настроение, функциональное состояние и наиболее устойчивые черты личности. В начале работы инструктор перемешивает цветные карточки и раскладывает цветовой поверхностью вверх. Затем просит испытуемого (в данном случае учащегося) выбрать из восьми цветов тот, который ему больше всего нравится. Тест применялся с целью измерения психофизиологического состояния обучающихся, их стрессоустойчивости, активности и коммуникативных способностей. Методика позволяет определить причины психологического стресса, который может привести к появлению физиологических симптомов.
3. Тест на выявление отношения к исполнительской деятельности В. Г. Касимова состоит из 30 вопросов [4, с. 370-371], предполагающих выбор одного из двух ответов («Да», «Нет»), выясняющих заинтересованность в публичном выступлении, степень самостоятельности работы, предпочтения в выборе произведений, количество выступлений в семестр, готовность к занятиям и т.д. Результаты теста предполагают разделение на три уровня исполнительства: низкий (10-14 баллов), средний (15-20) и высокий (21-30). Каждый уровень характеризуется определенными особенностями. Представленный тест помогает понять на сколько обучающийся ориентирован к занятиям данного вида деятельности.
4. Опросник – интервью для выявления ресурсных состояний и их поведенческих индикаторов, в ходе которого мы попытались выявить ресурсное состояние исполнителей, выражающееся в поведенческих реакциях до выступления, а также эмоциональных и когнитивных процессах до и в процессе самого исполнения. Также с помощью

опросника можно определить уровни выступления (низкий, средний и высокий). Опросник состоит из шести вопросов, предполагающих открытые и закрытые ответы. Данный опросник применялся впервые. Ниже представлены вопросы данного опросника:

- 1) Как вы исполняете произведения на сцене в отличие от подготовительного этапа? (а) одинаково, б) намного хуже, в) значительно лучше);
- 2) Какие действия вы совершаете перед тем, как выйти на сцену? (перечислите);
- 3) Что вы чувствуете перед выступлением? (опишите);
- 4) Какие эмоции испытываете во время исполнения? (опишите);
- 5) О чем вы думаете перед выступлением? (опишите);
- 6) Какие мысли вас посещают в процессе самого выступления? (опишите).

Перед проведением диагностики, каждого участника необходимо ознакомить с целью исследования, а также с инструкцией самой методики.

Механизм работы методики по созданию ресурсного состояния исполнителей включает в себя несколько этапов:

1. После диагностического обследования происходит распределение всех участников по группам, учитывая уровень исполнительской деятельности.
2. Создание для всех участников индивидуальной карты работы (пример описан в практической части – создание ресурсного состояния).
3. Ознакомление каждого участника с инструкцией применения индивидуальной карты по созданию ресурсного состояния.
4. Определение сроков и времени по проведению практических упражнений.

5. Непосредственное выполнение всех действий, описанных в индивидуальной карте.
6. Анализ проведенной работы самим исполнителем. Коррекция действий в индивидуальной карте.

Основные принципы данной методики заключаются в ненанесения ущерба испытуемому, в целостностном подходе изучения особенностей ресурсного состояния личности, последовательности выполнения всех этапов, систематичности и регулярности проведения упражнений. А также компетентности (т.е. педагог должен браться за решение только тех вопросов, по которым он профессионально осведомлен), беспристрастности – не допускать предвзятого отношения к испытуемому, какое бы впечатление он ни производил и каково бы ни было мнение о нем.

Практическое применение

Исследование проводилось со обучающимися 3-4 курсов Восточно – Казахстанского училища искусств имени народных артистов братьев Абдуллиных (г. Усть-Каменогорск). Общая выборка – 30 человек.

Результаты эмпирического исследования, проведенного в апреле 2024г. позволили выявить ресурсное состояние исполнителей, которое проявляется в поведенческих, эмоциональных и когнитивных процессах. Все испытуемые были разделены на три группы (А, Б, В), каждая из которых характеризуется определенным уровнем исполнительской деятельности – средним (группа А), низким (группа Б) и высоким (группа В).

Несмотря на разный уровень исполнительской деятельности многим обучающимся свойственно испытывать чувство страха перед выступлением (48,3% из всех опрошенных), в основном связанное с техническими и текстовыми затруднениями. Состояния волнения наблюдается у 36,7% из всех опрошенных, неуверенности у 16,7%, эмоция гнева у 10%.

Перечисленные эмоциональные состояния связаны со следующими когни-

тивными процессами, т.е. о чем думают исполнители: «не забыть текст» - 38,3%, «справиться с техническими трудностями» - 36,7%. Реже встречаются мысли о том, как «донести художественный образ до слушателей» - 10%, «чтобы было хорошее настроение» - 11,7%.

Надо отметить, что в процессе самого выступления эмоциональное состояние у многих студентов, преобладающее количество которых составляет группы А и В, меняется в позитивную сторону. Появляется удовлетворение, уверенность в своей игре.

Прослеживается некоторая взаимосвязь между ведущей репрезентативной системой и поведением до выхода на сцену. Например, исполнителям с кинестетической репрезентативной системой свойственно разыгрываться, ходить, потирать руки; с визуальной репрезентативной системой общаться, пить чай и кушать, т.е. находиться в таких местах, где они могут кого-то увидеть.

Ведущая репрезентативная система преобладает кинестетическая 36,7% (в основном в группе «А» - 16,7% и «В» - 20%). Для группы «Б» характерна визуальная репрезентативная система - 18,3%. Особых различий по уровням тревожности между группами не наблюдается.

В группе «А» преобладающее сочетание цветов в первой и второй позициях (согласно методике цветового воздействия Люшера) говорит о некотором возбуждении, увлеченности, активном стремлении произвести впечатление (цвета 5 и 3); преодоление трудностей (цвета 2 и 1); стремление к высокой оценке своей деятельности (цвета 3 и 2); нежелание участвовать в конфликтах, стремление к спокойной обстановке (цвета 1 и 2).

В группе «Б» эмоциональное состояние отражающее средство достижения цели и саму цель, к которой стремятся испытуемые выражается в повышенном возбуждении, стремлении произвести впечатление, увлеченность (сочетание цветов 3,5 и 5,3); негативное состояние, потребность освободиться от стресса, стремление к покою (цвета 1 и 0); Позиции семь

и восемь отражают недостаточную целеустремленность, состояние фрустрации из-за отрицания запретов (позиции цветов 2, 7 и 0,7); стремление уйти из подчинения (цвета 6 и 7).

Эмоциональное отношение к цели и средствам ее достижения в группе «В» следующее: деловое, возбужденное, активное, стремление к высокой оценке своей деятельности, преодолении всех трудностей (цвета 3 и 2). Наблюдается небольшое беспокойство (цвета 1 и 5); огорчение из-за неудачи, нежелание лишиться благоприятной ситуации (цвета 3 и 6); оптимизм, стремление к контактам (цвета 3 и 4); активное стремление произвести впечатление, быть популярным (позиции цветов 5,3 и 2,4).

Подготовка исполнителя к выступлению предполагает работу по созданию ресурсного состояния в зависимости от индивидуального сочетания поведенческих, эмоциональных и когнитивных процессов, с использованием различных приемов, таких как: «репродукция положительных эмоций», «когнитивное переупорядочивание», различные дыхательные техники и т.д.

Пример создания ресурсного состояния: испытуемая 3 курса отделение «Струнные инструменты» и испытуемая 4 курса отделение «Духовые и ударные инструменты». Изучаемый предмет – «Фортепиано». Испытуемая 3 курса - преобладает перед выступлением эмоция страха, связанная с мыслью о том, чтобы не загнать темп исполняемого произведения, не забыть текст. При этом основная поведенческая реакция – ходьба. Репрезентативная система – кинестетическая. В процессе работы был использован прием рационального суждения, с помощью которого мы попробовали переконструировать фразу «не загнать темп и не забыть текст» на «я играю спокойно в нужном мне темпе и хорошо знаю текст музыкального произведения». При этом попросили произносить эту формулу позитивного мышления в процессе ходьбы. А также попробовать произносить на дыхании. На счет раз – два – «я играю», три – четыре – «спокойно»,

четыре – пять – «я знаю», пять – шесть – «я знаю», семь – восемь – «свой текст» и т.д.

Учитывая кинестетический способ восприятия действительности можно поработать с образами. Например, представляя картину природы, испытуемый чувствует легкую прохладу, мягкую траву под ногами, солнечное тепло и т.д. Тем самым ощущает состояние комфорта, которое, в последствии, можно переложить на свое выступление.

Следующая испытуемая – обучающаяся 4 курса. Репрезентативная система – визуальная; эмоция страха связана с мыслями о технических трудностях и не уверенностью в том, что хватит физических сил «вынести» все произведения на сцене, поскольку программа у данной студентки довольно масштабная по своим текстовым размерам и количеству исполняемых произведений. Начинаем работу с данной обучающейся, выполняя физические упражнения, способствующие снятию напряжения (движение кистями, пальцами, руками). Затем перейдем к дыхательной гимнастике. Сделать вдох через нос, выдержать паузу, выдохнуть через нос и снова выдержать паузу. Упражнение делать на четыре счета (вдох на раз, два, три, четыре, пауза на раз, два, три, четыре и т. д.). Далее можно провести аутогенную тренировку. Попросить испытуемую сесть прямо. Дыхание должно быть совершенно спокойным, глаза прикрыты. Следует сосредоточиться на своих внутренних ощущениях, которые будут вызывать произнесенные слова. Нужно говорить себе такие фразы: Мои руки становятся теплые. Мышцы рук, кистей и пальцев расслабляются... Тепло от кистей рук поднимается по плечам... Предплечья и плечи расслабляются. Я ощущаю приятное тепло в руках и в плечах. Мои плечи спокойно опущены... и т.д.

В таком расслабленном состоянии целесообразно будет перейти к этапу создания ресурсного состояния. Согласно проведенной диагностики у данной учащейся ведущая репрезентативная система – визуальная. В связи с этим можно предложить поработать с любыми обра-

зами, которые ей наиболее приятны. Например, представить мысленно различные образы (можно показать фото (видео) материалы), которые в свою очередь, вызывают у нее положительные эмоции и настраивают на рабочую обстановку, в которой испытуемая будет чувствовать себя уверенно и спокойно.

Данная техника по созданию ресурсного состояния апробировалась в течение двух месяцев (апрель - май 2024г.) на базе Восточно-Казахстанского училища искусств имени народных артистов братьев Абдуллиных (г. Усть-Каменогорск). Принимали участие обучающиеся 3-4 курсов (всего 30 человек).

Например, учащиеся 3-4 курсов (15 человек), разные по уровню исполнительской деятельности, получили задание за месяц до выступления через день применять разработанную для каждого индивидуальную схему (карту) создания ресурсного состояния (используя вышеперечисленный пример) [Приложение 1]. Примерно за неделю до выступления каждый день по два - три раза и непосредственно перед исполнением произведений. В период концертного выступления в течение дня 2-3 раза и перед выходом на сцену за 20 минут. После выступления сразу сделать анализ своих эмоциональных и когнитивных реакций во время выступления на сцене и после завершения и записать их на бумаге.

По итогам работы были получены следующие результаты:

1. Большинство обучающихся (11 человек) достаточно быстро адаптировались к предъявляемым им условиям и ощутили уверенность и спокойствие перед началом концертных выступлений;
2. Также значительная часть испытуемых (9 человек) уже на сцене, в период самого выступления, осознаннее относились к самому процессу выноса ими музыкальных произведений, испытывая положительные эмоции и позитивные мысли;
3. Некоторым студентам (4 человека) по-

надобилось больше времени для того, чтобы освоить саму технику создания ресурсного состояния и осознать ее эффективность в процессе публичного выступления.

4. 9 испытуемых ежедневно перед репетициями, применяя технику создания ресурсного состояния самостоятельно, высказались об улучшении эмоционального состояния перед игрой, снижением волнения, о ровном и более глубоком дыхании, о стабильных «без срывов» показах на публике.

С целью эффективности данной методики мы выбрали метод экспертной оценки. Была создана группа из 5 преподавателей разных отделений, в обязанности которых было проанализировать эмоциональное состояние обучающихся до и после проведения апробационных работ. Участники группы отметили положительные стороны в эмоциональном состоянии обучающихся при концертных выступлениях.

Рекомендации

Предлагаем коллегам в работе по изучению ресурсного состояния исполнителей применять следующие рекомендации. Итак, необходимо:

1. Провести диагностическое исследование учащихся по вышеперечисленным методикам и сделать тщательную обработку данных.
2. Выявить особенности и определить обучающихся в конкретную группу по уровням исполнительской деятельности.
3. Разработать каждому учащемуся карту по созданию ресурсного состояния, согласно его репрезентативной системе, уровню исполнительской деятельности, уровню тревожности.
4. Подготовить обучающихся, используя индивидуальную карту по созданию ресурсного состояния за несколько дней и в период публичных выступлений.
5. Провести анализ полученных резуль-

татов и, если понадобится, внести корректировки в индивидуальные карты исполнителей.

6. Во всех случаях ресурсное состояние необходимо создавать индивидуально, учитывая все особенности, получаемые в ходе наблюдения за испытуемыми.
7. Можно по-разному варьировать создаваемые ситуации, везде применяя творческий подход. При психологически правильной организации ресурсного состояния вероятность проявления неблагоприятных психических состояний во много раз уменьшается.
8. Главная задача педагога не только в создании ресурсного состояния, но и в том, чтобы научить исполнителя самостоятельно применять приемы саморегуляции, которые должны проводиться с такой же систематичностью и упорством, как и физические упражнения. Только в том случае можно добиться существенного повышения психологической устойчивости.

Заключение

Итак, проведя данное исследование мы пришли к выводам, что изучение когнитивно-эмоциональных особенностей личности позволяет понять какие трудности может испытывать исполнитель до и во время выступления. А также определить его индивидуальные особенности для разработки карты по созданию ресурсного состояния.

Применять практические упражнения стоит заблаговременно до самого концертного выступления с целью выработ-

ки позитивного мышления, эмоциональной устойчивости и при необходимости вносить соответствующие коррективы в индивидуальные карты.

Результаты проведенной работы показали заинтересованность участников, хорошую адаптацию к новым ситуациям, улучшение эмоционального состояния, повышение выносливости на сцене в период выступления. Но необходимо отметить и некоторую сложность данной методики, заключающуюся в длительном обследовании участников, кропотливой разработке техники по созданию ресурсного состояния, а также в дополнительном времени на выполнение самих заданий. Все это может вызвать некоторые организационные трудности.

Список использованных источников

1. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования». Ссылка: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031>
2. Приказ и.о. Министра культуры и информации Республики Казахстан от 17 апреля 2024 года № 151 «Об утверждении профессиональных стандартов в сфере культуры» Ссылка: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/G24JC000151>
3. **Дьяченко М.И.** Готовность к деятельности в напряженных ситуациях: Психологические аспекты. – Мн.: Университетское, 1985. – 206с.
4. **Петрушин В.И.** Музыкальная психология. – М.: Владос, 1997. – 384с.
5. https://r1.nubex.ru/s14567271/f749_bb/%D0%A2%D0%B5%D1%81%D1%82%20%D0%9B%D1%8E%D1%88%D0%B5%D1%80%D0%B0.pdf

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Индивидуальная карта учащегося

ФИО	Курс, отделение	Уровень исполнительской деятельности	Репрезентативная система	Уровень тревожности	Эмоции	Мысли	Рекомендации
ФИО	3 курс, «Фортепиано»	Средний	Визуальная	Умеренный	Страх	Забывать текст, ошибиться	<p>За месяц</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Применять физические упражнения, такие как: равномерная ходьба в умеренном темпе, желательно на улице, ежедневная суставная зарядка. 2. Использовать дыхательную гимнастику. 3. Визуализировать любимые образы природы (глаза закрыты, в течение 2-3 минут, стараться сохранять концентрацию на образе). 4. Слушая музыку для медитации рисовать любые картины, читать книги методического содержания (на выбор) по своей специальности (они погружают в рабочую обстановку). <p>За неделю</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Продолжать выполнять все вышеперечисленное. 2. Непосредственно перед исполнением произведений выполнять упражнения на дыхания и визуализировать любимые образы. <p>В период концертного выступления:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Выполнять суставные упражнения. 2. Продолжать применять дыхательную гимнастику и визуализацию образов. 3. По возможности рисовать любые картины

● КОНЦЕРТТІК ҚЫЗМЕТ КЕЗІНДЕ ОРЫНДАУШЫЛАРДЫҢ РЕСУРСТЫҚ ЖАҒДАЙЫН ЗЕРТТЕУ

Арутюнян Е.Г., Величко М.В.

ШҚО білім басқармасының «Халық әртістері ағайынды Абдуллиндер атындағы Шығыс Қазақстан өнер училищесі» КМҚК
Өскемен қ.

Аңдатпа. Бұл мақала музыканттардың орындаушылық кезеңдегі ресурстық жағдайын зерттеу мәселелеріне арналған. Жұмыста ресурстық жағдайды құру бойынша қажетті әдістер, іс-тәжірибелік жұмыстың сараптамасы, мысалдар келтіріліп, технологиялар мен ұсыныстар берілген. Алынған нәтижелер студенттердің концерттік қызмет кезіндегі когнитивті-эмоционалдық жағдайының ерекшелігін түсінуге көмектеседі.

Бұл жұмыс музыкалық орындаушылық саласында мамандар даярлайтын оқытушыларға, сондай-ақ білім алушыларға концерттік дайындық кезеңінде пайдалы болмақ.

Түйінді сөздер: орындаушылық қызмет, ресурс күйі, тұлға ресурсы

● THE STUDY OF THE RESOURCE STATUS OF PERFORMERS DURING CONCERT ACTIVITIES

Arutyunyan E.G., Velichko M.V.

Public Utility Company «East Kazakhstan Arts College named after the People's Artists Brothers Abdullin»
Ust-Kamenogorsk

Abstract. This article is dedicated to the issues of studying the resource state of musicians during their performance activity. The paper describes the necessary methodologies, analyzes the experimental work, provides examples, technology, and recommendations for creating a resource state. The results help to understand the specifics of the cognitive-emotional state of students during their concert activities. This work will be useful for educators preparing specialists in the field of musical performance, as well as for students during concert preparation.

Keywords: performance activity, resource status, personal resources.

FTAMP 14.25.09

МӘНМӘТІНДІК ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ МЕН УӘЖІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Есембек С.Ә.

Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасы «Қостанай ауданы білім бөлімінің Мичурин жалпы білім беретін мектебі» КММ, Қостанай ауданы

Жумагулов С.Б.

Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының Арқалық қаласы білім бөлімі «Абай Құнанбаев атындағы мектеп-гимназиясы» КММ, Арқалық қ.

Каратаева К.С.

Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасы «Қостанай ауданы білім бөлімінің Нұржан Наушабаев атындағы мектеп-гимназиясы» КММ, Тобыл қ.

Аңдатпа. Бұл мақала қала және ауыл мектептеріндегі білім беру ұйымдарында функционалдық сауаттылықты зерттеуге арналған. Халықаралық зерттеулер мен отандық білімді тексерудің нәтижелерін ескере отырып, қала мен ауыл мектептеріндегі география пәні бойынша жаратылыстану-ғылыми сауаттылықты дамытудың кешенді жолдары ұсынылады. Білім алушылардың жаратылыстану-ғылыми сауаттылығын зерттеу мақсатында авторлар Қостанай және Ақмола облыстарының мектептерінде география пәні бойынша бірнеше тестілеу өткізген. Мәліметтерді өңдеу арқылы, оларға педагогикалық талдау жүргізді. Нәтижесінде қала мен ауыл мектептері арасындағы білімдегі алшақтық, қиындық туғызған тақырыптар анықталды. Тестке дайындалу мақсатында білім алушыларға нұсқаулық және педагогтерге зерттеу жұмыстарының нәтижесі, оқу-әдістемелік кешен ретінде ұсынылады.

Түйінді сөздер: жаратылыстану-ғылыми сауаттылық, апробация, талдау, ұсыныстар.

Кіріспе

Бүгінгі таңда білім алушылардың жаратылыстану-ғылыми сауаттылығын дамыту - өзекті мәселелердің бірі. PISA-2022-де ауыл мен қала көрсеткіштерінің айырмашылығы 26 балды құрады. 2018 жылмен салыстырғанда 2022 жылы ауыл және қала білім алушыларының көрсеткіштері жоғарлап, алшақтық 5 балды құрады. Бұл

ретте ауылдық білім алушылар өздерінің көрсеткіштерін қалалық құрдастарына қарағанда 5 балға жақсартта алды [1].

2023 жылғы білім алушылардың білім жетістіктеріне мониторинг жүргізу барысындағы нәтижелері бойынша орташа балл аталмыш сауаттылықтан 13,78 құрады. Ал география пәні бойынша еліміздегі орташа нәтиже 3,5 балл [2].

PISA-ның алдыңғы зерттеулері нәтижелері бойынша, қазақстандық оқушылар пәндік білімдерін таныс оқу жағдайында қабылдай алу немесе оны қолдану деңгейінде ғана меңгерген, бірақ олар нақты өмірлік жағдайларда білімдерін қолдануда елеулі қиындықтарға тап болады. Табиғи құбылыстарды, фактілерді, технологияларды және олардың қоғам мен қоршаған ортаға енгізілу салдарын түсіндіруде жеткіліксіз дайындық бар.

Зерттеулер негізінде қорытынды жасау, проблемаларды шешу жолдарын ұсыну, ғылыми деректерді құзыретті түрде түсіндіру және бағалау, ұсынылған қорытындының шынайылығын бағалау дағдылары қалыптаспаған [3].

Халықаралық және отандық зерттеу нәтижелері шынымен де қала мен ауыл мектептері арасындағы білімдегі алшақтықтың барын көрсетіп отыр. Анықталған мәселені шешу мақсатында 2023-2024 оқу жылында Қостанай облысының 4 мектебінде және Ақмола облысының 1 мектебінде зерттеу жұмыстары жүргізілді.

Зерттеудің мақсаты педагогтерге әдістемелік көмек көрсету, ал білім алушыларға нұсқаулық және тестке дайындалуға арналған әдебиеттер тізімін ұсыну. Зерттеу, мемлекет тарапынан жүргізілетін мониторингтерге жүйелі түрде дайындау қажеттігін көрсетіп отыр.

Әдістеме

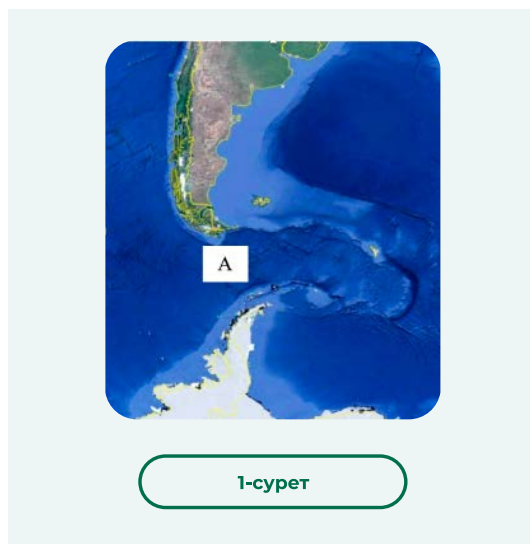
География пәні бойынша білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мақсатында авторлар бірлесіп зерттеу жүргіздік. Зерттеудің нәтижесін талдау арқылы оқу-әдістемелік кешенге оқу бағдарламасын әзірледік. Оқу бағдарламасы әдістемелік жағынан кешенді сипатқа ие. Ол педагогтер үшін тест тапсырмаларын құру спецификациясынан, тестті талдау үлгілерінен, оқу мақсаттарынан тұрады.

Функционалдық сауаттылықты мониторингілеуге арналған тапсырмалар келесі сипаттамаларға ие болуы керек:

- ▶ Мән-мәтінді қамтуы;
- ▶ Құзыреттілік саласын қамтуы;
- ▶ Мазмұндық пәндік саланы бейнелеуі;
- ▶ Тапсырманың күрделілік деңгейі тексерілетін дағдыларға сәйкес болуы;
- ▶ Жауап форматының болуы.

Функционалдық сауаттылықтың жеке құрамдас бөліктері үшін тәсілдерді сипаттағанда, бұл сипаттамалар нақтылануы немесе толықтырылуы мүмкін [3].

Әдістемелік кешенде педагогке мысал үшін «Физикалық география» бөлімі бойынша келесі контексттегі сұрақты талдау бойынша бір үлгі ұсынылады:

«1-суретте «А» әріпімен берілген нысан дүниежүзілік мұхиттың аса ірі құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл нысан екі құрлықтың арасында орналасқан және дүниежүзіндегі ең ірі суық ағыс осы жерден өтеді. Сонымен қатар бұл географиялық нысан Тынық және Атлант мұхиттарын біріктіреді.

1. 1-суреттегі «А» әріпімен берілген нысан атауы:

- A. Магеллан бұғазы
- B. Дрейк бұғазы
- C. Гвинея шығанағы

- D. Калифорния түбегі
E. Кариб теңізі

Аталмыш сұраққа дұрыс жауап беру үшін, білім алушы контексттегі негізгі сөздерге мән бере отырып, жасырылып отырған нысанның орнын дүниежүзінің физикалық картасын елестете отырып, анықтауы қажет. Мәтін мазмұны жасырылып отыр-

ған нысанның нақты қайда орналасқанын меңзеп отыр. Сол себепті дұрыс жауап, «B» - Дрейк бұғазы болады.

Педагогтер оқушылардың қажеттілігін ескеріп, даму траекториясын анықтаймыз (1-кесте). Білім алушыларға және ата-аналарына рефлексивті ұсынымдар беріледі. Мұғалім оқушының тест нәтижесін ала отырып, оны талдай алады.

Кесте 1. Оқушының жеке даму траекториясы

Оқушының аты-жөні	Тест нәтижесі (максималды 8 балл)	Тест тапсырған бөлім атауы, оқу мақсаты	Қате жіберген сұрақтары, немесе оқу мақсаттары	Оқуға, қайталауға ұсынылатын тақырыптар, оқу мақсаттары	Қайталауға ұсынылатын әдебиеттер тізімі мен ресурстар
Кенжебекова Айгерим	5 балл	«Физикалық география», 7.3.3.1 гидросфера және оның құрамдас бөліктерін сипаттайды	8 сұрақ; 7.3.3.5-мұхит суының қасиеттеріне әсер ететін факторларды анықтайды	Гидросфера және оның құрамдас бөлігі; Дүниежүзілік мұхит суларының қасиеттері 7.3.3.5	География 7 сынып «Атамұра» 2017 ж: 88-99 бет: 25, 26, 27 тақырыптар, Атлас: 7-8 сынып

Ұсынылып отырған шаблон барынша оңтайландырылған. Кестеге сүйене отырып осындай даму траекториясын сыныптағы әр оқушыға жасауға болады.

Білім алушыларға арналған ұсыныстар негізгі әдебиеттер тізімінен, қолдануға болатын цифрлық ресурстар мен атластар тізімінен тұрады.

Білім алушыларға өз бетімен жұмыс жасауға келесі алгоритм ұсынылады: «Әлеуметтік-экономикалық география» бөліміндегі 8.5.1.2 жекелеген дүниежүзі аймақтарының табиғи-ресурстық әлеуетін бағалайды» мақсатын пысықтау барысында Р.Ә. Қаратабанов, Г.А. Қуанышева, Ж.Р. Байметова, К.М. Жаналиевалардың авторлығымен шыққан оқулықтың «toriq.kz» электронды оқулықтар жүйесіндегі 56-58 беттерінде ұсынылған мәтіндермен танысып, мән-мәтін құрастырады, құрастырған контекст негізінде білім алушыларға осы жинақ бойынша тесттік тапсырмалар ұсынылады.

Ұсынылып отырған тест, Google өнімдерінің ең қауіпсіз және тиімдісі «Google form» онлайн сервері арқылы жүзеге асырылады. Тестті орындау үшін педагог білім алушыларға алдын ала онлайн тесттің, бөлімдердің сілтемелерін жібереді. Тестті бастамас бұрын интерфейсте орындау бойынша нұсқаулық ашылады. Нұсқаулықты мұқият оқып, «Бастау» батырмасын басу арқылы тестке өтеді. Тесттің әрбір нұсқасында белгілі бір тақырыпқа немесе мәселеге байланысты екі контекст ұсынылады (2-кесте). Тест тапсырмаларында 5 жауаптың біреуі ғана дұрыс. Әрбір бір дұрыс жауап үшін 1 балл, барлығы 8 балл. Оқушы мәтінді мұқият оқып тест тапсырмаларын орындайды. Тестті орындауға 16 минут уақыт беріледі. Тапсырмаларды орындау кезінде төмен жоғары түсу арқылы барлық сұрақтарға шолу жасауға болады. Барлық сұрақтарға жауап беру міндетті. Тестті орындап болған соң оқушының нәтижесі шығады және қателескен жағдайда дұрыс жауаптары ұсынылады.

Кесте 2. Тест жинағындағы бөлімдер атауы, нұсқалар және сұрақтар саны

№	Бөлім атауы	Барлық нұсқалар саны	Сұрақтар саны
1	Географиялық зерттеу әдістері	3	24
2	Картография және географиялық деректер базасы	3	24
3	Физикалық география	4	32
4	Әлеуметтік-экономикалық география	4	32
5	Елтану және саяси география негіздері	3	24
Барлығы		17	136

Түсінбеген сұрақ немесе тапсырма болса, пән мұғаліміңізден көмек сұраңыз. Қателіктер болған жағдайда сыныптастарыңызбен топта, жұпта және ұстазыңызбен талқылаңыздар. Мұғаліміңіздің берген бағыт-бағдары мен ұсыныстарын тыңдап, келесі жолы қате жібермеуге тырысыңыздар.

Практикада қолдану

Білім алушылардың жаратылыстану-ғылыми сауаттылықтарын дамытуға арналған оқу әдістемелік кешені 2023-2024 оқу жылында 9 сынып білім алушыларына жүргізілген апробацияның нәтижесіне сүйеніп әзірленді. Зерттеу жұмыстары өңірлік сипатқа ие. Авторлар зерттеуді қала және ауыл мектептеріндегі

жалпы білім беретін және гиназия мектептерінде жүргізді (3-кесте).

Тестке қатысқан білім алушылар саны өңірлер бөлінісінде берілген. Есепте білім алушылардың нәтижелерін білім беру ұйымдарының түрі (жалпы білім беретін мектеп, гимназия т.б) мен орналасқан жері (ауыл, қала) бойынша тест тапсырмаларының тақырыптары мен қиындық деңгейлері секілді әртүрлі параметрлер бойынша салыстыру қамтылған. Салыстыруларда білім алушылардың жіберген қателіктері, олардың жұмсақ және қатты дағдылардың қалыптаспағандығын көрсетіп отыр. Бұл экономикалық және ынтымақтастық даму ұйымы елдері көрсеткіштерінен әлдеқайда төмен.

Кесте 3.Тестке қатысушы мектептер

Мектептер	2023-2024 оқу жылы
Тестілеуге қатысқан мектептер саны	5
Оның ішінде ауыл мектептері	3
Оның ішінде қала мектептері	2
Гиманзиялар	2
Оның ішінде ауыл мектептері	0
Оның ішінде қала мектептері	2

Апробацияға қатысқан Қостанай және Ақмола облысының негізгі мектепті бітіруші түлектердің саны әр түрлі. Қатысқан бес білім беру ұйымының екі қалалық мектеп-

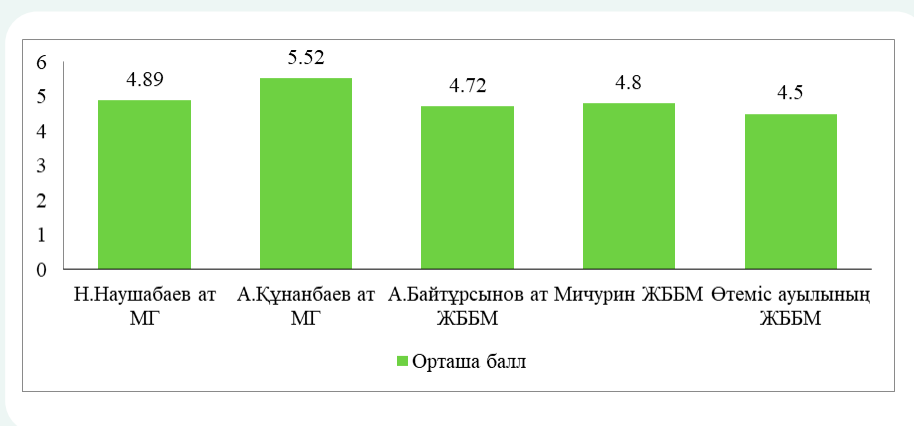
терінің оқушылар үлесі 58,2%-ды, қалған үш ауылдық мектептердегі оқушылар үлесі 41,8%-ды құрады (4-кесте).

Кесте 4. Тестілеуге өңірлер бөлінісінде қатысқан 9 сынып оқушыларының саны

Мектеп атауы	Өңір	Қала/ауыл мектебі	Оқушылар саны
«Мичурин жалпы білім беретін мектебі» КММ	Қостанай облысы, Қостанай ауданы, Мичурин ауылы	ауыл	10
«Өтеміс ауылының жалпы білім беретін мектебі» КММ	Ақмола облысы, Целиноград ауданы, Өтеміс ауылы	ауыл	10
«Абай Құнанбаев атындағы мектеп-гимназиясы» КММ	Қостанай облысы, Арқалық қаласы	қала	25
«А.Байтұрсынов атындағы жалпы білім беретін мектебі» КММ	Қостанай облысы, Қостанай ауданы, Заречный ауылы	ауыл	23
«Нұржан Наушабаев атындағы мектеп-гимназиясы» КММ	Қостанай облысы, Тобыл қаласы	қала	35
Барлығы		ауыл мектептері: 3 қала мектептері: 2	103

Білім беру ұйымдарының түрлері бойынша 40%-ы қала мектептері, 60%-ы ауыл мектептері оқушыларының үлесінде. Саны бойынша қала мектептерінің оқушылары ауыл мектептеріне қарағанда басым болды. Тестке қатысқан қала мек-

тептерінің екеуі де гимназия, қалған үш ауыл мектебі жалпы білім беретін мектептер. Жеке мектептер бөлінісіндегі тест нәтижесін төмендегі диаграммадан көруге болады (1-диаграмма):

1-диаграмма. Жаратылыстану-ғылыми сауаттылық бойынша мектептер бөлінісіндегі тест нәтижесі (максималды 8 балдан)

Жоғарыдағы мектептердің нәтижесін талдай келе, қала мектептерінің нәтижесі ауыл мектептеріне қарағанда 0,53 балға жоғары. Қала мектептерінің орташа нәтижесі 5,2 балл, ауыл мектептерінің орташа нәтижесі 4,67 балл. Нәтижелерге сүйене отырып, қала мен ауыл мектептерінің арасындағы алшақтықтың барын көруге болады (2-диаграмма):

Тестілеуге қатысқан оқушылардың басым көпшілігі тест тапсырмаларының жартысынан астамына дұрыс жауап берген. Тестке қатысушы оқушылардың 20%-ы 7 мен 8 балды, 38%-ы 5-6 балды, 25%-ы 3-4 балды және 17%-ы 0-2 балды жинады.

География пәні бойынша негізгі мектептің оқу бағдарламасы мен ҰТО (Ұлттық тестілеу орталығы) ұсынған тест спецификациясын ескере отырып, тест сұрақтарының құрылымы келесі деңгейлер бойынша бөлінді: жоғары деңгей 20%, орташа деңгей 50% және төменгі деңгей 30%.

Сұрақтар бойынша жіберілген қателіктер кешенді сипатқа ие, яғни көптеген оқушылардың қателіктері бірдей. Аprobациядағы тест нәтижелерін интерпретациялау арқылы білім алушыларға «Физикалық география» бөлімі бойынша келген

сұрақтар, ең қиын тапсырмалардың бірі болып отыр. Бұл үрдіс тек апробацияға қатысқан оқушыларда ғана емес, былтырғы республикалық тест нәтижесінде де осындай жағдай орын алды. Бұл дегеніміз, 9 сыныпта оқитын барлық оқушыларда кешенді ортақ мәселелердің барын байқауға болады.

«Google form» онлайн сервері қауіпсіз әрі тиімді болғанымен зерттеу кезінде техникалық ақаулар орын алды. Атап айтқанда, ғаламтор жылдамдығы ауыл мектептерінде орташа. Бұл өз кезегінде уақыты шектеулі тестті орындауда біршама ыңғайсыздық тудырды. Тестті жалғастыру мақсатында оқушылар бір құрылғыдан екінші құрылғыға ауысқан кезде уақытты жоғалтып алды, сол себепті кейбір білім алушыларда тест нәтижесі айтарлықтай жоғары болмады.

Бес мектепте жүргізілген эксперимент нәтижелері алдағы уақытта ББЖМ-ны (Білім алушылардың білім жетістіктеріне мониторинг) нәтижелі тапсыру үшін қажет болып отыр. Анықталған қателіктер зерттеушілерге алдағы уақытта педагогтың жұмыс жоспарын тиімді жоспарлауға, кешенді әрі жүйелі жұмыстарды жүргізуге септігін тигізеді.

Ұсыныстар

Өңірлік деңгейде оқушылардың оқу жетістіктерінің деңгейін бағалаудың негізгі құралы ретінде ББЖМ тиімділігін арттыру бойынша жұмысты жалғастыру қажет. Қостанай облысы бойынша мектептердегі білім алушылардың функционалдық сауаттылығын бағалайтын педагогтердің жеке өздері әзірлеген авторлық тапсырмалары бар. Әзірленген авторлық бағдарламалар, қала, аудан, облыс деңгейінде тәжірибе алмасуға үлкен таптырмас мүмкіндік. Сол себепті география пәні бойынша алдағы уақытта білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру және тесттен өту үшін, тәжірибелік алаңдар, форумдар мен семинарларды әр түрлі деңгейде ұйымдастыруды ұсынамыз. Бұл өз кезегінде өзара тәжірибе алмасу арқылы сұрақтар базасымен қамтылады.

Функционалдық сауаттылыққа арналған тест құралдарын онлайн серверлер арқылы өткізуді ұсынамыз, себебі бұл педагогке нәтижелерді өңдеуге және оқушыға мектепте де, үйде де орындауға тиімді, уақытты үнемдейді.

Педагогтерге функционалдық сауаттылықты дамыту бойынша келесі жұмыс түрлерін ұйымдастыруды ұсынамыз:

- ▶ Әр сабақтағы қалыптастырушы бағалауға функционалдық сауаттылық тапсырмаларын қосу;
- ▶ Қалыптастырушы бағалауға тиімді әрі сапалы кері байланысты беру;
- ▶ Тестті «Google form» сервері арқылы өткізу;
- ▶ Бөлім және тоқсан бойынша жиынтық бағалауға да функционалдық сауаттылық тапсырмаларын кіріктіру;
- ▶ Цифрлық білім беру ресурстарын (Bilimland.kz, Seterra т.б) тестке дайындалу үшін қолдану;
- ▶ Жаратылыстану-ғылыми сауаттылығы бойынша география пәні мұғалімдері «орындалуы қиын» бөлімдерге («Физикалық география» және «Географиялық деректер базасы») бағытталған тиімді оқыту дағдыларын дамытуға, ерекше назар аудару;
- ▶ Орындалуы қиын тапсырмаларды, оқу мақсаттарын ұзақ мерзімді жоспарды құру кезінде ескеру;
- ▶ Қажеттілігіне қарай педагогтерді аталмыш бағыт бойынша біліктілікті арттыру курстарына жіберу.

Жоғарыда аталған ұсыныстар функционалдық сауаттылық нәтижелерін жақсартуға септігін тигізеді.

Қорытынды

География пәні бойынша білім алушылардың жаратылыстану-ғылыми сауаттылықтарын дамытуға арналған ауыл мен қала мектептерінде жүргізілген зерттеу жұмыстарының қорытындысы бойынша Арқалық қаласындағы А.Құнанбаев атындағы мектеп-гимназиясының оқушылары

басқа төрт мектепке қарағанда жоғары нәтиже көрсетті (орташа 5,52 балл). Екінші сатыда Қостанай ауданындағы Тобыл қаласының Н.Наушабаев атындағы мектеп-гимназиясы (орташа 4,89 балл). Қала мектептерінің жоғары нәтиже көрсетуі мектептің гимназиялық бағыты болуында болып отыр, ал ауылды жерлерде орналасқан үш білім беру ұйымының нәтижелері республикалық нәтижеден (3,5 балл, 2023ж) жоғары. Ауыл мектептеріндегі білім беру ұйымдарындағы цифрлық инфрақұрылымның дамуы, жақсы нәтиже көрсетуге ықпал етті. Мәселен Қостанай ауданындағы ауылды жерде орналасқан Мичурин жалпы білім беретін мектебі (орташа 4,8 балл) мен А.Байтұрсынов атындағы жалпы білім беретін мектебі (орташа 4,78 балл) білім алушыларының нәтижелері жақсы деңгейде. Бұл екі елді-мекеннің қала маңына жақын орналасуымен түсіндіріледі.

Білім алушылар жаратылыстану құбылыстарын түсіндіруде және күнделікті өмірде зерттеу дағдыларын қолдануға тапсырмаларды орындауда қиындықтарға тап болды [2].

Білім алушылар «Географиялық зерттеу әдістері», «Картография және географиялық деректер базасы» бөлімдері бойынша тапсырмалардың 41% ғана орындады. Бұл географиялық зерттеулер жүргізуде кеңістікте карталарды елестету және тақырыптық карталарды беттестіру, салыстыру, талдай білу, ұқсастықтарын анықтау, карталарды қолдану арқылы үрдістер мен құбылыстардың салдарлық байланысын орнатуда қиындықтардың барын көрсетіп отыр. Ал «Елтану және саяси география негіздері» бөлімі бойынша білім алушылар 60% тапсырмаларды орындай алды.

Елтану бұл кешенді ғылым. Оның кешенділігін сипаттау үшін синергетикалық зерттеу әдісі қолданылады және ол ішкі аймақтық және макроаймақтық деген деңгейлерге ажыратылады [4].

Сол себепті білім алушылар елтануға қатысты тапсырмаларды жақсы деңгейде орындай алды. Талдау жұмыстары болашақта әр педагогке диагностика жүргізу үшін қажет.

Қолданылған деректер тізімі

1. «PISA-2022 зерттеуіндегі Қазақстан нәтижелері» ұлттық есебі – Астана: Қазақстан «Ахмет Байтұрсынұлы атындағы «Талдау» ұлттық зерттеулер және білімді бағалау орталығы» АҚ, 2024 ж., 164 бет.
2. «Орта білім беру ұйымдарында білім алушылардың білім жетістіктеріне мониторинг нәтижелерін кешенді талдау (ББЖМ-2023) аналитикалық есебі / Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Астана: 2023. – 180 бет.
3. Методические рекомендации по развитию естественнонаучной грамотности учащихся. Нур-Султан: филиал «Центр образовательных программ» АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2020. – 56 стр.
4. Қостанай мемлекеттік педагогикалық институтының Жаршысы ғылыми-әдістемелік журнал № 4 (64) 2021, «Елтанулық білімді жетілдіру мәселелері: теориядан практикаға» Есембек С.Ә, Сергеева А.М, 62-71 бет.

● СПОСОБЫ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ И МОТИВАЦИИ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ КОНТЕКСТНЫЕ ЗАДАНИЯ

Есембек С.Ә

КГУ «Мичуринская общеобразовательная школа отдела образования Костанайского района» управления образования акимата Костанайской области, Костанайский район

Жумагулов С.Б.

КГУ «Школа-гимназия имени Абая Кунанбаева отдела образования города Аркалыка» Управления образования акимата Костанайской области г. Аркалык

Каратаева К.С.

КГУ «Школа-гимназия им. Нуржана Наушабаева отдела образования Костанайского района» управления образования акимата Костанайской области г. Тобыл

Аннотация. Эта статья посвящена исследованию функциональной грамотности в городских и сельских образовательных учреждениях. Учитывая результаты международных исследований и национальных инструментов оценки знаний, предложены комплексные пути развития естественно-научной грамотности по географии в городских и сельских школах. В целях исследования естественно-научной грамотности авторы провели несколько тестирований по географии в школах Костанайской и Акмолинской областей. Обработывая данные, они проводят педагогический анализ. В результате выявлены разрывы в знаниях между городскими и сельскими школами, а также темы, вызывающие затруднения. Для подготовки к тестированию учащимся предлагаются инструкции, а педагогам — результаты исследований и учебно-методический комплекс.

Ключевые слова: естественно-научная грамотность, апробация, анализ, рекомендации

● METHODS FOR DEVELOPING STUDENTS' FUNCTIONAL LITERACY AND MOTIVATION THROUGH CONTEXTUAL TASKS

Yessembek S.A.

KSU «Michurinskay comprehensive school of the education department of Kostanay district» of the education department of the administration of the Kostanay region,

Zhumagulov S.B.

KSU «School-gymnasium named after Abay Kunanbayev of the education department of the city of Arkalyk» Department of Education of the administration of Kostanay region

Karataeva K.S.

KSU «School-gymnasium named after Nurzhan Naushabaev of the Kostanay district department of education» of the education department of the administration of the Kostanay region

Abstract. This article is devoted to the study of functional literacy in urban and rural educational institutions. Taking into account the results of international research and national knowledge assessment tools, comprehensive ways of developing natural science literacy in geography in urban and rural schools have been proposed. In order to study natural science literacy, the authors conducted several tests by geography in schools of Kostanay and Akmola regions. Processing the data, they conduct a pedagogical analysis. As a result, knowledge gaps between urban and rural schools were identified, as well as topics that cause difficulties. To prepare for testing, students are offered instructions, and teachers are offered research results and an educational and methodological complex.

Keywords: Scientific literacy, piloting, analysis, recommendations.

МРНТИ 14.25.09

ПОДХОДЫ К ПРИМЕНЕНИЮ ЦИФРОВЫХ РЕШЕНИИ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ

Махмадинова Г.М.

КГУ «Общеобразовательная средняя школа №36»
отдел образования по Талгарскому району
управления образования Алматинской области

Аннотация. В статье рассматривается внедрение цифровых технологий, таких как искусственный интеллект (ИИ), в преподавание биологии в средней школе. Применение виртуальных лабораторий, интерактивных карт и проектной деятельности позволяет учащимся глубже понять биологические процессы и сформировать навыки критического мышления. Особое внимание уделяется практическим примерам работы с платформами Co-Lab, Padlet и «Virtual Human Microbiome Explorer». Результаты показали, что использование данных технологий значительно повышает мотивацию учеников, улучшает качество знаний и способствует формированию осознанного подхода к обучению.

Ключевые слова: цифровые ресурсы, функциональная грамотность, биология, виртуальные лаборатории, проектное обучение, генетика, экология

Введение

Современный мир стремительно развивается, и школа, как живой организм, обязана адаптироваться к этим переменам, отражая запросы времени. На уроках биологии я стремлюсь прививать любовь к исследованию окружающего мира. Ее изучение позволяет ученикам погружаться в тайны природы, осознавать её сложность и красоту, видеть за каждым процессом цепочку взаимосвязей, формирующих жизнь. В условиях цифровизации образования передо мною открываются новые перспективы, таких как искусственный интеллект (ИИ).

Необходимость внедрения подчеркивается работами отечественных учёных, Ж. Абдильдина и А. Мухамедова, которые акцентируют внимание на необходимости адаптации классического обучения к

современным условиям, применяя цифровые программы на базе ИИ. Зарубежные исследователи, Дэвид Мэйс и Карен Брейд, подчеркивают значимость персонализированности, и использования интерактивных методик, которые способствуют повышению интереса учеников к сложным биологическим темам и углубляют понимание материала.

Кроме того, искусственный интеллект способен облегчить рутинные задачи педагогов и вдохновить учащихся на творческое решение учебных задач, что требует от учителей постоянного совершенствования педагогических и технологических навыков для создания оптимальных условий обучения и эффективного использования возможностей ИИ.

Естественнонаучное образование, а именно предмет школьной биологии,

формирует у обучающихся понятие о природных явлениях и закономерностях, раскрывает научные методы познания природы. Оно призвано дать человеку, как части природы, осознать не только мир природы, но и свое место в этом изменяющемся мире. Также оно направлено на формирование мировоззренческих, культурологических и практико-ориентированных характеристик личности, а также на воспитание системы ценностных личностных качеств [1].

Цель преподавания предмета «Биология» в основном среднем образовании согласно приказу Министра просвещения РК от 3 августа 2022 года №348 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования» заключается в следующем: обеспечение сформированности функциональных знаний и умений, навыков планирования, анализа и обработки, интерпретации, систематизации, работы по алгоритму; совершенствование исследовательских и опытно-экспериментальных навыков, оценивания и формулирования выводов; углубление понимания основополагающих понятий, закономерностей, теорий и принципов, лежащих в основе современной естественнонаучной картины мира; методов научного познания природы; глобальных и локальных проблем человечества на основе комплексного изучения природы, экономики и общества; развитие экологической культуры, научного, проектного и пространственного мышления; воспитание патриотических чувств, а также ответственного и бережного отношения к окружающей среде; осуществление профессиональной ориентации обучающихся по естественнонаучным направлениям.

Целью и задачей моей статьи служит изучение интеграции искусственного интеллекта (ИИ) на уроках биологии в средней школе для формирования функциональной грамотности учащихся. В своей работе я опираюсь на государственный общеобязательный стандарт образования

(ГОСО) Республики Казахстан и типовые учебные программы (ТУП) по биологии, которые определяют обязательные компетенции, подлежащие формированию у школьников. В частности, ТУП подчёркивает важность практикоориентированности и формирования исследовательских навыков у учащихся.

Применение ИИ в преподавании способствует достижению целей, предусмотренных образовательными стандартами, такими как формирование критического мышления, аналитических способностей и навыков самостоятельного поиска информации. Данный подход поддерживается программами «Цифровая школа» и «Образование 2030», которые акцентируют внимание на использовании современных технологий для улучшения качества и доступности образования в Казахстане.

Методика

Для формирования у обучающихся способностей использовать знания и умения в различных жизненных ситуациях на уроках учебного предмета «Биология» рекомендуется использовать различные методы и подходы. Например, включать в уроки практические задания, которые требуют применения знаний в реальных ситуациях; проводить биологические эксперименты, наблюдение за живыми организмами или исследование местной флоры и фауны; предлагать проекты, в которых обучающиеся могут использовать свои знания для решения реальных проблем. Рекомендуется создание проекта по сохранению экосистемы, изучение воздействия человеческой деятельности на окружающую среду [1].

Для успешной реализации цифровых образовательных ресурсов в обучение я разработала поэтапную методику, ориентированную на углубленное изучение сложных тем биологии. Главной составляющей является создание доступной и увлекательной учебной программы, которая способствует не только пониманию материала, но и формированию любознательных, аналитически мыслящих школь-

ников, способных применять знания на практике.

Интерактивность и вовлеченность играют ключевую роль в современном образовательном процессе. Я стараюсь сделать обучение максимально полезным, используя ИИ, который позволяет моделировать и исследовать биологические процессы. Это не про уроки, где дети только слушают, – это про занятия, где они сами становятся исследователями, активно работают с моделями, проводят эксперименты и видят наглядные результаты своих усилий. Благодаря такому подходу каждый ученик ощущает себя настоящим ученым, погружаясь в процесс открытия и глубокого понимания изучаемых явлений.

Однако для достижения максимального эффекта важно учитывать индивидуальные особенности каждого ученика. Индивидуализация обучения позволяет адаптировать задания под способности и темпы освоения материала, создавая комфортные условия для всех. Все дети разные, и важно учитывать их индивидуальные способности и темпы освоения материала. Я адаптирую задания, что позволяет ребенку чувствовать себя уверенно и двигаться вперед в своём темпе.

Это особенно важно, когда я стараюсь сделать уроки максимально полезными и связанными с реальной жизнью. Мы разбираем термины и понятия, рассматриваем, как они работают на практике, как связаны с окружающим миром. Например, изучая клеточное деление, дети могут его смоделировать, увидеть «изнутри» и понять, что за этим стоит целая жизнь.

Это становится основой для научного подхода, который я активно использую на уроках: дети учат не просто факты, а учат анализировать, формулировать вопросы, выдвигать гипотезы и проводить настоящие исследования. Такой подход развивает у них критическое мышление, помогает находить закономерности и связи, что значительно повышает интерес к предмету.

Для того чтобы поддерживать этот подход, я активно использую виртуальные лаборатории, что стало важной частью моей

работы. Благодаря ИИ, ученики могут наблюдать сложные биологические системы в том виде, как если бы мы видели их в реальной жизни. Например, при изучении темы «Клеточное деление», ученики видят на экране, как хромосомы конденсируются и делятся на фазы митоза и мейоза. Такие лаборатории позволяют не просто смотреть, но и менять параметры, изучать, что влияет на деление клеток. Благодаря этому новшеству дети стали с интересом и рвением посещать мои уроки, чтобы узнать, как всё устроено.

Кроме того, для изучения экологии региона используется интерактивные карты, которые помогают ученикам не только «читать» информацию, но и визуально видеть взаимосвязи в природе. Ученики могут анализировать состояние экосистем, изучать влияние различных факторов на природу, исследовать реальные проблемы окружающей среды. Например, используя карты, они понимают, как близость промышленных объектов, рек или лесов влияет на экологическое состояние региона.

Для внедрения таких технологий в образовательный процесс я использую методику, рассчитанную на учебный год, с последовательными этапами: подготовительным, основным и этапом анализа результатов. На подготовительном этапе проводился анализ уровня готовности учеников к работе с цифровыми ресурсами, разрабатывались тематические планы. Основной элемент включает применение цифровых инструментов в ежедневной образовательной практике. Этап анализа предусматривает подведение итогов, мониторинг достижений и корректировку стратегии.

Практическое применение

В ходе работы над темой «Рост растений» учащиеся улавливают взаимосвязь между условиями окружающей среды и ростом растений, меняя параметры в виртуальных парниках на платформе Co-Lab. Сначала ребята формулируют гипотезы, например: «Как температура или влажность влияет на развитие растения?» На практике они начинают варьировать параметры: повышают или понижают тем-

пературу, увеличивают или уменьшают влажность, регулируют освещённость и меняют состав почвы.

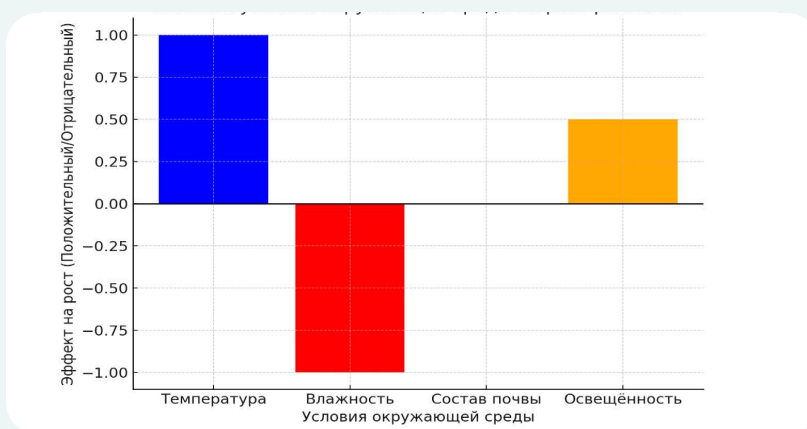
Они замечают, что при понижении температуры скорость роста растений существенно замедляется. Это наглядно демонстрирует зависимость биологических процессов от тепла: ферменты, участвующие в росте, работают медленнее, клетки делятся менее активно. С другой стороны, повышенная влажность приводит к образованию плесени на листьях, показывая важность поддержания баланса между влагой и здоровьем растения. Они понимают, что чрезмерное увлажнение способствует развитию патогенных грибов, в то время как умеренное увлажнение поддерживает оптимальные условия для роста.

Собранные данные фиксируются в интерактивных дневниках. Учащиеся строят графики, отображающие динамику роста в зависимости от изменения условий. Сравнивая свои результаты с исходными гипотезами, дети делают выводы о том, какие факторы оказывают ключевое влияние на рост растений. Если гипотеза предполагала, что повышение температуры ускорит рост, но наш эксперимент показал обратное, они начинают анализировать причины и пересматривать свои

предположения. Этот процесс формирует способность к критическому мышлению, поиску закономерностей и глубокому осмыслению результатов работы.

Такой опыт позволил школьникам создать свои факты и видеть сложные взаимосвязи в природе, понимать, как любой фактор может изменить условия жизни растений и к чему это приводит.

В рамках изучения наследственных признаков, учащиеся работали с моделированием генетического родословного древа для исследования наследования цвета волос. В процессе они задавали начальные параметры, такие как цвет волос родителей (светлый или тёмный) и изучали, как доминирующие и рецессивные признаки влияют на наследуемые черты. Мы создавали виртуальные поколения потомков, анализируя, как распределяются признаки в зависимости от наличия доминантных или рецессивных генов. Наглядно могли увидеть, что доминантный ген определяет проявление признака при наличии хотя бы одной копии, в то время как рецессивный проявляется только при отсутствии доминантного. Ребята рассчитывали вероятность появления различных признаков у потомков, что позволило им понять генетические закономерности и научные принципы наследования.

Влияние условий окружающей среды на рост растений

На диаграмме показаны основные условия, влияющие на рост растений, а также их эффект. Каждый из факторов (температура, влажность, состав почвы, освещённость) имеет разное влияние на рост: температура может ускорять или замедлять рост, влажность может как ускорить, так и привести к негативным последствиям (образование плесени), а освещённость и состав почвы имеют более нейтральный эффект, но все эти факторы взаимосвязаны и оказывают значительное влияние на развитие растений.

Рекомендации

На основе практического использования искусственного интеллекта в преподавании биологии предлагаются следующие рекомендации для учителей, желающих эффективно интегрировать этот метод в образовательный процесс:

- ▶ Использовать широкий спектр цифровых образовательных ресурсов, таких как виртуальные лаборатории, интерактивные карты и симуляции, чтобы создать многогранное образовательное пространство, где теория находит отклик в реальной практике.
- ▶ Включить в учебный процесс задачи и проекты, которые требуют анализа и интерпретации данных, поощряйте обсуждения и совместный анализ. Это помогает учащимся научиться не только запоминать информацию, но и искать решения самостоятельно.
- ▶ Расширить уроки биологии проектной деятельностью, связанной с реальными проблемами, такими как исследование флоры и фауны родного края или анализ экологических проблем.
- ▶ Внедрить новые методики постепенно, начиная с объяснения их назначения и принципа работы с цифровыми инструментами, и предоставляйте учащимся время для освоения новых платформ и симуляций.
- ▶ Организовать обсуждения и рефлексии после использования цифровых

инструментов, чтобы учащиеся могли поделиться своими выводами, задать вопросы и проанализировать результаты.

Возможные проблемы:

1. Технические: некоторые школы могут сталкиваться с недостатком оборудования или программного обеспечения для использования таких платформ. Возможные решения: обеспечение доступа к сети Интернет через школьный Wi-Fi роутер или иное устройство.
2. Физиологические: некоторые ученики могут испытывать трудности в развитии критического мышления из-за недостаточной подготовки или навыков анализа. Для решения этой проблемы можно начать с простых задач и постепенно увеличивать их сложность.
3. Социальные: не все знакомы с новыми технологиями, так как не у всех есть возможность приобретения смартфонов. Для решения этой проблемы можно провести дополнительные занятия или тренировки для освоения инструментов и предложить более подробные инструкции по их использованию.
4. Психологические: некоторым учащимся может быть сложно сформулировать свои мысли или правильно оценить результаты работы. Для этого учитель может разработать структуру обсуждения и предложить вопросы для рефлексии, которые помогут учащимся более глубоко осмыслить материал.

Заключение

Применение цифровых образовательных ресурсов – это новая форма подачи материала, это переосмысление самого подхода к обучению. Здесь знание перестаёт быть статичным и абстрактным, оно обретает динамику, глубину и непосредственную связь с реальностью. Это живое познание, которое проникает в каждый

уголок сознания, зажигая интерес к науке и к окружающему миру.

Функциональная грамотность в биологии означает больше, чем просто знание клеточных процессов или эволюционных механизмов. Это способность находить смысл в каждом явлении жизни, понимать взаимосвязи между человеком и природой, оценивать экологические риски, заботиться о своем здоровье и вносить вклад в охрану окружающей среды.

Как учитель, я стремлюсь развивать в детях способность задаваться вопросами, критически оценивать факты, замечать живую ткань. Мы исследуем, размышляем, спорим, делаем открытия – и это путь, который приводит не только к знаниям, но и к глубокому внутреннему пониманию своего места в мире. Когда дети чувствуют, что их усилия ведут к реальным результатам, когда они начинают видеть науку в действии, формируется связь между теорией и жизнью. И в этом я нахожу свою задачу: воспитывать не просто поколение, а сознательных, чувствующих и стремящихся к преобразованию людей.

Список использованной литературы

1. Инструктивно-методическое письмо «Об особенностях образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2024-2025 учебном году». – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2024. – 116 с.
2. Турабаева, Г. «Эффективность использования проектного метода в курсе биологии в средней школе.» // Вестник Казахского государственного женского педагогического университета, 2020.
3. Есмаханова, Ж.Ш., Абубакирова, А.А., Нуржанова, Ш. «Формирование цифровых компетенций будущих учителей биологии в смешанном обучении.» // Вестник КазНУ. Серия «Педагогические науки», 2024.
4. «Методика преподавания биологии.» // Учебно-методическое пособие Карагандинского государственного университета, 2020.
5. Абдрасулова, З., Пернебек, К., Кеншилик, А., Аманкелдиева, А., Калекпер, Р. «Комплексное использование современных технических средств в преподавании биологии.» // Вестник КазНУ. Серия «Педагогические науки», 2020.
6. «Цифровизация образования в Республике Казахстан.» // Научный журнал «Педагогика», 2021.
7. Методические рекомендации по применению искусственного интеллекта в системе среднего образования. Астана: НАО им. И.Алтынсарина, 2024. –297 с

● БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ЦИФРЛЫҚ ШЕШІМДЕРДІ ҚОЛДАНУ ТӘСІЛДЕРІ

Махмадинова Г.М.

Алматы облысы білім басқармасының Талғар ауданы бойынша білім бөлімінің «№36 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ

Аңдатпа. Мақалада жасанды интеллект (ЖИ) сияқты цифрлық технологияларды орта мектепте биологияны оқытуға енгізу мәселесі қарастырылады. Виртуалды зертханалар, интерактивті карталар мен жобалық іс-әрекеттерді қолдану оқушыларға биологиялық процестерді тереңірек түсінуге және сыни ойлау дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Go-Lab, Padlet және «Virtual Human Microbiome Explorer» платформаларымен жұмыс істеудің практикалық мысалдарына ерекше назар аударылады. Зерттеу нәтижелері бұл технологияларды қолдану оқушылардың мотивациясын едәуір арттырып, білім сапасын жақсартатынын және оқытудың саналы тәсілін қалыптастыруға ықпал ететінін көрсетті.

Түйінді сөздер: цифрлық ресурстар, функционалды сауаттылық, биология, виртуалды зертханалар, жобалық оқыту, генетика, экология

● APPROACHES TO THE APPLICATION OF DIGITAL SOLUTIONS IN BIOLOGY LESSONS

Makhmadinova G.M.

KSU «Comprehensive Secondary school No. 36» Department of Education in Talgar district of the Department of Education of the Almaty region

Abstract. The article explores the integration of digital technologies, such as artificial intelligence (AI), into teaching biology in secondary school. The use of virtual laboratories, interactive maps, and project-based learning helps students gain a deeper understanding of biological processes and develop critical thinking skills. Particular attention is given to practical examples involving platforms such as Go-Lab, Padlet, and the “Virtual Human Microbiome Explorer.” The results demonstrated that utilizing these technologies significantly enhances student motivation, improves knowledge quality, and fosters a more conscious approach to learning.

Keywords: digital resources, functional literacy, biology, virtual laboratories, project-based learning, genetics, ecology

FTAMP 14.25.09

БЕСІНШІ СЫНЫП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ӘДІСТЕРІ

Оразғали Ә.С.«№39 қазақ орта жалпы білім беру мектебі» КММ
Ақтөбе қ.

Аңдатпа. Бұл мақалада функционалды сауатты тұлғаны дамытуға бағытталған өзекті әдістердің бірі математика сабақтарында контекстік тапсырмаларды қолдану қарастырылады. Сандық және сапалы есептерді құрылымдау жолдары үлгі ретінде көрсетіліп, бірнеше математика бөлімдеріндегі тақырыптарға арналған құрылымдалған есептер келтірілген. Математикалық сауаттылықты арттыру арқылы оқушылар сыни ойлауға, жағдаяттарды талдай білуге, өз білімін өмірде қолдана білуге дағдыланады.

Мақала орта білім беру саласының жаратылыстану-математикалық пәндер педагогеріне кәсіптік қызметінде қолдануда пайдалы болады деген ойдамыз.

Түйінді сөздер: функционалды сауаттылық, сыни ойлау, математика, контекст.

Кіріспе

Функционалды сауаттылық бүгінде әлауқаттың маңызды индикаторына айналды, ал білім алушының функционалды сауаттылығы білім берудің маңызды көрсеткішіне айналды. Функционалды сауаттылық – адамның негізгі құзыреттерінің бірі. «Функционалды сауаттылық» ұғымы алғаш рет Л. Рождественская мен И. Логвиннің айтуынша, 1957 жылы ЮНЕСКО құжаттарында «сауаттылық» ұғымымен қатар енгізілді [1].

Функционалды сауаттылықты дамыту және нәтижелерді сапалы арттыра отырып, PISA халықаралық тестілеуден табысты өту Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасының (Қазақстан Республикасының мектепке

дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы) стратегиялық міндеттерінде айқындалған [2].

Функционалды сауаттылықты қалыптастырудағы маңызды саланың бірі – математика, өйткені ол логикалық және аналитикалық қабілеттерді, ақпаратпен жұмыс істеу және шешім қабылдау қабілетін дамытады. Математиканы оқытудағы функционалды сауаттылық дегеніміз-мектептегі математикалық білім беру нәтижелерін нақты өмірде қолдану. Оқушылардың функционалды сауаттылығы олардың ойлау мәдениетімен және интеллектуалды дамуымен тығыз байланысты. Оқушылардың білім жетістіктерін (PISA) және бастауыш пен негізгі мектептегі математикалық және жаратылыстану білімінің сапасын (TIMSS)

бағалау бойынша халықаралық зерттеулер оқушылардың математикалық сауаттылығын және білім мен тәжірибені қолдана білуін бағалау мақсатында жүргізіледі. 15 жастағы оқушыларда нақты өмірлік жағдайларға жақын стандартты емес жағдайларда білімді қолдану дағдыларын көрсететін функционалдық сауаттылық жеткіліксіз қалыптасқанын байқауға болады. Сондықтан мұғалімнің міндеті-оқушыларға зерттелетін материалды көрсету және түсіндіру ғана емес, сонымен қатар оларды оқу процесіне тарту, жаңа білімді өз бетінше іздеуді ұйымдастыру және ең бастысы, алған білімдерін әртүрлі мәселелер мен өмірлік мәселелерді шешуде қалай қолдану керектігін көрсету.

Әбенев еңбектерінде математикалық әдістер мен ойлаудың математикалық стилі барлық жерде кең таралған. Математиканың еш қатысы жоқ білім саласын табу қиын. Жыл сайын математика адам іс-әрекетінің әртүрлі салаларында кеңірек қолдануды табады. Негізінен математиканың қолданылу аясы шексіз екенін көрсетеді [3].

Мақаланың мақсаты – математика сабағында сабақ мақсатына сәйкес келетін және функционалды сауаттылықты арттыратын тапсырмалардың оң нәтижесін анықтау.

Ж.А. Караевтың пікірінше, халықаралық қоғамдастықтың өзекті талабы – оқу міндеттері мәтіндерінің контекстік сипаты, олардың оқушының практикалық өмірінің құбылыстарына барынша жақындығы. Басқаша айтқанда, оқу міндеттерін қолданудың функционалдық сипаты иллюстрациялық тәсілден басым болуы керек [4].

К.А. Краснянская және Л.О. Денищева математиканы оқытуда функционалды математикалық сауаттылықты қалыптастыру арнайы әзірленген есептер жүйесін қолдану арқылы мүмкін деп санайды. Тарқата айтқанда, аталған зерттеушілер пән педагогтері білім алушылардың математикалық сауаттылығын жетілдіруде біріншіден, фактілер мен әдістерді қайталауды, есептеулерге жетелейтін тапсырмалар құрастыруды, екіншіден, математиканың

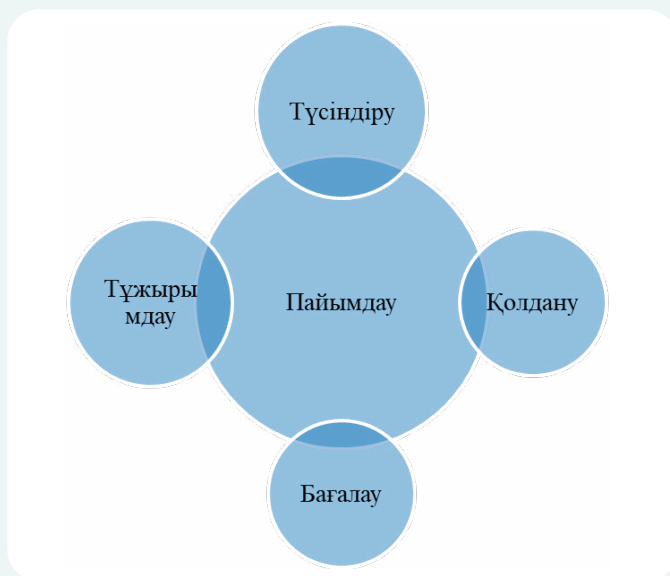
әртүрлі салаларындағы байланыстар мен материалдарды біріктіре білу құзыретін шебер меңгеруі тиіс дейді [5].

Әдістеме

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру – күрделі, ұзақ және көпжақты процесс. Математика сабақтарында функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың негізгі әдістерінің бірі – практикалық есептерді шешу. Тапсырмалар нақты өмірлік жағдайлармен байланысты болуы керек және оқушылардың қажеттіліктері мен мүдделерін ескеруі керек. Бұл сатып алу құнын есептеу, нүктелер арасындағы қашықтықты анықтау, көлемді немесе ауданды есептеу, пайыздар мен пропорцияларға байланысты есептер болуы мүмкін. Математика сабақтарында стандартты емес есептерді шешу, яғни, алгоритмі белгісіз есептер оқушыларға проблемаларды шешу дағдыларын жетілдіруге, сондай-ақ шығармашылық және логикалық ойлауды дамытуға мүмкіндік береді.

Оқушылар есептеулерді орындау үшін электрондық кестелерді, ақпаратты сақтау және өңдеу үшін дерекқорларды, графиктер мен диаграммаларды жасау үшін графикалық бағдарламаларды пайдалана алады. Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың маңызды аспектісі сыни ойлау мен ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын дамыту болып табылады, оған стандартты емес есептерді шешу, математикалық тақырыптар бойынша пікірталастар жүргізу арқылы қол жеткізуге болады. Математика сабақтарында өзіндік жұмыс оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда да маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар өзіндік жұмыс оқу мотивациясының деңгейін арттырады және өзін-өзі оқыту дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі. 21 ғасырдағы дағдылар:

- ▶ сыни тұрғыдан ойлау;
- ▶ шығармашылық;
- ▶ зерттеу қабілеті;
- ▶ жүйелік ойлау;
- ▶ коммуникация;
- ▶ рефлексия.

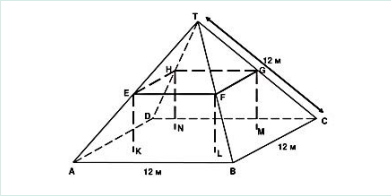
1-сурет. «Математикалық сауаттылық» бағытының тұжырымдамасы

Оқушыларды стандартты емес есептерді шешуге үйретудің тиімділігі бірнеше шарттарға байланысты:

- ▶ Тапсырмалардың күрделілік деңгейі есіп отыруы керек;
- ▶ Оқушыларға есептердің шешімін табуда барынша дербестік беру;
- ▶ Оқушыларға стандартты емес арифметикалық есептерді шешудің кейбір

тәсілдерін, әдістерін, жалпы тәсілдерін түсінуге көмектесу керек.

Оқушыларға тапсырмаларды қарапайым немесе кеңейтілген жауапты қажет ететін сипатта да беруге болады. Тапсырмалар тек қана білу, түсіну және ойлау деңгейімен ғана шектелмей, талдау, жинақтау, бағалау дағдыларын да қамтуы тиіс. Төменде тапсырмаларды құрылымдау түрлері жинақталған:

№	Контекст	Сыныбы	Оқу мақсаттары	Есеп																		
1	Кәсіби	5	5.1.1.1 натурал сандар жиыны ұғымын меңгеру.	<p>Бақшаға фермер алма ағаштарын шаршы түрінде отырғызады. Алма ағаштарын желден қорғау үшін ол қоршау шетіне қылқан жапырақты ағаштарды отырғызады. Төменде алма ағаштары мен қылқан жапырақты ағаштардың кез-келген (n) қатарына орналасуын көрсететін отырғызу схемасы келтірілген:</p> <div style="text-align: center;"> <p>n = 1 n = 2 n = 3 n = 4</p> <pre> x x x x x x x x x x x x x x x x x x x x x x x x o x x o x x o x x o x x o x x x x x x x x x x x x x o x x o x x o x x o x x x x x x x x x x x x x o x x o x x o x x o x x x x x x x x x x x x x x x x x x o x x o x x o x x x x x x x x x x x x x x x x x x x x x </pre> <p>x = хвойное дерево o = яблоня</p> </div> <p>Кестені толтырыңыз:</p> <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <thead> <tr> <th>n</th> <th>Алма ағаштарының саны</th> <th>Қылқан жапырақты ағаштардың саны</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>1</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>4</td> <td></td> </tr> <tr> <td>3</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>4</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>5</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	n	Алма ағаштарының саны	Қылқан жапырақты ағаштардың саны	1	1	8	2	4		3			4			5		
n	Алма ағаштарының саны	Қылқан жапырақты ағаштардың саны																				
1	1	8																				
2	4																					
3																						
4																						
5																						
2	Ғылыми	8	8.1.3.9 көпбұрыш ауданының анықтамасы мен қасиеттерін білу.	<p>Мұнда сіз пирамида тәрізді төбесі бар фермер үйінің суретін көресіз.</p> <p>Төменде өлшем бірліктерімен берілген үйдің шатырының математикалық моделі көрсетілген.</p> <p>Модельде ABCD ретінде белгіленген шатыр шаршы болып табылады. Шатырды ұстап тұрған арқалықтар EFGHKL MN блогының (тікбұрышты призманың) шеттері болып табылады. E нүктесі – AT сәулесінің ортасы, F нүктесі – BT сәулесінің ортасы, G нүктесі – CT сәулесінің ортасы, ал H нүктесі – сәйкесінше DT сәулесінің ортасы. Пирамиданың барлық қабырғаларының ұзындығы 12 метр. ABCD шатырының ауданын есептеңіз.</p>																		

№	Контекст	Сыныбы	Оқу мақсаттары	Есеп																									
3	Қоғамдық	6	6.4.3.2 статистикалық санды сипаттамаларды есептеу.	<p>Фудзи тауы – Жапониядағы әйгілі белсенді емес жанартау.</p> <p>Фудзи тауы жыл сайын 1 шілдеден 27 тамызға дейін адамдардың көтерілуі үшін ашық. Осы уақыт ішінде Фудзи тауына шамамен 200 000 адам көтеріледі. Күніне Фудзи тауына орташа есеппен қанша адам көтеріледі? A. 340 B. 710 C. 3400 D. 7100 E. 7400</p>																									
4	Жеке	5	5.5.2.7 натурал сандарды салыстыру мен реттеуді талап ететін жағдайды зерттеу;	<p>Марат жақында жүргізуші куәлігін алды және өзінің алғашқы көлігін сатып алғысы келеді. Төмендегі кестеде ол жергілікті пайдаланылған автокөлік сатушысынан тапқан төрт машина туралы мәліметтер келтірілген.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Модель</th> <th>Альфа</th> <th>Бета</th> <th>Гамма</th> <th>Дельта</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Жыл</td> <td>2003</td> <td>2000</td> <td>2001</td> <td>1999</td> </tr> <tr> <td>Бағасы</td> <td>4800 000</td> <td>4450 000</td> <td>4250000</td> <td>3990000</td> </tr> <tr> <td>Жүріп өткен қашықтық (км)</td> <td>105000</td> <td>115000</td> <td>128000</td> <td>109000</td> </tr> <tr> <td>Қозғалтқыш көлемі (л)</td> <td>1,79</td> <td>1,796</td> <td>1,82</td> <td>1,783</td> </tr> </tbody> </table> <p>Марат келесі шарттардың барлығына сәйкес келетін машинаны таңдағысы келеді:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Жүріп өткен қашықтық 120 000 километрден аспайды. ▶ 2000 жылы немесе одан кейін жасалған. ▶ Бағасы 4500000 тг жоғары емес. Кристинаның шарттарына қандай машина сәйкес келеді? <p>A. Альфа. B. Бета. C. Гамма. D. Дельта.</p>	Модель	Альфа	Бета	Гамма	Дельта	Жыл	2003	2000	2001	1999	Бағасы	4800 000	4450 000	4250000	3990000	Жүріп өткен қашықтық (км)	105000	115000	128000	109000	Қозғалтқыш көлемі (л)	1,79	1,796	1,82	1,783
Модель	Альфа	Бета	Гамма	Дельта																									
Жыл	2003	2000	2001	1999																									
Бағасы	4800 000	4450 000	4250000	3990000																									
Жүріп өткен қашықтық (км)	105000	115000	128000	109000																									
Қозғалтқыш көлемі (л)	1,79	1,796	1,82	1,783																									

Оқу мақсаты: 6.2.2.19 теңдеулер жүйелерін алмастыру тәсілі және қосу тәсілі арқылы шешу; 6.5.1.7 мәтінді есептерді сызықтық теңдеулер жүйелерін құру арқылы шешу.

Дүйсенбіде Асқардың қалаға баратын жолы 20 км, Қостанайға баратын және кері қарай қайтатын жолы 90 км құрады. Сейсенбіде қала бойынша жүрген жолы 10

км, Тарановқаға дейінгі жол 44 км құрады. Дүйсенбіде Асқар автокөлікке жанармай құюға 830 теңге, сейсенбіде – 408 теңге (1 литр бензин – 100 теңге) жұмсады.

- ▶ Тас жолда және қала бойынша бензиннің орташа шығыны қандай?
- ▶ Кесте арқылы Асқардың көлігі қандай екенін анықтаңыз.

Көлік	Қаладағы жанармай шығыны (л/100 км)	Жолдағы жанармай шығыны (л/100 км)
Audi A3	6,6	4,3
Hyundai i20	10	7
Kia Sportage	15	10
LADA Priora	9,8	5,6

- ▶ Екі күнде қала мен қала бойынша қашықтықтың қатынасы қандай?
- ▶ Қалада автомобильдің бензин шығыны жолдағы бензин шығынынан қанша пайызға артық?
- ▶ Тапсырманың шартын зерттеу;
- ▶ Есептің математикалық моделін құру;
- ▶ Теңдеуді, теңсіздікті немесе теңдеулер жүйесін шешу;
- ▶ Шешімін тұжырымдау.

Математикада мұндай есептерді шешу әдетте төрт негізгі кезеңнен тұрады.

Шешімі:

Апта күндері	Қала бойынша қашықтық (км)	Қала сыртындағы қашықтық (км)	Жанармайға жұмсалатын ақша
Дүйсенбі	20	90	830тг
Сейсенбі	10	44	408тг

x л/км – қала бойынша жанармайдың орташа шығыны, y л/км – жолдағы жанармайдың орташа шығыны:

$$\begin{cases} 20x + 90y = 8,3 \\ 10x + 44y = 4,08 \cdot 2 \end{cases}, \begin{cases} 20x + 90y = 8,3 \\ 20x + 88y = 8,16 \end{cases}$$

$$2y = 0,14$$

$$y = 0,07 \text{ л/км}$$

$$10x + 44 \cdot 0,07 = 4,08$$

$$10x = 4,08 - 3,08$$

$$10x = 1$$

$$x = 0,1 \text{ л/км}$$

$$2) 0,07 \cdot 100 = 7(\text{л})$$

$$0,1 \cdot 100 = 10(\text{л})$$

$$3) \frac{20 + 10}{90 + 54} = \frac{30}{134}$$

$$4) 100\% - \frac{7}{10} \times 100\% = 30\%$$

Жауабы: 1) 7л, 10л; 2) Hyundai i20, 3) 30/124 $\frac{30}{134}$, 4) 30%.

Оқушылардың функционалды сауаттылығын дамытуда топтық жұмыс маңызды. «Карусель», «Микрофон», «Ойлау қалпақтары», «Жобаны қорғау», «Аквариум», «Жәрмеңке», «Баспасөз» т.б. әдістерді қолдануға болады. Мысалы, 8-сыныпта алгебра сабағында «Кубик» стратегиясын қолданамыз:

- ▶ Сипаттау: Квадраттық функцияның қасиеттерін сипаттаңыз.
- ▶ Салыстыру: Квадрат және куб функциялардың ұқсастықтары мен айырмашылықтары қандай?
- ▶ Талдау: Графикті бейнелеуге қандай функцияның қандай қасиеттерін қолдануға болады?
- ▶ Ассоциация: Функциялардың графиктерін, қасиеттерін қалай есте сақтайсыз? Сіз бұл ережелерді немен байланыстырасыз?
- ▶ Қолдану: Квадрат өрнекті толық квадратқа дейін ықшамдау әдісін қолдандудың ерекшелігін неде? Квадраттық функцияны құру алгоритмі қажет пе, әлде функцияның графикін нүктелер арқылы құру, содан кейін ғана зерттеуді жүргізу оңай ма?

Бұл стратегия бізге не береді? Оқушылар қысқа уақыт ішінде өткен сабақтағы 3 тақырыпты есте сақтайды және бір тақырыптың екіншісін түсінуді жеңілдететінін анықтай отырып, оларды тізбектей байланыстырады.

Сабақты бекіту кезеңінде «Үш шындық және бір өтірік» әдісін қолдана отырып, біз өткен тақырыпта қажетті ақпаратты таңдау қабілетін дамыту үшін жұмыс жасаймыз. Оқушылар ақпаратты сұрыптауға мүмкіндік алады, жадында өте жақсы сақталады.

Мысалы, математикада функционалды сауаттылығы бар адамдар өз бюджеттерін сенімді түрде есептей алады, дүкендердегі бағаларды салыстыра алады, пісіру кезінде ингредиенттерді өлшей алады, статистикалық зерттеулер жүргізе алады. Математикалық білімді практикалық қолдану мүмкіндігі білім алушыларға оқу тұжырымдамалары мен нақты әлем арасындағы байланысты көруге көмектеседі, бұл олардың математиканы және оның күнделікті өмірдегі маңыздылығын тереңірек түсінуге ықпал етеді.

Бұл әсіресе заманауи әлемде өте маңызды, мұнда тез өзгеретін технологиялар мен экономикалық жағдайлар адамдардан жаңа сын-қатерлерге бейімделу және тез әрекет ету қабілетін талап етеді. Сондықтан функционалды сауаттылықты қалыптастыру білім беру жүйесіндегі басым бағыттардың бірі болуға тиіс. Оқушыларға білім беріп қана қоймай, оларды осы білімді іс жүзінде қолдануға, нақты мәселелер мен міндеттерді шешуге үйрету маңызды. Тек осындай тәсіл тұлғаның сәтті дамуын қамтамасыз ете алады және оны қазіргі әлемде өмір сүруге дайындай алады.

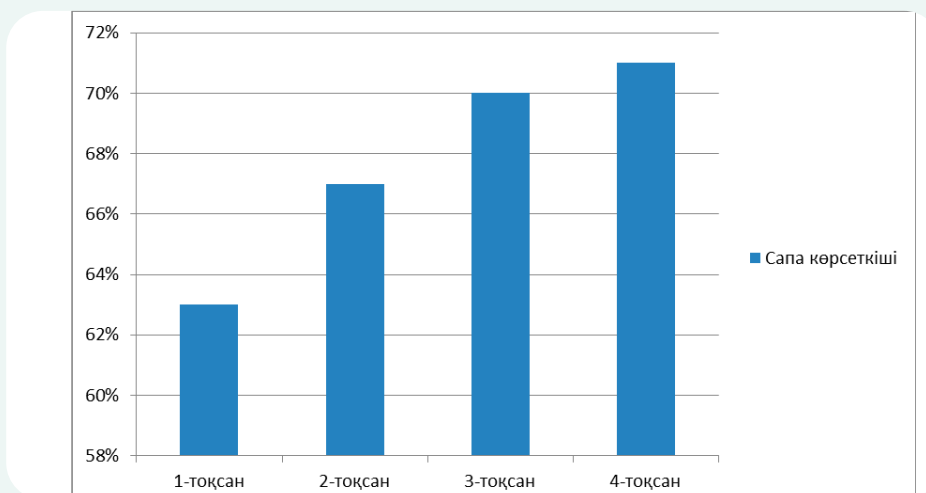
Практикада қолдану

2023-2024 оқу жылы сәуір айының 3 күні 5 «А» сыныбының 24 оқушысынан математика пәнінің тақырыптарын түсіну деңгейі, практикалық тапсырмаларды орындай алуы және олқылықтармен жұмыс жасау мақсатында сауалнама алынды. Сауалнама Google Forms платформасында жүргізілді. Сауалнама нәтижесінде мұғалім көмегі мен қосымша сабақтарды қажет ететін оқушылардың пайыздық көрсеткіші шығарылды:

Тақырыптың атауы	Тақырыпты толық түсіндім	Тақырыпты толық түсінбедім, сұрақтарым бар	Тақырыпты мүлдем түсінбедім
Натурал сандардың бөлінгіштігі	15(62%)	4(17%)	5(21%)
Бөлшектерге амалдар қолдану	15(62%)	5(21%)	4(17%)
Ондық бөлшектер	15(62%)	4(17%)	5(21%)
Пайыз	16(67%)	6(25%)	2(8%)

Оқушыларға «Жай көбейткіштерге жіктеу», «Бөлшектерге амалдар қолдану», «Аралас сан», «Ондық бөлшектерді жай бөлшектерге айналдыру», «Санды пайызға, пайызды санға айналдыру» тақырыптарына функционалдық сауаттылықты арттыра-

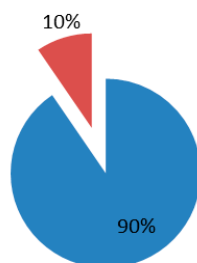
тын қосымша тапсырмалар берілді. Сынама уақыты 1 айға созылды. Оқушылардың математикаға деген қызығушылығы артып, тақырыптарды толық меңгерді. Сынама-ның оң нәтижесін төмендегі сапа көрсеткішінен байқауға болады:

Оқушылардан апта сайын жеке өзіндік жұмыстар алынып отырды. Барлығы 4 өзіндік жұмыс алынды. Сынама аяқталғаннан

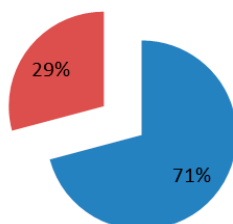
кейін оқушылардан сауалнама жұмысы қайта жүргізілді. Нәтижесі төмендегідей:

- Толық түсіндім.
- Мүлдем түсінбедім
- Әлі де сұрақтарым бар.

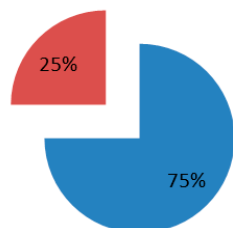
Натурал сандардың бөлінгіштігі тақырыбын қандай деңгейде түсіндіңіз?

- Толық түсіндім.
- Мүлдем түсінбедім
- Әлі де сұрақтарым бар.

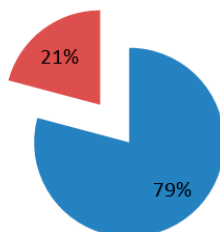
Бөлшектерге амалдар қолдану тақырыбын қандай деңгейде түсіндіңіз?

- Толық түсіндім.
- Мүлдем түсінбедім
- Әлі де сұрақтарым бар.

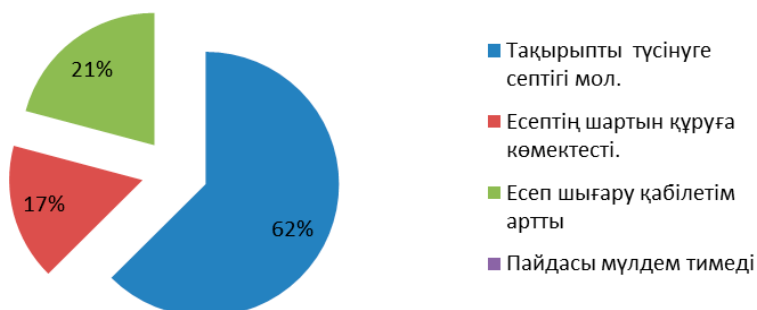

Ондық бөлшектер тақырыбын қандай деңгейде түсіндіңіз?

- Толық түсіндім.
- Мүлдем түсінбедім
- Әлі де сұрақтарым бар.

Пайыз тақырыбын қандай деңгейде түсіндіңіз?

Аталған тақырыптарды меңгеруде тапсырмалардың пайдасы тиді ме?

Сауалнама нәтижесі бойынша оқушылардың тақырыпты меңгеру деңгейі жоғарылағанын байқауға болады. Тақырыпты «Мүлдем түсінбедім» деген оқушы жоқ. «Натурал сандардың бөлінгіштігі» тақырыбы бойынша 2 оқушының, «Бөлшектерге амалдар қолдану» тақырыбы бойынша 7 оқушының, «Ондық бөлшектер» тақырыбы бойынша 6 оқушының, «Пайыз» тақырыбы бойынша 5 оқушының тақырыптарға байланысты сұрақтары бар екені анықталды. Аталған тақырыптарды меңгеруде функционалдық сауаттылықты арттыратын тапсырмалардың пайдасы тигенін көрсетті.

Оқушыларға құрылымдық тапсырмалар алғаш берілгенінде есептің шартын құрып, шығарылуы жолы қиынға түсті. Кейін тапсырма алдында мысал келтіріліп, үлгі көрсеткеннен соң, тапсырманы орындау әлдеқайда оңай болды. Тапсырмалар С.Ш.Кажикенованың «Сборник задач по математике на развитие функциональной грамотности учащихся» оқулығынан алынды. Есептердің шарттары өзгертілді [6].

Осылайша, математика сабақтарында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру оқушылардың білім деңгейін артты-

рып қана қоймай, олардың сыни ойлауын, аналитикалық дағдыларын және проблемаларды шешу қабілетін дамытады. Жүргізілген сынама жұмыстарынан келесідей қорытынды шығаруға болады: оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артты, сапа көрсеткіші жоғарылады, сонымен қатар оқушылармен үнемі кері байланыс жасау оң әсерін берді.

Ұсынымдар

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру үшін пән мұғалімдері төмендегідей ұсынымдарды қолдана алады:

- ▶ сабақтың әр тарауы мен тақырыбы бойынша «білу – түсіну – қолдану – тұжырымдау» деңгейіндегі тапсырмалармен жүйелі жұмысты күшейту;
- ▶ практикалық мазмұндағы тапсырмаларды және әртүрлі форматтағы тест тапсырмаларын, сондай-ақ стандартты емес жағдайларда алған білімдерін қолдануға арналған қызықты тапсырмаларды қолдану. Бұл оқушылардың алған білімдерін өмірмен байланыстыруға және математикалық білімді қолдану дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі;
- ▶ сабақтан және сыныптан тыс математикалық білімді күнделікті өмірмен үйлестіруге ынталандыру. Оқушылар алған білімдерін іс жүзінде қолдана білуі керек;
- ▶ оқушыларға математикалық сауаттылықты дамыту үшін белсенді оқыту стратегияларын қолдануды үйрету.
- ▶ математикалық терминдерді түсіндіру;
- ▶ тапсырмалардың күнделікті өмірмен байланыстыру, мысалы: дүкендегі жеңілдіктер, банктегі пайыздық мөлшерлемелер, үй мен мектеп арасындағы арақашықтық;
- ▶ пәнаралық байланыс орнату: математиканы физика, химия, биология және география сияқты басқа пәндермен байланыстыруға болады, осылайша оқушылар өздерінің математикалық дағдыларын басқа пәндер аясында қолдана алады.

- ▶ сыни ойлау дағдысын дамыту: математика сабақтарында оқушыларға негізделген шешімдер қабылдауға көмектесетін талдау, синтез, бағалау және дәлелдеу сияқты сыни ойлау дағдыларын дамытуға назар аудару керек [7].

5-6 сынып оқушыларында функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың әдістері мен тәсілдерін зерттеуге бағытталған көптеген зерттеу жұмыстары мен эксперименттер бар. Олар білім беру бағдарламаларының нәтижелерін талдауды, әртүрлі оқыту әдістерін салыстыруды және әртүрлі тесттер мен емтихандардағы оқушылардың жетістіктерін бағалауды қамтуы мүмкін. Бұл зерттеулер мұғалімдер қандай әдістер жақсы жұмыс істейтінін және оқу процесін қалай жақсартуға болатынын жақсы түсінуге көмектеседі.

Қорытынды

Қазіргі уақытта білім – жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің дамуының негізгі стратегиялық ресурсы ретінде қарастырылады. Басты мақсаты – бәсекеге қабілетті және әлеуметтік құзыретті тұлғаны қалыптастыру.

Орта мектепте математика сабақтарында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру – бұл математика мұғалімдерінің математикалық білімді практикалық қолдану саласында оқушыларды дамытуға деген ұмтылысын білдіретін оқытудың маңызды аспектісі. Математикалық тұжырымдамалар мен әдістерді практикада қолдана білу білім алушыларға өзекті мәселелерді шешуге, ақпаратты талдау білуге, негізделген шешімдер қабылдауға және қаржыңызды дұрыс жоспарлау білуге мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, математикада функционалдық сауаттылықты қалыптастыру тек академиялық құндылыққа ғана ие емес, сонымен қатар оқушыларды қазіргі қоғамда сәтті бейімделуге және өзін-өзі жүзеге асыруға дайындаудың маңызды құралы болып табылады. Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың сабақтары мен әдістерінің түрлері ойындарды, инновациялық білім беру технологияларын, интерактивті оқу ресурстарын және

т.б. пайдалануды қамтуы мүмкін. Функционалдық сауаттылықты тиімді қалыптастыру мұғалімдерден икемділікті, шығармашылықты және оқушылардың әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыру және математикада жетістікке жетуге көмектесу үшін үздіксіз өзін-өзі жетілдіруді талап етеді.

Қолданылған деректер тізімі

1. **Рожественская Л.** Формирование навыков функционального чтения. Пособие для учителя. / Л. Рожественская, И. Логвина. [Электронный ресурс]
2. Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы.(2023). <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/documents/details/451747?lang=kk>
3. **Әбенев В.В.** Оқушылардың білім жетістіктерін бағалау саласындағы Қазақстан Республикасының тәжірибесі / В. В. Әбенев // Білім берудегі инновациялар. – 2017. – № 5. – 85-91 ББ
4. **Караев Ж.А.** Трёхмерная методическая система обучения – основа формирования функциональной грамотности обучающихся // Международный журнал экспериментального образования, 2013. № 11. С. 19-25.
5. **Денищева Л.О., Краснянская К.А.** Оценка учебных достижений учащихся 8 класса по математике в рамках международного сравнительного исследования TIMSS 2015 // Педагогические изменения. 2017. № 2. С. 46–55.
6. **С.Ш.Кажикенова.** Сборник задач по математике на развитие функциональной грамотности учащихся // Астана. С. 13-14.
7. **Рожков, М.И.** Социальная педагогика : учебник для вузов // М.И. Рожков, Т.В. Макеева. — 2-е изд., перераб. и доп. -Москва: Издательство Юрайт, 2023. - 287 с.

● МЕТОДЫ ПОВЫШЕНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ 5 КЛАССА

Оразғали А.С.

КГУ «Казахская средняя общеобразовательная школа №39»
г. Ақтобе

Аннотация. В данной статье рассматривается использование контекстных заданий на уроках математики, одного из актуальных методов, направленных на развитие функционально грамотной личности. Способы структурирования числовых и качественных задач представлены в виде модели и представлены структурированные задачи по темам в нескольких разделах математики.Повышая математическую грамотность, учащиеся приобретают навыки критического мышления, умения анализировать ситуации,применять свои знания в жизни.

Мы считаем, что статья будет полезна педагогам естественно-математических дисциплин среднего образования в их профессиональной деятельности.

Ключевые слова: функциональная грамотность, критическое мышление, математика, контекст.

● METHODS OF IMPROVING THE MATHEMATICAL LITERACY OF 5TH GRADE STUDENTS

Orazgali A.S.

«Kazakh secondary school No. 39» KSU
Aktobe

Abstract. This article discusses the use of contextual tasks in mathematics lessons, one of the most relevant methods aimed at developing a functionally literate personality. The ways of structuring numerical and qualitative problems are presented in the form of a model and structured problems on topics in several sections of mathematics are presented.By improving mathematical literacy, students acquire critical thinking skills, the ability to analyze situations, and apply their knowledge in life.

We believe that the article will be useful for teachers of natural and mathematical disciplines of secondary education in their professional activities.

Keywords: functional literacy, critical thinking, mathematics, context.

FTAMP 14.25.07

БИОЛОГИЯ ЖӘНЕ ХИМИЯ САБАҚТАРЫНДА БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Оспанова Г.Н.

Астана қаласы әкімдігінің «93 мектеп-лицей» ШЖҚ МКК,

Астана қ.,

Мусина Б.Ж.

Астана қаласы әкімдігінің «Жамбыл Жабаев атындағы

№4 мектеп-гимназия» ШЖҚ МКК, Астана қ.

Аңдатпа. Мақалада биология және химия сабақтарында білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың тиімді әдіс-тәсілдері қарастырылады. Кейстік әдіс, эссе жазу, ұлттық құндылықтарға негізделген тапсырмалар, тәжірибелік және зертханалық жұмыстар, интерактивті әдістер білім алушылардың зерттеушілік, сыни ойлау және шығармашылық қабілеттерін дамытуды мақсат етеді. Зерттеу нәтижелері Астана қаласының №93 мектеп-лицейінде және Жамбыл Жабаев атындағы №4 мектеп-гимназиясында апробацияланған.

Түйінді сөздер: функционалдық сауаттылық, биология, химия, оқыту әдістері, тәжірибелік жұмыстар.

Кіріспе

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде негізгі мақсат – қоғамға бейімделген, күнделікті өмірде білімін қолдана алатын функционалдық сауатты тұлға қалыптастыру. Функционалдық сауаттылық оқушының алған білімін түрлі өмірлік жағдайларда қолдана білу қабілеті болып табылады. Биология, химия пәндері функционалдық сауаттылықты дамытуға зор мүмкіндік береді, себебі бұл пәндер табиғи құбылыстарды, олардың заңдылықтарын және олардың адам өміріне әсерін зерттейді. Осыған байланысты химия сабағында білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың негізгі әдіс-тәсілдерін қарастырамыз [1].

Функционалдық сауаттылық білім алушылардың пән мазмұнын меңгеру барысын-

да қол жеткізе алатын білім деңгейі және адамның қолданбалы білімге негізделген өмір мен қызметтің әртүрлі салаларындағы стандартты өмірлік мәселелерді шешу қабілеті екені белгілі [2].

Функционалдық сауаттылық – білім алушының өз бетінше өмір сүру, ойлау және еңбек ету қабілеттерінің қалыптасуы. Бұл сауаттылық білім алушылардың күнделікті өмірдегі мәселелерді шешу, алынған білімді тәжірибеде қолдана білу дағдыларын дамытады. Биология және химия пәні осы дағдыларды қалыптастыруға мүмкіндік береді, өйткені ол қоршаған орта, экология, тағам және тұрмыстық заттардың құрамына қатысты нақты ақпараттарды қамтиды. Мысалы, тұрмыста қолданылатын химиялық заттардың зияны мен пайдасын түсіну, оларды дұрыс пайдалану дағдылары – функционалдық

сауаттылықтың негізі болып табылады [3]. Функционалды сауаттылықты арттыруда оқушылардың логикалық ойлауы дамиды. Тапсырмаларды шешу жолдарын меңгеруде оқушылар көп нәрсені үйренеді: өздігінен ізденуге, кесте толтыру, ғылыми жинақтар жазу, суреттермен жұмыс жасау, ақпарат және де түрлі интернет ресурстарымен жұмыс жасауды үйренеді. Дәптерге дәрістер жазады, тезистер құрады, кесте, сызбанұсқа, ақпарат көздерінен жиналған түрлі мәліметтер, диаграммалар, сонымен қатар рефераттар, жобалар дайындап, презентация жасалып, әрбір жұмысты қорытындылап, бағалау болып табылады.

Биология және химия пәндерінде білім алушылардың функционалды сауаттылығын қалыптастырудың басты мақсаты – оқушылардың алған білімдерін күнделікті өмірде тиімді қолдана білуіне, биологиялық және химиялық құбылыстарды түсіну арқылы қоршаған ортаға және денсаулығына жауапкершілікпен қарауға үйрету.

Академиялық жазба (мақала) жазу міндеттері:

- ▶ мектеп жасындағы жастардың биология мен химия пәнінен алған білімдері арқылы шынайы өмірде кездесетін мәселелерді шешу жолдарын қарастыру;
- ▶ білім алушылардың биология мен химия пәні мазмұнын игеру арқылы сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын қалыптастыру тетіктерін талдау;
- ▶ негізгі орта білім деңгейі оқушыларының логикалық талдау, ақпаратты табу және оны дұрыс пайдалана білу жолдары мен тәсілдемесін анықтау.

Аталған міндеттерде көрсетілген тапсырмаларды орындау барысында оқушылар биология мен химия пәні мазмұнынан алған білімдерін жетілдіріп қана қоймай, әртүрлі қолданбалы іс-әрекеттерді орындай отырып, әртүрлі зерттеу жұмыстарын қорытындылап, нақты дәлелдер келтіреді және дүниені танып білуге деген құштарлығы, ынта-ықыласы артады [4].

Орта білім беру жүйесінің биология мен химия пәндерін оқыту әдістемесінің ғылыми әдіснамалық негіздері кеңестік дәуірде қаланды. XX ғасырдың алғашқы жартысы мен 50-80 жылдары аталған пәндерді оқыту әдістемесін зерделеген ғалымдар: В.А. Герд, И.И. Полянский, Д.Л. Судовский, Г.Н. Боч, К.П. Ягодовский, В.Ю. Ульяновский, М.Я. Цузмер, С.А. Павлович, А.А. Яхонтов, М.М. Беляев, В.Ф. Натали, Б.Е. Райков, П.И. Боровицкий, В.Ф. Шалаев, И.В. Козырь, О.В. Казакова, Н.М. Верзилин, Н.А. Рыков, В.М. Корсунская. Отандық мектеп мазмұнындағы биология мен химия пәндерін оқытуды қалыптастырған зерттеушілер мен ғалымдар М.Шаймарданова, Р.Маш, К.Жүнісова, Қ.Жұмағұловалар мектептің оқу-тәрбие жұмысында биология және химияны оқытуда елеулі зерттеу жұмыстарын жүргізді. Сонымен осы бағытта ауқымды зерттеу жүргізген отандық ғалымдар: И.Н. Нұғыманов, Ж.А. Қараев, М.Ж. Жадрин, Қ. Аймағанбетова, Р. Әлімқұлова, А.К. Абылқасымов, Т. С. Сабыров, Г.Н. Алимхамбетова, З. Ибрагимов, Ф.М. Құсайынов, А. Тамаев, Қ. Қайым, А.Е. Дайрабаева-ларды атауға болады.

Әдістеме

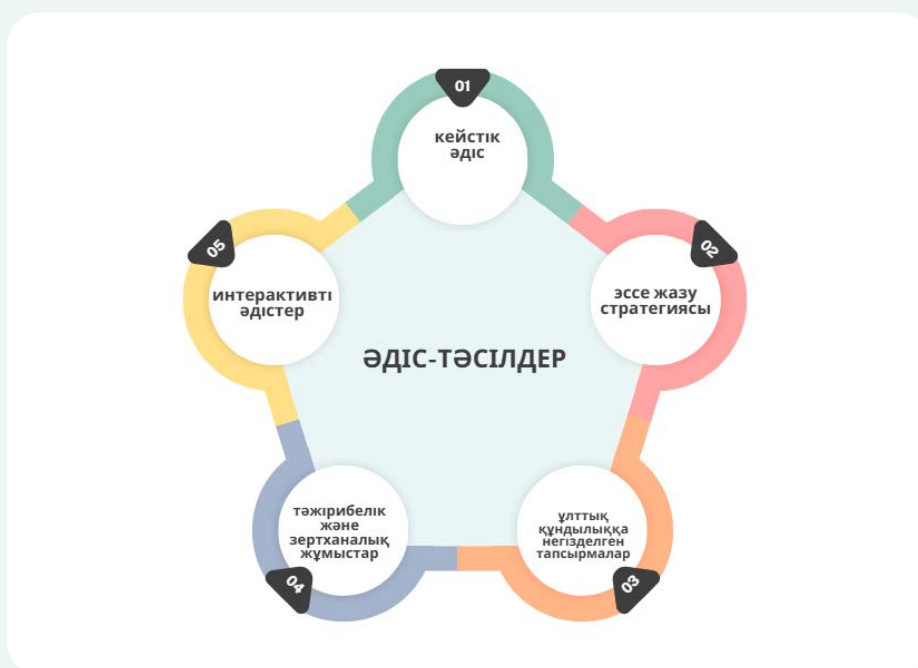
Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА редакциясымен жарық көрген «2024-2025 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерінде білім беру процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» әдістемелік нұсқау хатында негізгі орта білім беру деңгейінің жаратылыстану бағытындағы пәндерді (биология мен химия) оқыту мақсаты – функционалдык білім мен біліктерді, жоспарлау, талдау және еңдеу, түсіндіру, жүйелеу, алгоритм бойынша жұмыс, зерттеу, практикалық-эксперименттік дағдыларды жетілдіру, қорытындыларды бағалау және тұжырымдау дағдыларын қалыптастыруды, сонымен қатар әлемнің қазіргі жаратылыстану көрінісінің негізінде жатқан іргелі ұғымдарды, заңдылықтарды, теориялар мен қағидаттарды, табиғатты ғылыми тану әдістерін, табиғатты, экономиканы және қоғамды кешенді зерттеу негізінде адамзаттың ғаламдық және жергілікті

проблемаларын түсінуді тереңдетуді; экологиялық мәдениетті, ғылыми, жобалық және кеңістіктік ойлауды дамытуды; патриоттық сезімдерді, қоршаған ортаға деген жауапкершілікті және ұқыпты қарауды тәрбиелеуді; білім алушыларды жаратылыстану ғылымдары бағытында кәсіби бағдарлауды іске асыруды қамтамасыз ету болып табылады.

Мемлекеттік білім беру стандартын білім беру мен өзін-өзі тәрбиелеудің өмір мен қызмет үшін маңыздылығын түсініп, алған білімдерін іс жүзінде қолдана алады.

Биология мен химияны оқыту үдерісінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мәселесі әртүрлі тапсырмаларды шешу және білімді жаңа жағдайда өз бетінше қолдану біліктілігін қалыптастыру аспектісінде іске асады [5].

Биология және химия пәнінде білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың сабақта қолданатын бірнеше әдістері бар: кейстік әдіс, эссе жазу стратегиясы, ұлттық құндылыққа негізделген тапсырмалар, тәжірибелік және зертханалық жұмыстар,

1-сурет. Биология және химия пәнінде білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру әдістері

интерактивті әдістер (1-сурет).

Практикада қолдану

Бұл әдіс-тәсілдер Астана қаласының №93

мектеп-лицейінде және Жамбыл Жабаев атындағы №4 мектеп-гимназиясында биология және химия сабақтарында қолданылды.

Кейстік әдіс. Биологияда кейс әдісін пайдалану арқылы оқушыларды өмірлік жағдаяттарды талдауға және сол мәселеге биологиялық тұрғыдан шешім табуға үйретуге болады.

Мысалы, сабақ тақырыбы: «Сирек кездесетін жануарлардың популяциясын сақтау».

Кейс жағдайы: «Бір табиғи қорықта қызыл кітапқа енген киіктер саны азайып бара жатыр. Ғалымдар бұл жағдайға себеп болуы мүмкін бірнеше факторды ұсынады:

- ▶ Адамдардың заңсыз аңшылықпен айналысуы;
- ▶ Климаттық өзгерістер салдарынан қорек пен су қорының азаюы;
- ▶ Жыртқыштардың көбеюі.»

Тапсырмалар:

1. Мәселені талдау: киіктердің популяциясына қандай факторлар әсер етіп отырғанын анықтаңыз. Адам әрекетінің экожүйеге тигізетін ықпалын талдаңыз.
2. Зерттеу: киіктердің тіршілік ету ортасын жақсарту үшін қандай жағдайлар жасау қажет? Киіктерді қорғаудың қандай тиімді шаралары бар
3. Шешім ұсыныңыз: киіктерді қорғау бойынша бағдарлама жасап, оның негізгі қадамдарын көрсетіңіз. Жыртқыштар санын реттеу немесе табиғи тепе-теңдікті сақтау үшін қандай әрекеттер қажет екенін анықтаңыз.

Кейстік тапсырмалар оқушылардың ғылыми-зерттеушілік дағдыларын, логикалық ойлауын және шығармашылық шешім қабылдау қабілетін дамытады. Бұл әдіс арқылы оқушылар нақты мәселелерді шешуді үйренеді және табиғатқа жауапкершілікпен қарауды түсінеді [6].

Ессе жазу стратегиясы арқылы да оқушылардың ойлау білігін арттыруға болады. Берілген тақырыптың ішкі сырын терең түсініп, өз пікірін, ойын дұрыс жеткізіп, сабақта берілген дәлелдемелермен бекітіп, оқылған тақырыптың негізгісі

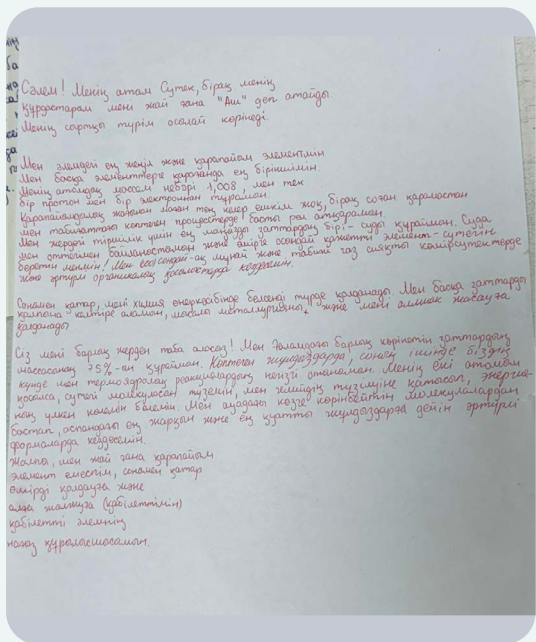
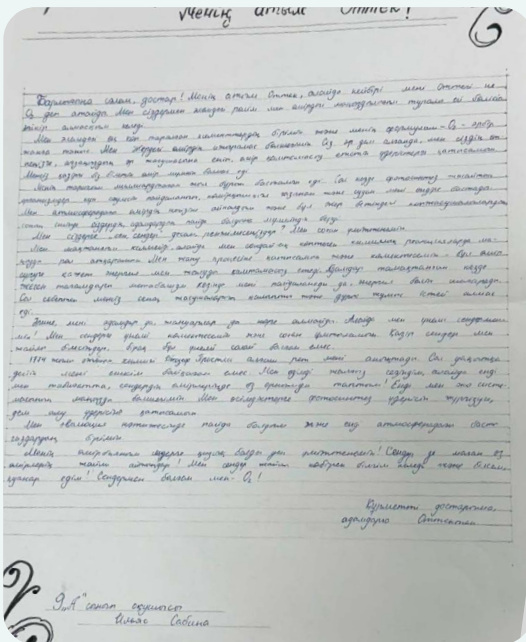
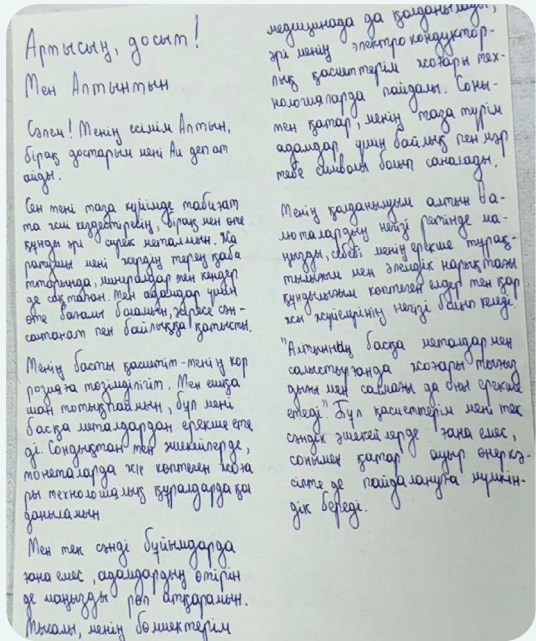
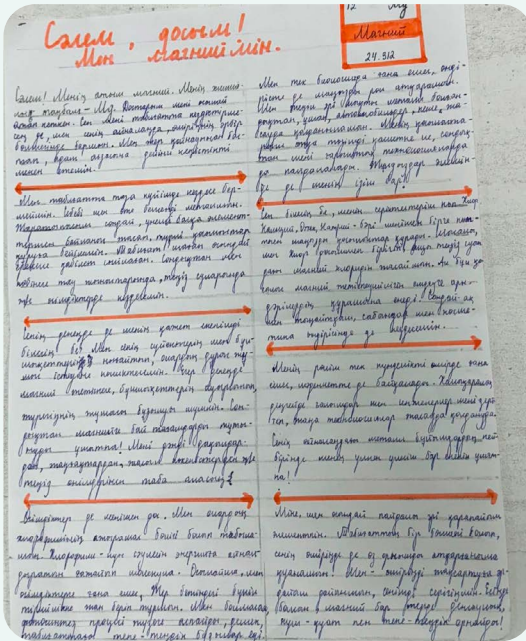
көркемдеп жазып және сол арқылы өмір, болмыс сырын қалай түсінетіндігі жайында ойын ашық білдіре алады. Биология және химия сабағында оқушылардың өзіндік көзқарасын, сыни ойын жетілдіру, ұстанымын дәлелді бекіту үшін жан-жақты білім алып, ақпараттық қарулану, тақырыпты ашуда метатанымдық білігін тиімді қолдану, шығармашылық қабілетін арттыру мақсатында оқушылар эссе жазады (2-сурет).

Ұлттық құндылыққа негізделген тапсырмалар. Металдардар тақырыбына ұлттық құралдары (қылыш, пышақ) жасалатын металдардың құрамын және олардың беріктігін қамтамасыз ететін химиялық қасиеттерін сипаттаңыз.

Сұрақтар мен тапсырмалар:

- 1) Темір мен болаттың айырмашылығы неде, және оларды өңдеу кезінде қандай химиялық процестер жүреді?
- 2) Қазақстанда өсетін дәрілік өсімдіктердің (мысалы, жусанды, итмұрынды) биологиялық қасиеттерін анықтаңыз.
- 3) Осы өсімдіктердегі негізгі биологиялық белсенді заттарды анықтап, олардың адам ағзасына қалай әсер ететінін сипаттаңыз.
- 4) Жүн мен теріден жасалған ұлттық киімдердегі микробиологиялық қауіпсіздік мәселелерін талдаңыз.
- 5) Киіз немесе тері бұйымдарын бактериялар мен саңырауқұлақтардан қорғау үшін қандай әдістер қолданылған? Арал теңізінің экологиялық жағдайын зерттеп, оның тұрғындар үшін биологиялық және химиялық маңызын сипаттаңыз.
- 6) Судың сапасын анықтау үшін қандай химиялық көрсеткіштер қолданылады және оның тіршілік үшін қандай биологиялық рөлі бар? [7].

Тәжірибелік және зертханалық жұмыстар. Химия сабақтарында экспериментті үнемі пайдалану - құбылыстарды бақылау қабілетін дамытуға, зерттелген теориялар мен заңдар контекстінде олардың

2-сурет. Оқушылардың жазған эсселері

мәнін дәл түсінуге, эксперименттік дағдылар мен дағдыларды қалыптастыруға және жетілдіруге, өз жұмысын жоспарлау дағдыларын қалыптастыруға, шекті дәлдікке тәрбиелеуге көмектеседі. Осы ретте виртуалды зертханалық жұмыстар мен стимуляторларды қолданған өте тиімді. Тәжірибелік жұмыстарды орындау арқылы оқушылар биологиялық, химиялық құбылыстарды өз көзімен көріп, оларды зерттеу және қорытынды шығару дағдыларын дамытады. Зертханалық тәжірибелер ағзаның құрылымы мен қызметін терең түсінуге, теорияны практикада қолдануға ықпал етеді. Тәжірибелік жұмыстар функционалды сауаттылықты дамытуға ықпал етеді, себебі олар оқушылардың теориялық білімін тәжірибе жүзінде қолдануына мүмкіндік береді. Мысалы, су, ауа және топырақтың ластану деңгейін анықтау, тамақ өнімдерінің құрамын зерттеу сияқты практикалық тапсырмалар арқылы білімдерін нығайтады.

Интерактивті әдістер. Күнделікті сабақ кезеңінен қолданыстағы бірнеше әдістер: «Құпия жұмбақтар және фактілер қайшылығы, химиялық квест ойыны, жұмбақ есептер, эксперименттік тапсырмалар». Ойындар, викториналар, топтық жұмыс формалары функционалды сауаттылықты дамытуда тиімді әдіс болып табылады. Интерактивті әдістердің бірі «Төңкерілген сабақ» әдісін биология пәнінде қолдануға болады. Бұл білім алушының үйде мұғалімнің алдын-ала жасалған видеосы арқылы жаңа материалды өз бетімен оқып-үйреніп, қашықтан мұғалімнің көмегімен биология пәні бойынша зерттеу жұмыстарын, тапсырмаларын ұйымдастыру процесін жасауға болады. Яғни, үйде – білу түсіну, қашықтан – білімді қолдану көрсету. Мұғалім бұл әдісінде балаларға теориялық материалдан тұратын бейне материалдарды жасайды және оларды электрондық пошта, әлеуметтік желілер, Google Classroom арқылы оқушыға жібереді. Көбінесе Microsoft Power Point таныстырылымдарын қолданып сабақ жасаған қолайлы.

Ұсыныстар

Оқушылардың функционалды сауаттылығын қалыптастыру кезінде:

- ▶ қойылған сұрақтарға өз бетінше жауап іздеу дағдыларын дамытуға, проблемалық жағдайларды өз бетінше шешуге бағытталған тапсырмаларды жүйелі құрастыру;
- ▶ сабақты фактілерді талдау, бағалау және логикалық қорытынды жасау дағдыларын игеруіне ықпал ететіндей етіп жоспарлау;
- ▶ оқушыларда анализ, синтез, абстракция, жалпылау операциялары жасалуына сәйкес сұрақтар мен тапсырмаларды функционалды сауаттылыққа сәйкес негіздеу;
- ▶ заманауи ғылыми-техникалық прогреске ілесу үшін мұғалімдерге прогрессивті педагогикалық технологияларды меңгеру; Электронды оқулықтар мен виртуалды зертханаларды, интерактивті сабақтарды және басқа ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) құралдарын қолдану оқушылардың материалды түсіну мен игеруін жақсартады, іздену қабілетін дамытады, қызықты ғылыми жобаларды жасауға бастама әкеледі.

Қорытынды

Биология және химия сабағында білім алушылардың функционалды сауаттылығын дамыту олардың күнделікті өмірде білімдерін қолдана алу қабілеттерін арттырады. Мұндай әдістер білім алушылардың сабаққа деген қызығушылығын күшейтіп, заманауи білімді тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Функционалды сауаттылық қазіргі қоғамның сұранысына сай білім берудің басты мақсаты болып табылады. Сондықтан мұғалімдер оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту мақсатында әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдануы қажет.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Корогод Н.П., Сырымova А.К. Формирование естественнонаучной грамотности на уроке биологии в средней общеобразовательной школе // Биологическое разнообразие азиатских степей: материалы IV международной научной конференции (г. Костанай, Казахстан, 14 апреля 2022 г.). – Костанай, 2022.
2. «2024-2025 Оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерінде білім беру процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері

туралы» Әдістемелік нұсқау хат. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2024. – 113 б.

3. **Медеубаева К.Т., Садирбекова Д.К.** Білім сапасын арттыруда функционалдық сауаттылықтың педагогикалық маңызы // Вестник Казахского национального женского педагогического университета. – 2018. – № 2. – С. 100–105.
4. **Кантарбаева Г.А., Жолымбетова І.К.** Контекстік тапсырмаларды және жағдаяттық есептерді қолдану арқылы биология, химия сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары // Мектепте білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру теориясы мен практикасы: Республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары (27 наурыз 2023 ж.). – Қарағанды: Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, 2023. – 462–465 б.
5. **Yusupova, N.A.** Methodological and Theoretical Bases of Assessing Functional Literacy of Students on Chemistry. International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education, 2024. DOI: 10.5281/zenodo.13628640
6. **Aitan, A., Korganbaeva, A., Amandykova, M., Dimissanova, A., Amandossova, K., & Aitanova, N.** Developing Students' Functional Literacy Through PISA Format Tasks. IAFOR Conference Proceedings, 2024. DOI: 10.22492/issn.2188-1162.2024.1
7. **Сафроненко Д.Д., Тригорлова Л.Е., Лузгина Н.Н.** Реализация компетентностного подхода в обучении химии //Иновационные обучающие технологии в медицине. – 2017. – С. 620–624.

● ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ И ХИМИИ

Оспанова Г. Н.

ГКП ПХВ «Школа-лицей №93» акимата города Астаны,

Мусина Б. Ж.

ГКП ПХВ «Школа-гимназия №4 имени Жамбыла Жабаева» акимата города Астаны

Аннотация. В статье рассматриваются эффективные методы и приемы формирования функциональной грамотности учащихся на уроках биологии и химии. Метод кейсов, написание эссе, задания, основанные на национальных ценностях, практические и лабораторные работы, интерактивные методы направлены на развитие исследовательских, критического мышления и творческих способностей учащихся. Результаты исследования апробированы в школе-лицее №93 города Астаны и школе-гимназии №4 имени Жамбыла Жабаева.

Ключевые слова: функциональная грамотность, биология, химия, методы обучения, практические работы.

● DEVELOPING STUDENTS' FUNCTIONAL LITERACY IN BIOLOGY AND CHEMISTRY LESSONS

Ospanova G.N.

State Communal Enterprise «School-Lyceum No. 93» of the Astana City Akimat,

Astana,

Musina B.Zh.

State Communal Enterprise «Gymnasium No. 4 named after Zhambyl Zhabayev» of the Astana City Akimat, Astana

Abstract. The article discusses effective methods and techniques for developing students' functional literacy in biology and chemistry lessons. Case studies, essay writing, tasks based on national values, practical and laboratory work, and interactive methods aim to enhance students' research, critical thinking, and creative abilities. The research results were tested at School-Lyceum No. 93 in Astana and School-Gymnasium No. 4 named after Zhambyl Zhabayev.

Keywords: functional literacy, biology, chemistry, teaching methods, practical work.

4

АРНАЙЫ ЖӘНЕ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ СПЕЦИАЛЬНОГО И ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

МРНТИ 14.29.09

КОММУНИКАТИВНЫЕ ИГРЫ: ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ ДЛЯ СОЗДАНИЯ БЛАГОПРИЯТНОЙ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ СРЕДЫ В УСЛОВИЯХ СПЕЦИАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Бодак К.В.

КГУ «Специальная школа – интернат № 4» управления образования Павлодарской области, акимата Павлодарской области

Аннотация. В настоящей статье рассматривается одна из актуальных тем современной специальной педагогики – вопрос организации учебно-воспитательного процесса для учащихся с нарушениями интеллекта посредством формирования благоприятной психологической среды. В работе рассматривается значение создания благоприятной психологической среды как ключевого фактора успешной социализации и личностного развития детей с особыми образовательными потребностями. Автор анализирует различные аспекты формирования такой среды: создание позитивной эмоциональной атмосферы, индивидуальный подход к каждому ребенку, развитие коммуникативных навыков, использование современных технологий и инновационных методов обучения.

Ключевые слова: учебно-воспитательный процесс, благоприятная психологическая среда, нарушения интеллекта, коммуникативные навыки, социализация.

Введение

Учащиеся с нарушениями интеллекта имеют специфические особенности раз-

вития, такие как: замедленный темп развития познавательных процессов: мышление, память, внимание, речь; трудности

в социальной адаптации: сложности в общении, понимании социальных норм и правил; ограниченные возможности самообслуживания: трудности в выполнении повседневных действий. Вышеперечисленные аспекты оказывают негативное влияние на образовательный процесс, являясь препятствием на пути учащихся к достижению учебных целей. Дети с нарушениями интеллекта обладают особыми образовательными потребностями, требующими индивидуального подхода и создания специальной образовательной среды. Формирование благоприятной психологической атмосферы в учебно-воспитательном процессе является одним из ключевых факторов успешной социализации и развития учащихся с легкими и умеренными нарушениями интеллекта, таким образом выбранная тематика статьи является актуальной.

Данная статья посвящена исследованию теоретических основ и практических аспектов организации учебно-воспитательного процесса для учащихся с нарушениями интеллекта посредством создания благоприятной психологической среды, основанном на анализе собственной педагогической практики. Целью данной статьи является рассмотрение методик, направленных на формирование благоприятной психологической среды в рамках организации учебно-воспитательного процесса для учащихся с нарушениями интеллекта. Поставлены следующие задачи: систематизировать существующие методики и подходы к созданию благоприятной психологической среды для учащихся с нарушениями интеллекта, проанализировать эффективность различных методик и разработать практические рекомендации для педагогов, определить ключевые факторы, влияющие на формирование благоприятной психологической среды в образовательном учреждении.

В новой редакции Закона РК «Об образовании» в качестве основных, наряду с другими, названы следующие принципы государственной политики в области образования:

- ▶ равенство прав всех на получение качественного образования;

- ▶ доступность образования всех уровней для населения с учетом интеллектуального развития, психофизиологических и индивидуальных особенностей каждого лица [1].

Анализ литературы показал, что под благоприятной психологической средой понимают совокупность условий, способствующих развитию личности ребенка, повышению его самооценки, формированию положительного отношения к учебе и окружающим людям. Для детей с нарушениями интеллекта особенно важно создать такую среду, которая будет способствовать:

- ▶ повышению мотивации к учебе: использование интересных заданий, поощрение успехов;
- ▶ развитию коммуникативных навыков: создание условий для взаимодействия со сверстниками и взрослыми;
- ▶ формированию положительной самооценки: создание атмосферы принятия и поддержки;
- ▶ снижению уровня тревожности: создание безопасной и комфортной обстановки.

В отечественной психолого-педагогической литературе (Елисеева И.Г., Ерсарина А.К., Карипжанова Ж.Ш.) указывается на основные цели психолого-педагогического сопровождения обучающегося с особыми образовательными потребностями: социализация воспитанника и успешное усвоение учебного материала [2]. Важными условиями сопровождения называют:

- ▶ принятие факторов, обуславливающих наличие у обучающегося особых образовательных потребностей, их влияние на качество усвоения учебной программы и участие в жизни школьного сообщества;
- ▶ обеспечение включения обучающегося и его семьи в образовательный процесс;
- ▶ создание адекватной для ребенка с ООП среды жизнедеятельности и специальной развивающей среды,

организация которой в классе зависит от педагогов [3].

По мнению Г.М. Касымовой, создание благоприятной психологической образовательной среды призвано содействовать успешному решению поставленных задач социализации учащихся в рамках возрастной нормы, индивидуальных и личностных ресурсов участников образовательного процесса в образовательном учреждении [4].

Методика

При формировании благоприятной психологической среды для учащихся с ООП важен комплексный подход, всестороннее развитие учащихся. Рассмотрим основные направления педагогической работы, направленной на организацию учебно-воспитательного процесса.

1. Повышение психофизического тонуса, психической активности и выносливости в общении и социальном взаимодействии.
2. Развитие навыков коммуникации и социального взаимодействия:
 - ▶ в общении со сверстниками: на телесном, вербальном уровне;
 - ▶ в общении с учителем, взрослыми в различных социальных ситуациях;
 - ▶ формирование способности к спонтанному и произвольному общению, умению вести диалог, освоение правил общения между людьми.
3. Развитие эмоционально-волевой сферы:
 - ▶ умения понимать и выражать эмоции и чувства в различных ситуациях общения;
 - ▶ эмоциональной отзывчивости, сопереживания;
4. Формирование произвольной и волевой регуляции учебной деятельности и поведения:
 - ▶ освоение роли ученика;

- ▶ усвоение школьного режима и правил поведения.

- ▶ умения самостоятельно принимать, планировать, выполнять и контролировать учебные задания.

5. Развитие личности и социального поведения:

- ▶ формирование представлений о себе, других людях;
- ▶ овладение первоначальными представлениями о межличностных и социальных отношениях;
- ▶ развитие способности понимать мотивы поступков, действий, поведения других людей;
- ▶ усвоение различных навыков социального поведения [5].

С целью психологической стимуляции применяются различные игры и упражнения, например игры, направленные на развитие внимания, памяти, мышления, речи, творческая деятельность (рисование, лепка, аппликация, музыкальные занятия), ролевые игры (игры, моделирующие различные социальные ситуации, коммуникативные игры (игры, направленные на развитие навыков общения). В ходе уроков, с целью сенсорной интеграции учащихся с нарушениями интеллекта проводятся занятия с сенсорными материалами, использование различных текстур, температур, звуков для стимуляции сенсорных систем.

Развитие социальных навыков проводится посредством обучения коммуникативным навыкам, тренировке умения выражать свои чувства, задавать вопросы, слушать собеседника, организации совместной деятельности, организации совместных игр и занятий с другими детьми, использованию социальных историй для объяснения социальных ситуаций и правил поведения. Обучение правилам общения предполагает не только вербальное объяснение норм поведения, но и создание условий для их практического применения. Использование визуальных опор (картинок, схем) значительно об-

легчает восприятие информации и способствует ее запоминанию. Постоянная практика в различных ситуациях закрепляет полученные знания и формирует устойчивые навыки общения. Ролевые игры позволяют детям моделировать различные социальные ситуации, осваивать различные роли и учиться адекватно реагировать на происходящее. Анализ игровых ситуаций помогает детям лучше понять чувства и мотивацию других людей, развивает эмпатию [5].

Альтернативные и дополняющие средства коммуникации представляют собой эффективный инструмент в развитии общения у детей с нарушениями интеллекта, предоставляя им возможность выразить свои мысли и потребности, когда вербальная речь ограничена или отсутствует. Карточки с картинками, жесты и таблицы коммуникации являются наиболее распространенными видами АДК. Карточки, на которых изображены различные предметы, действия или эмоции, позволяют ребенку выбрать необходимую картинку и таким образом составить сообщение. Жесты, как символические (например, кивок или отрицательное качание головой), так и более выразительные (мимика, пантомима), дополняют и расширяют возможности невербального общения. Принципы использования АДК включают систематичность, позитивное подкрепление, индивидуальный подход и совместное использование различных средств [6].

С целью формирования у детей адекватных эмоциональных реакций, развития навыков самоконтроля, расширения круга интересов и социализации используются разнообразные методы и приемы: ролевые игры, сказкотерапия, изотерапия, музыкальная терапия и социальные истории. Особое внимание уделяется развитию эмоционального интеллекта, который включает в себя способность распознавать и выражать свои эмоции, понимать причины эмоциональных состояний других людей и эффективно управлять своими эмоциями. Формирование навыков саморегуляции направле-

но на обучение детей приемам контроля импульсивных реакций, снижения уровня тревожности и развития способности к расслаблению. Важным аспектом коррекционной работы является создание положительной эмоциональной атмосферы, в которой ребенок чувствует себя безопасно и комфортно.

Формирование произвольной и волевой регуляции направлено на развитие способности к целенаправленной, планомерной деятельности, преодоление трудностей и достижение поставленных целей. Для чего применяются создание положительного образа ученика, визуальная поддержка, ролевые игры, поощрение, совместная деятельность с педагогом, а также использование разнообразных игровых и практических методов [7].

Практическое применение

В КГУ «Специальная школа – интернат № 4» управления образования Павлодарской области, акимата Павлодарской области, согласно рекомендациям ПМПК, обучаются дети с легкими и умеренными нарушениями интеллекта. Структура дефекта учащихся носит сложный характер, у детей различные диагнозы, такие как расстройства аутистического спектра, аутизм, синдром Дауна, детский церебральный паралич, резидуально – органическое повреждение центральной нервной системы. Каждый ученик нуждается в индивидуальном подходе, особом внимании со стороны психолога – педагогического состава образовательного учреждения.

Формирование благоприятной психологической среды организуется мной в комплексном подходе, применяются различные методики, приведенные в методологической части статьи. Развитие коммуникативных навыков учащихся с нарушениями интеллекта является важным аспектом в комплексной организации учебно-воспитательного процесса, направленного на обеспечение комфортной психологической среды.

Социальная адаптация, интеграция в социум вызывает у учеников с нарушениями интеллекта значительные затруднения. Это обусловлено тем, что наличие заболевания оказывает специфическое влияние на психическое развитие, уровень коммуникативных навыков детей. Развитие коммуникативных навыков является важным аспектом социальной адаптации, так как общение является основополагающим критерием взаимоотношений между людьми. В своей педагогической практике я уделяю большое внимание развитию коммуникативных навыков учащихся. Мной разработано учебно-методическое пособие «Социальная адаптация детей с ООП через развитие коммуникативных навыков» (УДК 376-056.36(072)), рецензированное членом экспертного совета по экспертизе методических материалов, начальником управления по АОВ ФАО НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Павлодарской области Г.К. Курмановой. Практическая ценность заключается в представлении опыта диагностики речевых затруднений учащихся, поэтапного погружения в речевую среду с помощью коммуникативных игр и дальнейшей коррекции недостатков. В пособие представлено перечень коммуникативных игр, подобранных с учетом особенностей развития детей с интеллектуальными нарушениями. Методическое пособие представлено педагогической общественности и отмечено наградами:

- ▶ диплом в номинации «Лучший инновационный проект» в конкурсе «Педагогическое мастерство – 2020», ИПК «Өрлеу», г. Павлодар, 2020 год;
- ▶ диплом I степени областного конкурса «Лучшее учебно-методическое пособие», направление «Образование как фактор социализации личности». Инновационный центр развития образования, г. Павлодар, 2022 год.
- ▶ диплом II степени регионального этапа Республиканского конкурса видеороликов «Панорама педагогических идей», урок проведен на основании методического пособия (НЦПК «Өр-

леу», г. Павлодар, 2023 год).

На уроках регулярно применяю методики из разработанного мной методического пособия. В течении 4 лет было произведено наблюдение за динамическим развитием коммуникативных навыков учащихся. В связи с особенностями развития учащихся с нарушениями интеллекта для диагностики уровня коммуникативных навыков был выбран метод наблюдения за деятельностью учащихся. Уровни развития коммуникативных навыков условно разделены на 3 уровня: низкий, средний, высокий. Высокий уровень характеризуется умением отвечать и задавать вопросы, называть окружающие предметы и людей, выражать собственные эмоции. Средний уровень характеризуется умением выражать свои просьбы, отвечать на приветствия и простые вопросы, выражать согласие либо отказ. В то время, как низкий уровень характеризуется неспособностью вступать в коммуникационный контакт, неумение контролировать собственные эмоции. По результатам диагностики учащихся (класс из 10 человек, 6 мальчиков и 4 девочки, 7 детей имеют диагноз легкие нарушения интеллекта, 3 ребенка – умеренные нарушения интеллекта) в 2021 году были получены следующие результаты: 40 % учащихся имеют низкий уровень развития коммуникативных навыков, 60 % - средний уровень. При проведении заключительной диагностики учащихся в 2024 году были получены следующие результаты: 50% учащихся имеют средний уровень развития коммуникативных навыков, 50 % - высокий уровень, данные представлены графически на рисунке 1. Таким образом в ходе проведенного эксперимента наблюдаем планомерное повышение уровня развития коммуникативных навыков учащихся с нарушениями интеллекта, благодаря систематическому введению методик из разработанного мной учебно-методического пособия, а также регулярному применению методик, направленных на формирование благоприятной психологической среды.

Рисунок 1. Уровень развития коммуникативных навыков учащихся

Рекомендации

Применение комплексной методики по организации благоприятной психологической среды в образовательном учреждении для детей с нарушениями интеллекта оказывает положительное влияние на результаты учебно-воспитательного процесса.

Создание благоприятной психологической среды для учащихся с нарушениями интеллекта является одним из ключевых факторов успешной коррекционно-развивающей работы. Особое внимание при этом необходимо уделять развитию коммуникативных навыков, которые играют важную роль в социальной адаптации и интеграции учащихся.

При формировании благоприятной психологической среды педагогам рекомендуется учесть следующие аспекты:

- ▶ **Позитивные взаимоотношения:** Стройте теплые и доверительные отношения с ребенком. Покажите ему, что вы заинтересованы в его успехе.
 - ▶ **Позитивная коммуникация:** Используйте простую и понятную речь, избегайте сложных терминов и абстрактных понятий. Говорите четко и ясно.
 - ▶ **Визуальные средства:** Используйте наглядные материалы (картинки, схемы, таблицы) для объяснения нового материала.
 - ▶ **Практические задания:** Предлагайте ребенку больше практических заданий, которые помогут ему лучше усвоить материал.
 - ▶ **Индивидуальный подход:** Разрабатывайте индивидуальные программы обучения и воспитания с учетом особенностей каждого ребенка.
 - ▶ **Положительная обратная связь:** Регулярно предоставляйте ребенку положительную обратную связь, отмечая его успехи и усилия.
- ▶ **Атмосфера безопасности:** Создайте в классе атмосферу безопасности и доверия, где ребенок чувствует себя комфортно и защищенно.

Формирование благоприятной психологической среды и развитие коммуникативных навыков у учащихся с нарушениями интеллекта – это длительный и трудоемкий процесс. Однако, систематическая работа педагога, индивидуальный подход к каждому ребенку и создание атмосферы поддержки и принятия позволяют достичь значительных результатов.

Заключение

Проведенное исследование собственной педагогической практики позволило выявить ряд ключевых аспектов организации учебно-воспитательного процесса для учащихся с нарушениями интеллекта посредством формирования благоприятной психологической среды. Рассмотрены методики, направленные на формирование благоприятной психологической среды в рамках организации учебно-воспитательного процесса для учащихся с нарушениями интеллекта. Систематизированы существующие методики и подходы к созданию благоприятной психологической среды для учащихся с нарушениями интеллекта, проанализирована эффективность различных методик, определены ключевые факторы, влияющие на формирование благоприятной психологической среды в образовательном учреждении.

Создание позитивной эмоциональной атмосферы в образовательном учреждении является одним из наиболее значимых факторов, способствующих успешной социализации и личностному росту детей с ООП. Позитивное взаимодействие педагогов, учащихся и их родителей, использование игровых методов и приемов, создание условий для успешности каждого ребенка – все это способствует формированию у детей чувства безопасности, уверенности в себе и мотивации к учению.

Индивидуальный подход к каждому ребенку с учетом его особенностей является неотъемлемым условием эффективной коррекционно-развивающей работы. Развитие коммуникативных навыков оказывает существенное влияние на формирование благоприятной психологиче-

ской среды, что способствует не только успешности обучения, но и развитию социальных навыков у детей с нарушениями интеллекта. Обучение коммуникации, сотрудничеству, разрешению конфликтов – все это помогает детям успешно интегрироваться в общество.

Таким образом, организация учебно-воспитательного процесса для учащихся с нарушениями интеллекта посредством формирования благоприятной психологической среды является комплексной задачей, требующей системного и последовательного подхода. Результатом такой работы является не только повышение качества образования, но и развитие личности каждого ребенка, его социализация и интеграция в общество.

Список использованных источников

1. Закон РК. «Об образовании»: принят 27 июля 2007 года, №319 (с изменениями и дополнениями по состоянию на 19.04.2019 г.)
2. **Елисева И. Г., Карипжанова, Ш. Ж.** Создание условий для получения образования школьниками с легкими интеллектуальными нарушениями // Методические рекомендации ННПЦ РСИО - Алматы, 2022. – С. 64.
3. **Елисева И. Г.** Специальные условия для обучения школьников с ограниченными возможностями в организациях образования Республики Казахстан // ННПЦ РСИО - Алматы, 2022.- С. 58.
4. **Касымова Г. М.** Включение (inclusion) детей с ограниченными возможностями в образовательный процесс: прошлое, настоящее, будущее // Алматы, 2021. – С. 231.
5. Психолого-педагогическое сопровождение и оказание поддержки учащимся с особыми образовательными потребностями в школах на краткосрочной, среднесрочной и долгосрочной основе: Методические рекомендации. – Астана: НАО им. Ы. Алтынсарина, 2015г.
6. **Душина Т. А.** Развитие познавательной сферы у младших школьников с задержкой психического развития: сборник трудов конференции // Социально-педагогические вопросы образования и воспитания: материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием. – Чебоксары, 2024. С. 230.
7. **Калягин В. А.** Как организовать психологическое сопровождение в образовательных учреждениях // Учебное пособие - СПб, 2018. С. 240.

● КОММУНИКАТИВТІ ОЙЫНДАР: АРНАЙЫ МЕКТЕП ЖАҒДАЙЫНДА ҚОЛАЙЛЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ОРТА ҚҰРУДЫҢ ТИІМДІ ҚҰРАЛЫ

Бодак К.В.

Павлодар облысы әкімдігі, Павлодар облысы білім басқармасының «№ 4 арнайы мектеп-интернаты» КММ

Аңдатпа. Бұл мақалада қазіргі заманғы арнайы педагогиканың өзекті тақырыптарының бірі – қолайлы психологиялық ортаны қалыптастыру арқылы интеллектісі бұзылған оқушылар үшін оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру мәселесі қарастырылады. Жұмыста ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың сәтті әлеуметтенуі мен жеке дамуының негізгі факторы ретінде қолайлы психологиялық ортаны құрудың маңызы қарастырылады. Автор осындай ортаны қалыптастырудың әртүрлі аспектілерін талдайды: жағымды эмоционалды атмосфераны құру, әр балаға жеке көзқарас, коммуникативті дағдыларды дамыту, заманауи технологиялар мен оқытудың инновациялық әдістерін қолдану.

Түйінді сөздер: оқу-тәрбие процесі, қолайлы психологиялық орта, интеллекттің бұзылуы, қарым-қатынас дағдылары, әлеуметтену.

● MUNICIPAL STATE INSTITUTION «SPECIAL BOARDING SCHOOL NO. 4» OF THE DEPARTMENT OF EDUCATION OF PAVLODAR REGION OF THE AKIMAT OF PAVLODAR REGION

Bodak K.V.

KSU «Special boarding school No. 4» of the Department of Education of the Pavlodar region, Akimat of the Pavlodar region

Annotation. This article examines one of the topical topics of modern special pedagogy – the issue of organizing the educational process for students with intellectual disabilities through the formation of a favorable psychological environment. The paper considers the importance of creating a favorable psychological environment as a key factor in the successful socialization and personal development of children with special educational needs. The author analyzes various aspects of the formation of such an environment: the creation of a positive emotional atmosphere, an individual approach to each child, the development of communication skills, the use of modern technologies and innovative teaching methods.

Keywords: educational process, favorable psychological environment, intellectual disabilities, communication skills, socialization.

МРНТИ 14.29.27

● ПРИМЕНЕНИЕ СИСТЕМЫ СЛУХО-РЕЧЕВЫХ МОДУЛЕЙ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ РЕЧЕВОЙ АКТИВНОСТИ ДЕТЕЙ С КОХЛЕАРНЫМИ ИМПЛАНТАМИ

Ясиновская Г.А.

КГУ «Специальный комплекс «Детский сад-школа-интернат»
КГУ «Управление образования акимата Северо-Казахстанской области»
г. Петропавловск

Аннотация. В статье рассматривается актуальная для педагогической практики проблема повышения речевой активности детей с кохлеарными имплантами на языковом этапе реабилитации. Решение данной проблемы обосновано применением «слухового» метода и системы слухо-речевых модулей. Содержание статьи основано на результатах исследований в КГУ «Специальный комплекс «Детский сад-школа-интернат» и сопровождается результатами диагностики, подтверждающими положительную динамику слухоречевого развития детей с кохлеарными имплантами, их коммуникативной компетенции и познавательной деятельности. Статья предназначена для сурдопедагогов, логопедов, педагогов общеобразовательных школ в условиях инклюзивного образования, студентов дефектологических специальностей.

Ключевые слова: кохлеарная имплантация, реабилитация, развитие слухового восприятия, слуховой метод, система слухо-речевых модулей, языковой этап.

Введение

Кохлеарная имплантация является прогрессивным методом коррекции слуха, открывающим новые слуховые возможности, улучшающим качество жизни детей с нарушениями слуха. Тем не менее, некоторые обучающиеся с кохлеарными имплантами (далее КИ) имеют низкую речевую активность. К ним относятся дети, потерявшие слух в долингвальный период, имплантированные после 5 лет, а также имеющие сочетанные нарушения. Они сталкиваются с трудностями восприятия и понимания обращенной речи, развития собственной речи и, как следствие, имеют низкий уровень коммуникативной

компетенции. Эта проблема приобретает особую значимость, так как вызывает трудности как в обучении, так и в общении, которые могут привести к изоляции и социальной неполноценности. Требуется большая коррекционная работа, индивидуальная и личностно-ориентированная на нужды конкретного ребенка с КИ для развития его слухо-речевых навыков.

В современном международном сообществе сформировалась новая культурная норма – уважение к различиям между людьми и признание права человека на индивидуальность, признание и учет обществом тех или иных его особенностей, в том числе и в образовании [1, с.10].

В мировом образовании наблюдаются позитивные тенденции, признающие право каждого ребенка на качественное образование. Это выражается в гибкости методов обучения, системе оценки успеваемости и акценте на ценности равенства [2, с.82].

Для выживания и успешного функционирования человеку необходимо обладать рядом навыков, способствующих проактивному действию. Основополагающую роль в формировании и развитии таких навыков играет система образования [3, с. 4].

Содержание языковых учебных предметов на уровне основного среднего образования обеспечивает развитие языковых навыков обучающихся, включая ознакомление с системой языка, в соответствии с их возрастными особенностями, потребностями и интересами, обогащение словарного запаса, развитие духовно-нравственных ценностей, понимание важности изучения языков в современном мире [2, с.14].

Исследования сурдопедагогов, ученых, практиков (Л.В.Нейман, Е.П. Кузмичевой, Л.П. Назаровой и др.) показали, что специальные упражнения по развитию слухового восприятия оказывают положительное влияние на восприятие речи на слух [4, с.28].

Основой коррекционной работы является «Слуховой» метод профессора Королевой И.В. обучения детей с КИ. Для того чтобы ребенок смог понимать речь, недостаточно научить его обнаруживать, различать, узнавать разные речевые сигналы. Чтобы уметь говорить и общаться с помощью речи, недостаточно уметь хорошо произносить звуки речи. Ребенок должен овладеть языковой системой, т. е. овладеть значением множества слов, их звуковым составом, правилами изменения и соединения [5, с. 443].

Наше исследование системы слухоречевого развития детей с кохлеарными имплантатами с низкой речевой активностью направлено на такое содержание образования для детей с ООП, когда «будет реа-

лизован принцип интеграции предметов, разделов и тем. Так, в начальном образовании в содержании всех предметов отражаются единые сквозные темы», «с фокусом на развитие у обучающихся компетенций и мягких навыков [6, с.23].

«Если слепой или глухой ребенок достигает в развитии того же, что и нормальный, то дети с дефектом достигают этого иным способом, на ином пути, иными средствами, и для педагога особенно важно знать своеобразие пути, по которому он должен повести ребенка», — писал, в связи с этим Л.С. Выготский [7, с. 12].

Мы сходимся с мнением М. Тыныбаевой, что применение учителями новых педагогических технологий, «изменение тактики преподавания в соответствии с итогами анализа» «создают новое понимание процессов преподавания, обучения и оценивания», «что ведет к осознанному и потенциально эффективному изменению практики» [3, с. 11].

Цель статьи – обоснование применения системы слухоречевых модулей как эффективного средства развития речевой активности детей с КИ на языковом этапе реабилитации.

Задачи статьи:

- ▶ предложить методику разработки системы слухоречевых модулей для учащихся с КИ 2 класса специальной школы;
- ▶ проанализировать ресурсные возможности системы слухоречевых модулей;
- ▶ подтвердить эффективность работы по системе слухоречевых модулей для развития речевой активности детей с КИ на языковом этапе реабилитации;
- ▶ обобщить результаты исследовательской работы.

Актуальность статьи связываем с решением сложившегося противоречия между назревшей потребностью в эффективной системе коррекционной работы с детьми после КИ с низкой речевой активностью

и недостаточностью разработки методико-технологической базы, учитывающей этап реабилитации детей с КИ и особенности их психофизического развития в рамках образовательной программы учебного предмета «Формирование произношения и развития слухового восприятия» для специальных школ для детей с нарушениями слуха.

Методика

В результате исследования процесса слухоречевого развития детей с КИ с низкой речевой активностью в начале языкового этапа реабилитации и специально организованных условий коррекционной работы нами была представлена система слухо-речевых модулей. Их структура и оформление являются авторскими. Формирование и практическое применение методики выполнялись в условиях образовательной практики на базе КГУ «Специальный комплекс «Детский сад-школа-интернат» КГУ «Управление образования акимата Северо-Казахстанской области».

Исследование проводилось в три этапа:

I этап – «Проектировочный» – определение проблемы исследования, изучение и анализ общей и специальной литературы по проблеме исследования;

II этап – «Внедренческий» – проведение входного мониторинга; разработка исследования, апробация системы коррекционной работы по слухоречевому развитию детей с КИ с низкой речевой активностью в начале языкового этапа реабилитации, систематизация результатов исследовательской деятельности;

III этап – «Рефлексивно-оценочный» – итоговый мониторинг, сбор, анализ и интерпретация данных, подтверждения результативности педагогического опыта, обмен и внедрение результатов исследования.

Систему слухо-речевых модулей рассматриваем в качестве средств развития речевой активности детей с КИ на языковом этапе реабилитации, которые «помогают возбудить и поддержать познавательные интересы учащихся, улучшают наглядность учебного материала, делают его

более доступным, обеспечивают более точную информацию об изучаемом явлении» [8, с.49-50].

Система слухо-речевых модулей спроектирована с учётом низкого уровня речевого развития и этапа реабилитации детей с КИ. Она соответствует сквозным темам учебной программы предмета «Формирование произношения и развитие слухового восприятия» для обучающихся 2 класса специальной школы.

Слухо-речевые модули реализуются в рамках каждой из лексических тем и содержат следующие **разделы коррекционно-развивающей работы**:

- I. Развитие слухового восприятия неречевых звуков
- II. Различение характеристик звуков
- III. Развитие фонематического слуха
- IV. Различение слоговой структуры слова
- V. Различение ритмической структуры
- VI. Различение и произнесение семантически связанных слов и предложений
- VII. Определение логического ударения. / Работа над интонацией
- VIII. Развитие грамматической системы
- IX. Узнавание и понимание предложений в тексте, развитие связной речи

Коррекционная работа по каждой лексической теме ведется в течение 4 недель. Это позволяет применять лексику данной темы неоднократно в процессе выполнения учащимися разнообразных приемов, упражнений, практических заданий, имеющих различные образовательные цели. В результате длительной коррекционной работы, многократного восприятия на слух и применения речевых единиц в рамках изучаемой темы слухо-речевой словарь перемещается из кратковременной памяти в долговременную. Таким образом, экспрессивный словарный запас закрепляется, что приводит к общей активизации речи детей с КИ.

По мнению Королевой И.В. «... опора на чтение при накоплении словаря и раз-

вители грамматики во время занятий, а на начальном этапе использования КИ даже при общении, очень эффективна» [9, с.506].

Так, например, в процессе работы над слоговой и ритмической структурой слова параллельно идёт работа над пониманием

семантики слов. При этом применяется принцип наглядности в виде использования картинок к словам и опоры на письменную речь для фонетического анализа слов. Вследствие чего происходит осознанное усвоение слухо-речевого материала, грамматических изменений, развития языковой способности.

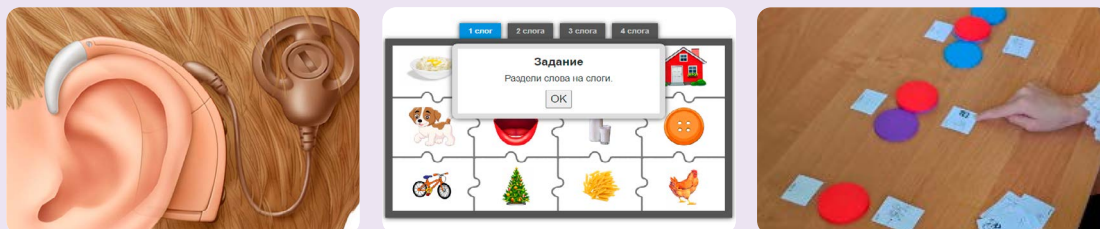

Рис. 1 - Работа над слоговой и ритмической структурой слова с помощью КИ

Упражнение «Запомни, покажи, повтори» имеет своей целью развитие слухоречевой памяти, актуализацию слуховых образов, расширение словарного запаса. Педагог показывает и называет несколько картинок ученику (от 3-4 картинок), предлагает их запомнить. Ребенок с КИ воспринимает слова слухозрительно и на слух. Затем картинки переворачиваются, и учащийся самостоятельно воспроизводит их названия в определенной последовательности, либо воспринимает на слух слово и пытается перевернуть, показать нужную картинку и назвать её.

Таким образом, учащиеся с КИ к началу работы над текстом оказываются подготовленными к восприятию на слух и пониманию фраз текста. Созданные авторские тексты сопровождаются серией картинок, которые также служат зрительной опорой для развития понимания речи и пересказа. Прием «Игра в прятки» тренирует умение различать фразу на слух. Учитель начинает читать предложения текста не сначала, а с любого места, ребенок должен различить на слух фразу, найти и прочитать [10, с. 474]. Либо учащиеся воспринимают текст на слух и раскладывают картинки по порядку.

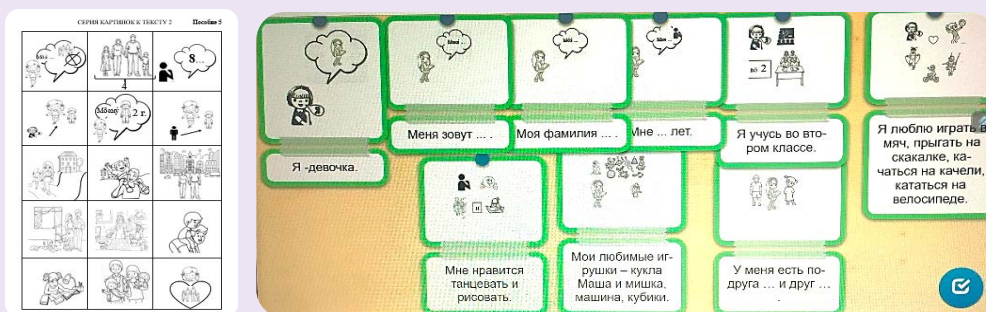

Рис. 2 - Работа с серией картинок к тексту

Речевой материал разработан нами с применением «ясного языка», то есть упрощенный по структуре и лексике, и, таким образом, доступный для восприятия на слух учащихся с КИ с низкой речевой активностью. Кроме того, слухо-речевой материал имеет коммуникативную направленность и составлен, исходя из

реальных условий жизни обучающихся, с учётом национального компонента [11, с.7].

Применение приложения LearningApps.org для создания авторских игр на основе речевого материала темы и их применение в коррекционной работе мотивирует учащихся, вызывает интерес к обучению.

Рис. 3 - Применение приложения LearningApps.org

Так как основой способности узнавать и запоминать слова только на слух является развитие фонематического слуха, данному разделу работы отводится важнейшее

значение. Активно применяются упражнения «Различи слоги», «Похожие слова», «Подбери рифму» [11, с.18].

Рис. 4 – Пособия для развития фонематического слуха

Такие разделы, как «Развитие слухового восприятия неречевых звуков», «Различные характеристик звуков», применяемые на начальных (I-II) этапах реабилитации

также представлены в системе слухо-речевых модулей языкового этапа (III) в связи потребностью в периодичности повторения дидактических заданий прошлых

этапов у детей с КИ с низкой речевой активностью, что обусловлено кратковременностью их памяти.

Вся коррекционно-развивающая работа по системе слухо-речевых модулей призвана «учитывать индивидуальные особенности обучающегося (темп работы, стиль мышления, память); развивать его мотивацию к изучению языков; формировать у обучающегося уверенность в своих силах; сделать процесс обучения максимально эффективным и результативным [2, с.23].

Применение системы слухо-речевых модулей поможет детям лучше воспринимать речевую информацию и более активно вовлекаться в речевую деятельность.

Процесс слухоречевого развития детей с КИ с низким уровнем речевого развития реализуется на основе дидактических принципов специальной педагогики: принцип сознательности и активности при овладении слухоречевыми навыками; грамматический принцип - ориентация обучающегося на распознавание не слов, а грамматических форм, овладение логическим анализом речи; принцип интеграции речевого материала - организация межпредметных связей, способствующих созданию единой информа-

тивно-коммуникативной среды; принцип частоты встречаемости речевого материала - обучение на функционально важно, часто встречающемся речевом материале; принцип использования речи как средства развития речевого слуха – оживление имеющихся слуховых образов в речевых центрах коры головного мозга, формирование новых слуховых представлений, тесно связанных с кинестетическими образами [11, с.15].

Практическое применение

Система коррекционной работы по слухоречевому развитию детей с КИ с низкой речевой активностью на языковом этапе реабилитации, разработанная и апробированная в процессе исследовательской деятельности, была проанализирована и систематизирована. Анализ результатов деятельности подтвердил эффективность педагогического опыта работы.

Анализируемые результаты исследования, в соответствии с критериями сформированности слухоречевой деятельности обучающихся 2 класса с КИ, представлены в виде диаграммы, на которой указаны результаты констатирующего мониторинга (первый столбец) в сравнении с результатами контрольного мониторинга (второй столбец) по всем направлениям коррекционного процесса.

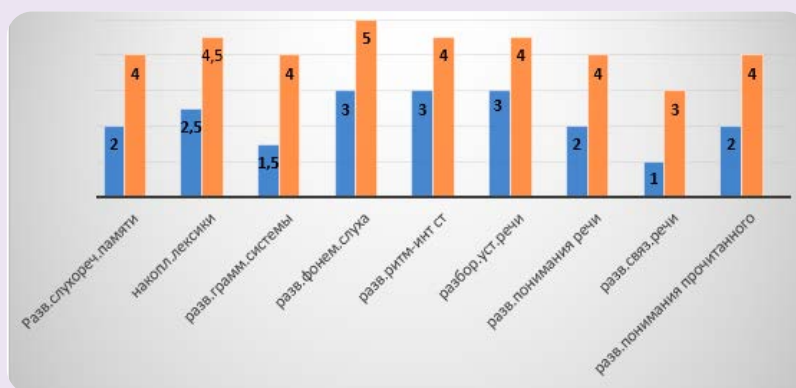

Рис.5 - Мониторинг слухоречевого развития обучающихся с КИ с низким уровнем речевой активности на языковом этапе

Критерии оценки: 0 – отсутствие реакции; 1 – очень низкий уровень (обучающийся ведет себя неадекватно по отношению к заданию, не понимает его цели); 2 – низкий уровень (принимает задание, начинает сотрудничать, но инструкции выполняет только с помощью взрослого); 3 – средний уровень (принимает и понимает цель задания, но допускает ошибки в самостоятельной деятельности); 4 – выше среднего (действует адекватно, самостоятельно, но допускает единичные ошибки); 5 – высокий уровень (ребенок самостоятельно выполняет задание).

Наблюдается положительная динамика качественных показателей таких, как накопление лексического словаря, развитие слухоречевой памяти, ритмико-интонационной структуры речи, грамматической системы, связной речи, фонематического слуха, понимания обра-

щенной речи, разборчивости речи, развитие понимания прочитанного.

Анализ результатов психологической диагностики когнитивных способностей обучающихся 2 класса также позволяет проследить положительную динамику развития всех видов мышления, уровня развития произвольной и кратковременной памяти, объема зрительной и образной памяти, увеличения продуктивности, устойчивости, переключаемости, объема внимания у учащихся с КИ.

Для определения уровня развития произвольной памяти с использовалась методика «Узнавание фигур» (Т. Е. Рыбаков); уровня развития кратковременной памяти - методика «Весёлые картинки» (Т.В. Розановой); объема зрительной памяти - методика «Восстанови рисунок по памяти»; объема образной памяти - методика «Весёлые рисунки».

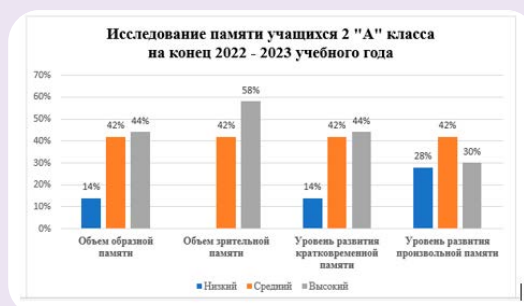

Рис.6 – Диаграммы исследования памяти

Для диагностики внимания применялись методики Р. С. Немова. Так, для определения продуктивности и устойчивости внимания использовалась методика «Найди и вычеркни», уровня переключения и распределения внимания - «Проставь значки», объема внимания - «Запомни и расставь точки».

Для определения уровня развития наглядно – действенного мышления использовалась методика «Вырежи фигуры», наглядно – образного мышления - методика «Что здесь лишнее?», словесно – логического мышления - методика изучения словесно - логического мышления Э. Ф. Замбацянвичене.

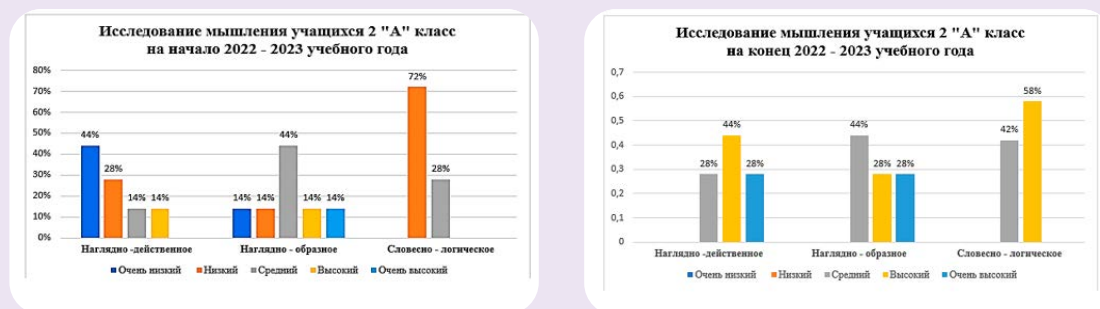

Рис.7 – Диаграммы исследования мышления

Таким образом, результатом коррекционной работы с применением системы слухо-речевых модулей является не только повышение уровня слухоречевого развития и коммуникативной компетенции детей с КИ, но и совершенствование всех когнитивных функций, а, следовательно, активизация познавательной деятельности в целом, что в дальнейшем является залогом успешной адаптации и социализации.

Результаты педагогического опыта были обобщены в методическом пособии «Эффективная система слухоречевого развития детей с кохлеарными имплантами с низкой речевой активностью на языковом этапе реабилитации с применением технологии Action-research»/автор-составитель Ясиновская Г.А.- Петропавловск, 2024. - 173с.

Рекомендации

Методические рекомендации будут полезны для педагогов специальных школ. На индивидуальных занятиях по «Формированию произношения и развитию слухового восприятия» сурдопедагогам следует применять систему слухо-речевых модулей и придерживаться основных подходов. Вся коррекционная работа должна строиться с учетом проблем,

характерных описанным выше группам детей с КИ и реализовываться на основе дидактических принципов специальной педагогики.

Необходимо соблюдать следующие условия, способствующие восприятию и пониманию речи обучающимися с КИ:

- ▶ правильно настроенный КИ;
- ▶ создание хороших условий для восприятия звуков, в дальнейшем – обучение восприятию в условиях шума;
- ▶ четкая, внятная речь говорящего;
- ▶ естественные жесты говорящего;
- ▶ эмоциональные проявления говорящего;
- ▶ использование жизненной ситуации, в которой происходит беседа;
- ▶ актуализация имеющихся знаний, умений и творческое применение в новой ситуации;
- ▶ формирование жизненной компетенции обучающегося;
- ▶ применение наглядных методов обучения;
- ▶ использование активных методов обучения;

- ▶ соблюдение «слухового» метода;
- ▶ сочетание различных видов упражнений, способствующих мотивации к коммуникации;
- ▶ доступность речевого материала по акустическим критериям и уровню коммуникативных навыков обучающихся;
- ▶ развитие когнитивной сферы (мышления, памяти, внимания и т.д.);
- ▶ развитие фонематического слуха, расширение лексического запаса, формирование грамматической системы;
- ▶ контроль слуховой нагрузки.

В пределах работы модуля следует вести образовательный процесс, последовательно применяя все разделы коррекционно-развивающей работы, опираясь на принцип систематичности. Недопустимо пропускать какой-либо из разделов или переходить к следующему, если обучающийся с КИ не освоил слухоречевые навыки предыдущего этапа. Все задания должны строиться «от простого к сложному». Необходимо постепенно наращивая сложность упражнений и адаптируя их под уровень подготовки каждого ученика, создавать условия для уверенности и самореализации обучающегося. Таким образом, в коррекционной работе следует применять дифференцированный подход. Используя методические материалы, разработанные по системе слухоречевых модулей, педагоги должны создавать индивидуальные программы развития, личностно-ориентированные занятия по слухоречевому развитию обучающихся с КИ с учетом их потребностей и их психофизических возможностей.

Исследование показало, что система слухоречевых модулей является эффективным средством развития речевой активности, а также расширения познавательных интересов детей с КИ на языковом этапе реабилитации. Однако обучающиеся после КИ с низкой речевой активностью включаются в процесс слухоречевой реабилитации весьма индивидуально, и успешность применения метода у них может быть различна.

Заключение

Процесс слухоречевого развития по системе слухоречевых модулей позволяет реализовать через блок разнообразных приемов и упражнений такие коррекционные задачи, как улучшение речевого и фонематического слуха, долгосрочной слухоречевой памяти, запуск процесса перевода импрессивного словаря в экспрессивный, повышение речевой активности, формирование грамматической системы языка и языковых навыков, совершенствование коммуникативной компетенции и развитие языковой личности обучающихся.

Мониторинг нашего исследования подтвердил, что коррекционная работа, направленная на слухоречевое развитие и активизацию речи с применением представленной системы, дала положительную динамику среди обучающихся 2 класса с кохлеарными имплантами. Соответственно, можно сделать вывод об эффективности исследования для решения образовательной проблемы, улучшения своей практики.

Список использованных источников

1. **Ерсарина А. К., Елисеева И. Г.**, Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе. Алматы. 2019 г. – 106 с.
2. Инструктивно-методическое письмо «Об особенностях образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2024-2025 учебном году». – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2024. – 116 с.
3. **Тыныбаева М.** Изучение потребности во внутришкольном профессиональном развитии учителей общеобразовательных школ в контексте реформы системы образования в Республике Казахстан. Исследование в рамках Soros.KZ
4. **Назарова Л. П.** Методика развития слухового восприятия у детей с нарушениями слуха: Учеб. для студ. пед. высш. учеб. заведений пособие/Под ред. В.И. Селивестрова. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – С.288
5. **Королёва И. В.** Реабилитация глухих детей и взрослых после кохлеарной и ствола мозговой имплантации / И. В. Королева. — Санкт-Петербург: КАРО, 2016. — 872 с.
6. Качественное образование, доступное каждому. Проект Национального доклада. 28 сентября

2023 г. <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/article/details/135521?lang=ru>

7. **Выготский Л.С.** Собр.соч.:В 6-ти т. Т. 5 . Основы дефектологии/ под редакцией Т.А. Власовой. – М.: Педагогика, 1983.
8. **Буляккулова Д.Э., Нигматуллина А.М.** Современные средства обучения, их классификация / Международный научный журнал «ВЕСТНИК НАУКИ». – 2022. - № 4 (49) Т.1. – С. 49-60
9. **Королева И.В.** Кохлеарная имплантация детей и взрослых. – СПб.: КАРО, 2012, – С. 752
10. **Ясиновская Г.А.** Активизация речемыслительной деятельности и речевого слуха младших школьников с нарушениями слуха на индивидуальных занятиях. Современные проблемы теории и практики специальной и социальной педагогики: материалы II Международной научно-практической конференции / Бюджетн. Учреждение Ханта-Манс.авт.округа-Югры «Сургут.гос. пед. ун-т»: ред.И.В. Чуйкова; – Сургут : БУ ВО СурГПУ, 2022. – 534, [1] с.
11. «Эффективная система слухоречевого развития детей с кохлеарными имплантами с низкой речевой активностью на языковом этапе реабилитации с применением технологии action-research»/ автор-составитель Ясиновская Г.А. – Петропавловск, 2024. - 173с.

● КОХЛЕАРЛЫ ИМПЛАНТТАРЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ ҮШІН ЕСТУ-СӨЙЛЕУ МОДУЛЬДЕРІ ЖҮЙЕСІН ҚОЛДАНУ

Ясиновская Г.А.

«Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің білім басқармасы» КММ
«Балабақша-мектеп-интернат» арнайы кешені» КММ, Петропавл қ.

Аңдатпа. Мақалада оңалтудың тілдік кезеңінде кохлеарлы импланттары бар балалардың сөйлеу белсенділігін арттыру мәселесі педагогикалық практика үшін өзекті болып табылады. Бұл мәселені шешу жолы мақалада «есту» әдісі мен есту-сөйлеу модульдерінің жүйесін қолдана отырып негізделген. Мазмұны «Балабақша-мектеп-интернат «арнайы кешені» КММ зерттеу нәтижелеріне негізделген және кохлеарлық импланттары бар балалардың есту-сөйлеу қабілетінің дамуының оң жақты динамикасын, олардың коммуникативтік қузыреттілігі мен танымдық қызметін растайтын диагностика нәтижелері қатар жүреді. Мақаланың мазмұны сурдопедаг, логопед мамандарға, инклюзивті білім беру жағдайындағы жалпы білім беретін мектеп мұғалімдеріне, дефектология саласында қызмет жасайтын мамандарға, студенттерге арналған.

Түйінді сөздер: кохлеарлық имплантация, оңалту, есту қабілетін дамыту, есту әдісі, есту-сөйлеу модульдерінің жүйесі, тілдік кезең.

● APPLICATION OF A SYSTEM OF AUDITORY-SPEECH MODULES TO INCREASE THE SPEECH ACTIVITY OF CHILDREN WITH COCHLEAR IMPLANTS

Yasinovskaya G.A.

MSI «Special complex «Kindergarten-boarding school» MSI
«Oh the Education Department Akimat of the North Kazakhstan Region»

Abstract. The article discusses the problem of increasing the speech activity of children with cochlear implants at the language stage of rehabilitation, which is relevant for pedagogical practice. The solution to this problem is justified in the article by using the «auditory» method and a system of auditory-speech modules. The content of the article is based on the results of research on the MSI «Special complex «Kindergarten-boarding school» and is accompanied by the positive dynamics of auditory-speech development of children with cochlear implants, their communicative competence and cognitive activity. This Article is intended to the deaf and dumb teachers, speech therapists, teachers in secondary education schools in an inclusive education, students defectological specialty.

Keywords: cochlear implantation, rehabilitation, development of auditory perception, auditory method, system of auditory-speech modules, language stage.

ӘДІСТЕМЕЛІК КОМПАС МЕТОДИЧЕСКИЙ КОМПАС

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАНДАР!

Сіздерге педагогтер мен әдіскерлерге кәсіби қызметінде қолдау көрсету үшін құрылған кезекті «Әдістемелік компас» айдарын ұсынып отырмыз. Бұл бөлімде біз әдістемелік құзыреттілікті дамытуға және білім беру процесінің сапасын жақсартуға көмектесетін материалдарды жариялаймыз.

Осы шығарылымда Негізгі мектеп білім алушыларының ақпараттық-технологиялық

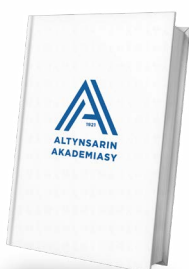
құзыретін дамыту бойынша әдістемелік ұсынымдар, Оқу процесінде білім алушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар және Бастауыш сынып пәндерін оқытуда базалық құндылықтарды қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар (МЖМБС аясында) берілген.

Осы құжаттардың толық нұсқасымен Академия сайтында танысуға болады: <https://uba.edu.kz/qaz/metodology/3>

Әдістемелік компас

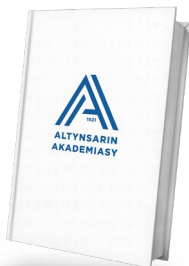
1

Негізгі мектеп білім алушыларының ақпараттық-технологиялық құзыретін дамыту бойынша әдістемелік ұсынымдар

Әдістемелік ұсынымдар педагогтерге білім алушылардың ақпараттық-технологиялық құзыретін дамытуда әдістемелік көмек көрсетуге бағытталған. Әдістемелік ұсынымдарда ақпараттық-технологиялық құзыреттің мәні мен құрылымдық-мазмұндық моделі, білім алушылардың ақпараттық-технологиялық құзыретін дамытудың ерекшеліктері ұсынылған. Сонымен қатар негізгі мектеп білім алушыларының ақпараттық-технологиялық құзыретін дамыту бойынша ұсынымдар берілген.

2

Оқу процесінде білім алушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар

Әдістемелік ұсынымдар жалпы орта білім беретін мектептердің мұғалімдеріне арналған және білім алушылардың экологиялық мәдениетін дамытуға бағытталған. Ұсыныстарда экологиялық білім берудің теориялық негіздеріне сипаттама, қоршаған ортаны қорғау тақырыптарын әртүрлі оқу пәндеріне кіріктіру бойынша практикалық ұсыныстар, экологиялық мәдениетті дамытуға бағытталған сабақтар мен сыныптан тыс жұмыстардың үлгілері берілген.

Әдістемелік ұсынымдар педагогтерге экологиялық білім беруді оқу процесіне тиімді енгізуге, білім алушылардың тұрақты экологиялық мәдениетін қалыптастыруға және қоршаған ортаны қорғаудың маңыздылығын түсінуге ықпал етеді.

3

Бастауыш сынып пәндерін оқытуда базалық құндылықтарды қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар (МЖМБС аясында)

Бұл әдістемелік ұсынымда бастауыш сынып пәндерін оқыту барысында базалық құндылықтарды қалыптастырудың негізгі аспектілері қамтылған. Ұсынымның мазмұны базалық құндылықтардың анықтамасын, білім алушылардың тұлғалық және әлеуметтік дамуына негіз болатын негізгі құндылықтарды оқу процесіне енгізу жолдарын қарастырады.

Әдістемелік ұсынымдар орта білім беру ұйымдарының басшыларына, білім басқармалары мен бөлімдерінің, оқу-әдістемелік орталықтардың/ кабинеттердің әдіскерлеріне, бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған.

УВАЖАЕМЫЕ ЧИТАТЕЛИ!

Предлагаем вашему вниманию очередную рубрику «Методический компас», посвященную методической помощи педагогам и методистам в их профессиональной деятельности. В этом разделе мы публикуем материалы, которые помогут развить методическую компетентность и улучшить качество образовательного процесса.

В данном выпуске представлены Методические рекомендации по развитию

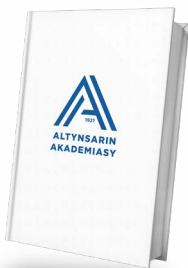
информационно-технологической компетенции обучающихся основной школы, Методические рекомендации по формированию экологической культуры школьников в процессе обучения и Методические рекомендации по формированию базовых ценностей при изучении предметов в начальных классах (в рамках ГОСО).

С полной версией этих документов можно ознакомиться на сайте Академии: <https://uba.edu.kz/ru/metodology/3?page=1>

Методический компас

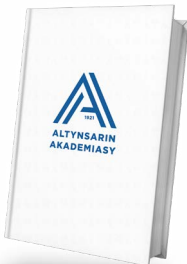
1

Методические рекомендации по развитию информационно-технологической компетенции обучающихся основной школы

Методические рекомендации направлены на оказание методической помощи педагогам в развитии информационно-технологической компетенции обучающихся основной школы. В методических рекомендациях представлены сущность, структурно-содержательная модель информационно-технологической компетенции и содержание процесса его формирования. Также представлены рекомендации по развитию информационно-технологической компетенции обучающихся основной школы.

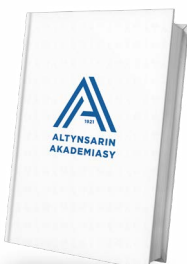
2

Методические рекомендаций по формированию экологической культуры школьников в процессе обучения

Данные методические рекомендации предназначены для педагогов общеобразовательных школ и направлены на развитие экологической культуры обучающихся. Рекомендации включают в себя: описание теоретических основ экологического воспитания; практические рекомендации по интеграции экологических тем в различные учебные предметы; примеры уроков и внеурочных мероприятий, направленных на развитие экологической культуры.

Методические рекомендации помогут педагогам эффективно включать экологическое воспитание в образовательный процесс, способствуя формированию у обучающихся устойчивой экологической культуры и понимания важности охраны окружающей среды.

3

Методические рекомендации по формированию базовых ценностей при изучении предметов в начальных классах (в рамках ГОСО)

Данные методические рекомендации освещают ключевые аспекты формирования базовых ценностей в процессе обучения предметам в начальной школе. В них приведено определение базовых ценностей, описаны основные ценности, которые способствуют личностному и социальному развитию обучающихся, а также предложены способы их внедрения в учебный процесс.

Методические рекомендации предназначены для руководителей организаций среднего образования, методистов управлений и отделов образования, учебно-методических центров/кабинетов, учителей начальных классов.

ҚҰРМЕТТІ ДӘУЛЕТКЕЛДІ МЫРЗАХАНҰЛЫ!

Сізді өміріңіздегі айтулы белес – мерейлі жасыңызбен шын жүректен құттықтаймыз!

Саналы ғұмырыңызды мемлекеттік қызмет пен заң ғылымдары салаларын дамытуға арнадыңыз. Еліміздің іргелі ордасы – Алтынсарин академиясының ұжымында Өзіңізді білікті басшы, шебер ұйымдастырушы және парасатты азамат ретінде танытып, әкімшілік-шаруашылық және кадр бөлімі мамандарының кәсіптік біліктілігін арттыруға да атсалысып келесіз.

Ғылыми-зерттеу жолындағы ізденістеріңіз бен алға қойған мақсат-жобаларыңыз сәтті жүзеге асуына тілектеспіз!

Құрметті Дәулеткелді Мырзаханұлы, мерейлі жасыңызбен шын жүректен құттықтай отырып, Сізге зор денсаулық, игі жақсылық пен бақ-береке тілейміз!

**Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясының
ұжымы**

Дәулеткелді Мырзаханұлы Махмадинов – Ыбырай Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының Әкімшілік басқару департаментінің директоры, заң ғылымдарының магистрі.

Дәулеткелді Махмадинов – 1974 жылы 1 қарашада Өзбекстан Республикасы Қарақалпақстан автономиясының Тахиаташ қаласында дүниеге келген. 1990 жылы орта мектепті үздік аяқтап, осы жылы Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің тарих факультетіне оқуға түседі. 1997 жылы Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетін тә-

мамдаған. 1998-2002 жылдары Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетінің заң факультетінде білім алған.

Ол еңбек жолын 2003 жылдан Алматы қаласының Мамандандырылған ауданаралық әкімшілік сотының сот орындаушысы қызметінен бастайды. 2006 жылдан жоғары мектептің оқытушысы қызметіне ауысқан. Алматы Энергетика және байланыс институты Әлеуметтік пәндер кафедрасының аға оқытушысы лауазымында жұмыс істеген. 2010-2016 оқу жылдары Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері универси-

тетінде және Қазақ еңбек және әлеуметтік қатынастар академиясында аға оқытушы қызметінде еңбек еткен. 2016 жылдан мемлекеттік қызметші лауазымына кіріседі. ҚР Білім және ғылым министрлігінің Құқықтық қамтамасыз ету басқармасында және Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің бас сарапшысы қызметін атқарған.

Д.М. Махмадиновтың мемлекеттік органдардағы қызметі мен құқықтық қамтамасыз ету саласындағы мол тәжірибесі, еңбекқорлығы мен жоғары жауапкершілігі Академияның әкімшілік, кадр және шаруашылық қызметінің сапалы жұмыс жасауына ықпалдасуда. Мерейтой иесінің кәсіби біліктілігі мен азаматтық болмысы ізбасар жас буын мамандар үшін ерекше үлгі екені сөзсіз.

«АЛТЫНСАРИН АКАДЕМИЯСЫНЫҢ ХАБАРШЫСЫ» ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫНЫҢ АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕЛЕРІ

1. Жарияланымдарға қазақ, орыс, шет тілдеріндегі мақалалар қабылданады. Мақалаларды авторлар мұқият тексеріп, өңдеуі керек.
2. Мақалалар компьютерде терілуі керек, аралық интервал – 1, өрістер: сол жағы - 30 мм, оң жағы - 15 мм, жоғарғы жағы - 20 мм, төменгі жағы - 20 мм, сондай-ақ «Windows-ке арналған Word» мәтіндік редакторындағы электронды мақала қабылданады.
3. Мақаланың көлемі (әдебиеттер тізімін, кестелерді, суреттер, олардың атауын қоса алғанда) 10 беттен аспауы тиіс.
4. Суреттер көлемі мақала көлемінің 1/4 бөлігінен аспауы тиіс.
5. Мақалалар келесі ережелерге сәйкес қатаң түрде рәсімделуі керек:
 - ▶ FTAMP (ғылыми техникалық ақпараттың мемлекетаралық айдары) <https://grnti.ru/>;
 - ▶ мақаланың тақырыбы мақала мазмұнын толықтай ашуы керек және 12 сөзден аспауы керек. Техникалық параметрлер: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, қалың, абзац орталықтандырылған болуы керек;
 - ▶ автордың (авторлардың) аты-жөні мен тегі, сондай-ақ мекеменің толық атауы мынадай техникалық параметрлерге сәйкес келуі тиіс: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, орталықтандырылған абзац;
 - ▶ аңдатпа мақаланың негізгі ақпаратын қамтуы керек, көлемі 100 сөзден аспағаны жөн. Аңдатпа қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде беріледі. Аңдатпа келесі параметрлерді сақтауы керек: кегль - 12 пункт, гарнитура - Times New Roman, көлбеу (курсив), солдан оңға шегініс - 1 см, жоларалық интервал – дара;
 - ▶ түйінді сөздер аңдатпадан кейін қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде жазылуы тиіс және 4-7 сөз жеткілікті. Түйінді сөздер келесі параметрлерді сақтауы керек: кегль - 12, гарнитура - Times New Roman, көлбеу (курсив), сол-оң жақ шегініс - 1 см, жоларалық интервал – дара;
 - ▶ мақала мәтіні: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, жоларалық интервал – дара;

Мақаланың құрылымы: кіріспе, әдістеме, практикада қолдану, ұсыныстар, қорытынды және қолданылған деректер тізімінен тұрады.

МАҚАЛАНЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ (1500 – 2500 сөз)

Кіріспе (200-400 сөз)

Кіріспеде әдістемелік мақала тақырыбының маңыздылығы мен өзектілігін жазылу керек. Мақаланың мақсаты мен міндеттерін тұжырымдап, осы тақырып бойынша жазылған отандық және шетелдік әдебиеттерге шолу жасалады.

Әдістеме (400-750 сөз) *(технологияны қолдану / озық педагогикалық тәжірибе / авторлық бағдарлама / әдіс / тәсіл)*

Бұл бөлімде әдістеменің толық сипаттамасы ұсынылады. Оның ерекшеліктері, негізгі реттілігі мен принциптерін сипаттау керек. Білім беру немесе оқушылармен жұмыс істеу процесінде қолданылатын әдістер жазылады.

Практикада қолдану (500-850 сөз)

Бұл бөлім әдістемені іс жүзінде қалай нақты қолданылғанын көрсетуге арналған. Сабақтар, авторлық бағдарлама, жобалар немесе басқа білім беру іс-шаралары сияқты әдістемені нақты білім беру процесінде қолдану барысын келтіреді. Әдістемені қолдану нәтижелерін талдау және оның тиімділігіне баға береді. Сонымен қатар осы бөлімде әдістемені қолданудың артықшылықтары мен кемшіліктері де жазылады.

Ұсыныстар (200-250 сөз)

Ұсыныстар бөлімінде басқа педагогтерге әдістемені оқу процесіне сәтті енгізу бойынша ұсыныстар беріледі. Бұл әдістемелерді қолдануға дайындық бойынша кеңестер, нәтижелерді бағалау әдістері, әртүрлі оқу топтары мен контексттерге бейімделу және басқа да практикалық ұсыныстар жазылады.

Қорытынды (200-250 сөз)

Қорытынды – бұл әдістемелік мақаланың соңғы, бірақ маңызды бөлімі. Бұл бөлімде мақалада жазылған ойлардың, әдістемелердің, олардың практикада қолданылуы бойынша жалпы тұжырымы жасалынады. Қорытынды қысқа, бірақ мазмұнды болуы керек және педагогтердің

практикалық қызметі мен білім беру процесін дамыту үшін зерттеудің маңыздылығын атап өтуі керек.

Қолданылған деректер тізімі

Осы журналға арналған әдебиеттер тізімінде мақала мәтінінде сілтеме жасалған дереккөздер ғана көрсетілуі керек. Тізімді жасамас бұрын, тізімдегі барлық дереккөздердің мақалада болғандығын тексеру керек. Сондай-ақ ел ішіндегі зерттеулер мен жарияланымдарға негізделген жұмыстарды қоса алғанда, отандық көздердің болуы міндетті. Әдебиеттер тізімі ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003 сәйкес ресімделуі керек. Барлық сілтемелер түпнұсқа тілінде берілуі керек. Мақалада келтірілген сілтемелер нөмірленген және төртбұрышты жақшада болады.

- ▶ кестелер мәтіндегі сілтемеден кейін орналастырылады, оларды мәтінде атап өту ретімен нөмірленеді, әр кестенің өз тақырыбы болады. Диаграммалар мен графиктер кестелерді қайталамауы керек. Кестелердің материалы мәтінге қосымша сілтеме жасамай-ақ түсінікті болуы керек. Кестеде қолданылған барлық қысқартулар оның астында орналасқан жазбада түсіндірілуі керек;
- ▶ суреттер TIFF кеңейтімі бар жеке файлдармен ұсынылады (*.TIF) немесе JPG (Word бағдарламасына ендірілмеген). Әр суретте мәтінде бір сілтеме болуы керек, суреттердегі нөмірлеу өтпелі болуы керек, суреттерге қолтаңбалар жеткілікті толық ақпаратты қамтуы керек;
- ▶ қысқартулар тек жалпы қабылданған – өлшем атауларын, физикалық, химиялық және математикалық шамалар мен терминдерді және т. б. қолдануға рұқсат етіледі;
- ▶ математикалық формулаларды Microsoft Equation ретінде теру керек (әр формула бір объект).

6. Редакция мақаланы әдеби және стилистикалық өңдеумен айналыспайды. Талаптарға сәйкес келмейтін мақалалар жариялауға қабылданбайды.

7. Мақаланың электрондық нұсқасы электрондық пошта арқылы жіберілуі керек: **bak@uba.edu.kz**

8. Байланыс телефоны: 8(7172) 725882

9. Жеке бетте автор туралы мәліметтер болуы керек: толық аты-жөні, ғылыми дәрежесі мен ғылыми атағы (болған жағдайда), біліктілік санаты, жұмыс орны;

- ▶ мақаланың атауы және автордың (авторлардың) тегі қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде («Мазмұны» үшін);

10. Басылымда мақала жариялау ақылы. Бір мақала (көлемі 10 парақтық) құны - 5058 теңге тұрады.

Мақаланы қарау тәртібі

Журналдың электрондық поштасына келіп түскен мақалалар келесі талаптар бойынша қаралады:

- ▶ техникалық рәсімделуі;
- ▶ құрылымға сәйкес жазылуы;
- ▶ журналдың тақырыптық бағытына сәйкестігі;
- ▶ лицензияланған Антиплагиат жүйесінде тексеруі;
- ▶ жасанды интеллектіні қолдану;
- ▶ сараптамалық талдау (**рецензиялау**) жасау;
- ▶ редакция алқа мүшелерінің ұсыныстары негізінде қайта өңдеу және толықтыру.

Рецензиялау – мақалаға ғылым және пән салалары мамандары жүргізетін дербес жазбаша ғылыми бағалау. Рецензент бағалауы негізінде ғана редакция жұмысты журналда жариялайды. Мақала авторына оның қалауы бойынша сараптамамен (рецензиямен) танысуға болады. Сараптама (рецензия) қолжазба авторына рецензенттің қолы қойылмай және тегі, лауазымы, жұмыс орны көрсетілмей ұсынылады. Рецензиялауға журнал талаптарына сай келетін және мақала мәтіннің кемінде **60%-ы түпнұсқа** болып табылатын жұмыстар жіберіледі. Рецензиялау мерзімі - **2 апта**. Оң бағалау мақаланы жариялауға жеткілікті негіз бола алмайды. Мақаланы журналда жариялау туралы түпкілікті шешімді журналдың редакция алқасының мүшелері қабылдайды.

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ МЕТОДИЧЕСКОГО ЖУРНАЛА «ВЕСТНИК АКАДЕМИИ АЛТЫНСАРИНА»

1. К публикациям принимаются статьи на казахском, русском, иностранных языках. Статьи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами.
2. Статьи принимаются в 1 экземпляре, набранных на компьютере, напечатанных на одной стороне листа с одинарным межстрочным интервалом, поля: левое - 30 мм, правое - 15 мм, верхнее - 20 мм, нижнее - 20 мм, а также электронный вариант со всеми материалами в текстовом редакторе «Word для Windows».
3. Объем статьи (включая таблицы, список литературы, подписи к рисункам, рисунки) не должен превышать 10 страниц.
4. Объем рисунков не должен превышать 1/4 объема статьи.
5. Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими правилами:
 - ▶ МРНТИ (межгосударственный рубрикатор научной технической информации) <https://grnti.ru/>;
 - ▶ заглавие статьи должно точно отражать содержание статьи и состоять из не более 12 слов; технические параметры: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, жирные, абзац центрованный;
 - ▶ инициалы и фамилия(-и) автора(-ов), а также полное название учреждения должны соответствовать следующим техническим параметрам: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, абзац центрованный;
 - ▶ аннотация должна быть лишена вводных фраз, содержать только главную информацию статьи, не превышать объем 100 слов, выполняться на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman, курсив, отступ слева-справа - 1 см, межстрочный интервал – одинарный;
 - ▶ ключевые слова (4-7 слов): на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman, курсив, абзац - 1 см, межстрочный интервал – одинарный;
 - ▶ текст статьи: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, межстрочный интервал – одинарный;

Структура статьи: введение, методика, практическое применение, рекомендации, заключение и список использованных источников;

СТРУКТУРА СТАТЬИ (1500-2500 слов)

Введение (200-400 слов)

Во введении следует изложить важность и актуальность темы методической статьи. Формулируя цель и задачи статьи, следует дать обзор отечественной и зарубежной литературы, посвященной данной теме.

Методика (400-750 слов)

В этом разделе будет представлено подробное описание методики. Необходимо описать, как она разработана, основные этапы и принципы. Записать методы, используемые в процессе обучения или работы с учащимися.

Практическое применение (500-850 слов)

Этот раздел предназначен для демонстрации того, как методика была применена на практике. Предоставить опыт применения автором конкретной методики, как уроки, авторская программа, проекты или другие образовательные мероприятия, в реальном образовательном процессе. Проанализировать результаты применения методики и оценить ее эффективность. В этом разделе также описать преимущества и недостатки использования методологии.

Рекомендации (200-250 слов)

В разделе с рекомендациями предоставить рекомендации для других педагогов по успешному внедрению методики в учебный процесс. Сформулировать советы по подготовке к использованию данных методик, методы оценки результатов, адаптацию к различным учебным группам и контекстам, а также другие практические рекомендации.

Заключение (200-250 слов)

Заключение – это последний, но важный раздел методической статьи. В данном разделе делается общий вывод по изложенным в статье соображениям, методикам, их практическому применению. Заключение должно быть кратким, но содержательным и подчеркивать важность исследований для развития практической деятельности педагогов и образовательного процесса.

Список использованных источников

В списке литературы для данного журнала должны быть указаны только те источники, на которые ссылаются в тексте статьи. Перед составлением списка следует проверить, что все перечисленные источники были упомянуты в статье. Также обязательным требованием является наличие отечественных источников, включая работы, основанные на исследованиях и публикациях внутри страны. Список литературы должен быть оформлен в соответствии с ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003. Все ссылки должны быть даны на языке оригинала. Ссылки и сноски, приведенные в статье, пронумеровываются и заключаются в квадратные скобки.

- ▶ таблицы помещаются после ссылки в тексте, нумеруются в порядке упоминания их в тексте, каждая таблица имеет свой заголовок. Диаграммы и графики не должны дублировать таблицы. Материал таблиц должен быть понятен без дополнительного обращения к тексту. Все сокращения, использованные в таблице, должны быть пояснены в Примечании, расположенном под ней;
 - ▶ рисунки (только черно-белые) представляются отдельными файлами с расширением TIFF (*.TIF), или JPG (не встраивать в Word). На каждый рисунок должна быть одна ссылка в тексте, нумерация у рисунков – сквозная, подписи к рисункам должны содержать достаточно полную информацию;
 - ▶ сокращения разрешаются применять только общепринятые — названия мер, физических, химических и математических величин и терминов и т. п.;
 - ▶ математические формулы должны быть набраны как Microsoft Equation (каждая формула - один объект).
6. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются.
 7. Электронный вариант статьи следует направлять по электронной почте: bak@uba.edu.kz
 8. Контакт. тел.: 8(7172) 725882
 9. На отдельной странице приводятся сведения об авторе: Ф.И.О. полностью, ученая сте-

пень и ученое звание (если есть), квал. категория, место работы;

- ▶ название статьи и фамилия (-и) автора (-ов) на казахском, русском и английском языках (для «Содержания»).

10. Басылымда мақала жариялау ақылы. Бір мақала (көлемі 10 парақтық) құны - 5058 теңге тұрады.

Порядок рассмотрения статьи

Статьи, поступившие на электронную почту, рассматриваются по соответствию следующим требованиям:

- ▶ техническое оформление;
- ▶ написание статьи в соответствии со структурой;
- ▶ соответствие тематической направленности журнала;
- ▶ проверка в лицензированной системе Антиплагиата;
- ▶ использование методов искусственного интеллекта;
- ▶ экспертный анализ (**рецензирование**);
- ▶ переработка и дополнение на основании предложений членов редакционной коллегии.

Рецензия является самостоятельным письменным научным произведением, выполненным специалистами предметной области, к которой относится и рецензируемая статья. Рецензирование помогает редакции при принятии решения об опубликовании работы, а автору, через связь с редакцией, может помочь улучшить свою работу. Автору рецензируемой работы предоставляется, при его желании, возможность ознакомиться с текстом рецензии. Рецензия предоставляется автору рукописи без подписи и указания фамилии, должности, места работы рецензента. На рецензирование направляются статьи, удовлетворяющие всем формальным требованиям журнала и имеющие не менее **60%** оригинального текста. Сроки рецензирования – **2 недели**. Положительная рецензия не является достаточным основанием для публикации статьи. Окончательное решение о целесообразности публикации статьи принимается членами редколлегии журнала.

Журналдың құрылтайшысы:
Қазақстан Республикасы
Оқу-ағарту министрлігінің
«Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы» ШЖҚ РМК.

Журнал 2023 жылдың
наурызынан шыға бастады.
Басылым 3 айда бір рет шығады.

Журнал Қазақстан Республикасының
Ақпарат және қоғамдық даму
министрлігінің Ақпарат комитетінде
қайта есепке қойылған
(2023 жылғы 20 ақпандағы Мерзімді баспасөз
басылымын, ақпарат агенттігін және желілік
басылымды қайта есепке
қою туралы №KZ35VPY00064971 куәлік).

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар
редакцияның көзқарасын білдірмейді.
Фактілер мен мәліметтердің анықтығына,
сондай-ақ стилистикалық қателерге
авторлар жауапты.

Журналға шыққан материалдарды
редакцияның келісімінсіз
көшіріп басуға болмайды.

Мекенжайы:
010000, Астана қ.,
Мәңгілік Ел даңғ., 8/2
«Алтын Орда» БО.
E-mail: bak@uba.edu.kz
Басуға 30.12.2024 ж. қол қойылды.
Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 21.5. RISO басылым.
Таралымы - 300 дана.

Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА-ның
Дизайн және полиграфиялық қызметтер
бөлімінде басылып шығарылды.

Учредитель журнала:
РГП на ПХВ «Национальная академия
образования им. И. Алтынсарина»
Министерства просвещения
Республики Казахстан.

Журнал издается с марта 2023 года.
Периодичность 1 раз в 3 месяца.

Журнал поставлен на переучет в Комитете
информации Министерства информации и
общественного развития
Республики Казахстан
(Свидетельство №KZ35VPY00064971
о переучете периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания
от 20 февраля 2023 года).

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы
не отражают точку зрения редакции.
Ответственность за достоверность
фактов и сведений в публикациях,
а также за стилистические
ошибки несут авторы.
Перепечатка материалов,
опубликованных в журнале,
допускается только с согласия редакции.

Наш адрес:
010000, г. Астана,
пр. Мәңгілік Ел, 8/2,
БЦ «Алтын Орда».
E-mail: bak@uba.edu.kz
Подписано в печать 30.12.2024 г.
Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 21.5. Печать RISO.
Тираж - 300 экз.

Отпечатано в Отделе дизайна
и полиграфических услуг
НАО им. И. Алтынсарина.